

AZ EURÓPAI UNIÓ DIGITÁLIS ÁTÁLLÁSA

Szerkesztette
Gombos Katalin

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

AZ EURÓPAI UNIÓ DIGITÁLIS ÁTÁLLÁSA

AZ EURÓPAI UNIÓ DIGITÁLIS ÁTÁLLÁSA

Szerkesztette
Gombos Katalin

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

BUDAPEST, 2026

A tanulmánykötet az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

Szerzők

Gellérné Lukács Éva
Horváth Dóra
Karsai Krisztina
Kozák Kornélia
Selnicean László

Strihó Krisztina
Szirbik Miklós
Szűcs Anikó Edit
Váradi Ágnes
Witzl Petra

Szakmai lektor
Gombos Katalin
Orbán Endre
Szegegy László

Kiadja a Nemzeti Közszołgálati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó
A kiadásért felel: Deli Gergely rektor
Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu
Felelős szerkesztő: Vida Krisztina
Olvasószerkesztő: György László, Gergely Zsuzsánna
Korrektor: Csinta Áron
Tördelőszerkesztő: Fehér Angéla

DOI: https://doi.org/10.36250/01349_00

ISBN 978-963-653-334-2 (elektronikus PDF) | ISBN 978-963-653-335-9 (ePub)

© A szerkesztő, 2026

© A szerzők, 2026

© Kiadó, 2026

A mű elektronikus változata
a CC BY-NC-ND 4.0 nemzetközi licenc
feltételeinek megfelelően felhasználható.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

TARTALOM

GELLÉRNÉ LUKÁCS ÉVA

Az egészségügyi adatok elsődleges felhasználása az EU-
jogban és Magyarországon 7

HORVÁTH DÓRA

A digitális igazságszolgáltatás alapjogi kérdései az uniós
joggyakorlat tükrében 31

KARSAI KRISZTINA

Az algoritmikus büntetékiszabás lehetőségének jogi
megfelelőségi vizsgálatáról 61

KOZÁK KORNÉLIA

A termékek környezettudatos tervezése és a digitális termékútlevél 97

STRIHÓ KRISZTINA

Digitális piac, közösségi média 119

SELNICEAN LÁSZLÓ

Vitarendezés az online térben – régen és ma 145

SZŰCS ANIKÓ EDIT

Az állami támogatások holisztikus szerepe a digitális
átállásban: Az Európai Unió szakpolitikai kerete
és finanszírozási mechanizmusai 175

SZIRBIK MIKLÓS

Az uniós versenypolitika válaszai a digitalizációs átállásra,
különös tekintettel a magyar és a német állami
támogatási programokra

199

VÁRADI ÁGNES

Digitalizáció, mesterséges intelligencia és igazságügyi
együttműködés polgári ügyekben

223

WITZL PETRA

Az online tér jogi kérdései esetjogi szemszögből

245

A kötet szerzői

267

Gellérné Lukács Éva

AZ EGÉSZSÉGÜGYI ADATOK ELSŐDLEGES FELHASZNÁLÁSA AZ EU- JOGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON¹

ABSZTRAKT

A kutatás célja az Európai Egészségügyi Adattér (EHDS) -rendelet egyik pillérének, az egészségügyi adatok elsődleges felhasználásának behatóbb vizsgálata, kifejezetten az adattípusok, a jogosultságok és az európai adatcsere formátumszabályainak elemzésével. Emellett célkitűzés az EHDS-rendelet keretrendszere magyar vonatkozásainak feltárása az EESZT bázisán. A kutatás arra jut, hogy az EESZT fejlett szabályozási környezet, amely nemcsak az EHDS adathozzáférési és adattárolási mechanizmusait valósítja meg, hanem egyéb célok szolgálatába is állítható, különös tekintettel a telemedicinára. Arra is kitérek, hogy a digitalizációnak kellően érzékenynek kell maradnia a sérülékeny csoportok speciális szükségleteire, amire magyar példa is hozható.

Kulcsszavak: Európai Egészségügyi Adattér, az egészségügyi adatok elsődleges felhasználása, Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér, egészségügyi digitalizáció

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

THE PRIMARY USE OF HEALTH DATA
UNDER EU LAW AND IN HUNGARY

ABSTRACT

The aim of the research is to conduct an in-depth examination of one of the pillars of the European Health Data Space (EHDS) Regulation, namely the primary use of health data, with a particular focus on the analysis of data types, access rights, and the rules governing the European data exchange format. In addition, the research seeks to explore the Hungarian implications of the EHDS framework, based on the National eHealth Infrastructure (EESZT). The study concludes that the EESZT represents a well-developed regulatory environment, which not only implements the EHDS mechanisms for data access and storage but can also serve additional purposes, particularly in the field of telemedicine. The research also emphasises that digitalisation must remain sensitive to the specific needs of vulnerable groups, for which Hungarian examples can also be provided.

Keywords: European Health Data Space, primary use of health data, National eHealth Infrastructure, digitalisation of health care

AZ EHDS-RENDELET ÁLTAL
BIZTOSÍTOTT KERETRENDSZER

Az EHDS-rendelet² helye speciális az uniós jogban, mert ez az első szektor-specifikus rendelet, amelyet az uniós jogalkotó az Európai Bizottság európai

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2025/327 rendelete (2025. február 11.) az európai egészségügyi adatterről, valamint a 2011/24/EU irányelv és az (EU) 2024/2847 rendelet módosításáról. Hatálybalépés: 2025. március 26.

adatstratégiáról és egészségügyi adatterről szóló közleményei³ alapján fogadott el. Az EHDS 2022-ben benyújtott első tervezete merész célokat tűzött ki, de az európai polgárookra gyakorolt pozitív hatásában többen kételkedtek. Egy kutatás 2023-ban hangsúlyozta, hogy több veszélyt rejt a rendelettervezet: kiemelte a betegek csökkenő jogait adataik felhasználása terén, illetve a masszív digitalizációs igény miatt a költségvonzatot, illetve a digitális készségek szükségessége miatt az egyes sérülékeny csoportokra gyakorolt negatív hatásokat.⁴ Ahogy azt korábbi cikkeimben kifejtettem,⁵ ezeken a hiátusokon a jogalkotási folyamat szereplői (a Tanács és a Parlament) sokat javítottak.⁶ Ennek alapján egy kiegyensúlyozott jogi instrumentum jött létre, kapcsolódva a digitális szolgáltatásokhoz,⁷ aminek célja az EU adatvagyonának célzott, az EU versenyképességét növelő felhasználása.⁸

Az EHDS-rendelet nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy saját területükön nemzeti e-egészségügyi rendszert hozzanak létre. E kijelentést azonban több fenntartással kell értelmezni. Amennyiben a tagállamok személyes egészségügyi adatokat elektronikus formátumban kezelnek, számos olyan követelmény lép életbe, amely befolyásolja a nemzeti egészségügyi rendszer szervezését. Ennek indoka egyértelműen szerepel a rendeletben. Az egyik preambulumbekezdés kimondja:

„[...] Azonban nem minden tagállam hozott létre ilyen rendszereket, és azon tagállamok, amelyek létrehozták azokat, ezt széttagolt módon tették. A személyes elektronikus egészségügyi adatok Unión belüli szabad áramlásának megkönnyítése és a határokon átnyúló egészségügyi ellátásban részesülő

³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai adatstratégia, COM(2020) 66 végleges. Közlemény – Európai egészségügyi adattér: az egészségügyi adatokban rejlő lehetőségek kiaknázása a társadalom és a betegek javára, valamint az innováció céljaira COM(2022)196 végleges és Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai egészségügyi adatterről. COM(2022)197 végleges.

⁴ MARELLI et al. 2023.

⁵ GELLÉRNÉ LUKÁCS 2024: 1; GELLÉRNÉ LUKÁCS 2025: 127–139.

⁶ Council of the European Union 2023.

⁷ GOMBOS 2023: 92–119.

⁸ KISBORSÓ 2026.

betegeket érintő negatív következmények elkerülése érdekében uniós fellépésre van szükség annak biztosítása érdekében, hogy az egyének jobb hozzáférést kapjanak személyes elektronikus egészségügyi adataikhoz, és hogy felhatalmazással rendelkezzenek az említett adatok megosztására. E tekintetben megfelelő uniós és nemzeti szintű intézkedést kell hozni a széttagoltság, a heterogenitás és a megosztottság csökkentésére, valamint egy felhasználóbarát és intuitív rendszer létrehozására minden tagállamban.”⁹

Ez azt jelenti, hogy ha egy tagállam úgy dönt, személyes egészségügyi adatokat elektronikus formátumban kezel, akkor köteles azt az EHDS-rendeletben felsorolt valamennyi adattípus tekintetében biztosítani, továbbá alkalmazkodnia kell az I. mellékletben meghatározott struktúrához. Az elsődleges felhasználásra szánt személyes elektronikus egészségügyi adatok elsőbbségi kategóriáinak fő jellemzőit ugyanis az I. melléklet határozza meg.

Biztosítani kell a betegek (érintettek) számára a GDPR-t kiegészítő (de soha nem derogáló) minimumjogokat, valamint bizonyos hozzáférési jogokat is garantálnia kell az egészségügyi szakemberek számára, illetve a nemzeti egészségügyi rendszerek szervezésébe történő további beavatkozást jelentenek a minimális infrastrukturális követelmények is, amelyek magukban foglalják a határon átnyúló funkciókat.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI ADATOK ELSŐDLEGES FELHASZNÁLÁSA

Az egészségügyi adatok elsődleges felhasználása azt jelenti, hogy olyan rendszereket kell létrehozni, hogy a betegek és az egészségügyi szakemberek hozzáférhessenek saját adataikhoz a szolgáltatók biztonságos betegportáljain keresztül.¹⁰ Ezen cél biztosítása érdekében meg kell határozni, hogy mely adatokat érinti a szabályozás (2.1.), azokhoz pontosan kik férhetnek

⁹ EHDS-rendelet, (7) preambulumbekzdés.

¹⁰ TAPURIA et al. 2021: 194–206.

hozzá, ezeknek az érintetteknek milyen jogaik vannak (2.2.), illetve hogy a rendszerek, amelyekben az adatokat tárolják, milyen technikai specifikációkkal bírjanak (2.3.).

Adattípusok

Az elsődleges felhasználás minimum-adattípusai rendkívül széles körűek a Rendelet 14. cikkében meghatározottak szerint:¹¹ kiterjednek a betegösszefoglalókra, az elektronikus vényekre, az elektronikus gyógyszerkiadásokra, az orvosi képalkotó vizsgálatokra és a hozzájuk kapcsolódó leletekre, az orvosi vizsgálati eredményekre – beleértve a laboratóriumi és egyéb diagnosztikai vizsgálatokat és azok leleteit –, valamint a zárójelentésekre. Összehasonlításképpen: a betegjogokról szóló 2011/24 irányelv¹² alapján létrehozott, önkéntesen alkalmazható *eHealth Digital Service Infrastructure (eHDSI)* csak a betegösszefoglalókra, az elektronikus vényekre és a gyógyszerkiadásokra terjedt ki.¹³

Az EHDS ezen adattípusok alkalmazását két fázisban írja elő: a tagállamoknak 4 év áll rendelkezésükre a betegösszefoglalók, az elektronikus vények és a gyógyszerkiadások esetében, valamint 6 év a többi adattípusra, a rendelet hatálybalépésétől számítva. Kétségtelen, hogy ebben a tekintetben az orvosi képalkotó adatok jelentik majd a legnagyobb kihívást a sávszélességigény miatt. A tagállamok ugyan kiterjeszthetik az e-egészségügyi rendszerek alkalmazását további kategóriákra, hogy a nemzeti jogukban rendelkezhetnek úgy, a személyes elektronikus egészségügyi adatok további kategóriái is hozzáférhetők és cserélhetők legyenek elsődleges felhasználás céljából,

¹¹ EHDS-rendelet, 14. cikk: (1) E fejezet alkalmazásában, amennyiben az adatokat elektronikus formátumban kezelik, a személyes elektronikus egészségügyi adatok elsőbbségi kategóriái a következők: a) betegösszefoglalók; b) elektronikus rendelvények; c) elektronikus gyógyszerkiadás; d) orvosi képalkotási vizsgálatok és a vonatkozó képalkotási jelentések; e) orvosi vizsgálati eredmények, beleértve a laboratóriumi és egyéb diagnosztikai eredményeket, és a vonatkozó jelentések; és f) záró dokumentumok.

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2011/24/EU irányelve (2011. március 9.) a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről.

¹³ A projektről további információk elérhetők itt: <https://digitalhealthurope.eu/overview/>

azonban más tagállamok nem kötelesek velük határon átnyúló adatcserét folytatni.¹⁴ Az eredeti javaslatához¹⁵ képest a Bizottság már nem bővítheti a kiemelt kategóriák körét felhatalmazáson alapuló jogi aktusok révén: ilyen aktusok kizárólag a kiemelt kategóriák jellemzőinek módosítására fogadhatók el, és ez szintén feltételekhez kötött (például az adott funkciók többségi tagállami alkalmazása, illetve a nemzetközi szabványokkal való összehangolás).¹⁶

A betegek és az egészségügyi szakemberek jogai

Az EHDS-rendelet pontosítja és kiegészíti az adatvédelmi rendeletben (GDPR)¹⁷ lefektetett jogokat, de attól nem enged eltérést. A II. fejezet részletezi a személyes egészségügyi adatok védelmének és ellenőrzésének sajátos vonatkozásait.

Az érintett természetes személyeknek joguk van ahhoz, hogy elektronikus egészségügyi adataikat az elsőbbségi kategóriák sajátosságai szerint kezeljék, még akkor is, ha az adott adat csak részben tartozik egy kategóriába. Jogosultak:

- hozzáférni legalább az elsőbbségi kategóriákba tartozó, rájuk vonatkozó elektronikus egészségügyi adatokhoz [EHDS 3 (1) cikk];
- díjmentesen letölteni ezeknek az adatoknak a másolatát [EHDS 3 (2) cikk];
- meghatalmazni más természetes személyeket arra, hogy a nevükben, korlátozott vagy korlátlan időtartamra és szükség esetén kizárólag meghatározott célból hozzáférjenek személyes elektronikus

¹⁴ EHDS-rendelet, 14 (1) cikk.

¹⁵ COM2022/197 végleges.

¹⁶ EHDS-rendelet, 14 (2) cikk.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), HL L 119, 4.5.2016, 1–88.

egészségügyi adataikhoz, információt vigyenek fel az érintett nevében (EHDS 4–5. cikkek);

- információkat bevinni a saját elektronikus egészségügyi dokumentációjukba (EHDS 5. cikk);
- online kérni személyes elektronikus egészségügyi adataik helyesbítését (EHDS 6. cikk).

Az adatokhoz való hozzáférési jogot részletesen szabályozzák: különösen figyelemre méltó, hogy az EHDS a GDPR-on túlmenően kimondja, hogy a hozzáférésnek azonnalinak, az adatoknak pedig könnyen olvashatónak és egységes szerkezetbe foglaltaknak kell lenniük [EHDS 3 (1) cikk]. Az azonnali hozzáférésnek két korlátja lehet: az egyik a technológiai megvalósíthatóság szükségessége, a másik pedig etikai természetű. Utóbbi a GDPR 23. cikkének egészségügyi sajátosságokra vonatkozó alkalmazása alapján lehetővé teszi a hozzáférés korlátozását, például késleltetését, ha az orvosnak először meg kell ismernie az adatokat annak érdekében, hogy megfelelően tájékoztathassa a beteget. Ez sem abszolút azonban. Az EHDS-rendelet 3(3) cikke szerint „korlátozott időre” lehet késleltetni a hozzáférést, amíg egy egészségügyi szakember képes megfelelően közölni és elmagyarázni az érintett természetes személyek számára azon információkat, és csak azokat, amelyek „jelentős hatást gyakorolhatnak az egészségükre”. Lényeges határon átnyúló elem, hogy adatkezelés esetén a kezelés helye szerinti tagállam köteles elfogadni a társadalombiztosítási jogviszony szerinti tagállam által kiadott azonosító adatokat. A hozzáférési jogot határon átnyúlóan is biztosítani kell, és az a tény, hogy ezt más tagállam által kiállított azonosítási eszközzel is garantálni kell, jelentős gyakorlati kihívásokat jelent az illetékes hatóságok számára. Noha a Bizottságot felkérték egy határon átnyúló azonosításkezelési rendszer létrehozására,¹⁸ ennek megvalósítása nem előfeltétele a tagállamok általi kölcsönös elismerésnek. Így különösen fontos, hogy a Bizottság a végrehajtási időszak lejárta előtt valóban teljesítse majd ezt a feladatot.

¹⁸ EHDS-rendelet, 4 (4) cikk.

Az *adatfeltöltési jogosultság* alapján az érintettek jogosultak adatokat feltölteni saját elektronikus egészségügyi nyilvántartásukba, azonban az így feltöltött adatokat meg kell jelölni, és semmiképpen sem módosíthatják az egészségügyi szakember által bevitt adatokat. Az adatok helyesbítése online is kérhető, a tagállamok pedig további jogok (például törlés, korlátozás stb.) online gyakorlását is engedélyezhetik.¹⁹

Az *egészségügyi szakemberek számára* az adatokhoz való hozzáférési jogot az EHDS 11–12. cikkei szabályozzák kifejezetten. A kezelés alatt álló természetes személyek egészségügyi adataihoz való hozzáférést ingyenesen, határon átnyúló módon kell biztosítani a „releváns és szükséges” személyes elektronikus egészségügyi adatok vonatkozásában. A tagállamoknak tehát garantálniuk kell, hogy az egészségügyi szakemberek kizárólag olyan adattípusokhoz férjenek hozzá, amelyek az egészségügyi ellátás nyújtásához szükségesek. Fontos ezen túlmenően, hogy az adatokhoz csak olyan egészségügyi szakemberek férhetnek hozzá, akik az EHDS-rendelet 36. cikkében említett egységes előírásoknak megfelelő elektronikus azonosító eszközzel rendelkeznek, tehát technikailag olyan eszközt, szoftvert használnak, amely megfelel a rendelet előírásainak. Már itt jelzi az EHDS-rendelet, hogy a minimális infrastrukturális követelményeket minden szereplőnek be kell tartania.

Az *adatkorlátozás* két intézményét is szabályozza a rendelet. Az adatkorlátozás első változata azt jelenti, hogy bár az adatot rögzítik az elektronikus rendszerben, mégsem férhet hozzá minden egészségügyi szakember. E jogot valamennyi tagállamnak biztosítani kell. Ez akkor áll elő, ha a természetes személy korlátozta az adataihoz való hozzáférést. A másik a beteg azon joga, hogy már azt megakadályozza, hogy az adatot rögzítsék az elektronikus rendszerben. Ez az úgynevezett *opt-out*, ez viszont attól függ, hogy az adott tagállam lehetővé teszi-e. Ebben az esetben az érintett megtilthatja, hogy adatait az elektronikus rendszerben rögzítsék. Gyakorlatilag ilyenkor az orvos a saját számítógépén tárolhatja az adatokat, de azok nem hagyhatják el a rendelőt. Mindkét esetben az adatkorlátozás/*opt-out* ténye láthatatlan marad a többi egészségügyi szakember számára, ugyanakkor működik

¹⁹ EHDS-rendelet, 6. cikk.

az úgynevezett „*breaking the glass*” szabály, amely szerint a beteg létfontosságú érdekei esetén az adat mégis hozzáférhetővé vagy rögzíthetővé válik az elektronikus rendszerben. További korlátozást jelent az EHDS 1. cikke, amely kimondja, hogy az EHDS nem érinti az információhoz való hozzáférést olyan célokra, mint például a jogi kötelezettségek teljesítésének ellenőrzése (például munkaköri orvosi vizsgálatok) vagy a közfeladatot ellátó szervek nemzeti jog alapján biztosított hozzáférése (például járványügyi adatkezelés). Végül mindkét jog gyakorlása visszavonható, ugyanakkor kérdéses, hogy az *opt-out* visszavonása visszamenőleges adatregisztrációt is jelent-e, mivel ez jelentős adminisztratív terhet róna az egészségügyi szakemberekre.

Technikai specifikációk és az adatok hordozhatósága

Az elektronikus egészségügyi adatok hordozhatósága az EHDS-rendelet egyik lényegi rendelkezése. Már a bizottsági javaslat indoklása kimondta, hogy

„az általános előrelépést hátráltatja az, hogy nincsenek Unió-szerte kötelező érvényű vagy kötelezően alkalmazandó szabványok, és ebből következően korlátozott az interoperabilitás. E kérdés kezelése nemcsak a természetes személyek javát szolgálná, hanem hozzájárulna a digitális belső piac megvalósításához, továbbá a digitális egészségügyi termékek és szolgáltatások szabad mozgása előtt álló akadályok mérsékléséhez is.”²⁰

Ennek megfelelően előíranyozta az elektronikus egészségügyi nyilvántartó rendszerek uniós szintű tanúsítási rendszerét, címkéjét, bizonyos műszaki követelmények, szabványok és a MyHealth@EU kötelező alkalmazását.

Az EHDS-rendelet szerint a természetes személyek jogosultak az adathordozhatóság gyakorlására, azaz joguk van ahhoz, hogy egy egészségügyi szolgáltató számára hozzáférést biztosítsanak, vagy felkérjenek egy

²⁰ COM(2022)197 végleges, 3. pont.

egészségügyi szolgáltatót arra, hogy személyes elektronikus egészségügyi adataik egészét vagy egy részét azonnal, díjmentesen és az egészségügyi szolgáltató részéről vagy az említett egészségügyi szolgáltató által használt rendszerek gyártói részéről támasztott akadály nélkül továbbítsa egy másik, választásuk szerinti egészségügyi szolgáltató számára.²¹

A hordozhatóság megköveteli az olyan határon átnyúló adatcsere-formátum kialakítását, amely lehetővé teszi az uniós kommunikációt valamennyi kiemelt adattípus vonatkozásában, ezt nevezzük az egészségügyi dokumentáció európai csereformátumának.²² A hordozhatóságot ugyanakkor tagállami szinten is biztosítani kell: a betegek jogosultak adataik továbbítását kérni bármely egészségügyi szolgáltatóhoz, továbbá – szigorúan egyirányú módon – a társadalombiztosítási vagy a megtérítési szolgáltatási szektor intézményeihez [EHDS 7(3) cikk]. A határon átnyúló adatcsere és a MyHealth@EU infrastruktúra (amelyet az EHDS szabályoz) központi jelentőségű a hordozhatóság szempontjából. Az implementáció azonban nem a nulláról indul, hiszen a fent említett határon átnyúló betegjogokról szóló 2011/24 irányelv már megalapozta az adatcserét. Az eHealth Digital Service Infrastructure (eHDSI) fogja képezni a MyHealth@EU alapját, és több tagállam már önkéntesen cserél adatokat az előre meghatározott formátumban.

Amint azt fentebb említettük, az EHDS-rendelet a nemzeti e-egészségügyi infrastruktúrák szervezését is befolyásolja. A tagállamok kötelesek biztosítani, hogy egy vagy több elektronikus egészségügyi adathozzáférési szolgáltatás működjön országos, regionális vagy helyi szinten, amely lehetővé teszi a természetes személyek számára a saját egészségügyi adataikhoz való hozzáférést, valamint jogaik gyakorlását. Az ilyen hozzáférési szolgáltatásokat

²¹ EHDS-rendelet, 7 (1) cikk.

²² EHDS-rendelet, 15 (1) cikk: „2027. március 26-ig a Bizottság végrehajtási jogi aktusok útján megállapítja a személyes elektronikus egészségügyi adatoknak a 14. cikk (1) bekezdésében említett elsőbbségi kategóriáira vonatkozó műszaki előírásokat, meghatározva az elektronikus egészségügyi dokumentáció európai csereformátumát. Az ilyen formátumnak általánosan használnak és géppel olvashatónak kell lennie, és lehetővé kell tennie a személyes elektronikus egészségügyi adatoknak a különböző szoftveralkalmazások, eszközök és egészségügyi szolgáltatók közötti továbbítását.”

a természetes személyek és képviselőik számára ingyenesen kell biztosítani. Ezen túlmenően e rendszereknek képviseleti szolgáltatásokat is nyújtaniuk kell annak érdekében, hogy a betegek jogait jogi képviselőik vagy általuk felhatalmazott más személyek is gyakorolhassák.

A MAGYAR SZABÁLYOZÁSI HÁTTÉR

Magyarországon a Nemzeti Digitalizációs Stratégia 2022–2030²³ rögzíti, hogy a digitális állam pillér V. intézkedéscsomagja a „Közzolgáltatások digitális fejlesztése, különös tekintettel az e-egészségügyi megoldások továbbfejlesztésére”.²⁴ Az 1.3.2.8. pont szerint:

„A terület digitalizációja elengedhetetlen az intézmények működési hatékonysága és ellátási folyamataik javítása szempontjából. A széles sávú hálózatok szerepe kulcsfontosságú a távdiagnosztikai és távmonitoring rendszerek biztosításában; a nagy sáv szélességű hálózatok lehetővé teszik a képkalkotó leletek, röntgenfelvételek stb. biztonságos és gyors továbbítását. Hasonlóan nagy jelentőségű a távmonitoring alkalmazások használata, amelyek a betegek számára biztonságot, az egészségügyi rendszer számára pedig (az indokolatlan orvos-beteg találkozások számának csökkentésével) komoly költségmegtakarítást jelentenek. A K+F+I területén az egészségügyet támogató informatikai, mérnökinformatikai megoldások növekvő szerepe, a big data elemzésben rejlő potenciál, biostatisztika, egészségügyi robotika elterjedését támogató IKT megoldások szerepe kiemelhető, akár csak a szakképzett humán erőforrása.”²⁵

A fejlesztés bázisa a 2017-ben működésbe lépett EESZT (Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér), amely „egy egységes informatikai környezet, csatlakozói az egészségügyi ágazat intézményei (klinikák, kórházak, járóbeteg ellátó intézmények, háziorvosok, patikák, 2019-től a magánegészségügyi

²³ Miniszterelnöki Kabinetiroda 2022.

²⁴ Miniszterelnöki Kabinetiroda 2022: 11.

²⁵ Miniszterelnöki Kabinetiroda 2022: 22.

intézmények és 2021. november 1-jétől a gyógyászati segédeszköz forgalmazók) által használt informatikai rendszerek”.²⁶ A rendszer gyakorlati jelentőségét jól mutatja a benne kezelt adatok számának növekedése. Egy 2020-as adat szerint: „Magyarországon évente 75 millió egészségügyi dokumentum (például lelet, ambuláns adatlap, zárójelentés) és közel 180 millió orvos-beteg találkozás kerül az EESZT-ben online módon rögzítésre. Ez átlagosan napi 300.000 egészségügyi dokumentum.”²⁷ A Nemzeti Digitalizációs Stratégia két évvel később már 450 000 darab napi betegdokumentum rögzítést és 800 000 darab napi receptrögzítést jelez.²⁸ Egy tényfeltáró újságcikk 2024 novemberében pedig erre jut: az EESZT-ben „[...] már 2,5 milliárd egészségügyi adat gyűlt össze, a rendszerbe napi 800 ezer recept kerül be, és 7000 millió ellátási eredményt tartalmaz”.²⁹

Az EESZT jelentősége

Magyarországon az Eüak.³⁰ határozza meg – többek között – a társadalombiztosítási szervek adatkezelését, hogy ki és milyen egészségügyi adatot ismerhet meg, továbbíthat vagy kezelhet. A törvény III/A. fejezete szabályozza az EESZT-rendszerbe csatlakozók körét és a csatlakozás feltételeit, illetve a rendszer működését/működtetését, a továbbítandó adatokat és ezen adatok felhasználóit (35/A.–35/P.§). Az Eüak. 35/B. § (1) bekezdése szerint az EESZT-hez engedélyezett informatikai rendszere útján csatlakozásra köteles a) az egészségügyi szolgáltatás nyújtására az egészségügyi államigazgatási szerv által kiadott működési engedély alapján jogosult egészségügyi szolgáltató, aki finanszírozási jelentés benyújtására vagy elektronikus adatszolgáltatásra kötelezett, b) a gyógyszerár, c) az állami mentőszolgálat, d) a miniszter által rendeletben meghatározott államigazgatási szerv

²⁶ Miniszterelnöki Kabinetiroda 2022: 71.

²⁷ Emberi Erőforrások Minisztériuma [é. n.].

²⁸ Miniszterelnöki Kabinetiroda 2022: 71.

²⁹ NAGY 2024.

³⁰ 1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről.

és egyéb szervezet, e) az ártámogatási szerződéssel rendelkező gyógyászati-segédesszköz-forgalmazó. Utóbbiak esetében a 2021. évi CI. törvény írta elő a csatlakozás kötelezettségét, 2021. szeptember 1-ig az adminisztratív csatlakozás, 2021. november 1-ig a műszaki csatlakozás volt kötelező. A 39/2016. (XII. 21.) EMMI rendelet az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Térrel kapcsolatos részletes szabályokról [39/2016. (XII. 21.) EMMI rendelet] 2–3. §-ai határozzák meg részletesen az Eüak. alapján a csatlakozás feltételeit és rendjét, a csatlakozáshoz szükséges informatikai rendszerek megfelelőségét. Ez szabályozza az adatszolgáltatások teljesítését, az adatokhoz való hozzáféréshez szükséges azonosítási követelményeket és jogosultságokat, előírja a rendszer működtetési rendjét üzemeltetési szinten és bemutatja és szabályozza az EESZT útján igénybe vehető szolgáltatások teljes körét.

Jogosultságok az EESZT-ben

Az adatokhoz való hozzáférés és az adatkorlátozás

Az Eüak. 35/C. §-a és az 39/2016. (XII. 21.) EMMI rendelet 9. §-a határozza meg a beteg szolgáltatáshoz való hozzáférését: „9. § (1) EESZT szolgáltatás kizárólag a szolgáltatás igénybevételéhez szükséges jogosultsággal rendelkező felhasználó által, annak azonosítását követően vehető igénybe. (2) Az azonosítás [...] b) természetes személy ágazati felhasználó esetében a működtető által meghatározott többszörös hitelesítést alkalmazó azonosítás igénybevételével történik.” Az érintett nyilatkozhat adatai megismerhetőségéről az önrendelkezési nyilatkozattal.³¹ Az egészségügyi szolgáltatók betegadatok megismerhetőségével kapcsolatos jogait az Eüak. 35/F. § tartalmazza, amely szerint az Eüak 4. § (1)–(2) bekezdéseiben meghatározott célból lehet adatot kezelni az EESZT-ben. A 35/B. § (4) bekezdése garanciális szabályt rögzít, miszerint „(4) Az EESZT-hez csatlakozásra kötelezett egészségügyi szolgáltatók között informatikai rendszerek közötti adatcsere esetén egészségügyi adat kizárólag az EESZT útján továbbítható”.

³¹ Eüak, 35/H-35/I. §-ok; EMMI rendelet 15. §.

Tehát két egészségügyi szolgáltató nem küldheti meg egymásnak a beteg adatait, hanem kötelesek azt először feltölteni az EESZT-be, és a másik csak onnan töltheti le, ha megfelel a törvényi garanciáknak, tehát arra jogosult. Lényeges elem, hogy az Eüak. 35/B. § (10) pontja szerint: „A betegellátás során nem követelhető meg az érintettől olyan egészségügyi dokumentáció bemutatása vagy egészségügyi adat igazolása, amely az EESZT-ben elérhető.”

Az adatok köre

A 39/2016. (XII. 21.) EMMI rendelet 1. melléklete tartalmazza a Központi eseményműködési katalógus számára szolgáltatandó adatokat, amelyek lefedik szinte a teljes ellátási palettát, nevesítve tartalmazzák a sürgősségi ellátásokat, a mentést, a CT-/MR-vizsgálatokat, a járóbeteg- és fekvőbeteg-szakellátásokat, a fogászati ellátásokat, a laborvizsgálatokat, az iskolaorvosi vizsgálatokat stb. Az EHDS által előírányozott elsődleges betegadatok körül egyedül a képalakító diagnosztika nincs fent, amelynek oka a tárolási méret, de az adatok rendelkezésre állnak. Az adatok keresethezességét befolyásolja, hogy a fájlok nagy része pdf, és ezt nehezebb interoperábilis formába önteni.³²

Az adatok technikai specifikációi

Az EESZT konkrét technikai specifikációit a 29/2022. (I. 31.) Korm. rendelet tartalmazza.³³ Ez az a rendelet, amely létrehoz egy külön szervet a rendszer működtetésére (ez az ESZFK, az Egészséginformatikai Szolgáltató és Fejlesztési Központ Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság). Ez határozza meg az egészségügy területén nyújtott központosított informatikai szolgáltatások körét, a szolgáltatások igénybevételére kötelezett és jogosult szervek körét, és azoknak az informatikai rendszereknek a körét, amelyek üzemeltetéséről vagy fejlesztéséről az ESZFK gondoskodik. Az érintett informatikai rendszereket engedélyezi és a csatlakozók informatikai rendszereit auditálja.

³² NAGY 2024.

³³ 29/2022. (I. 31.) Korm. rendelet a központi egészséginformatikai szolgáltatásokról.

Az adatok hordozhatósága

Az EESZT-ben meglévő adatokhoz a beteg vagy meghatalmazottja (törvényes képviselője) hozzáfér, és felhatalmazhatja az egészségügyi szolgáltatót is arra, hogy ahhoz hozzáférjen. Ez magyar joghatósági területen nem okoz problémát, mert minden magyarországi egészségügyi szolgáltató egyben csatlakozási pont is (akár közfinanszírozott, akár magán). A más EU-tagállami egészségügyi szolgáltatók közvetlen hozzáférése egyelőre nem lehetséges, ennek kiépítésére áll rendelkezésre a hatályba lépéstől számított 4 év.

Elektronikusan kiállított beutaló

Az Eüak. 35/B. §-a teszi lehetővé, hogy az egészségügyi szolgáltatók vényeket elektronikus úton állítsanak ki, illetve – a gyógyászati segédeszközök tekintetében – az egészségbiztosító által ellenjegyzett elektronikus vények lekérdezhetők és kiadhatók legyenek a forgalmazók számára, valamint ez alapján tudják elszámolni az E. Alap felé. Nagy értékű gyógyászati segédeszközök 2021. november 1-től rendelhetők elektronikus vényen. Továbbá a gyógyászati segédeszközök esetében a 14/2007. (III. 14.) EüM rendelet³⁴ 13. § (1) bekezdése szerint főszabály az elektronikus vény, de a 13. § (1a) bekezdése alapján kivételt képeznek az elektronikus vényrendelési kötelezettség alól a szemüveglencse, a szemüvegkeret, a kontaktlencse és a kontaktlencse-tartozékok, a fogtechnikai eszközök, a fogpótlás és fogszabályozás segédeszközei is. Az egészségbiztosító ellenőrizheti a biztosított személyes és egészségügyi adatait is, amely ellenőrzés arra irányul, hogy a biztosított jogosult-e az adott egészségügyi szolgáltatásra (ideértve a gyógyszereket, a gyógyászati segédeszközöket is). Ehhez helyszíni szemlét végezhet. Nem minden esetben szükséges a beteg otthonában végzett helyszíni ellenőrzés. Akkor lehet eltekinteni a helyszíni ellenőrzéstől, ha például a beteg jogosult volt már egy gyógyászati segédeszközre, és az azzal

³⁴ 14/2007. (III. 14.) EüM rendelet a gyógyászati segédeszközök társadalombiztosítási támogatásba történő befogadásáról, támogatással történő rendelkezéséről, forgalmazásáról, javításáról és kölcsönzéséről.

azonos funkcionalitású eszköz kihordási ideje lejárt, és az EESZT-ből rendelkezésre álló dokumentumok és adatbázisok alapján a beteg állapota nem változott, lakókörnyezete is ugyanaz. Leggyakrabban az első felíráskor az elektromos mopedekre és a kerekesszékekre benyújtott ellenjegyzési kérelmekkel kapcsolatosan kerül sor helyszíni ellenőrzésre.

Várólista-szabályozás

Az EESZT fejlett informatikai rendszer, amely az EHDS-rendelethez képest további funkciókkal rendelkezik. Az Ebtv. 20. §-a különböző ellátási rendet előíró listák, várólisták alapvető szabályaival foglalkozik, amelyek sorrendet állítanak fel a biztosítottak között egy adott ellátás igénybevételenek tervezhetősége céljából.³⁵ Az Ebtv. 20./A. § pedig ezen várólisták eljárási kérdéseit foglalja össze (az adatok nyilvántartása, kezelése, felelős szervek, a várólisták online elérhetőségének és működtetésének biztosítása stb.). A listák, várólisták tényét a betegek jogait is tartalmazó 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről (Eütv.) rögzíti, egyrészt általános jelleggel, másrészt a szerv és szövet beültetése (transzplantáció) tekintetében. Eszerint amennyiben a beteg az adott egészségügyi szolgáltatónál nem részesíthető az egészségi állapota által indokolt legrövidebb időn belül a szükséges ellátásban, tájékoztatni kell őt arról, hogy mi a várakozás oka és várható időtartama, illetve milyen esetleges következményekkel kell számolni, valamint tájékoztatni kell arról is, hogy az adott ellátás mely egészségügyi szolgáltatónál biztosítható. Szerv és szövet beültetése esetén a feltételeknek megfelelő beteget fel kell venni a szerv-, illetve szövettípusonként vezetett országos várólistára. A felvételt a szerv- vagy szövetátültetés indikációját felállító egészségügyi szolgáltató kezdeményezi. Alapvető szabály, hogy a várólistáról a recipiensek kiválasztása kizárólag a szakmai szabályok szerint történik.³⁶ A várólista tartalmazza

³⁵ GELLÉRNÉ LUKÁCS 2023; Az Ebtv. 20.–20./A. §-aihoz fűzött kommentár.

³⁶ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 9. §, 215. §.

a beteg személyazonosító adatait, családi és utónevét, anyja nevét, nemét, születési idejét, lakóhelyét, tájszámát, valamint az ellátására vonatkozó adatokat (ellátás sorrendje és várható időpontja).³⁷ Az adatokat az ellátás megtörténtét dokumentáló jelentésig lehet kezelni anonimizált módon – betegútelemzés és kapacitáskihasználtság érdekében – további 4 évig.³⁸ A NEAK és az országos tisztifőorvos jogosult az EESZT útján hozzáférni a várólistákkal kapcsolatos ellenőrzési feladataihoz szükséges egészségügyi adatokhoz [Eüak. 35/M. § (4) bekezdések].

A telemedicina

A telemedicina feltétele is a jól működő elektronikus-informatikai háttér.³⁹ Az EESZT 2017-es kialakításával ennek alapjai adottak lettek, és fonák módon a Covid-19-veszélyhelyzet volt az, ami hozzájárult a telemedicina fejlesztéséhez. A 157/2020. (IV. 29.) Korm. rendelet rendelkezett azokról az egészségügyi intézkedésekről, amelyek lehetővé tették a beteg személyes jelenléte nélküli ellátást.⁴⁰ Ennek alapján telemedicinának minősül minden olyan tevékenység, amelynek célja a beteg távollétében a beteg egészségi állapotának szakmai megítélése, a betegségek és azok kockázatának felderítése, a konkrét betegség meghatározása, valamint a további vizsgálatok elrendelése és a gyógykezelés elindítása. Idetartozik továbbá az említett kezelések eredményességének megállapítása (távkonzultáció),

³⁷ 287/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a várólista alapján nyújtható ellátások részletes szabályairól.

³⁸ 10/2018. (III. 7.) EMMI rendelet a PET-eljárással végzett ellátások központi várólistájának működési rendjéről; 46/2006. (XII. 27.) EüM rendelet a várólista adatainak honlapon történő közzétételére vonatkozó szabályairól; 45/2006. (XII. 27.) EüM rendelet a várólista-sorrend kialakításának és az eltérés lehetőségének egészségügyi szakmai feltételeiről.

³⁹ HOMICSKÓ 2023: 254–260, 259.

⁴⁰ 157/2020. (IV. 29.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során elrendelt egyes egészségügyi intézkedésekről.

valamint a beteg állapotának követése és diagnózis felállítása távmonitoring-eszközökkel és egyéb infokommunikációs technológiák révén hozzáférhető információk alapján.⁴¹ Előnye, hogy az orvos-orvos telemedicina-kapcsolat jelentős hatékonyság- és eredményességnövelést biztosít (távkonzultáció révén), ugyanakkor az orvos-beteg viszonyrendszerben is „jól meghatározhatóak és az ellátás egészének folyamatán belül elkülöníthetőek azok a részfolyamatok, amelyek nem igénylik a közvetlen és személyes orvosi vagy egészségügyi szakdolgozói beavatkozást”.⁴²

Az Eütv. 106/A. §-a alapján a telemedicina útján nyújtható egészségügyi szolgáltatásokat – ha az ellátás sajátosságai és orvosszakmai megítélése az arcképes azonosítást indokoltá teszik – arcképes azonosítást biztosító, videójel és hang továbbítására alkalmas infokommunikációs eszköz útján is lehet nyújtani, tehát a beteg számára elérhető a hagyományosan személyes orvos-beteg találkozáson kívül a távgyógyászat is. A 60/2003. (X. 20.) EszCsM rendelet⁴³ 9. § (7) bekezdése szerint az orvos és a beteg közötti konzultáció létrejöhet az egészségügyi adatok infokommunikációs eszköz útján történő továbbítása révén is, az adatvédelmi rendelkezések betartásával, személyes jelenlét nélkül is. Az orvos – ha az ellátás sajátosságai és orvosszakmai megítélése lehetővé teszik – ilyen módon a) diagnózist, terápiás javaslatot állíthat fel, b) tanácsadást, konzultációt végezhet, c) betegirányítást láthat el, d) beutalót adhat, e) gondozást láthat el, f) terápiát, rehabilitációs tevékenységet végezhet, g) gyógyszert írhat fel és h) elektronikus vényen rendelhető gyógyászati segédeszközt írhat fel. Mindennek alapja az, hogy létezik az EESZT, az a közös informatikai platform, amelyben a telemedicina nélkülözhetetlen bázisa, az adatok megtalálhatók.

⁴¹ 157/2020. Korm. rendelet, 2. §.

⁴² DARAGÓ et al. 2013: 1168.

⁴³ 60/2003. (X. 20.) EszCsM rendelet az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről.

Előregedő társadalom, sérülékeny csoportok

Végül egyetlen aspektust szeretnék megosztani, amely a digitalizáció veszélyeivel kapcsolatos. Az Európai Bizottság egy 2025-ös tanulmánya az MI egészségügyben való alkalmazását vizsgálta.⁴⁴ Kiindulópontja, hogy „[f]igyelembe véve azt a tényt, hogy az uniós polgárok 65 év feletti korosztályának 40%-a legalább két krónikus betegséggel él, ez a demográfiai elmozdulás várhatóan az egészségügyi szolgáltatások iránti növekvő kereslethez vezet”.⁴⁵ Mindenki egyetért abban, hogy innovatív megoldásokra van szükség az egészségügyi ellátás javítása, az erőforrások hatékonyabb felosztása és a betegellátás eredményességének növelése érdekében.⁴⁶ Érdeemes lefektetni, hogy az Európai Innovációs és Technológiai Intézet (EIT) megnyitotta magyarországi közösségi irodáját, az „EIT Community Hungary”-t a budapesti InfoParkban.⁴⁷

Ebből a szempontból az elektronikus térben zajló betegellátás (gyógyítás) az előregedő társadalom által az egészségbiztosítási rendszerre gyakorolt nyomás egyik enyhítő faktora lehet. Ugyanakkor látni kell néhány potenciális veszélyforrást. Egyrészt felmerülnek etikai aggályok: ezek főleg az adatok másodlagos felhasználását érintik (kutatási célból).⁴⁸ Általános veszély ugyanakkor a digitális készségek hiánya, amelynek kapcsán például Marelli és szerzőtársai így fogalmaztak: a digitális hozzáférés „[...] hátrányosan érintheti a legsebezhetőbb csoportokat, ideértve az időseket, a hátrányos szociális-gazdasági helyzetűeket, a krónikus betegségekkel élőket, valamint az etnikai kisebbségekhez tartozó közösségeket, akik esetleg nem rendelkeznek a szükséges digitális készségekkel vagy erőforrásokkal ahhoz, hogy teljes mértékben részt vegyenek az EHDS-ben, és annak előnyeit élvezhessék”.⁴⁹

⁴⁴ European Commission 2025.

⁴⁵ European Commission 2025: 5. Idézi ezt a művet: OECD/European Commission 2024.

⁴⁶ Többek között az EIT (EIT Health [2020] Transforming Healthcare with AI – The Impact on the Workforce and Organisations).

⁴⁷ Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal 2025.

⁴⁸ STAUNTON et al. 2024: 498–505.

⁴⁹ MARELLI et al. 2023: 3.

Egy érzékletes magyar példával lehet ennek a helyzetnek a komplexitását felvázolni, amely a járóbeteg szakellátási időpontfoglalással kapcsolatos. A járóbeteg-szakellátási digitális időpontfoglaló rendszer bevezetéséhez kapcsolódó rendelkezésekről szóló 42/2024. (II. 29.) Korm. rendelet teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a betegek az egyes (nem mindegyik, hanem a nagyobb) járóbeteg-szakellátó intézményeknél központi rendszerben, az EESZT-n keresztül foglaljanak ellátásra időpontot. A 217/1997. (XII. 1.) Korm. rendelet a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény végrehajtásáról (Vhr) 50/D. §-a szerint „2024. július 1-jétől a közfinanszírozott, heti 300 vagy ezt meghaladó órát legalább 5 szakmában működtető járóbeteg-szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatóknak digitális időpontfoglalási rendszert kell használniuk”. Eszerint ha az EESZT felületén a digitálisan előzetesen közzétett időpontra történik az időpontfoglalás, az egészségügyi szolgáltató nem tagadhatja meg az ellátást.

A 2024. évi XXV. törvény a belügyi ágazati feladatellátást támogató törvények módosításáról 7. §-a ugyanakkor beemelte az Ebtv.-be a 20/B. §-t és a 20/C. §-t, amelyek kiegészítették a már meglévő digitális időpontfoglalási szabályrendszert, 2024. július 1-jével, telefonos időpontfoglalási központ biztosításával. A 135/2024. (VI. 28.) Korm. rendelet a járóbeteg-szakellátásban alkalmazandó egységes telefonos időpontfoglalási központ működtetésével összefüggő kormányrendeletek módosításáról lefekteti, hogy a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ működteti az egységes telefonos időpontfoglalási központot. Ennek érdekében módosult a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központról szóló 333/2023. (VII. 20.) Korm. rendelet is, miszerint az NNGYK a telefonos időpontfoglalást az Egészségvonal szolgáltatása keretében működteti, az érintett telefonszám a 1812.⁵⁰ Az Ebtv. 20/C. §-a kivételes szabályokat rögzített. Eszerint azon biztosítottak esetében, akik idős koruknál fogva, anyagi okokból vagy technológiai képzetlenségük okán nem tudnak online felületen időpontot foglalni, a törvény lehetővé teszi, hogy egy központi telefonos ügyfélszolgálat biztosítson számukra segítséget. A telefonos ügyfélszolgálaton keresztül

⁵⁰ 333/2023. (VII. 20.) Korm. rendelet a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központról.

a biztosított számára ugyanazon időpontokat lehet foglalni, módosítani vagy törölni, amelyet a biztosított az online felületen is látna. Látható, hogy az online időpontfoglalás korrekcióját kellett elvégezni, a technikai fejlődés ugyanis túl gyors volt a lakosság egyes tagjai számára.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány az EHDS-rendelet elsődleges adatfelhasználásra vonatkozó pillérét vizsgálta, különös tekintettel annak magyar vonatkozásaira és a hazai egészségügyi adatkezelési joggyakorlatra. Az elemzés bemutatta a rendelet által meghatározott adattípusokat, a betegek jogosultságait, valamint az adatmegosztás és az interoperabilitás technikai feltételeit. A magyar vonatkozásokat tekintve a vizsgálat rámutatott arra, hogy az EESZT fejlett infrastruktúrája számos ponton megfeleltethető az EHDS által megfogalmazott követelményeknek, és a hazai gyakorlat több szempontból előremutatónak tekinthető. A telemedicina példája jól mutatja, hogy az EHDS által biztosított adatáramlás hogyan támogathatja az orvos-orvos, illetve az orvos-beteg viszonyrendszerben a betegellátás minőségét. A tanulmány arra is kitért, hogy a digitalizációnak kellően érzékenynek kell maradnia a sérülékeny csoportok (kifejezetten az idősek) speciális szükségleteire, és erre magyar példa is hozható.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- DARAGÓ László et al. (2013): A telemedicina előnyei és hátrányai. *Orvosi Hetilap*, 154(30), 1167–1171. Online: <https://doi.org/10.1556/oh.2013.29664>
- GELLÉRNÉ LUKÁCS Éva (2023): *Nagykommentár a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary.
- GELLÉRNÉ LUKÁCS Éva (2024): Az európai egészségügyi adatterről szóló rendelettervezet. *EU Jog*, 4(2), 1. Online: <https://doi.org/10.55413/561.A2400201.EUO>
- GELLÉRNÉ LUKÁCS Éva (2025): Die Verordnung über den europäischen Raum für Gesundheitsdaten – ein erster Blick auf das Phänomen. In AHRENS, Martin (szerk.): *Deutsch-Ungarisches Kolloquium 2024. Fortschritte – Rückschritte*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 127–139. Online: <https://doi.org/10.17875/gup-2893>

- GOMBOS Katalin (2023): Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban. In *Medias Res*, 12(2), 92–119. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.12.2.5>
- HOMICSKÓ Árpád (2023): Az egészségügyi szolgáltatások nyújtása előtt álló 21. századi kihívások. In AUER Ádám et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kiss György 70. születésnapjára – Claea pacta, boni amici*. Budapest: Wolters Kluwer, 254–260.
- KISBORSÓ Anita (2026): Legal Aspects of Data Sharing in the European Health Data Space. *ELTE Law Journal*, 14(1), 119–140. Online: <https://doi.org/10.54148/ELTELJ.2026.1.119>
- MARELLI, Luca et al. (2023): The European Health Data Space: Too Big to Succeed? *Health Policy*, 135, 104861. Online: <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2023.104861>
- STAUNTON, Ciara et al. (2024): Ethical and Social Reflections on the Proposed European Health Data Space. *European Journal of Human Genetics*, 32(5), 498–505. Online: <https://doi.org/10.1038/s41431-024-01543-9>
- TAPURIA, Archana et al. (2021): Impact of Patient Access to Their Electronic Health Record: Systematic Review, *Informatics for Health and Social Care*, 46(2), 194–206. Online: <https://doi.org/10.1080/17538157.2021.1879810>

Egyéb források

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-154-00-00>
1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-47-00-00.27>
- 157/2020. (IV. 29.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során elrendelt egyes egészségügyi intézkedésekről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-157-20-22>
- 287/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a várólista alapján nyújtható ellátások részletes szabályairól. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2006-287-20-22.9>
- 29/2022. (I. 31.) Korm. rendelet a központi egészséginformatikai szolgáltatásokról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2022-29-20-22>
- 333/2023. (VII. 20.) Korm. rendelet a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-333-20-22>
- 10/2018. (III. 7.) EMMI rendelet a PET-eljárással végzett ellátások központi várólistájának működési rendjéről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2018-10-20-5H>
- 60/2003. (X. 20.) ESzCsM rendelet az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2003-60-20-0M>
- 45/2006. (XII. 27.) EüM rendelet a várólista-sorrend kialakításának és az eltérés lehetőségének egészségügyi szakmai feltételeiről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2006-45-20-0B>

- 46/2006. (XII. 27.) EüM rendelet a várólista adatainak honlapon történő közzétételére vonatkozó szabályairól. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2006-46-20-oB>
- 14/2007. (III. 14.) EüM rendelet a gyógyászati segédeszközök társadalombiztosítási támogatásba történő befogadásáról, támogatással történő rendelkezéséről, forgalmazásáról, javításáról és kölcsönzéséről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2007-14-20-oB.54>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2025/327 rendelete (2025. február 11.) az európai egészségügyi adatterről, valamint a 2011/24/EU irányelv és az (EU) 2024/2847 rendelet módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/?uri=CELEX%3A32025R0327>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/24/EU irányelve (2011. március 9.) a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0024>
- Council of the European Union (2023): *Mandate for Negotiations with the European Parliament*. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16048-2023-REV-1/en/pdf>
- Emberi Erőforrások Minisztériuma [é. n.]: *Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér – A jövő útja a betegellátásban*. Online: https://e-egeszsegugy.gov.hu/documents/26398/557050/EESZT_kiadvany_2020.pdf/fc9be320-8cfd-a329-b832-7b847e63125c
- European Commission (2025): *Study on the Deployment of AI in Healthcare – Final Report*. Online: <https://data.europa.eu/doi/10.2875/2169577>
- Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai egészségügyi adatterről. COM(2022)197 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0197>
- Miniszterelnöki Kabinetiroda (2022): *Nemzeti Digitalizációs Stratégia*. Online: <https://kormany.hu/dokumentumtar/nemzeti-digitalizacios-strategia-2022-2030>
- NAGY Nikolett (2024): Egészségügyi adatokból óriási vagyonton ül Magyarország, csak nem tudjuk kihasználni. *Telex*, 2024. november 29. Online: <https://telex.hu/tech-tud/2024/11/29/europai-egeszsegugyi-adatter-ehds-adatok-kutatas>
- Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (2025): Nagy az érdeklődés az EIT innovátorokat támogató szolgáltatásai iránt. *Nkfh.gov.hu*, 2025.
- OECD/European Commission (2024): *Health at a Glance: Europe 2024: State of Health in the EU Cycle*. Paris: OECD Publishing. Online: <https://doi.org/10.1787/b3704e14-en>

A DIGITÁLIS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS
ALAPJOGI KÉRDÉSEI AZ UNIÓS
JOGGYAKORLAT TÜKRÉBEN¹

ABSZTRAKT

Az Európai Unió célul tűzte ki az igazságszolgáltatás digitális átállásának előmozdítását. A keresetek elektronikus benyújtása, a videokonferencia útján tartott tárgyalás és egyéb meghallgatások, az iratok elektronikus kézbesítése, az online nyilvántartások és adatbázisok, valamint a mesterségesintelligencia-alapú rendszerek hozzájárulhatnak az eljárási jogok gyakorlásának előmozdításához, így a bírósághoz való hozzáféréshez, a megalapozott döntések meghozatalához, a gyors és hatékony eljárásokhoz. Másfelől azonban a digitális átállás kihívás elé is állítja az eljárási alapjogok védelmét. Az EUB eddigi gyakorlata a videokonferencia útján való részvétel és a mesterséges intelligencia alkalmazása körében felmerülő kérdésekre az alapvető jogok védelmének feltétlen igényét erősítette meg. Az alapjogok hatékony védelméhez a dinamikus értelmezés mellett az alapjogok lényegi tartalmát szem előtt tartó, a gyakorlati problémákat felismerő, nem elfedő gyakorlattal lehet megfelelő válaszokat adni. E kihívások továbbá az alkotmányos párbeszéd számára is új lehetőséget teremtenek.

Kulcsszavak: digitális igazságszolgáltatás, a hatékony bírói jogvédelem elve, a tisztességes eljáráshoz való jog, bírói függetlenség, alkotmányos párbeszéd, automatikus döntés, videokonferencia

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

FUNDAMENTAL RIGHTS ASPECTS OF DIGITAL
JUSTICE IN VIEW OF EU CASE LAW

ABSTRACT

The European Union is committed to advancing the digital transformation of justice. The electronic filing of claims, hearings and other procedural acts conducted by videoconference, the electronic service of documents, online registers and databases, and artificial intelligence-based systems can contribute to the proper exercise of procedural rights, and thus to access to justice, well-founded decisions, and swift and efficient proceedings. On the other hand, however, the digital transition also poses a challenge to the protection of fundamental procedural rights. The case law of the Court of Justice of the European Union has upheld the requirement to protect fundamental rights in relation to issues arising from participation by videoconference and the use of artificial intelligence. Effective protection of fundamental rights requires not only dynamic interpretation but also a practice that takes account of the substance of fundamental rights, recognises practical problems and does not obscure them. These challenges also create new opportunities for constitutional dialogue.

Keywords: digital justice, effective judicial protection, right to a fair trial, judicial independence, constitutional dialogue, automatic decision, videoconference

ÚTON A DIGITÁLIS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS FELÉ

A Covid-19-járvány jelentősen felgyorsította a digitális átállást számos területen. Nem volt kivétel ez alól az igazságszolgáltatás sem. Az utazási, kijárási korlátozások idején a kérelmek benyújtása, a tárgyalás és egyéb, személyes jelenlétet igénylő eljárási cselekmények hamar az online térbe

kerültek át.² A pandémia véget ért, a digitalizáció terén kikényszerített előrelépések azonban megmaradtak, sőt új lendületet kaptak, egyre több tagállam ismerte fel a digitális átállás szükségességét a bírósági eljárásban.³ A járvány rávilágított az igazságszolgáltatás működését érintő számos kihívásra, és arra is, hogy az információs és kommunikációs technológiák használata megerősítheti a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereit, és hozzáférhetőbbé, hatékonyabbá, rugalmasabbá, a jelen és a jövő kihívásaira felkészültebbé teheti azokat.

A digitális igazságszolgáltatás szerepe különösen jelentős a határon átnyúló ügyekben. Ezért kiemelt figyelmet érdemel az uniós jogi szabályozás fejlődése. Az uniós jog már a Covid előtt is tartalmazott rendelkezéseket például a videókonferencia alkalmazásának lehetőségéről egyes eljárások során,⁴ online folytatható alternatív vitarendezési és igényérvényesítési eljárásokról,⁵ az elektronikus aláírások, pecsétek használatának biztosításáról, a bírósági dokumentumok digitális cseréjéről.⁶ A járvány kitörése lendületet adott

² FABRI 2024: 9; VÁRADI 2023: 12.

³ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. 2025. évi uniós igazságügyi eredménytábla. Brüsszel, 2025. július 1. COM(2025) 375 végleges.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/41/EU irányelve (2014. április 3.) a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatról; Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról; Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2421 rendelete (2015. december 16.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendelet, valamint az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendelet módosításáról.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról. Online formában lefolytatható eljárás, bevezetése azonban a tagállamokra van bízva. Az online vitarendezésre létrehozott alternatív vitarendezési platform (Online Dispute Resolution) 2017 és 2025 között működött. 2025. július 20. napjától kihasználatlanság miatt megszüntették.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

az uniós jogalkotásnak az igazságszolgáltatás digitalizációja terén. Az Európai Bizottság 2020-ban átfogó uniós stratégiát készített az igazságszolgáltatás digitalizációjáról *Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban. Lehetőségek eszköztára* címmel, amely az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának digitális technológiák alkalmazásával történő fejlesztését célozza.⁷ Az elmúlt években számos területen született uniós szabályozás, a határon átnyúló ügyekben az eljárási cselekmények és a kommunikáció hatékonyabbá tétele, a jogi adatok biztonságos cseréjére szolgáló online platform létrehozása (E-CODEX),⁸ a bíróságok közötti információcsere digitalizációja,⁹ az európai ítélkezési gyakorlat egységes rendszere (ECLI),¹⁰ valamint az európai bünygyi nyilvántartási információs rendszer (ECRIS) terén.¹¹ A digitalizációs rendelet (2023/2844/EU rendelet)¹² a határon

⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban. *Lehetőségek eszköztára*. Brüsszel, 2020. december 2. COM(2020) 710 végleges; GYARMATHY 2024: 58.

⁸ Az E-CODEX célja egy európai online platform fejlesztése, amely lehetővé teszi a jogi dokumentumok cseréjét a különböző országok bíróságai és ügyvédei, valamint felei között. Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/850 rendelete (2022. május 30.) a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő, határokon átnyúló elektronikus adatcserére szolgáló számítógépes rendszerről (e-CODEX-rendszer) és az (EU) 2018/1726 rendelet módosításáról.

⁹ Az Európai Parlament és Tanács 2023/2131 rendelete (2023. október 4.) az (EU) 2018/1727 európai parlamenti és tanácsi rendeletnek és a 2005/671/IB tanácsi határozatnak a terrorizmussal kapcsolatos ügyekben folytatott digitális információcsere tekintetében történő módosításáról.

¹⁰ Az ECLI egy egységes ítélkezési azonosító, amely minden EU-tagállamban és az EU bíróságain azonos formátumú, és az ítélkezési gyakorlatra vonatkozó minimális egységes metaadatokkal rendelkezik, amelyet az egész Európában működő bírósági rendszerek használnak az ítélkezési gyakorlat könnyű hozzáférhetőségének elősegítése érdekében. FABRI 2024: 7.

¹¹ Az ECRIS célja, hogy a bíróságok és az ügyészségek hozzáférést biztosítsanak az EU tagállamaiban lakó személyek bünygyi nyilvántartásához. FABRI 2024: 8.

¹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2844 rendelete (2023. december 13.) a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén egyes jogi aktusok módosításáról.

átnyúló igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítását az új technológiák alkalmazásának ösztönzésével kívánja megvalósítani a polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott, határokon átnyúló eljárásokban. E rendelet folytatásaként 2024-ben elkészült az EU digitális igazságszolgáltatási stratégiája a 2024–2028 közötti időszakra vonatkozóan,¹³ amelynek fő célkitűzése a digitális technológiák – beleértve a mesterséges intelligencia (MI) eszközzeit is – igazságügyi rendszerekben való alkalmazása, az igazságszolgáltatás hatékonyságának, rugalmasságának és minőségének javítása érdekében.¹⁴ A mesterséges intelligencia igazságszolgáltatás terén való alkalmazása körében az uniós jogalkotási aktusok közül kiemelt jelentőségű az automatikus döntéshozatalt is szabályozó általános adatvédelmi rendelet (2016/679/EU rendelet, GDPR)¹⁵ és a mesterséges intelligenciáról szóló (MI) rendelet (2024/1689/EU rendelet),¹⁶ amely az automatikus döntéshozatal, profilalkotás és az MI igazságszolgáltatásban való alkalmazása terén egységes szabályokat fektetett le.

Bár az európai digitális átállás még kezdeti szakaszban van, az uniós intézmények nyitottsága és a globális tendenciák a digitális átállás terén előre jelzik az európai igazságszolgáltatás jövőjét. Alapvető cél, hogy az igazságszolgáltatás digitális átalakulása az alapvető jogok teljes tisztelgetben tartásával történjen. E tekintetben fontos tendencia, hogy az uniós jog a tagállami igazságszolgáltatás szabályozására vonatkozó alapjogi mérce meghatározásában is egyre jelentősebb szerepet játszik.¹⁷ Ahogyan az uniós jog szerepe erősödik az igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályozás terén, egyre fontosabbá válik az eljárási alapjogok biztosítása szempontjából

¹³ Az Európai Unió Tanácsa 2025.

¹⁴ GYARMATHY 2025: 180.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról.

¹⁷ Lásd például BONELLI 2022; LECZYKIEWICZ 2018; BOBEK 2012.

az EUB ítélkezési gyakorlata. Jelen tanulmányomban egyfelől a digitális igazságszolgáltatás egyes alapjogi aspektusait vizsgálom az uniós alapjogi mérce tükrében, másfelől pedig az igazságszolgáltatás digitalizációjának hatásait, illetve lehetséges hatásait az uniós alapjogvédelmi rendszerre.

A DIGITÁLIS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS UNIÓS ALAPJOGI MÉRCÉJE

A bírósági eljárások terén nincsen egységes uniós jogi szabályozás, e területen alapvetően a tagállami eljárási szabályozás irányadó. A bírósági eljárásra és az igazságszolgáltatás rendszerére vonatkozó szabályozásnak azonban ez esetben is meg kell felelnie az uniós jogból eredő hatékony bírói jogvédelem uniós követelményének, amely az uniós jog hatékony érvényesülésének, az alapjogok érvényesülésének és közvetlenül a jogállamiság elvének biztosítója.¹⁸

Egyes uniós jogi területeken, például a határon átnyúló büntetőügyekben, a versenyjog, a menekültügy, a közbeszerzés és a környezetvédelem területén az uniós jogi aktusokban foglalt, többé-kevésbé részletes szabályok rendelkeznek az egyének eljárási jogairól, valamint a hatékony jogorvoslat biztosításáról.¹⁹ Az uniós szabályozás tartalmaz a digitális eszközök büntetőeljárási és polgári jogi eljárási alapjogi, elsősorban a tisztességes eljárás védelmét biztosító garanciákat is.²⁰ Az európai nyomozási határozatról szóló 2014/41/EU irányelv a videókonferencia útján történő meghallgatás körében akként rendelkezik, hogy ha alapos okkal feltételezhető, hogy egy európai nyomozási határozatban megjelölt valamely nyomozási cselekmény végrehajtása valamely alapvető jog sérelmével járna, és a végrehajtó állam elmulasztaná a Chartában elismert alapvető jogok védelme tekintetében fennálló kötelezettségei teljesítését, abban az esetben az európai nyomozási

¹⁸ GOMBOS 2022: 20; GOMBOS 2019.

¹⁹ ROSAS 2019.

²⁰ Lásd SCHMIDT 2024: 260–262.

határozat végrehajtását meg kell tagadni.²¹ Másik példa az e-CODEX-rendelet (2022/850/EU rendelet),²² amelynek (12) preambulumbekszövege és 4. cikke rögzíti, hogy az adatcsere által érintett személyek jogait tiszteletben kell tartani, különösen az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáféréshez való jogot, a tisztességes eljáráshoz való jogot, a megkülönböztetés tilalmának elvét, a személyes adatok védelméhez való jogot és a magánélethez való jogot.

A digitalizációs rendelet rögzíti, hogy az e rendelet szerinti elektronikus adatcsere által érintett valamennyi személy alapvető jogait és szabadságait²³ – különösen az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáféréshez való jogot (a technikai feltételek biztosítása), a tisztességes eljáráshoz való jogot (például az ügyvéddel folytatott kommunikáció bizalmas jellege), a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét (például a fogyatékkal élő személyek egyenlő hozzáféréseinek biztosítása a videókonferencia útján való részvételhez), a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jogot és a személyes adatok védelméhez való jogot (például a meghallgatásokról készített felvételek biztonságos tárolása) – az uniós joggal összhangban teljeskörűen tiszteletben kell tartani. A rendelet kiemeli a videókonferencia alkalmazása körében a hatékony jogorvoslathoz való jog biztosítását is. E rendelkezéseket az Európai Unió Alapjogi Chartájával (Charta) összhangban kell értelmezni. Ez jelenti különösen a Charta 47. és 48. cikkben foglalt eljárási alapjogok, valamint a Charta 8. cikkben foglalt személyes adatok védelmére, a 21. cikkben foglalt megkülönböztetés tilalmára vonatkozó követelmények tiszteletben tartását.

Az EUB következetes gyakorlata szerint továbbá a Charta hatálya kiterjed a tagállami szabályozásra abban az esetben is, ha az érintett kérdést az unió

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/41/EU irányelve (2014. április 3.) a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatról, (19) preambulumbekszövege, 11. cikk (1) bekezdés f) pont.

²² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/850 rendelete (2022. május 30.) a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő, határokon átnyúló elektronikus adatcsere szolgáltató számítógépes rendszerről (e-CODEX-rendszer) és az (EU) 2018/1726 rendelet módosításáról.

²³ Digitalizációs rendelet (4)–(5), (7), (10), (29), (32), (38) (46)–(47) preambulumbekszövege, 5. cikk (2)–(3) bekezdés, 6. cikk (2), (8) bekezdés.

jog kifejezetten nem szabályozza, hanem a konkrét kérdés szabályozását a tagállam mérlegelési körébe utalja.²⁴ A digitális igazságszolgáltatás uniós alapjogi mércéje továbbá potenciálisan nemcsak az uniós jog által szabályozott kérdésekben, hanem akár tágabb körben a nemzeti szabályozási megoldások körében általános jelleggel is irányadó lehet. Az EUSz 19. cikk (1) bekezdés második albekezdésben foglalt hatékony bírói jogvédelem elvét, egyelőre a bírói függetlenség elvével összefüggésben, ugyanis az EUB úgy értelmezte, hogy az minden olyan ügyben irányadó, amelyben olyan bíróság jár el, amely uniós jogot alkalmazhat, függetlenül attól, hogy a konkrét ügyben egyéb uniós jogi érintettség felmerül-e.²⁵ Az EUB ezt a rendelkezést a Charta 47. cikkel összhangban értelmezi, így ezen alapjogok *de facto* hatálya tágabb lehet, mint ahogy azt a Charta 52. cikk meghatározza.²⁶ A gyakorlat még nem tisztázta, hogy ez a tágabb hatály pontosan milyen alapjogi kérdésekben lehet még irányadó.

ALAPJOGI KÉRDÉSEK AZ UNIÓS JOGGYAKORLAT TÜKRÉBEN

A videókonferencia útján való részvétel alapjogi kérdései

A Covid-19-járvány ideje alatt számos országban a személyes jelenlétet igénylő eljárási cselekmény az online térbe került át. Az EUB előtt több kérdés is felmerült az online jelenléttel kapcsolatosan, különösen a tisztességes eljáráshoz való jog értelmezése körében. Az EUB ezen alapjog értelmezését korábban az offline térben, fizikai jelenlétben alapuló bírósági eljárásra vonatkozóan dolgozta ki. Az EUB rögzítette, hogy a tárgyaláson való jelenléthez való jog a tisztességes eljáráshoz való jog részét képezi.²⁷ E jog egyrészt azt biztosítja, hogy a büntetőeljárásban a vádlott jelen lehessen a vele szemben folytatott eljárás keretében tartott tárgyalásokon, továbbá

²⁴ C-617/10 29. pont; C-198/13 35. pont.

²⁵ C-64/16; C-487/19; C-615/20; ORBÁN 2023.

²⁶ C-896/19 45. pont. Lásd PRECHAL 2022.

²⁷ C-400/23; C-569/20 25. pont.

magában foglalja a tárgyalás hallgatásához és követéséhez való jogot is, és megköveteli, hogy a vádlott e célból gyakorolni tudja a védelemhez való jogát.²⁸ A vádlottnak a büntetőeljárás során a tárgyaláson való személyes megjelenéshez való jogát a Charta 47. cikkének második és harmadik bekezdése, valamint a 48. cikk (2) bekezdésben foglalt tisztességes eljáráshoz való jog is biztosítja. Az EJEB ítélezési gyakorlatából is az következik, hogy a terhelt megjelenése alapvető jelentőségű a tisztességes büntetőeljárás szempontjából.²⁹

Az eljáráson való online jelenlét lehetősége új kérdéseket vet fel első sorban a tagállami szabályozást korlátozó uniós eljárásjogi mércével összefüggésben. Az online térben zajló eljárás sok szempontból könnyebbé, rugalmasabbá, hatékonyabbá tette az eljárásokat, különösen a hatékony, határokon átnyúló igazságügyi együttműködés területén. Segítséget nyújt távoli és vidéki településen élő emberek számára is. A digitális eszközök használata az igazságszolgáltatásban azonban nehézséget jelenthet az egyes lakossági csoportok, például a számítógép-használat terén kevésbé jártas személyek számára,³⁰ illetve többletterhet jelenthet azok számára, akiknek a tárgyaláson való részvétel technikai feltételeit biztosítaniuk kell.³¹ Az online részvétel sajátossága továbbá, hogy az eljárás során esetleges technikai problémák akadályozhatják a tényleges részvételt a tárgyaláson.³² Emellett egyes tanulmányok kitérnek arra is, hogy a tárgyaláson való fizikai részvétel esetén a fél előadása hitelesebb, meggyőzőbb lehet, míg a felek metakommunikációja, mimikája, gesztusai kevésbé látszódnak egy videokonferencián.³³ Kérdésként merül fel, hogy mennyiben válthatja fel a személyes részvételt az online részvétel lehetősége, és milyen alapjogi garanciák biztosítása lehet szükséges.

²⁸ C-420/20 40. pont; C-348/21 34. és 36. pont.

²⁹ EJEB, *Hermi kontra Olaszország* 58. §; EJEB, *Sejdic kontra Olaszország* 86. §; EJEB, *Vilches Coronado és társai kontra Spanyolország* 36. §.

³⁰ CHRONOWSKI–KÁLMÁN–SZENTGÁLI-TÓTH 2021: 177; VÁRADI 2023: 13.

³¹ SANDERS 2021: 16; KLIP 2024: 6.

³² KLIP 2024: 4.

³³ PANZAVOLTA 2024: 72–73, 76–77.

Az EUB előtt először a *AVVA és társai* ügyekben³⁴ merült fel e témával összefüggő kérdés. A bíró arra keresett választ, hogy a vádlott részvétele megszervezhető-e videókonferencia útján európai nyomozási határozat kibocsátása nélkül, ha a vádlott meghallgatására – azaz a bizonyításfelvételre – a bírósági eljárás ezen szakaszában nem kerül sor, és e személy védelemhez való joga, valamint tolmács segítsége biztosított. A bíróság arra is választ keresett, hogy szükség van-e e körben az érintett személy hozzájárulására. A kérdés a 2014/41. számú irányelvvel összefüggésben merült fel, amely lehetővé teszi a gyanúsított, a vádlott, a tanú és a szakértő személy videókonferencia vagy egyéb audiovizuális közvetítőeszköz segítségével történő meghallgatását bizonyításfelvétel céljából, meghatározott feltételek, illetve megtagadási okok mellett. Az EUB azonban nem adott érdemi választ a kérdésekre, azokat elfogadhatatlannak találta, arra hivatkozva, hogy a kérdést előterjesztő bíróságok nem függesztették fel eljárásaikat.

Az EUB azonban egy hónappal később hozott ítéletében, más uniós jogi rendelkezések kapcsán érdemben foglalkozott a videókonferencia útján tartott eljárási cselekmények által felvetett kérdésekkel. Az *FP és társai* ügyben³⁵ a kérdések középpontjába az EU az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről szóló 2016/343 irányelve került, amelynek 8. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy a tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottaknak és a vádlottaknak joguk van a tárgyalásukon jelen lenni. A bolgár bíróság előtt folyamatban levő ügyben a vádlott úgy nyilatkozott, hogy online kíván részt venni az eljárásban, mivel az Egyesült Királyságban él és dolgozik. Ügyvédje kijelentette, hogy ügyfele megfelelően hozzáfér az ügy irataihoz, és az ügyvédjével folytatott tanácskozásokot külön kapcsolat útján, bizalmas módon le lehetett bonyolítani. A bíróság hangsúlyozta, hogy a bolgár szabályozás nem tiltja kifejezetten a videókonferencia alkalmazását, bár az eljárás Covid utáni időszakában a videókonferencia útján való részvételre a nemzeti jog már nem ad kifejezett lehetőséget. Az ügyben eljáró bíró előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő, amelyben arra a kérdésre kereste választ, hogy ellentétes-e a tisztességes eljáráshoz való joggal, ha a tagállami jog lehetővé

³⁴ C-255/23; C-285/23.

³⁵ C-760/22.

teszi, hogy a vádlott a tárgyaláson meghatározott esetekben videókonferencia útján vegyen részt, amennyiben ezt az érintett kifejezetten kéri.

Az EUB ítéletében a főtanácsnoki indítvány érvelésével egyező döntést hozott. Először is megállapította, hogy az irányelv a gyanúsítottak és vádlottak tárgyaláson való jelenléthez való jogának a szabályozására irányul, azonban bizonyos mérlegelési mozgásteret hagy a tagállamok számára az eszközök megválasztásában. Az irányelvvel önmagában ezért nem ellentétes az online részvételt lehetővé tevő tagállami szabályozás. Az EUB rögzítette, hogy a nemzeti szabályozásnak ilyen esetben is tiszteletben kell tartania a Charta és közvetetten az EJEB által meghatározott alapjogi mércét, azaz az online részvételt lehetővé tevő nemzeti szabályozás nem sértheti a tisztességes eljáráshoz való jogot, az ártatlanság vélelmét és a védelemhez való jogot.³⁶ Az EUB rögzítette, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak tárgyaláson való jelenléthez való joga az EJEE 6. cikkéből és a Charta 47. cikk (2)–(3) bekezdéséből, valamint 48. cikkéből fakadó követelmény, majd az EJEB által rögzített alapjogi mércét hívta fel, amelynek értelmében az eljárásban videókonferencia útján való részvétel önmagában nem összeegyeztethetetlen a tisztességes és nyilvános tárgyalás fogalmával, azonban biztosítani kell, hogy a jogalany technikai akadályok nélkül követhesse az eljárást, és meghallgatható legyen, valamint hogy hatékonyan és bizalmasan kommunikálhasson az ügyvédjével.³⁷ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az ítélet részben eltér az indítvány logikájától. Az indítvány kiindulópontja, hogy a jelenléthez való jog alapvető garanciája minimumkövetelményként magában foglalja a tárgyalóteremben való fizikai jelenléthez való jogot, e jog azonban korlátozható a Charta 52. cikk szerint.³⁸ Az ítélet értelmében azonban az online részvétel a tárgyaláson való jelenlét eszközének megválasztása körébe tartozik, amely önmagában nem ellentétes a tárgyaláson való részvétel jogával. Az EUB ítélete nem részletezte ugyan a fizikai és az online eljárás közötti különbségeket, de döntésében elismerte az online eljárás sajátosságait, azáltal, hogy megállapította, ez az eljárási forma csak akkor felel meg a Chartában foglalt alapjogi követelményeknek, ha garantálják az eljárás

³⁶ KLIP 2024.

³⁷ EJEB, Sakhnovski kontra Oroszország 98. §.

³⁸ C-760/22 61. pont.

tisztességességét. Másrészt jelentősége volt annak is, hogy a videókonferencia útján való részvétel az érintett kérése volt.

Korábbi uniós gyakorlat hiányában az EUB döntésében kiemelten fontos szerepet játszott az EJEB joggyakorlata. A főtanácsnoki indítvány emellett a tagállamok alkotmányos gyakorlatára is hivatkozott. Az indítvány megemlítette a beavatkozó Lettország³⁹ tagállami szabályozását, amely lehetővé teszi, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogot biztosító módon, teljes körű és tájékoztatáson alapuló beleegyezésükkel az érintettek videókonferencia útján vegyenek részt a tárgyaláson. Az indítvány hivatkozott tagállami alkotmánybíróságok gyakorlatára is. Kiemelte a francia Alkotmánytanács döntését,⁴⁰ amely alkotmányellenesnek nyilvánította azt a Covid-járvány idején hozott kormányrendeletet, amely – a súlyos bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben eljáró büntetőbíróságok kivételével – valamennyi büntetőbíróság előtt lehetővé tette a videókonferencia érintett személy hozzájárulása nélkül történő alkalmazását. Az indítvány hivatkozott az olasz Alkotmánybíróság döntésére is,⁴¹ amely az olasz alkotmánnyal és az EJEE-vel összeegyeztethetőnek ítélte a videókonferencia útján való részvételt meghatározott esetekben lehetővé tevő szabályozást. Az indítvány úgy értékelte, hogy azon tagállamok, amelyek lehetővé teszik, hogy a tárgyaláson való jelenléthez való jog a vádlott kifejezett kérésére videókonferencia vagy más távközlési technológia útján is gyakorolható legyen, az irányelvben foglaltaknál magasabb szintű védelmet nyújtanak, ezért ezt a védelmet a Charta értelmezése nem ronthatja le.

Mindazonáltal a tárgyaláson való jelenlét megkönnyítése a tárgyaláson való fizikai jelenlétből fakadó többletgaranciák védelmi igényével állhat szemben. Belgium például az alapjogok védelmére hivatkozva szigorúbb szabályozást ír elő a videókonferencia alkalmazására. A kérdés olyan formában merült fel, hogy el kell-e ismernie Belgiumnak más tagállam azon szabályozását, amely lehetővé teszi az online részvételt olyan esetekben is, amelyekben a tagállami jog csak személyes részvételre ad lehetőséget. A C-325/24 folyamatban levő ügyben ezt a kérdést vizsgálja az EUB. A vádlott

³⁹ Laila Medina főtanácsnok indítványa a C-760/22. ügyben, 65. pont.

⁴⁰ Laila Medina főtanácsnok indítványa a C-760/22. ügyben, 61. pont.

⁴¹ Laila Medina főtanácsnok indítványa a C-760/22. ügyben, 38. pont.

Belgiumban előzetes letartóztatásba került, így nem tudott részt venni az olaszországi büntetőügyben tartott tárgyalásán. A vádlott beleegyezésével a bíróság kérte, hogy a belga hatóságok videókonferencia útján hallgassák meg a vádlottat. A belga ügyészség azonban megtagadta a határozat végrehajtását arra hivatkozva, hogy a vádlott videókonferencia útján történő megjelenése a tárgyaláson jelenleg ellentétes lenne a tisztességes tárgyaláshoz való joggal, márpedig az (EU) 2014/41 irányelve szerint a videókonferencia útján történő meghallgatás feltétele, hogy az ne legyen ellentétes a tagállami jog alapelveivel. Az olasz bíróság kérdése ezért az volt, hogy a végrehajtás megtagadására vonatkozó határozat összhangban van-e az uniós joggal. A főtanácsnoki indítvány⁴² értelmezésében az irányelv értelmében a végrehajtó bíróság nem utasíthatja el egy olyan európai elfogatóparancs végrehajtását, amelynek célja egy személy videókonferencia útján történő meghallgatása vádlottként a tárgyalás során, azzal az indokkal, hogy egy ilyen intézkedés hasonló nemzeti eljárás keretében nem lenne megengedett. A főtanácsnok javaslata értelmében, még ha a tagállami alkotmányjogi mérce szerint a vádlott videókonferencia útján történő megjelenése a tárgyaláson ellentétes is lenne a tisztességes eljáráshoz való joggal, a tagállam önmagában erre hivatkozva nem tagadhatja meg a nyomozási határozat végrehajtását, csak amennyiben konkrét és egyedi jelzések alapján jó okkal feltételezhető, hogy ez a meghallgatás sértené a vádlott alapvető jogait, különösen a tisztességes eljáráshoz való jogát és a védelemhez való jogát. Ezek alapján úgy tűnik, hogy az online részvételre vonatkozó tagállami szabályozás kölcsönös elismerésének kérdése a tagállami alkotmányos követelmények és az uniós alapjogi mérce újabb ütközőpontját jelentheti.

E körben meghatározó jelentősége van annak, hogy e kérdést az uniós jog még nem harmonizálta teljeskörűen. A Melloni-ügyben⁴³ rögzített elv értelmében ugyanis, amennyiben a tagállamok egy bizonyos területen harmonizációs lépéseket tettek, világos és pontos szabályokat fogadtak el, ez kizárná a Charta által támasztott alapjogi mércétől való horizontális tagállami eltávolodás lehetőségét az adott területen.⁴⁴ A 2014/41/EU irányelv

⁴² Athanasios Rantos főtanácsnok indítványa a C-325/24. ügyben.

⁴³ C-399/11.

⁴⁴ AUER-ORBÁN 2020: 388.

a gyanúsított vagy vádlott videókonferencia útján történő bizonyításfelvétel céljából történő meghallgatását az érintett hozzájárulásának beszerzéséhez köti. A szakértő és a tanú esetében azonban az irányelv nem rögzít ilyen megtagadási okot.⁴⁵ A tárgyaláson való jelenlétet megkövetelő 2016/343/EU irányelv nem határozza meg a tárgyaláson való részvétel eszközét, módját, ez a tagállami hatáskörbe tartozik.⁴⁶ A digitalizációs rendelet, amelynek hatálya nem érinti a fenti irányelveket,⁴⁷ elismeri annak fontosságát, hogy a vádlott vagy az elítélt hozzájárulását kell kérni a videókonferencia büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködési eljárások keretében történő meghallgatásokra való használatához. Arra a kérdésre, hogy az uniós jog által nem harmonizált területeken⁴⁸ a Chartával ellentétes-e, ha a tagállami jog előírja a videókonferencia útján való részvételt az érintett beleegyezése nélkül, az EUB jövőbeni gyakorlata adhat választ. A C-760/22 ügyben a főtanácsnoki indítvány által hivatkozott EJEB-gyakorlat azonban előremutató lehet. Az EJEB hivatkozott gyakorlata értelmében a büntetőbírósnak lehetősége van arra, hogy bizonyos, törvényben meghatározott korlátozó feltételek fennállása esetén elrendelje a vádlott távolról való részvételét a tárgyaláson. Biztosítani kell azonban, hogy a vádlott technikai akadályok nélkül követhesse az eljárást, és meghallgatható legyen, valamint hogy biztosított legyen az ügyvéddel való hatékony és bizalmas kommunikáció.⁴⁹

Az EUB rögzítette, hogy az online részvétellel összefüggő döntéssel szemben megfelelő jogorvoslatot kell biztosítani. A *Gavanozov II* ügyben⁵⁰ az EUB megállapította, hogy az érintettnek ezért a Charta 47. cikkben foglalt hatékony jogorvoslathoz való jognak megfelelően legalább a kibocsátását megalapozó érdemi indokokra tekintettel jogorvoslati lehetőséggel kell rendelkeznie a videókonferencia útján történő meghallgatást elrendelő

⁴⁵ 2014/41/EU irányelv, 24. cikk, lásd Athanasios Rantos főtanácsnoki indítványa a C-325/24. ügyben, 63. pont.

⁴⁶ 2016/343/EU irányelv, 8. cikk, lásd C-760/22.

⁴⁷ Digitalizációs rendelet, 6. cikk; lásd Laila Medina főtanácsnok indítványa a C-760/22. ügyben, 50–52. pont.

⁴⁸ Laila Medina főtanácsnok indítványa a C-760/22 ügyben, 50. pont.

⁴⁹ EJEB, Sakhnovski kontra Oroszország 98. §; EJEB, Bivolaru kontra Románia 138–139. §; EJEB, Marcello Viola kontra Olaszország 65–67. §.

⁵⁰ C-852/19.

nyomozási határozattal szemben. Az EUB figyelembe vette, hogy a tanú videókonferencia útján történő meghallgatását elrendelő európai nyomozási határozat végrehajtása keretében a vallomástétel megtagadása az érintett személyre nézve a végrehajtó tagállam jogában e célból előírt szabályok alapján súlyos következményekkel járhat.⁵¹ E jogorvoslati lehetőség hiánya a Charta és az irányelv olyan megsértésének minősül, hogy jellegénél fogva kizárja a kölcsönös elismerés alkalmazását, és azt, hogy abból e tagállam részesüljön.

A videókonferencia alkalmazása körében a kérdések eddigi eljárási alapjogokkal összefüggésben merültek fel, uniós irányelvek, valamint az irányelv által érintett, de konkrétan nem szabályozott és az irányelv által egészében nem harmonizált területen. A digitalizációs rendelet hatálybalépésére figyelemmel várható, hogy a közeljövőben újabb kérdések érkeznek majd az EUB elé. Kizárólag az EUSz 19. cikkben foglalt hatékony bírói jogvédelem elvével összefüggő, másodlagos uniós jog által nem szabályozott kérdést eddig nem terjesztettek elő, azonban az EUB korábbi gyakorlata tükrében e kérdések is elnyerhetik majd az uniós bíróság figyelmét. Az EUB egyfelől rugalmasságot tanúsított a tárgyaláson való jelenlét fogalmának értelmezésekor, dinamikus értelmezésre támaszkodva bevonta a jelenlét fogalmi körébe az online részvételt is. Másfelől figyelembe vette a két eljárás közötti különbségeket is, például a büntetőeljárások esetében az eljárásban érintett személyek nagy fokú kiszolgáltatottságát, amelyet a digitális kommunikáció növelhet. Éppen ezért hangsúlyozta a tárgyaláson való tényleges jelenlét követelményét, a tisztességes eljárás követelményeinek való megfelelés mellett.

Automatikus döntéshozatal az igazságszolgáltatásban

A mesterséges intelligencia fejlődésével az információkat gyűjtő, rendszerező, elemző rendszerek egyre elterjedtebbé válnak a hatósági és a bírósági munkában egyaránt. Jelenleg számos olyan nemzeti, uniós és nemzetközi projekt van folyamatban, amely az MI igazságszolgáltatásban való alkalmazásának

⁵¹ Lásd C-245/19 és C-246/19 58. pont.

előmozdítására irányul.⁵² Az igazságszolgáltatásban használható MI-rendszereknek eltérő típusai vannak. Az érvelést segítő, joggyakorlat-elemző rendszerek támogatják, megkönnyítik a bíró munkáját. Egyes rendszerek ítéleteket is szövegeznek. Ebben a keretben is a bíró maradhat a végző döntéshozó.⁵³ Az MI-rendszerek egyes fejlettebb formái pedig önálló döntéshozatalra képesek.⁵⁴

Az MI-rendszerek kétségtelenül előmozdíthatják a bírói munka hatékonyságát, megkönnyíthetik az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést és a megfelelő időn belüli döntéshozatalt. Ha a bíróságok az egyszerűbb megítélésű ügyeket az MI-re bízhatják, több idejük marad a nehezebb ügyekkel foglalkozni, ez összességében a döntések minőségének javulását eredményezheti.⁵⁵ Az MI-rendszerek bírósági alkalmazása azonban jelentős veszélyeket, kockázatokat is hordoz. Az MI egyes működési problémái (például adaptációs csapda, a transzparencia hiánya, a rendszerimmanens értékek matematizálhatatlansága) megalapozatlan, diszkriminatív döntésekhez vezethetnek, sérthetik a tisztességes eljáráshoz való jogot, leronthatják az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat.⁵⁶ Ezen kockázatok felismerését tükrözik az MI-alapú igazságszolgáltatással foglalkozó európai jogi dokumentumok is, ezek közt kiemelkedik az Európa Tanács az igazságszolgáltatás hatékonyabb működését vizsgáló bizottságának (CEPEJ) etikai kartája,⁵⁷ amelyre az uniós joggyakorlat is többször hivatkozik. Az uniós szabályozás egyfelől az adatvédelmi szabályozás körében rögzíti az automatikus döntéshozatal általános tilalmát – ideértve a profilalkotást⁵⁸ is. E főszabály alól a GDPR meghatározott, kivételes esetekben enged eltérést, az alapvető jogok

⁵² DONATI: 2024.

⁵³ SUSSKIND 2019: 60.

⁵⁴ GIULIA 2022.

⁵⁵ SUSSKIND 2019: 27–29; OSZTOVICS 2023: 387–388; CHRONOWSKI–KÁLMÁN–SZENTGÁLI-TÓTH 2021.

⁵⁶ KARSAI 2021: 189; GIULIA 2022: 3; ZÖDI 2018: 253, 256; European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) 2018.

⁵⁷ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) 2018.

⁵⁸ 22. cikk. Profilalkotásnak tekinthető, ha automatizált adatkezelés történik, amely személyes adatokat érint, és a célja az, hogy az egyén személyes jellemzőit elemezze, kiértékelje. GDPR 4. cikk (4) bekezdés.

védelme mellett.⁵⁹ Az MI-rendelet uniós jog szintjén határozza meg az MI alkalmazását magában foglaló szoftveres megoldások engedélyezhetőségét, használhatóságát. A rendelet a mesterséges intelligencia kockázataival is foglalkozik, s négy kockázati szintet különböztet meg: elfogadhatatlan, magas, korlátozott és minimális. A digitális igazságszolgáltatás körében e rendelet rögzíti, hogy az igazságszolgáltatási ágazatban az MI-alkalmazások bizonyos felhasználási módjai (például a bírósági ítéletek előkészítésére szolgáló mesterségesintelligencia-megoldások) kiemelt kockázatot jelentenek az alapvető jogok szempontjából, bár azok a rendszerek, amelyek „nem befolyásolják lényegesen” a bírósági döntéseket, elkerülhetik a magas kockázatú besorolást.⁶⁰ A magas kockázatú rendszerekkel szemben a rendelet számos követelményt határoz meg, amelyek garantálni kívánják a diszkriminatív eredmények minimalizálását, a rendszer működésének átláthatóságát, a megfelelő emberi felügyelet biztosítását, az adatvédelmet.⁶¹

Az MI-alapú ítélkezés alapjogokra gyakorolt hatásait, előnyeit és veszélyeit számos elméleti és empirikus kutatás vizsgálta, e téma jelenleg

⁵⁹ Kivételt jelent, ha a döntés: 1. az érintett és az adatkezelő közötti szerződés megkötése vagy 2. teljesítése érdekében szükséges, meghozatalát az adatkezelőre alkalmazandó olyan uniós vagy tagállami jog teszi lehetővé, amely az érintett jogainak és szabadságainak, valamint jogos érdekeinek védelmét szolgáló megfelelő intézkedéseket is megállapít, vagy 3. az érintett kifejezett hozzájárulásán alapul. Az 1. és a 3. esetben az adatkezelő köteles megfelelő intézkedéseket tenni az érintett jogainak, szabadságainak és jogos érdekeinek védelme érdekében. Különleges adatok esetében ilyen kivételnek csak az számít, ha az adatkezelés közérdeken alapul, vagy jelentős közérdek teszi szükségessé, és az érintett jogainak, szabadságainak és jogos érdekeinek védelme érdekében megfelelő intézkedések megtételére került sor.

⁶⁰ MI-rendelet 6. cikk (3), (53) preambulumbekzdés. A mesterségesintelligencia-rendszer szűk körű eljárási feladatot hivatott ellátni; a mesterséges intelligenciát alkalmazó rendszer célja egy korábban elvégzett emberi tevékenység eredményének javítása; a mesterséges intelligenciát alkalmazó rendszer célja a döntéshozatali minták vagy a korábbi döntéshozatali mintáktól való eltérések felderítése, és nem célja a korábban elvégzett emberi értékelés helyettesítése vagy befolyásolása, megfelelő emberi felülvizsgálat nélkül; a mesterséges intelligenciát alkalmazó rendszer célja, hogy előkészítő feladatot végezzen egy olyan értékeléshez, amely például az igazságszolgáltatásban alkalmazott mesterséges intelligencia szempontjából releváns.

⁶¹ ENTCHEVA–MAZILESCU 2024: 203.

is nagy figyelmet kap. Az egyik erősen érintett alapjog az indokolt bírói döntéshez való jog, amely az uniós jogban közvetlenül a Charta 47. cikkben foglalt tisztességes eljárás és a jogállamiság követelményéből fakad. Az indoklással szemben támasztott követelmény, hogy abból világosan és egyértelműen kitűnjön a jogi aktust meghozó intézmény érvelése oly módon, hogy az érintettek megismerhessék a meghozott intézkedés indokait, adott esetben a felek érvelése elutasításának okait, és tegye lehetővé a jogorvoslat gyakorlását.⁶² Különösen jelentős e kötelezettség, mivel az MI működési hibái, torzításai az egyenlő bánásmód elvét sértő döntéshez vezethetnek. A gép azonban nem úgy gondolkodik, mint az ember, nem végez hasonló racionális folyamatot, pusztán nagy adattömegekben azonosítja a mintákat, és ennek eredményét önti kívánt formába.⁶³ Ehhez kapcsolódik a nyilvánosság elve, amely az eljárások átlátható lebonyolítását, a döntéshozatal nyilvános ellenőrzését kívánja meg. Ha a nyilvánosság nem tudja követni az eljárás menetét, az igazságszolgáltatásba vetett bizalom csökkenhet.⁶⁴ Bár felvethető érvként, hogy a mesterséges intelligenciára, ellentétben a bíróval, közvetlenül egyébként sem lehet nyomást gyakorolni, ugyanakkor az MI-rendszert működtető, felügyelő szervekre már igen. A döntéshozatali folyamat, az algoritmus működésének transzparenciája hozzájárulhat ahhoz, hogy az MI torzulásai vagy a rendszer esetleges külső befolyásolása leleplezhetőek legyenek.

Az EUB előtt eddig nem merült fel olyan kérdés, amelyben az MI bírósági eljárásban való alkalmazását vizsgálta. Az EUB azonban már foglalkozott az automatikus döntések körében az eljárás alanyainak védelmével, e gyakorlatban megfogalmazott követelmények általános elvekként a digitális igazságszolgáltatás körében is relevánsak lehetnek.

A *Ligue des droits humains* ügyben⁶⁵ az EUB a fegyveregyenlőség elvének értelmezésével foglalkozott a repülőgéputasok PNR-adatainak automatizált

⁶² C-204/00 P; C-205/00 P; C-211/00 P; C-213/00 P; C-217/00 P; C-219/00 P 372. pont; C-382/12 P 189. pont.

⁶³ GAROFALO 2023: 77; European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) 2018: 35.

⁶⁴ CHRONOWSKI–KÁLMÁN–SZENTGÁLI-TÓTH 2021: 181–182.

⁶⁵ C-817/19.

feldolgozásra (beleértve a profilalkotást is) történő felhasználásával összefüggő ügyben. Az EUB döntése értelmében az illetékes hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az érintett megérthesse e kritériumok és programok működését oly módon, hogy az ügy teljes ismeretében dönthessen arról, az említett kritériumok jogellenességének és különösen hátrányosan megkülönböztető jellegének adott esetben való vitatása érdekében gyakorolja-e a bírósági jogorvoslathoz való jogát, vagy sem.⁶⁶ Az EUB tisztázta, hogy az automatikus döntési mechanizmus keretében a felülvizsgáló bíróságnak, valamint – az állambiztonságot fenyegető esetek kivételével – az érintett személynek is lehetőséget kell biztosítani arra, hogy megvizsgálja a határozat meghozatalának alapjául szolgáló összes indokot és bizonyítékot, ideértve az előre meghatározott értékelési kritériumokat és a kérdéses program működését is.⁶⁷ Az EUB a *Dun & Bradstreet Austria* ügyben⁶⁸ az információs szolgáltatás formájára vonatkozó követelményeket is meghatározta. A hitelképesség meghatározásához használt automatikus döntéshozatallal összefüggésben megállapította, hogy automatizált döntéshozatal – ideértve a profilalkotást is – esetén az érintett az adatkezelőtől kérheti a rá vonatkozó személyes adatoknak egy meghatározott eredmény elérése céljából, automatizált módon történő felhasználása során konkrétan alkalmazott eljárások és elvek releváns információk felhasználásával, tömör, átlátható, érthető és könnyen hozzáférhető módon történő magyarázatát. Az EUB rögzítette, hogy nem felelhet meg a tömör és érthető magyarázat követelményének például az algoritmus pusztá közlése vagy az automatizált döntéshozatal valamennyi lépésének részletes leírása. A műveletek összetettsége nem mentesít a tájékoztatási kötelezettség alól. Adott esetben szükséges lehet arra vonatkozó magyarázatot is adni, hogy a figyelembe vett személyes adatok eltérései milyen mértékben vezettek volna eltérő eredményre.⁶⁹ Az EUB továbbá megállapította, hogy ha a nyújtandó információk harmadik személyek e rendelet által védett adatait vagy üzleti titkokat tartalmaznak,

⁶⁶ Lásd C-634/21 57. pont.

⁶⁷ C-817/19 211. pont.

⁶⁸ C-203/22.

⁶⁹ C-203/22 57–62. pont.

a bíróság feladata a szóban forgó jogok és érdekek mérlegelése az érintett hozzáférési joga terjedelmének meghatározása érdekében.

Az EUB a mesterséges intelligenciával összefüggésben az átláthatóság és a közérthetőség követelményét támasztja az automatikus döntést hozó hatóságokkal szemben. Az EUB korábbi gyakorlatában az indokolási kötelezettséggel összefüggésben kimunkált követelmény az MI alkalmazása körében különös jelentőségű. Az algoritmusok által hozott döntések körében az indokolás közérthetősége kulcsfontosságú, egyúttal pedig a gyakorlatban kihívást jelenthet. Az algoritmus átláthatatlansága az automatikus döntési rendszerek technikai bonyolultságából és az üzleti titok védelmének igényéből adódik. Ha az igazságszolgáltatásban alkalmazott algoritmust üzleti titok védi, az akadályozhatja az igazságszolgáltatáshoz szükséges átláthatóságot, elszámoltathatóságot, és alááshatja az igazságszolgáltatási eljárásba vetett bizalmat. Másrészt, az MI rendszere bonyolult, ha részletesen át is lehet adni a rendszer működésének leírását a félnek, nem biztos, hogy a fél azt ténylegesen meg is tudja érteni. Az EUB nem határozott meg részletes kritériumokat arra vonatkozóan, hogy milyen információ minősül „kellően értelmesnek”, különösen akkor, ha a magyarázat összetett algoritmusokat foglal magában. Probléma továbbá, hogy a pontos indokolás sem feltétlenül teszi lehetővé az érintett személy számára, hogy megértse, miért értékelték az egyéni körülményeit úgy, ahogyan, és így értelmes fellebbezést fogalmazzon meg. A felügyeleti hatóság vagy a bíróság eseti alapon értékeli, hogy a kért információ kiadható-e, és milyen mértékben, de az EUB e körben nem határozza meg az alkalmazandó kritériumokat. A tagállami bíróságok feladata lesz eldönteni, hogy hogyan lehet a gyakorlatban a felek számára hozzáférést biztosítani a szükséges adatokhoz az adatkezelő üzleti titkainak és a harmadik felek személyes adatainak egyidejű védelme mellett.

Az MI-alapú igazságszolgáltatás körében alapvető nehézséget jelenthet a tényleges bírósági felülvizsgálat követelményének garantálása is, amely a hatékony jogorvoslat követelményének részét képezi. Az egyes uniós jogi szakpolitikák terén az EUB önállóan értelmezte a felülvizsgálat

szükséges terjedelmét.⁷⁰ Amennyiben a bíró ténylegesen nem vizsgálja meg az ügyet, csak az MI javaslatára támaszkodik, ez kiüresítheti az érdemi bírói felülvizsgálatot. Nehézséget jelenthet az automatikus döntés és a bírói mérlegelésen alapuló döntés elhatárolása. Az EUB előtt eddig még nem merült fel kérdés az MI-rendszerek igazságszolgáltatás körében való alkalmazásával összefüggésben, ugyanakkor más területen alkalmazott MI-rendszerrel összefüggésben már vizsgálta az automatikus döntés fogalmát. A C-634/21 Schufa Holding ügyben a hitelképességet értékelő MI-rendszerrel összefüggésben az EUB megállapította, hogy döntő jelentősége van az automatikus döntés minősítésénél annak, hogy a döntéshozó az automatikus döntésre nagymértékben támaszkodik-e, vagy sem, vagyis döntésében jelentős súlyt tulajdonít-e az MI-alapú értéknek.⁷¹ Tehát nemcsak annak van jelentősége, hogy a döntést formálisan személy vagy MI-rendszer hozta-e meg, hanem annak is, hogy a döntésben az MI-rendszer meghatározó szerepet játszott-e. Ez utóbbi esetben ugyanis a döntés az érintettre jelentős hatást gyakorol, és így a GDPR szerinti automatikus döntés fogalmába eshet, annak ellenére, hogy közvetlen nem vált ki joghatást az érintettre. Az igazságszolgáltatás körében alkalmazott MI-rendszerek alapjogi vizsgálata körében ez a megközelítés szintén releváns lehet, a szükséges garanciák körét az MI-rendelet értelmében is a döntésre gyakorolt befolyás mértéke mentén törekszik meghatározni. Azonban ez a megkülönböztetés a bírósági MI-rendszerek alkalmazása körében nehézséget jelenthet. Míg a SCHUFA Holding ügyben az MI-alapú döntés egy, az érintett hitelképességére vonatkozó értéket határozott meg, addig a bírósági eljárásban a döntés előkészítésében segítő MI-rendszer tényleges szerepe nehezen meghatározható. Nehezen ellenőrizhető, hogy a bíró ténylegesen felülvizsgálta-e az MI-rendszer által készített tervezetben foglaltakat. Bár úgy tűnhet, hogy a végső döntést az emberi bíró hozza, valójában az MI befolyása lehet a meghatározó tényező.

⁷⁰ Az EUB a teljes felülvizsgálat kötelezettségét írja elő például a menekültügyi eljárásban (C-69/10 61. pont; C-585/16 118. pont; C-544/15), míg például a vízumügyek esetében a hatékony jogorvoslat körében a bíróságnak ellenőriznie kell, hogy a hatóságok „gondosan és pártatlanul” megvizsgálták-e minden releváns elemet, és eleget tettek-e az indokolási kötelezettségnek. Lásd C-544/15 41–42, 46. pont.

⁷¹ C-634/21.

Végül az MI-rendszerek a bírói függetlenség elvével összefüggésben is új kérdéseket vetnek fel. A bírói függetlenség külső dimenziója többek közt a bírák bármely külső beavatkozással vagy nyomással szembeni védelmét jelenti, ideértve, hogy a bírák kinevezésével és fegyelmi felelősségének megállapításával megbízott szervek nyomástól, befolyástól való mentességét is. A függetlenség belső dimenziója azt követeli meg, hogy a bírák a peres felek felé pártatlanul viszonyuljanak, ez a bírák személyes elfogultságának kizárását jelenti.⁷² Az uniós követelményrendszer kiterjed többek között a bírák kinevezésére, elmozdítására, a bírák díjazására, nyugdíjazására, fegyelmi felelősségére, az ügyelosztásra.⁷³ Fontos, hogy a tényleges függetlenség mellett a bíróságoknak a függetlenség látszatát is őriznie kell.⁷⁴ Ha az MI-rendszer befolyást gyakorol a bíróság döntésére, vagy részben bírói hatáskört gyakorol, ez a bírói függetlenség elvére hatással lehet. A politikai befolyás veszélye ez esetben nemcsak a kormány vagy közhatalmi szervek részéről, hanem az MI-rendszer működését ellenőrző szervek részéről is érkezhethet. Az alkalmazott szoftvert felügyelő, engedélyező szakmai szervek függetlensége ezért független bíróhoz való jog szempontjából garanciális jelentőségű lehet.⁷⁵ Figyelemmel arra, hogy az EUB széles körben vizsgálja a tagállami jognak a bírói függetlenség uniós elvével való összhangját, az EUB-nak várhatóan fontos szerepe lesz a bírói függetlenség alkotmányos elvének értelmezésében.

ÖSSZEGZÉS

Az uniós jog nem tekinti öncélúnak az igazságszolgáltatás digitalizációját. Az uniós jogszabályok mellett a bíróság gyakorlata is megerősíti, hogy a digitális fejlődés az alapjogokat, azok előmozdítását kell hogy szolgálja. Az EUB nyilvánvalóvá tette, hogy a digitális átállás nem önmagában jó vagy előnyös.

⁷² C-216/18 63, 65. pont; C-619/18 72, 73. pont.

⁷³ Lásd például C-585/18; C-624/18 és C-625/18 122. pont; C-216/18 PPU 66. pont; C-619/18 74. pont.

⁷⁴ C-585/18; C-624/18 és C-625/18 127. pont; EJEB, Morris kontra Egyesült Királyság 58. §.

⁷⁵ GIULIA 2022.

Laila Medina főtanácsnok megfogalmazásával „a tárgyalások digitalizálása nem önálló cél, hanem a büntetőeljárások tisztességes jellege erősítésének eszköze, amely az igazságszolgáltatás »emberközpontú« megközelítésének részét képezi”.⁷⁶ Az EUB gyakorlata megerősíti a tárgyaláson való jelenlét, az indokolási kötelezettség, a fegyveregyenlőség, a jogorvoslathoz, a hatékony bírói felülvizsgálathoz való jog védelmének szükségességét.

Az EUB az alapjogok pusztá deklarációja helyett e jogok hatékony védelmére törekszik. Az igazságszolgáltatás digitalizációjának különböző területein a felmerült kérdések különböző szintű kihívás elé állították és állíthatják az uniós jogalkalmazót. Az EUB eddigi gyakorlatában különösen a hatékony bírói jogvédelem és a tisztességes eljáráshoz való jog körében merültek fel kérdések, amelyekre ezen alapjogok hagyományos – fizikai eljárásra szabott – értelmezése nem adott magától értetődő választ. Az online részvétel lehetősége az EUB-ot arra ösztönözte, hogy dinamikus értelmezést alkalmazva tágabb értelmezést engedjen a tárgyaláson való részvétel fogalmának. Az EUB egyúttal figyelembe vette annak speciális alapjogi kockázatait is.

Az automatikus döntéshozatallal összefüggő kérdések azonban a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben az alapjog mélyebb rétegeit érintik. Míg a videókonferencia alkalmazása körében a tárgyaláshoz való jelenlét joga az alapjog dinamikus értelmezésével az online térben is viszonylag könnyen értelmezhető, a mesterségesintelligencia-alapú rendszerek alkalmazása az igazságszolgáltatás körében olyan alapjogi problémákat is felvet, amelyek már dinamikus értelmezéssel sem biztos, hogy áthidalhatók. Jerome Frank ismert írását parafrázálva az igazságszolgáltatás digitalizációjával összefüggésben is döntő kérdés, hogy vajon emberi lények-e a bírák. Az eljárási alapjogok ugyanis adótnak veszik a bíró emberi mivoltát. A tárgyaláson való jelenlét, a kontradiktórius eljárás elve, a nyilvános tárgyalás, a függetlenség és a pártatlanság, a bírói mérlegelésben az arányosság követelményeiben mind szerepet játszik az eljárás szereplőinek emberi mivolta. A bíró nyomás alá helyezhető, befolyásolható, meggyőzhető, érző lény, aki a nonverbális jeleket is képes dekódolni. Empátia, diszkréció,

⁷⁶ Laila Medina főtanácsnok indítványa a C-760/22 ügyben, 67. pont.

méltányosság⁷⁷ nélkülözhetetlenek a bírói mérlegelésben. Az MI-alapú rendszerek igazságszolgáltatásban való alkalmazása körében az alapjogi kérdések vizsgálatánál fontos, hogy az alapjog-értelmezés az alapjogok mély tartalmát, lényegét nem üresítheti ki. Az alapjogok védelmét az uniós jog jelenleg is az emberi döntés, mérlegelés garanciájában látja. Az EUB már lefektetett olyan alapokat, amelyek a digitális igazságszolgáltatás körében is kijelölhetik az emberközpontú alapjogvédelem irányvonalát. Az egyik nehéz kérdés annak meghatározása, hogy automatikus döntés vagy emberi mérlegelésen alapuló döntés születik-e.⁷⁸ Az EUB rögzítette, hogy az automatikus döntés fogalmának meghatározásakor annak a döntésben játszott tényleges szerepét kell figyelembe venni, ami arra utal, hogy az EUB nem elégszik meg az emberi részvétel formális vizsgálatával. Az EUB továbbá a közérthetőség konkrét követelményeit is rögzítette, amely alapvető szerepet játszik az algoritmuson alapuló döntések esetében a jogorvoslathoz való jog, a fegyveregyenlőség, a nyilvánosság biztosításának védelmében.

Annak érdekében, hogy az egyének jogai ne sérüljenek, konkrét jogi iránymutatásokra is szükség lehet, ami egyrészt felveti a további jogharmozat szükségességét, másfelől az EUB előzetes döntéshozatali eljárásainak minden bizonnyal fontos szerepe lesz a felmerülő jogi kérdések tisztázásában. Az EUB számára az EUSz 19. cikk tág értelmezése továbbá alapot teremthet a digitális igazságszolgáltatás körében a tagállami szabályozás széles körű felülvizsgálatára is. Az alapjogok hatékony védelme szempontjából nagy jelentősége lesz annak, hogy a bírák – uniós és tagállami bírák egyaránt – tisztában legyenek az MI-alkalmazások általános működésével, kockázataival, az MI alkalmazásaival, hogy az alapvető jogok tényleges védelmet tudjanak biztosítani.⁷⁹ Újszerű, alapjogot érintő kérdések esetén továbbá a döntés meggyőző erejét, az indokolás tekintélyét emelheti az alkotmányos párbeszédre való nyitottság. E téren megfigyelhető, hogy az EUB az e tanulmányban vizsgált döntésekben erőteljesebben támaszkodott az EJEB gyakorlatára. Ezzel az EUB egyfelől biztosította, hogy a Charta

⁷⁷ GIULIA 2022.

⁷⁸ DEMKOVÁ 2021.

⁷⁹ DEMKOVÁ 2021.

értelmezése ne sértse az EJEB gyakorlatában meghatározott alapjogvédelmi szintet, másfelől ezekben az ügyekben az indokolás autoritásának erősítése érdekében is szükségesnek tűnhetett az EJEB felhívása. Mindazonáltal az új alapjogi kérdésekben az EUB számára hasznos hivatkozási alappá válhatnak a tagállami alkotmánybírósági gyakorlatok is. Különösen azoké a tagállamoké, amelyekben a digitális átállás előrehaladott állapotban van. E tagállamok alkotmányos gyakorlata a jövőben jobban a figyelem középpontjába kerülhet. Még ha az EUB nem is kíván kifejezetten az uniós jog értelmezése körében tagállami alkotmányos gyakorlatra hivatkozni, informális hatásuk jelentős lehet, továbbá, mint a vizsgált gyakorlatban látjuk, a főtanácsnoki indítvány is becsatornázhatja az alkotmányos gyakorlatot az EUB elé. Míg a digitális átállás alapjogi kérdései feszültséget okozhatnak az EUB és a tagállami alkotmánybíróságok között, az alkotmányos párbeszéd oldhatja ezeket a konfliktusokat és előmozdíthatja az uniós és tagállami bíróságok közötti együttműködést.

A jövő gyakorlatát az uniós jogalkotás és az EUB nyitottsága, aktivitása mellett a tagállamok digitalizáció terén megnyilvánuló aktivitása is jelentősen befolyásolni fogja. El kell ismerni, hogy jelenleg az európai bíróságokon nincsenek jelentős, működő mesterségesintelligencia-alkalmazások, másfelől pedig az igazságszolgáltatásban még mindig sok „hagyományos” probléma létezik. Nem szabad, hogy a jövőre tekintő kérdések elvonják a figyelmet a jelen problémáitól. A technológia fejlődése azonban igen gyors ütemben halad, ezért fontos, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás is felkészült legyen a digitalizáció alapjogi hatásaira, kihívásaira, hogy a jövő bíróságai is a jog, az igazságosság és az emberi jogok érvényre jutását szolgálják.

FELHASZNÁLT IRODALOM

AUER Ádám – ORBÁN Endre (2020): Zárókö szerep az uniós alapjogvédelemben? Újabb fejlemények a német Szövetségi Alkotmánybíróságnak az uniós joghoz fűződő viszonyában. A felejtéshez való jog I–II. *Jogtudományi Közlöny*, 75(9), 385–397.

- BOBEK, Michal (2012): Why 'There Is No Principle of 'Procedural Autonomy' of the Member States. In MICKLITZ, Hans-Wolfgang – DE WITTE, Bruno (szerk.): *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge–Antwerpen–Portland: Intersentia, 305–322.
- BONELLI, Matteo (2022): Article 47 of the Charter, Effective Judicial Protection and the (Procedural) Autonomy of the Member States. In BONELLI, Matteo – ELIANTONIO, Mariolina – GENTILE, Giulia (szerk.): *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection. Volume 1. The Court of Justice's Perspective*. Oxford: Hart Publishing, 81–98.
- CHRONOWSKI Nóra – KÁLMÁN Kinga – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár (2021): Artificial Intelligence, Justice, and Certain Aspects of Right to a Fair Trial. *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 10(2), 169–189. Online: <https://doi.org/10.47745/AUSLEG.2021.10.2.02>
- DEMKOVÁ, Simona (2021): The Decisional Value of Information in European Semi-automated Decision-making. *Review of European Administrative Law*, 14(2), 29–50. Online: <https://doi.org/10.7590/187479821X16254887670874>
- DONATI, Filippo (2024): The Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems: Ethics and Efficiency. *Italian Journal of Public Law*, 16(1), 15–19.
- ENTCHEVA, Katerina – MAZILESCU, Ioana (2024): Artificial Intelligence and Digitalisation of Judicial Cooperation. The Main Provisions in Recent EU Legislation. *Eucrim*, 19(3), 202–205. Online: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2024-018>
- FABRI, Marco (2024): From Court Automation to e-Justice and Beyond in Europe. *International Journal for Court Administration*, 15(3), 1–23. Online: <https://doi.org/10.36745/ijca.640>
- GAROFALO, Andrea Maria (2023): The Impact on Fundamental Rights: Rules and Principles Concerning the Use of AI Tools. In GOLOBARDES, Mireia Artigot et al. (szerk.): *Artificial Intelligence, Judicial Decision-Making and Fundamental Rights*. Rome: School for the Judiciary, 74–82.
- GOMBOS Katalin (2019): Tagállami eljárási autonómia – az elv korlátokkal és kérdőjelekkel. *Európai Tükör*, 22(3), 36–50. Online: <https://doi.org/10.32559/et.2019.3.3>
- GOMBOS Katalin (2022): A bírói függetlenség és a jogállamiság 21. századi kihívásai. In GOMBOS Katalin (szerk.): *Az európai jog 21. századi kihívásai*. Budapest: Ludovika, 7–26.
- GIULIA, Gentile (2022): AI in the Courtroom and Judicial Independence: An EU Perspective. *EUIdeas*, 2022. augusztus 22. Online: <https://euiideas.eui.eu/2022/08/22/ai-in-the-courtroom-and-judicial-independence-an-eu-perspective/>
- GYARMATHY Judit (2024): Bírósági digitalizáció a nemzetközi felmérések tükrében. *Fontes Iuris*, 10(3–4), 48–62. Online: <https://doi.org/10.51784/FI.2024.3-4.6>
- GYARMATHY Judit (2025): *Digitális korszakváltás. A polgári pervitel és a digitalizáció alapvető összefüggései, kitekintéssel a veszélyhelyzet hatásaira*. PhD-disszertáció. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

- KARSAI Krisztina (2021): A mesterséges intelligencia szabályozásának európai tervezete, avagy algoritmusok térnyerésének előjelei a (büntető)igazságszolgáltatásban. *FORUM: Acta Juridica et Politica*, 11(3), 189–198.
- KLIP, André (2024): The Right to be Present Online. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 32(1), 1–14. Online: <https://doi.org/10.1163/15718174-32010001>
- LECZYKIEWICZ, Dorota (2018): The Charter of Fundamental Rights and the EU's Shallow Constitutionalism. In BARBER, Nicolas – CAHILL, Maria – EKINS, Richard (szerk.): *The Rise and Fall of The European Constitution*. Oxford: Hart Publishing, 125–154.
- OSZTOVITS András (2023): Right to a Modern Trial: A New Principle on the Horizon of the Digital Age. *Hungarian Journal of Legal Studies*, 64(3), 377–390. Online: <https://doi.org/10.1556/2052.2023.00467>
- ORBÁN Endre (2023): Európai uniós értékviták és alkotmányos kérdések. *Közjogi Szemle*, 16(4), 1–11.
- PANZAVOLTA, Michele (2024): A Defendant's Right to Videoconference? Looking at Online Participation in Criminal Trials in a Different Light. *Tilburg Law Review*, 29(2), 69–86. Online: <https://doi.org/10.5334/tlrl.392>
- PRECHAL, Sacha (2022): Article 19 TEU and National Courts: A New Role for the Principle of Effective Judicial Protection? In BONELLI, Matteo – ELIANTONIO, Mariolina – GENTILE, Giulia (szerk.): *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection. Volume 1. The Court of Justice's Perspective*. Oxford: Hart Publishing, 11–25.
- ROSAS, Alan (2019): *Standard of Review. Court of Justice of the European Union (CJEU)*. Online: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3495.013.3495/law-mpeipro-e3495?prd=OPIL>
- SANDERS, Anne (2021): Video-Hearings in Europe Before, During and After the Covid-19 Pandemic. *International Journal for Court Administration*, 12(2). Online: <https://doi.org/10.36745/ijca.379>
- SCHMIDT, Claudia (2024): Digital Justice and the Protection of Fundamental Rights From the Perspective of European Union Law. In GÉRALDINE, Gadbin-George – AKILA, Taleb-Karlsson (szerk.): *La Justice pénale numérique en France et au Royaume-Uni: L'impact des nouvelles technologies sur les droits de l'homme à la lumière des droits nationaux et européens*. Paris: Éditions Panthéon-Assas, 253–262.
- SUSSKIND, Richard (2019): *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198838364.001.0001>
- VÁRADI Ágnes (2023): Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmának alkalmazása válsághelyzetekben. *Miskolci Jogi Szemle*, 18(1), 5–18. Online: <https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.1.5>
- ZÓDI, Zsolt (2018): The Code of AI and Human Laws. *Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies*, 8(2), 253–268. Online: <https://doi.org/10.47745/AUSLEG.2019.8.2.08>

Egyéb források

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban. Lehetőségek eszköztára. Brüsszel, 2020. december 2. COM(2020) 710 végleges.
- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. 2025. évi uniós igazságügyi eredménytábla. Brüsszel, 2025. július 1. COM(2025) 375 végleges.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=oj:JOL_2006_399_R_0001_01
- Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=celex:32014R0910>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2421 rendelete (2015. december 16.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendelet, valamint az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendelet módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/?uri=CELEX:32015R2421>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/850 rendelete (2022. május 30.) a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő, határokon átnyúló elektronikus adatcserére szolgáló számítógépes rendszerről (e-CODEX-rendszer) és az (EU) 2018/1726 rendelet módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/ALL/?uri=CELEX:32022R0850>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2023/2131 rendelete (2023. október 4.) az (EU) 2018/1727 európai parlamenti és tanácsi rendeletnek és a 2005/671/IB tanácsi határozatnak a terrorizmussal kapcsolatos ügyekben folytatott digitális információcsere tekintetében történő módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32023R2131>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2844 rendelete (2023. december 13.) a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén egyes jogi aktusok módosításáról. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302844

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32024R1689>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0048&from=HU>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2014/41/EU irányelve (2014. április 3.) a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/41/oj/?locale=hu>
- Az Európai Unió Tanácsa (2025): *A 2024–2028-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia* (C/2025/437). 2025. január 16. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202500437
- C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P és C-219/00 P. Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben 2004. január 7-én hozott ítélet, EU:C:2004:6.
- C-69/10. Samba Diouf ügyben 2011. július 28-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2011:524.
- C-617/10. Åkerberg Fransson ügyben 2013. február 26-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:105.
- C-399/11. Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal ügyben 2013. február 26-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:107.
- C-198/13. Julian Hernández és társai ügyben 2014. július 10-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:2055.
- C-382/12 P. MasterCard és társai kontra Bizottság ügyben 2014. szeptember 11-én hozott ítélet, EU:C:2014:2201.
- C-544/15. Fahimian ügyben 2017. április 4-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2017:255.
- C-64/16. Associação Sindical dos Juízes Portugueses ügyben 2018. február 27-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2018:117.
- C-216/18 PPU. Minister for Justice and Equality ügyben 2018. július 25-én hozott ítélet, EU:C:2018:586.
- C-585/16. Alheto ügyben 2018. július 25-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2018:584.
- C-619/18. Commission kontra Lengyelország (I) ügyben 2019. április 11-én hozott ítélet, EU:C:2019:531.
- C-585/18, C-624/18 és C-625/18. A.K. és társai ügyben 2019. november 19-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:982.
- C-245/19 és C-246/19. État Luxembourgeois ügyben 2020. október 6-án hozott ítélet, EU:C:2020:795.

- C-896/19. Repubblica ügyben 2021. április 20-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2021:311.
- C-487/19. W. Ž. ügyben 2021. október 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2021:798.
- C-852/19. Gavanozov II ügyben 2021. november 11-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2021:902.
- C-569/20. IR ügyben 2022. május 19-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2022:401.
- C-817/19. Ligue des droits humains ügyben 2022. június 21-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2022:491.
- C-420/20. HN ügyben 2022. szeptember 15-én hozott ítélet, EU:C:2022:679.
- C-348/21. HYA és társai ügyben 2022. december 8-án hozott ítélet, EU:C:2022:965.
- C-615/20. YP és társai ügyben 2023. július 13-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2023:562.
- C-634/21. SCHUFA Holding és társai ügyben 2023. december 7-én hozott ítélet, EU:C:2023:957.
- C-255/23, C-285/23. AVVA és társai ügyben 2024. június 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2024:462.
- C-760/22. FP és társai ügyben 2024. július 4-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2024:574.
- C-400/23. VB ügyben 2025. január 20-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2025:14.
- C-203/22. Dun & Bradstreet Austria ügyben 2025. február 27-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2025:117.
- Athanasios Rantos főtanácsnok 2025. június 25-én előterjesztett indítványa a C-325/24. Bissilli ügyben, ECLI:EU:C:2025:491.
- Laila Medina főtanácsnok 2024. április 18-án előterjesztett indítványa a C-760/22 FP és társai ügyben, ECLI:EU:C:2024:328.
- EJEB, Morris v. Egyesült Királyság ügyben 2002. február 26-án hozott ítélet, 38784/97.
- EJEB, Sejdic kontra Olaszország ügyben 2006. március 1-jén hozott ítélet, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100.
- EJEB, Marcello Viola kontra Olaszország ügyben 2006. október 5-én hozott ítélet, ECLI:CE:ECHR:2006:1005JUD004510604.
- EJEB, Hermi kontra Olaszország ügyben 2006. október 18-án hozott ítélet, CE:ECHR:2006:1018JUD001811402.
- EJEB, Sakhnovski kontra Oroszország ügyben 2010. november 2-án hozott ítélet, CE:ECHR:2010:1102JUD002127203.
- EJEB, Bivolaru kontra Románia ügyben 2018. október 2-án hozott ítélet, CE:ECHR:2018:1002JUD006658012.
- EJEB, Vilches Coronado és társai kontra Spanyolország ügyben 2018. március 13-án hozott ítélet, CE:ECHR:2018:0313JUD005551714.
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment*, Strasbourg, 2018. december 3–4.

AZ ALGORITMIKUS BÜNTETÉSKISZABÁS LEHETŐSÉGÉNEK JOGI MEGFELELŐSÉGI VIZSGÁLATÁRÓL¹

ABSZTRAKT

A tanulmány az algoritmikus büntetéskiszabás lehetőségének és korlátainak jogi megfeleléségi vizsgálatát végzi el. A kutatás alapját embercsempészési ügyek statisztikai és tartalmi elemzése adja, amely 541 jogerősen lezárt ügy iratanyagát dolgozza fel. Az elemzés feltárta, hogy a büntetéskiszabási gyakorlat következtlen, és az enyhítő, illetve súlyosító körülmények hatása nem mutat észlelhető összefüggést a kiszabott büntetések mértékével. Ennek alapján indokolt az algoritmizálás lehetőségének vizsgálata, különösen egyszerűbb ügyekben, ahol a bemeneti adatok (így a büntetőügy tényei és körülményei) szűk körben osztályozhatók és skálázhatók. A tanulmány bemutatja a szimbolikus és nem szimbolikus MI-modellek előnyeit és korlátait a büntetéskiszabás támogatásában. Külön figyelmet kap a jogi megfeleléségi keret, amely az uniós jog (MI-rendelet, LED-irányelv, általános adatvédelmi rendelet) és a magyar jogszabályok összevetésén alapul. A szerző hangsúlyozza, hogy az algoritmus kizárólag döntéstámogató funkciót tölthet be, a végső döntés mindig a bíróé marad. Az elemzés kitér az emberi jogi és alkotmányos követelményekre, így a bírói függetlenségre, a tisztességes eljárásra és a diszkrimináció tilalmára is. A dolgozat célja egy olyan megfeleléségi mátrix felállítása, amely irányadó lehet a jövőbeli algoritmikus büntetéskiszabási modellek vizsgálatában. Végző soron a tanulmány

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

hozzájárul a jogtudomány és a mesterséges intelligencia kapcsolatának kritikai feltárásához.

Kulcsszavak: algoritmikus büntetéskiszabás, mesterséges intelligencia, jogi megfelelés, adatvédelem (LED, GDPR), tisztességes eljárás, embercsempészás

ON THE LEGAL SCRUTINY OF
ALGORITHMIC SENTENCING

ABSTRACT

The study examines the legal compliance of algorithmic sentencing, focusing on its possibilities and limitations. The research is based on the statistical and substantive analysis of 541 final judgments in human trafficking cases. The findings reveal inconsistencies in sentencing practices, where the impact of mitigating and aggravating circumstances is often unpredictable. This justifies the exploration of algorithmic models, particularly in simpler cases where factors can be clearly classified and scaled. The paper outlines both symbolic and non-symbolic AI models and their potential role in supporting sentencing decisions. Special attention is given to the legal compliance framework, combining EU law (AI Act, LED Directive, GDPR) with Hungarian legislation. The author emphasises that algorithms may only serve as decision support tools, while the final judgment must remain the judge's responsibility. The analysis also addresses human rights and constitutional requirements, including judicial independence, fair trial rights and the prohibition of discrimination. The main objective is to establish a compliance matrix applicable to the assessment of future algorithmic sentencing models. Ultimately, the study contributes to a critical understanding of the intersection between legal science and artificial intelligence.

Keywords: algorithmic sentencing, artificial intelligence, legal compliance, data protection (LED, GDPR), fair trial, human trafficking

BEVEZETÉS

Kutatási előzmények

Az algoritmikus döntéshozatali lehetőségekkel, így a mesterségesintelligencia-alapú megoldásokkal² a jogászai munkát érintően számos szerző kiváló kutatásokat folytat Magyarországon és külföldön is. Jómagam is több közleményt megjelentettem már³ e témakörben, elsősorban a büntető-eljárási ökoszisztémára, illetve a büntetőügyekre fókuszáltnak. Megvizsgáltam a büntetőbírói döntéseket abból a szempontból, hogy melyek esetében lehet helye algoritmizálásnak,⁴ amely kutatás egyik eredményeként megállapítható volt, hogy a büntetés kiszabása olyan bírói döntés, amelynél érdemes tovább vizsgálni és feltárni, hogy milyen feltételek mellett lehetne helye algoritmikus büntetéskiszabásnak. A lefolytatott kutatás alapján az embercsempészség miatt folyó büntetőügyek azonosíthatók olyan ügyekként, amelyeknél a büntetéskiszabás algoritmizálásának elvi lehetőségét szükséges tovább vizsgálni. Ebben a tanulmányban a jogi megfelelőségi vizsgálat elméleti kereteit fektetem le, a konkrét „fitness check”-et egy későbbi fázisban dolgozom ki – tekintettel arra is, hogy annak eredménytermékei kevésbé tekinthetők tudományos közleménynek (például adatvédelmi hatásvizsgálat).

Ez a tanulmány nem foglalkozik azzal a filozófiai kérdéssel sem, vagy ha úgy tetszik, az igazságszolgáltatás azon – repedező – axiómájával, hogy az emberek cselekedeteiről emberi elmével kell-e döntést, ítéletet hozni.⁵ Ténykérdés ugyanakkor, hogy a mesterséges intelligencia használati lehetőségei elérhetővé váltak lényegében az élet minden területén az utóbbi bő 10 évben, és a fejlődés magával hozta a jogszabályi reakciókat is, így különösen

² A tanulmány a Digitális Társadalom Kompetenciaközpont – Mesterséges intelligencia és jogrend kutatócsoport „Embercsempészség” munkacsoportja (Gál Andor, Karsai Krisztina, Fantoly Zsanett, Kovács Péter, Kelemen Bálint; Szegedi Tudományegyetem IKIKK) által folytatott kutatás részeredményeire is támaszkodik.

³ KARSAI 2021a: 357–386; KARSAI 2021b: 13–30.

⁴ KARSAI 2024: 389–399; lásd másoknál, például SCHERER 2019: 539–573.

⁵ Vö. SOURDIN 2018: 1114–1133; KATZ–BOMMARITO–BLACKMAN 2017: 1–18.

az EU-s általános adatvédelmi rendeletet⁶ (automatikus adatfeldolgozással kapcsolatos tilalom) és az MI-rendeletet⁷ (tiltott ADM-rendszerek) kell említeni. Ezek a jogszabályok a jelenlegi és a jövőbeni fejlesztéseket eleve meghatározott, jogilag engedélyezett pályára állítják, azonban látni kell, hogy az itt relevánsnak tekintett kemény korlátozások a fenti filozofikus axiómából fakadnak. Az emberi döntéshozatal bizonyított hibáira és látható korlátaira, valamint speciális – sokszor meg nem oldható – erőforrásigényére rezisztens ez a felfogás, így ez lényegében a jelenlegi narratívát fagyasztja be. Legalábbis azon földrajzi területen, amelyen e szabályok érvényesülnek (EU). Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy a globális fejlődésben a világ más régióiban a fenti axióma már kevésbé érvényesül, és az algoritmikus döntési rendszerek előnyeire fókuszáló megoldásokat fejlesztenek, így ennek továbbgyűrűző hatásával bizonyosan számolni kell hosszú távon Európában is. Másfelől pedig nem lehet azt sem megspórolni, hogy olyan kutatásokat folytassunk le, amelyek a fenti hármas kritikára fókuszálnak, így feltérképezik azon területeket, ahol az axiomatikus tételt szükségképpen meg kell dönteni. Ekként az emberi döntéshozatal esetleges hibáit (például elfogultság, rasszizmus, idegengyűlölet, kedélyállapot stb.), korlátaikat (például gigantikus adatmennyiség) és az erőforrások hiánya miatti döntéshozatali alternatívákat (például nagy populációjú országokban a bíróhoz jutás) tudományos igénnyel és alapossággal kell megvizsgálni.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). (EGT-vonatkozású szöveg.)

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet). (EGT-vonatkozású szöveg.)

A büntetéskiszabásról

A bűnösség megállapítása és a büntetés kiszabása eljárásjogilag összefügg, de logikailag elkülönül, mivel a szankcióról csak a bűnösség kimondását követően dönthet a bíró. Az algoritmizált büntetéskiszabás lehetősége kapcsán vizsgálni kell, hogy milyen körülmények számítnak bemeneti tényezőknek, és ezek milyen kimenetekhez – szankciókhoz – vezethetnek. A magyar rendszerben a szankciók köre és mértéke jogszabályban rögzített, az alkalmazás feltételei meghatározottak, sőt, bizonyos esetekben kötelezők is. Ez alapvetően kódolható, de a szabad bírói mérlegelés az algoritmizálás számára korlátot jelent.

A Btk. 80. § (1) bekezdése előírja, hogy a büntetést a bűncselekmény tárgyi súlya, a bűnösség foka, az elkövető társadalomra veszélyessége és az enyhítő vagy súlyosító körülmények figyelembevételével kell meghatározni. A Kúria 56. BK véleménye iránymutatást ad a gyakorlat egységesítésére, hangsúlyozva a törvény előtti egyenlőség elvét és az indokolási kötelezettséget. A Kúria is hivatkozik a törvény előtti egyenlőség alapelvére, amelynek az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése alapján az egységes ítélkezés felel meg, és ebbe az is beletartozik, hogy a büntetést befolyásoló körülmények értékelése ne mutasson feltűnő és indokolatlan eltéréseket. A körülmények nem mechanikusan, hanem mindig a konkrét ügghöz kapcsolódva értékelhetők, és indokolni kell, hogy miért minősülnek enyhítőnek vagy súlyosítónak.

Az algoritmizálás koncepcionálisan ütközik ezzel a mérlegelési szabadsággal, hiszen általános szabályokban kellene rögzíteni a körülmények kategóriáit és súlyát. Ugyanakkor a büntetőeljárás elmúlt évtizedei az egyszerűsítés és a gyorsítás irányába mutattak, ez több alapelv korlátozását eredményezte (például büntetővégzés, bíróság elé állítás). Így a szankciók algoritmikus kiszabása bizonyos egyszerűsített vagy egyszerűbb megítélésűnek tekintett eljárásokban illeszkedhetne e trendbe. Ezt erősíti a gyakorlatban tapasztalható jelenség, miszerint a bírói indokolások színvonala sokszor sematikus,⁸ a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) pedig rövidített indokolást is megenged (Be. 562. §). Ez a transzparencia és az

⁸ FÁZSI 2022: 639.

előreláthatóság rovására megy, ám jogszerűnek minősül, és a másodfokú bírósági gyakorlat is elfogadja. Mindezek miatt érdemben megvizsgálható ötlet a büntetéskiszabás esetleges algoritmizálása a járásbírósági, egyszerű megítélésű ügyekben, tehát amelyekben korlátozott számú büntetéskiszabási tényezőt lehet és kell figyelembe venni, amennyiben e tényezők osztályozhatók és egyértelműen skálázhatók mind a bemeneti oldalon (az ügy ténybeli és jogi körülményei, amelyeket a bírónak figyelembe kell vennie), mind a kimeneti oldalon (korlátozott szankcionálási lehetőségek).⁹

A megállapításaim a Digitális Társadalom Kompetenciaközpont – Mesterséges intelligencia és jogrend kutatócsoport eredményeit is felhasználva¹⁰ a 2022–2023 közötti időszakban a Szegedi Járásbíróságon befejezett embercsempészési ügyben folyt (541 büntetőügy) vizsgálat eredményeire vonatkoznak.

Büntetéskiszabás embercsempészési ügyekben

Első lépésként az vizsgálható, hogy az embercsempészési ügyek mennyire tekinthetők hasonlóknak a tényállásokat illetően, valamint az, hogy igaz-e a hipotézis, miszerint a hasonló ügyekben összehasonlítható büntetéseket szabnak ki. A büntetéskiszabási gyakorlat vizsgálata során az állapítható meg, hogy a bírói gyakorlat nem következetes.¹¹ Az aktákban felmerült 9 súlyosító körülmény közül 2 esetben enyhébb volt a kiszabott szabadságvesztések átlaga, 3 súlyosító körülmény esetén szignifikánsan hosszabb büntetést szabtak ki. A vizsgált büntetőügyekben felmerült 7 enyhítő körülmény közül 3 hatása nem mutatkozott szignifikánsnak, egy növelte a kiszabott büntetések átlagát, ez utóbbi eredmény azonban az alacsony előfordulási számból is következhet. Míg 3 esetben csökkentette statisztikailag szignifikánsan a kiszabott büntetési tételt ezen enyhítő körülmények fennállása, ennek mértéke legfeljebb 4 hónap volt. Vizsgálható még az aktákban megjelenő enyhítő és súlyosító körülmények számának és a kiszabott szabadságvesztésnek

⁹ Lásd részletesen KARSAI 2024: 390.

¹⁰ Az eredményekről lásd FANTOLY–GÁL–KELEMEN 2025: 409–425.

¹¹ Vö. KARSAI et al. [é. n.]. (Kézirat.)

a kapcsolata. Korrelációs számítás alapján megállapítható, hogy a megjelenő enyhítő körülmények száma és a kiszabott szabadságvesztés időtartama között szignifikáns gyenge, negatív irányú korrelációs kapcsolat áll fent ($r_{\text{Pearson}} = -0,133$, $p\text{-érték} = 0,002$), azaz több szempont megjelenése valamelyest csökkenti a kiszabott büntetés mértékét. Ezzel szemben a megnevezett súlyosító körülmények száma és a kiszabott szabadságvesztés időtartama között nem áll fent szignifikáns kapcsolat ($r_{\text{Pearson}} = 0,048$, $p\text{-érték} = 0,268$). Látható viszont általánosságban, hogy ha több enyhítő körülmény áll fenn, csökken a kiszabott szabadságvesztés átlaga, emellett az átlaghoz viszonyítva a szórások is csökkennek.

A büntetéskiszabási gyakorlatban látható szétartás és következetlenség jelentős elvi probléma. A statisztikai elemzés alapján úgy tűnik, hogy a kiszabott büntetések kevéssé követik az individualizációs célt, nem mutatnak relatív arányosságot, és a hasonló tényekkel bíró ügyek közötti összehasonlíthatóságot is nélkülözik. Ez az eredmény azt jelenti, hogy az algoritmusok alkalmazásának legfőbb indokaként megjelölhető jogi determinizmust, amely szerint, ha tudjuk, hogy a múltban milyen döntéseket hoztak adott kérdésben, akkor ennek alapján meghatározható az adott ügyben hozható döntés is,¹² itt nem lehet követni.

Büntetéskiszabás algoritmussal – a pilotprojekt

Mindezek alapján szeretnék olyan modellt alkotni, amellyel ezen hibákat ki lehet küszöbölni, és a büntetéskiszabás kiszámítható, arányos lehet, amely követi a törvény előtti egyenlőség elvét is.

A fenti szétartó ítélkezési gyakorlat egy másik logika szerint is megvizsgálható, a figyelembe veendő enyhítő és súlyosító körülmények skálázható tényezőkként értékelhetők. Ehhez nem elegendő a statisztikai modellek alkalmazása, a neurális hálókhoz mesterséges intelligencia igénybevételére is szükség van. A bírói büntetéskiszabás mechanizmusa a bíró belső kognitív folyamatainak a része, az egyes büntetéskiszabási körülmények skálázhatósága

¹² HERKE 2023: 165–176.

jogilag nincs kidolgozva, valójában – főszabály szerint – abból kell kiindulni, hogy az enyhítő és súlyosító körülmények nem ilyenek. Egyes ítéletekben ugyan megjelennek olyan indoklások, mint „nagyobb nyomatékka vette figyelembe a bíróság”, ez azonban nem számszerűsített, így a kiszámíthatóság és az összehasonlíthatóság szempontjából több mint kérdéses – igaz, a szabad bírói mérlegeléssel jól megfér. Mindezek ellenére az MI-modell számára az a feladat, hogy igyekezzon megállapítani a mintázatot a vizsgált ügyekben akként, hogy az enyhítő és súlyosító körülmények skálázhatóságát feltételezzük. Ha azonban nem található mintázat, akkor az előforduló enyhítő és minősítő körülményeket – szakmai, kriminálpolitikai, büntetéstani és humanista szempontok szerint – súlyozni szükséges, és ekként az önálló algoritmikus modell megalkotásának lehetőségét és esetleges alkalmazásának lehetőségeit is szükséges megvizsgálni.

Az algoritmikus döntési modellekről

A modellválasztásnál¹³ több lehetőség áll rendelkezésünkre. Egyfelől kézenfekvő, hogy az adatokat a hagyományos statisztikai modellezés módszereivel is meg lehet vizsgálni, és az előjelzéseket ennek eredményeivel modellbe lehet foglalni. Másrésztől azonban a mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségeit is megvizsgáljuk. Ebben a körben az első fontos distinkció a mesterséges intelligencia fajtáival kapcsolatos, szükséges tehát áttekinteni a legfontosabb kategóriákat – e helyütt egyszerűsített formában. A „klasszikus” MI-modellek szabályalapúak, adatstruktúrákkal dolgoznak és a programozott logikai műveleteken keresztül jutnak el valamilyen eredményre, ezeket szimbolikus mesterséges intelligenciának is nevezzük. A nem

¹³ E helyütt nem foglalkozom átfogóan azzal a kérdéssel, hogy a bírósági munkában milyen lehetőségei vannak az algoritmikus döntéshozatalnak, erről lásd KARSAI et al. [é. n.]. Általában véve azonban elmondható, hogy az MI szerepe háromszintű lehet a döntéshozatalban: a) az MI által adott, felülmérlegelésre szoruló és megfontolható ajánlások, b) az MI által adott, felülmérlegelésre szoruló, de érdemben nem megfontolható ajánlások és c) az MI javaslatának feltétlen elfogadása (lényegében a gép általi döntés). Vö. LŐRINCZ 2019: 1–7.

szimbolikus mesterséges intelligenciák komponensei (a jelen technológiai fejlettség szintjén) neurális hálózatok, ezek működésére az jellemző, hogy az adatokban mintázatokat fedeznek fel, és tanulnak azokból, így e mintázatok alapján válnak képessé különböző feladatokat megoldására.¹⁴ Ezeket nevezik még szubszimbolikus vagy konnektivista MI-modelleknek is. A nem szimbolikus MI-modellek analógia, korreláció és adaptáció alapján jutnak – induktív következtetéssel – eredményre, míg a szimbolikus MI-k előre megadott szabályok alkalmazására képesek a megkapott adatokkal, amelyeket a szabályokból adódó követelmények alapján analitikának vetnek alá, és deduktív következtetéssel jutnak eredményre. A szimbolikus MI-nek szabályokra van szüksége, a nem szimbolikusnak adatokra. Az előbbi esetében mindig van – az ember számára is – értelmezhető magyarázat az eredményre, és értelmezhető a válaszok helyessége/helytelensége. A nem szimbolikus MI-k esetében a magyarázat általában nem lehetséges (legfeljebb a mintázat beazonosítása látható lesz, de annak okai, magyarázó ereje nélkül), és itt a helyes/nem helyes bináris kódjának alkalmazása fogalmilag kizárt. A generatív MI-k is a nem szimbolikus mesterséges intelligencia kategóriájába tartoznak, így a jelenleg nagyon népszerű nagy nyelvimodell-alapú MI-k (például ChatGPT, Gemini) is ilyenek.

Konkretizálva ezen általános tételeket a büntetéskiszabási modellre szükségesnek látszik majd mindkét típus kialakítása, futtatása és annak vizsgálata, hogy milyen eredményeket adnak a konkrét feladat kapcsán.

JOGI MEGFELELŐSÉGI VIZSGÁLAT

A megfeleléségi vizsgálat fázisai

A kidolgozott elméleti modell gyakorlati felhasználásához, azaz az algoritmikus döntés(támogató) rendszer kidolgozásához a tudományos kutatás

¹⁴ Vö. A Neumann Technológiai Platform szerint létezik továbbá elméleti szinten a neuroszimbolikus modell, amely ötvözné a kétféle MI-konceptió előnyeit, a jelen tudásunk szerint azonban ilyet működőképessé módon (tehát a gyakorlatban) még nem tudtak létrehozni (<https://neum.hu/>). Lásd továbbá SARKER et al. 2021: 1–11.

körében lefolytatott vizsgálattal szemben támasztott etikai és jogi követelményeken túlmutató – tehát a gyakorlati alkalmazást meghatározó – jogi keretrendszerben is le kell folytatni a jogszabályi megfelelés vizsgálatát. A jogi keretrendszer eltérő lehet a bevezetendő algoritmikus rendszer helyétől (mely országban történik) függően, és a vizsgálat eredménye, azaz a megfelelés attól is függ, hogy egészen pontosan mi lesz a működése az algoritmikus döntési rendszernek. A jelen tanulmányban egyfelől bemutatjuk az általunk lehetségesnek tartott algoritmikus döntési rendszer modelljeit, a gyakorlati felhasználási modalitások egyes lehetőségeit („opció a” és „opció b”), mindezeket a magyar büntetőeljárásokban történő felhasználásra nézve specifikálva. Az elemzésnek magában kell foglalnia a magyar alkotmányosság, a magyar eljárási jogszabályok, az adatvédelmi keretrendszer és a mesterségesintelligencia-szabályozók kontextusán túlmenően az Európai Unió jogának való megfelelést, valamint az emberi jogi követelmények szerinti vizsgálatot is. Ezt követően módszertani útmutatót kell kialakítani, és a bevezetésre szánt modell teljes jogi megfelelési dokumentációját elő kell állítani. Jelen tanulmányban több részletkérdés kidolgozására nem kerül sor, egyfelől azért, mert azok kevésbé tekinthetők tudományos kutatási eredményeknek (például módszertani útmutató), másrészt pedig a terjedelmi korlátok miatt.

A fő célkitűzés az tehát a továbbiakban, hogy a jogi megfelelési mátrixot annak teljes struktúrájában bemutassam, az egyes helyeken szükséges mélyfúrások eredményének (e helyütt történő) közlése nélkül. Meggyőződésem, hogy a mátrix bemutatása is jelentős tudományos analitikai hozzáadott érték, a releváns koncepciókat és szabályozási keretrendszert a hiányzó részletes elemzések nélkül is meg lehet érteni.

A kutatási tevékenység jogi megfelelése

A jogi megfelelés vizsgálata körében meg kell különböztetni a kiinduló kutatás jogi megfelelését, illetve a gyakorlati alkalmazás, tehát a bíróság (illetve más szereplők) általi felhasználás jogi megfelelését. Az adatvédelmi, a mesterségesintelligencia-alkalmazási, az emberi jogi és a büntető (eljárás)

jogi követelmények alapvetően és minőségileg is eltérők lesznek, mivel az előbbieket – szükségképpen – a tevékenység jellege, célja és eredménye, valamint az annak végzőjét jellemző joghelyzet határozza meg.

A fenti működésre képes MI-alapú algoritmus kialakítása, betanítása jelentős tudományos kutatói előmunkát követel, amelynek eredményeképpen létrejön a kísérleti modell. Ezekre – az alábbiakban részletezett – folyamatokra más szabályok vonatkoznak, mint a későbbi, gyakorlati felhasználásra. Emiatt tehát először a kutatás teljes életciklusának jogi megfelelőségét kell vizsgálni. Azonban már ennek során is figyelemmel kell lenni a kialakított és működőképes modell végső felhasználási céljára (igazságszolgáltatási célú, közérdekű-információs, tudományos célú).

A tudományos kutatás célkitűzése, hogy beazonosítsa (az adott területen és időszakban) az embercsempészás bűncselekményének elkövetése miatt folytatott lezárt büntetőeljárások dinamikáját és a felelősségre vonás főbb ismérveit. A kutatás feltárta az eljárások (és az alapul fekvő büntetőeljárások) hasonlóságait és eltéréseit, megvizsgálta továbbá a döntéshozó bíró számára rendelkezésre álló mérlegelési tartományokat és beazonosította a kialakult ítélkezési gyakorlat visszatérő, tehát állandósult elemeit. A főbb kutatási kérdések az elkövetési körülményekre, az elkövetői körülményekre, a rendelkezésre álló bizonyítékokra és a büntetéskiszabásra irányultak, valamint az eljárások általánosabb jellemzőire. A jogerősen lezárt büntetőeljárások ügyirataiból az alábbi adatokat gyűjtötték ki:

- a cselekmény elkövetési ideje;
- a szállított személyek száma;
- a tettenérés ténye;
- a cselekmény Btk. szerinti minősítése;
- a bíróság által alkalmazott jogkövetkezmények;
- a bíróság által megszövegezett indokolás;
- a figyelembe vett enyhítő és súlyosító körülmények;
- az eljáró tanácsok összetétele és az egyesbíró személye;
- a jogerő beálltának napja;
- a bűnügyi költség mértéke;
- a vádlott életkora, neme és állampolgársága.

Az adatok megismerése és kezelése a tudományos kutatás során a magyar jogi keretrendszernek megfelelően történt az alábbiak szerint.

Az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdése biztosítja a tudományos kutatás szabadságát, azonban ez nem jelent teljes szabadságot, hiszen a kutatást – amennyiben releváns – a vonatkozó kutatásetikai normáknak és az adatvédelmi szabályoknak megfelelően kell végezni. Az adatainak során az egyes büntetőügyekben a vádlottak beazonosítására nem volt szükség, így a személyes adatokat, a különleges személyes adatot, a büntető személyes adatot aggregáltan használtuk fel. Kiegészítésként kiemelve továbbá, hogy a konkrét megvizsgált büntetőügyek egyikénél sem rendelték el a tárgyalást, így minősített adatok kezelésére nem volt szükség.

A fentiek alapján az 1. táblázat tartalmazza az adatok osztályozását. A táblázatban az adatokat az adatkezelő (tudományos kutató) és az adatkezelés célja (kutatás) alapján osztályoztuk, nyilvánvaló, hogy a tudományos kutatás alapján előállított algoritmikai modell esetleges felhasználása esetére az adatvédelmi megfelelőséget ismételtelen le kell folytatni az arra a felhasználásra jellemző adatkezelő és adatkezelési cél alapján. A „statisztikai adat” elnevezésű oszlop azt mutatja, hogy a kérdéses adatot felhasználtuk-e a vizsgálat tárgyát képező büntetőügyek általános (statisztikai) leírására.

1. táblázat. Kutatási adatok az MI-alapú algoritmus kialakításához

		Az adat jellemzője	Tanulóadatként beazonosítva	Statisztikai adat
1.	Btk. törvényhely	nem személyes	igen	igen
2.	jogerősen kiszabott büntetés	nem személyes	igen	igen
3.	az elkövető életkora	személyes	igen	igen
4.	az elkövető egészségi állapota	különleges személyes	igen	nem
5.	eltartási helyzet kiskorú gyermek vonatkozásában	személyes	igen	nem
6.	az elkövető neve	személyes	nem	igen
7.	az elkövető állampolgársága	személyes	nem	igen
8.	a cselekmény elkövetési ideje	nem személyes	nem	igen

		Az adat jellemzője	Tanulóadatként beazonosítva	Statisztikai adat
9.	a szállított személyek száma	nem személyes	igen	igen
10.	a tettenérés ténye	nem személyes	igen	igen
11.	a bűncselekmény elszaporodottsága	nem személyes	igen	nem
12.	beszéli-e a magyar nyelvet	személyes	igen	nem
13.	társtettség	nem személyes	igen	igen
14.	büntetlen vagy büntetett előélet	személyes	igen	igen
15.	megbánás	nem személyes	igen	nem
16.	hatóságokkal való tényszerű együtműködés (nem Be. sze- rinti együtműködő terhelt!)	nem személyes	igen	nem
17.	más büntetőeljárás hatálya alatti vádlott	személyes	igen	nem
18.	haszonszerzési célzat	nem személyes	igen	nem
19.	a sanyargatás ténye	nem személyes	igen	nem
20.	az eljáró tanács összetétele	közérdekű adat	nem	nem
21.	az egyesbíró személye	közérdekű adat	nem	nem
22.	a jogerő beálltának napja	nem személyes	nem	igen
23.	a bűnügyi költség mértéke	nem személyes	nem	igen
24.	folytatólagosság	nem személyes	igen	nem
25.	a cselekmény elkövetési ideje	nem személyes	nem	igen
26.	bíróság elé állítás	nem személyes	nem	igen
27.	a fellebbezés ténye	nem személyes	nem	igen
28.	a másodfokú eljárás jellemzője	nem személyes	nem	igen

Forrás: A Digitális Társadalom Kompetenciaközpont – Mesterséges intelligencia és jogrend kutatócsoport „Embercsempészás” munkacsoportja (Gál Andor, Karsai Krisztina, Fantoly Zsanett, Kovács Péter, Kelemen Bálint; Szegedi Tudományegyetem IKIKK) kutatása során készült táblázat.

A büntetéskiszabási algoritmus jogi megfelelése

A modell tervezése (és a jogi megfelelés) kapcsán a legfontosabb szempont az, hogy az algoritmus teljesen automatizált döntést hoz-e. Az itt tárgyalt modell eredménye egy „algoritmikus javaslat” a kiszabandó szabadságvesztés tartamára nézve, de a büntetés kiszabása a bíró feladata marad. Az adatok tehát nem képezik automatikus döntés alapját. Az adatokat a konkrét büntetőügyben a bíró (vagy szakmai segítője) rögzíti előzetesen a modellhez kialakított adatbeviteli platformon. A kialakított modell konkrét működési komponensei azon döntési pontok szerint variálódnak, hogy az algoritmikus javaslat megismerésére mikor és ki által kerül sor. Ekként a megismerés alanya lehet a vádlott és az ítélkező bíró, illetve a megismerés időpontja lehet a büntetéskiszabás előtt, illetve a büntetéskiszabás bírói tevékenységét követően (validálási funkcióval). Egy teljesen nyitott modellt (a vádlott, a büntetéskiszabás előtt) ki tud egészíteni a nyilvánosság számára is elérhető lekérdező felület („előrejelző funkció”), amelynél a felhasználó a bemeneti adatokat tetszőleges módon és teljességgel adja meg, akár saját helyzetét adatolva, akár más hipotetikus helyzetet vizsgálva (opció a). Amennyiben sem a vádlott, sem a bíró nem ismeri meg az algoritmikus javaslatot, zárt modelltől beszélünk (opció b). A zárt modell az algoritmus fejlesztésének időszakában juthat szerephez, annak érdekében, hogy elkerüljük az MI-be vetett túlzott bizalmat¹⁵ már a fejlesztés kezdeti lépéseinél. Ebben a modellben az algoritmus továbbra is tudományos eszközként funkcionál, és az újabb büntetőügyek adatai alapján a működését lehet validálni, illetve finomhangolni. Ez kiegészíthető azzal, hogy a döntés jogerősítését követően az ítélkező bíró is megismeri a számítások eredményét.

¹⁵ A kutatások azt mutatják, hogy az emberek hajlamosak az algoritmusokat objektívnek tekinteni, és ebből következően nem tartják őket kifogásolhatónak. Beazonosítható egyfelől a „technológiai hatás” – vagyis az emberi hajlam arra, hogy túlzottan optimisták legyünk, amikor technológiát alkalmazó döntéshozatali helyzetekkel szembesülünk –, valamint az úgynevezett „automatizációs torzítás” – az a jelenség, amikor bírók (vagy más döntéshozók) elfogadják egy automatizált döntéstámogató rendszer ajánlásait, és ennek hatására felhagynak a megerősítő bizonyítékok keresésével, sőt akár a döntéshozatali felelősségét is átruházzák a gépre. GRAVETT 2024: 281–297.

A működési kérdéseket a megvalósítás későbbi fázisában kell eldönteni, a bevezetés céljaira, a várható és prognosztizálható következményeire és az itt lefolytatott jogi megfelelőségi vizsgálat eredményére is figyelemmel. A nyitott modellben a megállapított büntetéskiszabási körülmények megismerhetők a vádlott számára, illetve az algoritmus javaslata is a konkrét kiszabandó büntetés mértékére. A bíró is megtekinti a számítás eredményét, az ismert változók és képletek alapján maga is ellenőrizheti az eredményt. Amennyiben egyezik a saját meggyőződésével, kiszabja a megfelelő büntetést. A bíró eltérése az algoritmikus számítástól megtörténhet, igaz, a tudományos kísérlet és az algoritmus fejlesztése érdekében, valamint emberi jogi követelmények figyelembevétele okán (lásd később) szükséges lehet egy rövid indokolás, amely azonban nem eljárásjogi kötelezettsége a bírónak.

A jogi megfelelőség vizsgálata a következő fázisban a tudományos kutatás keretrendszeréből átlép a büntető igazságszolgáltatási felhasználás jogi környezetébe, így ennek megfelelően a releváns jogszabályi mátrix jóval komplexebb lesz, így foglalkozni kell az uniós joggal, a magyar jogszabályokkal és a horizontális emberi jogi szabályozási rezsim követelményeivel is.

ALAPJOGI ÉS EMBERI JOGI SZABÁLYOZÁS

Ebben a vizsgálati körben az emberi jogi vívmányok, illetve az alkotmányos rendelkezések áttekintésére kerül sor, amelyek az algoritmikus modell használatára vonatkozhatnak. A nemzetközi közjogi instrumentumok rendszerében az emberi jogi szabályozók és a témaspecifikus (a mesterséges intelligencia használatára vonatkozó) standardok által és azok keresztmetszetében lefektetett követelmények lesznek, illetve lehetnek irányadók. Ekként van helye az ENSZ és az Európa Tanács instrumentumait érintő vizsgálatnak is, illetve külön az Európai Unió jogára is le kell folytatni az elemzést.

ENSZ

Az ENSZ Közgyűlése 2024. március 11-én elfogadta a „biztonságos, védett és megbízható” mesterségesintelligencia- (MI-) rendszerek előmozdításáról szóló határozatot (A/78/L.49)¹⁶, amelyek egyben a fenntartható fejlődést is szolgálják mindenki számára. Ebben a Közgyűlés tagjai (és 120 ország) hangsúlyozzák, hogy az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat a mesterségesintelligencia-rendszerek teljes életciklusa során tiszteletben kell tartani, védeni kell és elő kell mozdítani. Felhívják az ENSZ tagállamait, valamint más érintett szereplőket is, hogy tartózkodjanak az olyan mesterségesintelligencia-rendszerek alkalmazásától, illetve szüntessék meg azok használatát, amelyek működtetése összeegyeztethetetlen a nemzetközi emberi jogi normákkal, vagy amelyek indokolatlan kockázatot jelentenek az emberi jogok érvényesülésére – különösen a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek esetében. Megerősítik továbbá, hogy ugyanazokat a jogokat, amelyek az embereket offline is megilletik, online környezetben is védelemben kell részesíteni, ideértve a mesterségesintelligencia-rendszerek teljes életciklusát is. A közgyűlési határozat lényegében összefoglalja a jelenlegi tudásunk szerint értelmezhető és elérhető mesterségesintelligencia-rendszerek legfőbb ismérveit és kijelöli az utat a jövőbeli fejlesztések vonatkozásában azzal, hogy bizonyos irányban folyó fejlesztéseket egyértelműen elkerüldőnek minősít, így felhívja a tagállamokat arra, hogy olyan szabályozási környezetet alakítsanak ki, amelyek megelőzik azt, hogy a fejlesztők ezen „tiltott rengetegbe” tévedjenek. Az emberi jogi kapcsolódás is ilyen, és evidens: minden fejlesztésnek olyannak kell lennie, hogy az elismert emberi jogi vívmányok érvényesülését ne korlátozza.¹⁷

¹⁶ Lásd: <https://docs.un.org/en/A/78/L.49>

¹⁷ Az ENSZ és bizottságai által közzétett különböző etikai irányelvekről e helyütt nem lesz szó, figyelemmel arra, hogy azok a közpolitikai és jogi gondolkodás (és fejlődés) elősegítését szolgálják, illetve adott esetben jogszabályi megfogalmazást is kaphatnak, azonban aktuális állapotukban jogi kötőerővel nem rendelkeznek. Tekintettel arra, hogy globálisan már körülbelül 200-on felül van a különböző szintű és rangú szakmai szervezetek által kibocsátott „etikai irányelvek” száma, ezek áttekintése e helyütt nem lehetséges. Lásd azonban CORRÊA et al. 2023: 1–22.

Magyarország számára az irányadó emberi jogi követelményeket a regionális jogvédelmi rendszer határozza meg, így az Emberi Jogok Európai Egyezménye, illetve az Európai Unió joga.

Európa Tanács – Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az európai emberi jogi jogvédelmi rendszer legfontosabb jellemzője a közvetlen panasz lehetősége, emiatt az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) szerinti emberi jogi katalógus közvetlen és konkrét kötelezettségeket is teremt a részes államok számára.

Érdemes még megemlíteni az Európa Tanács közelmúltban elfogadott, mesterséges intelligenciáról és emberi jogokról, demokráciáról és jogállamiságról szóló keretegyezményét,¹⁸ amelynek célja annak biztosítása, hogy az MI-rendszerek életciklusán belüli tevékenységek teljes mértékben összhangban legyenek az emberi jogokkal, a demokráciával és a jogállamisággal. Az egyezmény részes feleinek az egyezményt megfelelő jogalkotási, közigazgatási vagy egyéb intézkedések révén kell végrehajtaniuk az egyezmény rendelkezéseinek érvényre juttatása érdekében, a káros hatások súlyosságától és valószínűségétől függően fokozatos és differenciált megközelítést követve. Az EU maga is aláírta a szerződést (egyébként éppen a magyar elnökség idején),¹⁹ és saját magára nézve is kötelezőnek tekinti a vonatkozó uniós jogszabályokkal történő együttes alkalmazásban.

Az algoritmikus bírói döntéshozatalt érintően tehát szükséges feltárni az „érintettség mátrixot”, azaz kimutatni, hogy vannak olyan emberi jogok, amelyek értelmezési tartományát ki lehet terjesztetni az algoritmikus aspektusokra, illetve hogy melyek azok, amelyek nem tudnak érvényesülni kiterjesztés vagy a tartalom megváltozása nélkül. A következőkben felvázolom ennek az érintettség mátrixnak az alapvető elemeit.

¹⁸ Council of Europe Treaty Series – No. 225, Vilnius, 2024. szeptember 5.

¹⁹ A Tanács (EU) 2024/2218 határozata (2024. augusztus 28.) a mesterséges intelligenciáról, valamint az emberi jogokról, a demokráciáról és a jogállamiságról szóló Európa tanácsi keretegyezménynek az Európai Unió nevében történő aláírásáról.

A bírói függetlenség

Az MI-alapú megoldások lehetséges használata körében jelentős kérdésként jelentkezik a bírói függetlenség esetleges sérelme. Amennyiben a bíró támaszkodik az MI által javasolt eredményre, akkor kérdés lehet, hogy önálló döntésnek lehet-e még tekinteni a bírói döntést, illetve hogy az algoritmikus eredmény determinálja-e a döntést. A jelen vizsgálat tárgyát képező modell kifejezetten azt a célt szolgálja, hogy orientálja a bírót a büntetési céloknak, a kriminálpolitikai irányelveknek és a büntetéskiszabási elveknek megfelelő, valamint a horizontális emberi jogi vívmányokat követő (a diszkrimináció tilalma, törvény előtti egyenlőség) büntetés kiszabásában.

Az intézményi függetlenség kérdése akként lehet releváns, hogy mi vagy ki határozza meg a tanulóadatokat, illetve ki és milyen algoritmikus szabályokat rögzít, amelyek nyilvánvalóan determinálják majd az algoritmikus számítás eredményét. Az itt tárgyalt modellre az jellemző, hogy a tanulóadatok a lefolytatott, illetve a folyamatban levő büntetőeljárások adataiból származnak, azonban – figyelemmel a rapszodikus és alapjogsértő büntetéskiszabási gyakorlatra – az algoritmus számítási eredményeihez egyéb szakmai követelmények szerinti súlyozás fog vezetni (például valamely enyhítő vagy súlyosító körülmény fokozott súllyal való figyelembevétele, vagy ha sok figyelembe veendő körülmény van, akkor ennek is szükséges megkülönböztető súlyt adni stb.).

Szükséges tehát a modell alkalmazásánál a transzparens döntéstámogatás, tehát az, hogy a bíró megismerje a modell működését, és azt, hogy mit miért akként számol, illetve fontos, hogy ne legyen köteles elfogadni az eredményt.

Az indokolt döntéshez való jog

A tisztességes igazságszolgáltatás egyik alapelve, hogy a bíróságok ítéleteinek megfelelően kell tartalmazniuk azokat az indokokat, amelyekre azokat alapították.²⁰ Az EJEE azonban – az Emberi Jogok Európai Bíróságának

²⁰ European Court of Human Rights (2014): 140. 29/115, 166.

(a továbbiakban: EJEB) értelmezése szerint – például nem követeli meg a laikus bíraskodás körében (például esküdszék), hogy a laikus bírák is indokolják döntésüket, és a 6. cikk nem zárja ki azt sem, hogy a vádlottat laikus esküdszék ítélje el, még abban az esetben sem, ha az ítélet nem tartalmaz indokolást. A Taxquet-ügy²¹ vitatott eredménye analógia útján alkalmazható lehet algoritmikus döntéshozatalra is. Ugyanakkor a tisztességes eljárás követelményeinek teljesüléséhez elengedhetetlen, hogy a vádlott – és valójában a közvélemény is – képes legyen megérteni a meghozott ítéletet; ez ugyanis alapvető biztosíték az önkényességgel szemben.²² Ezek az elvárások az algoritmikus döntésekre is alkalmazhatók, azonban a legnagyobb kihívást továbbra is a megérthetőség kérdése jelenti. Ha azonban nincs tudományosan igazolt oksági kapcsolat (lásd „a big data mítoszát”),²³ és még a szakértők is csupán találgatásokba bocsátkoznak az algoritmus működését illetően, akkor alig várható el, hogy az érintettek – legyenek azok magánszemélyek vagy a tágabb közösség – megértsék és elfogadják az ilyen döntéseket. Az itt tárgyalt modell esetében ez a kifogás nem érvényesül, azonban szükséges lehet a bíró számára valamilyen indokolási kötelezettséget bevezetni, akár elfogadja az algoritmikus számítás eredményét, akár nem.

A bíróság előtti egyenlőség és a diszkrimináció tilalma

Az elv általános tartalma azt követeli meg, hogy ugyanazon jogszabályok és eljárási szabályok vonatkozzanak minden félre, ne legyen önkényes megkülönböztetés, ne sérüljön a fél eljáráshoz való egyenlő hozzáférése, és (átfedésben más jogokkal) az igazságszolgáltatás pártatlanul és méltányosan működjön.

Ha a bíró MI-alapú döntéstámogató rendszert alkalmaz, de az algoritmus torzított, elfogult (*biased*) adatokon alapulna, ez rendszerszintű megkülönböztetést reprodukálhat, illetve ilyenkor előfordulhatna, hogy a hasonló

²¹ Case of Taxquet v. Belgium (Application no. 926/05).

²² European Court of Human Rights (2014): 40.

²³ HANNAH-MOFFAT 2019; ZAVRSNIK 2019.

ügyek nem részesülnek hasonló elbírálásban, ráadásul a különbség oka rejtett maradhat. Az itt vizsgált modellben az adatok nem kockázatosak ebből a szempontból, mivel lényegében mindegyik tényalapú adat, értékelést nem igényel. Az adatok feldolgozásának és súlyozásának a mikéntje hordoz elfogultsági kockázatot, így az algoritmus működésének logikáját többkörös ellenőrzési mechanizmuson keresztül kell validálatni.

Hosszú távon szükséges megfontolni, hogy a modell minden embercsempészés miatt folytatott büntetőeljárásban a bíró rendelkezésére álljon, ellenkező esetben előfordulhatna, hogy ugyanazt a tényállást és a büntetés mértékét az egyik bíró MI nélkül, a másik MI-vel értékeli, ami ismét ellentétes hatást váltana ki, mint amire a modellel törekedni kívánunk.

A védelemhez való jog

Az elv általános tartalma az, hogy a vádlott megismerje az ellene felhozott bizonyítékokat, hatékonyan védekezhessen (saját maga vagy védővel), az észrevételeit a bíróság ténylegesen figyelembe vegye, és a jogorvoslati lehetőségeivel élhessen.

Ha a büntetéskiszabásnál algoritmikus támogatást kap a bíró, akkor elképzelhető, hogy a bíró nem végez önálló mérlegelést, csak elfogadja az MI által „számított” javaslatot, és az ítélet indokolása nem tér ki a saját bírói döntési folyamatra, ebben az esetben a vádlott nem tud ténylegesen védekezni a büntetés súlyossága ellen, hiszen nincs világos emberi döntési alap. Megállapítható az is, hogy a fentiekben is említett indokolási kötelezettség ezt a rizikót csökkenteni tudja. Kiemelendő ugyanakkor, hogy a büntetés mértékével kapcsolatosan is be lehet jelenteni fellebbezést, és ennek körében releváns lehet, hogy miként lehet majd kezelni az MI-számítás eredményét, azaz ha a jogi lehetőség meglesz a számítás eredményének megismerésére, akkor az MI használatának ténye önmagában nem lehet a fellebbezés tárgya.

Fontos kiemelni e helyütt azt is, hogy a technológiai fejlődés által életre hívott új szabályozási rezsimek (adatvédelmi és MI-vonatkozású jogszabályok) további, általában emberi jogi gyökerű, de más jogalapokon keresztül

érvényesülő követelményeket is tartalmazznak. Így a védelem joga körében kell megemlíteni azt, hogy az MI-rendelet értelmében, ha a kifejlesztett modellt a rendelet hatálya alá esik, az érintett személyt tájékoztatni kell az algoritmus használatáról (ezzel kapcsolatosan lásd a későbbi elemzést).

A fegyverek egyenlősége

A fegyveregyenlőség a tisztességes eljárás velejárója. Ez azt követeli meg, hogy minden fél számára észszerű lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az ügyét olyan feltételek mellett terjessze elő, amelyek nem hozzák őt hátrányos helyzetbe ellenfeléhez képest. A büntetőügyben a fegyveregyenlőség elve alapján lehet fenntartani a felek közötti tisztességes egyensúlyt. Az EJEE 6. cikk (3) *a)* és *b)* pontja alapján a vádról és a vád bizonyítékairól történő tájékoztatás szükséges, ami azt is jelenti, hogy amennyiben algoritmikus megoldásokat használ az ügyészség valamely tényadatok feldolgozásához, például nagy mennyiségű információ kezeléséhez, erről szükséges tájékoztatni a vádlottat is a fegyverek egyenlősége elvéből fakadóan és az úgynevezett „információaszimmetria” kiküszöbölése érdekében. Az itt tárgyalt modell alkalmazása azonban a büntetéskiszabás fázisában lenne releváns, amelyben a feleknek semmilyen szerepe nincs, így az eljárásban való egyenlő részvételükkel kapcsolatos követelmények sem jutnak jelentőséghez.

Az ártatlanság vétele

E követelmény több komponensből áll. Az ártatlanság vétele [az EJEE 6. cikk (2) bekezdése és a magyar Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdése szerint] azt jelenti, hogy senkit nem lehet bűnösnek tekinteni (ártatlannak kell tekinteni) mindaddig, amíg bűnösségét jogerős bírósági határozat nem állapítja meg, a bizonyítás terhét a vádhatóság viseli, azaz ha nem sikerül bizonyítani a bűncselekményt vagy azt, hogy azt a vádlott követte el, nem lehet elmarasztaló ítéletet hozni. A kétség terhét is a vádhatóság viseli, a demokratikus jogállamban a jelenlegi paradigma értelmében inkább 10 bűnöst

elengednek, mint hogy egy ártatlant bebörtönözzenek. A kétség szerepe ezért döntő jelentőségű minden igazságszolgáltatási rendszerben, ha nincs bizonyosság, és ha marad kétség, akkor az csakis a felmentéshez vezethet. Ez a kulcsismerv azonban nem értelmezhető akkor, ha az algoritmusunk számításának eredménye skálázható, azaz igen-nem helyett százalékosan vagy bármilyen más léptékű skálán mutatja az eredményt. Az itt vizsgált modellt már akkor alkalmazzák, amikor a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítása megtörtént, azaz a bűncselekményt úgy és akkor követte el a vádlott, ahogy az a vádban szerepel. A felelősség megállapítása miatt van helye tehát a büntetés kiszabásának; látható, hogy itt az ártatlanság vélelme szükségszerűen már megdőlt, annak továbbhatása nem értelmezhető.

A pártatlan bíróhoz való jog

Ez a kérdés valójában akként jelentkezik, hogy az adatok körének kiválasztásával a meg nem engedett befolyás (közvetetten) a technológiai transzformáció útján megjelenhet-e a döntéshozatalban.²⁴ Figyelemmel arra, hogy az itt vizsgált modellben minden adat egyébként a büntető-eljárások „normál” adattartalmához tartozik, a pártatlanság kérdése itt nem igényel külön vizsgálatot. Megállapítható ugyanakkor az is, hogy míg a tanulóadatbázisban szereplő adatokat utólag is lehet ellenőrizni, a bíró fejében levő döntési faktorokat bizonyosan nem.

Horizontálisan értelmezhető követelmények

A kapcsolódási pontok miatt már itt szükséges megemlíteni, hogy az adatvédelmi szabályozás is alapvető jelentőségű az emberi jogok felől közelítve is, mivel a személyes adatok védelme a magánélethez való jog részeként értelmezhető (EJEE 8. cikk). Másfelől pedig az automatizált vagy algoritmikus döntéshozatal lehetőségei is új kihívásokat jelentenek, amelyek

²⁴ GÓRSKI 2023: 82.

körében a diszkriminációellenes és emberi méltósághoz kapcsolódó emberi jogi követelményeket is figyelembe kell venni. Ezeket a következőkben a szektorális szabályozás szempontjából vizsgáljuk meg.

SZEKTORÁLIS UNIÓS SZABÁLYOZÁS

Az algoritmikus vagy akár mesterségesintelligencia-alapú döntési modelleket – a jogi szabályozási szempontból – az jellemzi, hogy egyszerre kell megfelelniük a mesterségesintelligencia-technológiát szabályozó normáknak és az adatvédelmi szabályozásnak, figyelemmel arra, hogy a személyes adatokat használó modellek esetében a *conditio sine qua non* az ezen adatokhoz való hozzáférés, azok kezelése és feldolgozása.

Az itt tárgyalt modell vonatkozásában is a jogi megfelelés vizsgálatát az uniós jogi szabályozási mátrix miatt az MI-rendelet, illetve az adatvédelmi szabályok egymásra vetítésével és együttes alkalmazásával történik.

Az MI-rendelet az első olyan kötelező erejű norma, amelyik az MI-rendszerek fejlesztését, üzembe helyezését és működését szabályozza – az uniós jog hatálya alá tartozó területeken. Az (1) preambulumbekkezdés alapján a

„rendelet célja, hogy javítsa a belső piac működését azáltal, hogy egységes jogi keretet állapít meg különösen a mesterségesintelligencia-rendszereknek (MI-rendszerek) az uniós értékekkel összhangban történő, Unión belüli fejlesztésére, forgalomba hozatalára, üzembe helyezésére és használatára vonatkozóan, hogy előmozdítsa az emberközpontú és megbízható mesterséges intelligencia (MI) elterjedését, miközben biztosítja az Unióban az egészség, a biztonság és az Európai Unió Alapjogi Chartájában rögzített alapvető jogok – többek között a demokrácia, a jogállamiság és a környezetvédelem – magas szintű védelmét, hogy védelmet biztosítson az MI-rendszerek káros hatásaival szemben, továbbá, hogy támogassa az innovációt. E rendelet biztosítja a mesterséges intelligencián alapuló áruk és szolgáltatások határokon átnyúló szabad mozgását, ezáltal megakadályozva a tagállamokat abban, hogy korlátozásokat vezessenek be az MI-rendszerek

fejlesztésére, piaci értékesítésére és használatára vonatkozóan, kivéve, ha ezt e rendelet kifejezetten engedélyezi.”

Fontos tehát látni, hogy az MI-rendelet kifejezetten a belső piacra szánt vagy ott már működő rendszerek vonatkozásában támaszt követelményeket, célja az MI-komponensű „termékek” piacra kerülésének és működésének felügyelete. Azaz szektorális szabályozást tartalmaz a technológia jogszerű működtetésével (kifejlesztésével, használatával, felügyeletével) kapcsolatosan. Az MI-rendelet a mesterségesintelligencia-rendszerek kockázati szintek alapján történő besorolásával operál, ez a differenciált megközelítés célzott szabályozást biztosít, lehetőséget adva arra, hogy az egyes MI-alkalmazásokhoz kapcsolódó sajátos kockázatokat megfelelően kezeljék.

Ezzel szemben az általános adatvédelmi rendelet középpontjában a személyes adatok védelme s a magánszféra védelme áll. A rendelet minden olyan tevékenységre kiterjed, amely személyes adatok kezelését foglalja magában – függetlenül az alkalmazott technológiától. Az általános adatvédelmi rendelet a hozzájárulásra és az egyéni jogokra helyezi a hangsúlyt, magas szintű adatvédelmi követelményeket támasztva, amelyek megkövetelik a szervezetektől a felhasználói kontroll és az átláthatóság biztosítását. A végrehajtás módjában is van különbség: míg az általános adatvédelmi rendelet szigorú szankciókat ír elő a megfelelés elmulasztása esetén, addig az MI-rendelet a szabványok és a tanúsítási rendszerek révén megfelelésre ösztönöz.

Fontos megemlíteni még, hogy az itt tárgyalt modellre az általános adatvédelmi rendeleten túlmenően a bűnüldözési célú adatok feldolgozásáról szóló irányelv (a továbbiakban: LED)²⁵ szabályai is irányadók a fejlesztés, a működtetés és a felügyelet vonatkozásában. Mivel a magyar büntetőeljárás lesz/lenne a potenciális felhasználási terület, ezért mindezekkel együtt

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről.

az Infotörvény rendelkezéseit is integrálni kell, különös tekintettel a LED magyar jogba történt beillesztése vonatkozásában.

Összegezve a fentieket:

- az MI-rendelet alapján kell elvégezni a rendszer kockázati besorolását, átláthatóságát kialakítani és auditálni a megfelelő szabványok szerint;
- a LED alapján kell az adatkezelés jogalapját és jogszerűségét, célhoz kötöttségét vizsgálni és az adatalany jogait kialakítani a konkrét rendszerben;
- az Infotörvény végezte el a LED hazai beillesztését, ez megadja az előzők eljárási kereteit;
- a Be. és a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) meghatározza a bírósági hozzáférés és adatkezelés szabályait és határait.

A megfelelőségi vizsgálat lépései

A tervezett modell – ahogy korábban is megjelöltem – feladata tehát, hogy a minősítés, valamint a beazonosított és figyelembe veendő enyhítő és súlyosító körülmények alapján a kiszabandó büntetés mértékére adjon olyan javaslatot, amelynek jellemzője, hogy megfelelően kalibrált súllyal, de maradéktalanul veszi figyelembe a különböző releváns büntetéskiszabási körülményeket, ekként az azonos (vagy összehasonlítható) jegyeket mutató büntetőügyekben az arányosságnak, a törvény előtti egyenlőségnek megfelelő és kiszámítható büntetést javasol.

MI-rendelet (AI Act)

Ebben a lépésben a kialakított algoritmikus modell MI-rendelet szerinti vizsgálatát kell elvégezni. A legfontosabb kérdésként az jelentkezik, hogy egyáltalán a rendelet hatálya alá esik-e a modell: jelen kutatási fázisban és a terveink szerint erre a kérdésre igen lesz a válasz, a számításokhoz MI-t fejlesztünk. Ugyanakkor fontos látni, hogy nem minden MI esik a rendelet

hatálya alá, emiatt először tehát azt kell megvizsgálni, hogy a tervezett modell illeszkedik-e az MI-rendelet fogalmi körébe.

Az MI-rendelet 3. cikk 1 pontja szerint az MI-rendszer fogalma ugyanis a következő: gépi alapú rendszer, amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, és amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet tanúsíthat, és amely a kapott bemenetből – explicit vagy implicit célok érdekében – kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket, mint például előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy a virtuális környezetet.

A büntetékiszabási algoritmikus modellhez – terveink szerint – mind a szimbolikus MI, mind a nem szimbolikus MI használatát megvizsgáljuk. Az MI-rendelet alkalmazási körében tehát az a kérdés, hogy milyen autonómiát kaphatna az itt bemutatott cél elérése érdekében az algoritmus, illetve milyen alkalmazkodóképességet lenne képes felmutatni. A kutatás jelen állása szerint, a bemeneti adatok és a kimenet meghatározása alapján úgy véljük, hogy a modellünk – bármilyen MI-megoldást is tartalmazzon – korlátozott autonómiájú lesz. Ebből az következik, hogy valójában nem fog az MI-rendelet hatálya alá esni.

Elvileg azonban nem kizárt, hogy ettől eltérő megoldású, de hasonlóan büntetékiszabási célú algoritmus, amennyiben nem ezekkel a limitált adatokkal dolgozik, illetve amennyiben valamely, múltban beazonosított mintázat alapján prognosztizál, az autonómiaszinten és az alkalmazkodóképesség szintjén is kimerítse a fogalmi elemeket. Ezen elvi lehetőség miatt érdemes – általánosságban még – arra kitérni, hogy az MI-rendelet kockázati alapú osztályozási rendszere alapján egy ilyen MI-eszköz milyen besorolást kapna. Az MI-rendelet 6. cikk (2) bekezdés és III. melléklet 8. pont a) alpontja szerinti nagy kockázatú MI-rendszernek minősülne, mivel ilyenek az igazságügyi hatóság által vagy nevében való használatra szánt MI-rendszerek, amelyek célja, hogy segítsék az igazságügyi hatóságokat a ténybeli és a jogi elemek kutatásában és értelmezésében, valamint a jog konkrét tényekre történő alkalmazásában, illetve hogy alternatív vitarendezés keretében hasonló módon használják őket. „A jog konkrét tényekre történő alkalmazása” körében értelmezendő a büntetés kiszabása is.

Ugyanakkor a 6. cikk (3) bekezdése meghatározza a kivételeket – azaz azon rendszereket, amelyek a fenti célt követik, azonban mégsem kell nagy kockázatúnak tekinteni, amennyiben nem jelentenek jelentős károkozó kockázatot természetes személyek egészségére, biztonságára vagy alapvető jogaira nézve, többek között azáltal, hogy nem befolyásolják lényegesen a döntéshozatal kimenetelét. Amennyiben egy büntetéskiszabási MI által adott vagy javasolt büntetés kiszabása nem kötelező a bíró számára, a befolyásolás nem tekinthető lényegesnek. A derogációs szabály további eleme, hogy fenn kell állnia valamely kritériumnak a 6. cikk (3) bekezdésében foglaltak közül. Ez megvalósulhat, mivel elismert kritérium lehet az, ha az MI-rendszer célja a döntéshozatali minták vagy a korábbi döntéshozatali mintáktól való eltérések észlelése (azaz a humán bírói büntetéskiszabás esetlegessége és következetlensége), de nem helyettesíti vagy befolyásolja a korábban elvégzett emberi értékelést megfelelő emberi felülvizsgálat nélkül (azaz nem szabhat ki automatikusan büntetést); vagy az MI-rendszer a III. mellékletben felsorolt használati esetek szempontjából releváns értékelés előkészítő feladatának elvégzésére szolgál.²⁶

Mindezek alapján még egy nagyobb autonómiájú és alkalmazkodási képességű büntetéskiszabási MI sem lenne magas kockázati besorolású, így az MI-rendelet szerinti legenyhébb bejelentési és ellenőrzési rezsimbe tartozna.

Bűnügyi adatkezelési irányelv (LED)

A büntetéskiszabási körülményekként értékelt adatokat lehet osztályozni aszerint, hogy személyes adatnak minősülnek-e (bűnügyi adat), vagy e minőséget nélkülözik-e. Látható, hogy vannak személyes és különleges személyes adatok az adatkörben, amelyre a modell épülne. Ebből következően azt kell megvizsgálni, hogy bűnüldözési célú-e az adatkezelés, ugyanis ilyen esetben nem az általános adatvédelmi rendelet az irányadó, hanem a LED és a nemzeti beillesztő jogszabály.

²⁶ TÓTH 2024: 3–11.

A LED 1. cikk (1) bekezdés szerint az irányelv szabályokat állapít meg a természetes személyek védelmére a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása – így többek között a közbiztonságot fenyegető veszélyekkel szembeni védelem és e veszélyek megelőzése – céljából végzett kezelése tekintetében. A 2. cikk szerint az irányelv a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által történő kezelése esetén alkalmazandó, illetve az irányelvet kell alkalmazni a személyes adatok részben vagy egészben automatizált módon történő kezelésére, valamint azoknak a személyes adatoknak a nem automatizált módon történő kezelésére, amelyek valamely nyilvántartási rendszer részét képezik, vagy amelyeket egy nyilvántartási rendszer részévé kívánnak tenni. Ugyanakkor az irányelv nem alkalmazandó a személyes adatoknak az uniós jog hatályán kívül eső tevékenységek során végzett kezelésére, sem pedig a személyes adatoknak az EU intézményei, szervei, hivatalai és ügynökségei által végzett kezelésére.

Két fogalmi kérdést kell a fentiekkel kapcsolatosan tisztázni: egyfelől azt, hogy mit jelent az illetékes hatóság, azaz a büntetőbíróság a büntetés kiszabása során ilyennek minősül-e (a LED szempontjából), illetve másrésztől azt, hogy a büntetőeljárás és a büntetés kiszabása az uniós jog hatálya alá esik-e.

A LED 3. cikk (7) pontja a) alpont értelmében tehát tekinthető-e a bíróság olyan „olyan közhatalmi szervnek, amely a bűncselekmények megelőzését, nyomozását, felderítését vagy üldözését, illetve büntetőjogi szankciók végrehajtását illetően eljárni jogosult beleértve a közbiztonságot fenyegető veszélyekkel szembeni védelmet és e veszélyek megelőzését”. Ez a meghatározás első ránézésre nem terjed ki a büntetőbíróságokra, mivel a büntetőeljárás és a büntetések végrehajtása alapvetően az ügyészségek és a végrehajtó szervek feladata. A LED (14) és (80) preambulumbekkezdése azonban kifejezetten utal arra, hogy az igazságügyi hatóságok is az illetékes hatóságok körébe tartozhatnak, és hogy a LED a bíróságokra is alkalmazandó. A tagállamok többsége ezért elfogadta és a nemzeti beillesztés során is követi, hogy a LED vonatkozik a büntetőbíróságokra. Ha azonban egy bíróság vegyes hatáskörrel rendelkezik (büntető + polgári/közigazgatási),

a LED csak a büntetőjogi célú adatkezelésre alkalmazandó, míg a többi adatkezelésre az általános adatvédelmi rendelet irányadó.²⁷

Másfelől pedig az a kérdés merül fel, hogy az itt vizsgált modell esetében beszélhetünk-e az uniós jog hatályáról. Az általános adatvédelmi rendelet a bűnügyi célú adatkezelésre nem vonatkozik, azonban a lisszaboni szerződést elfogadó kormányközi konferencia zárónyilatkozatához csatolt, a büntetőügyekben folytatott igazságügyi, valamint a rendőrségi együttműködés területén a személyes adatok védelméről szóló 21. sz. nyilatkozatban a konferencia elismerte, hogy az EUMSz 16. cikke alapján a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és a rendőrségi együttműködés területén – e területek sajátos természetéből adódóan – a személyes adatok védelmére és a személyes adatok szabad áramlására vonatkozóan különös szabályok válhatnak majd szükségessé. A személyes adatok védelmét az uniós jog biztosítja, de a speciális terület miatt fogadták el a tagállami beillesztést igénylő irányelvet. Látható azonban, hogy az irányelv nemcsak azokat a jogviszonyokat fedi le, amikor a hatóságok határon átnyúló módon kezelnek adatot, hanem azokat is, amikor a hatóságok a saját viszonyaikban (akár nemzetközi kapcsolódás nélkül) folytatják le a büntetőeljárást. Ahogy a LED 15. preambulumbekzdése is kimondja, a LED kettős célt követ: egyfelől, hogy a természetes személyek az unió egész területén azonos szintű (adat) védelemben részesüljenek jogi úton érvényesíthető jogok révén, másrésről pedig azt is meg kívánja előzni, hogy olyan eltérések alakuljanak ki az egyes államok jogait érintően, amelyek az illetékes hatóságok közötti személyes adatok cseréjét akadályoznák (a személyes adatok szabad áramlása).

Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy az itt vizsgált bünteteskiszabási modell a LED (és a beillesztésére kialakított magyar szabályozás) hatálya alá esik adatvédelmi szempontból. Az irányelv 4. cikke rögzíti az adatkezelés alapelveit, így különösen a célhoz kötöttséget, az adattakarékosságot és a pontosságot. Ez azt jelenti, hogy a bünteteskiszabási algoritmusban csak olyan személyes adatok használhatók fel, amelyek közvetlenül szükségesek a jogszerű cél – a büntetés mértékének megállapítása – érdekében, és amelyek naprakészek, megbízható forrásból származnak. A 7. cikk előírja

²⁷ TOSONI et al. 2024.

a pontatlan vagy hiányos adatok helyesbítését és törlését, így az algoritmus működése során biztosítani kell a folyamatos adattisztítást, hogy a kiszabott büntetési javaslat ne torzuljon téves információk miatt. Továbbá a LED 8–10. cikkei a különleges adatkategóriák (például faji vagy etnikai származásra, politikai véleményre, egészségügyi adatokra vonatkozó információk) kezelését csak kivételes esetekben engedélyezik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a büntetéskiszabási algoritmus nem alapozhat döntést vagy kockázati besorolást olyan érzékeny adatokra, amelyek diszkriminációhoz vezethetnek. A magyar büntetéskiszabási szabályok, illetve elsősorban a Kúria iránymutatásai szerint az egészségügyi adatok egy köre releváns lehet a büntetéskiszabás körében (a megrendült vagy gyenge egészségi állapot általában enyhítő körülmény lehet), emiatt erre figyelemmel kell lenni az algoritmus tervezése és működtetése során. A 22. cikk külön figyelmet fordít az automatizált döntéshozatalra: a kizárólag automatizált adatfeldolgozáson alapuló döntések – ideértve a büntetéskiszabási algoritmus *outputját* – nem eredményezhetnek joghatással járó vagy a személyt jelentősen érintő döntést emberi felülvizsgálat nélkül. Így az algoritmus csak „döntéstámogató szerepet” tölthet be, a végső határozat meghozatala mindig bírói mérlegeléshez kötött.

MAGYAR SZABÁLYOZÁS (INFOTÖRVÉNY., BE., BSZI.)

E tanulmánynak nem célja a magyar jogi szabályok részletes elemzése, azonban a vizsgálati keretet – a jogi megfelelőségi mátrix teljessége érdekében – mégis felvázolom. A magyar Alaptörvény XXVI. cikk első bekezdése fontos alkotmányos célkitűzésként rögzíti, hogy az állam – a működésének hatékonysága, a közszolgáltatások színvonalának emelése, a közügyek jobb átláthatósága és az esélyegyenlőség előmozdítása érdekében – törekszik az új műszaki megoldásoknak és a tudomány eredményeinek az alkalmazására. A bírósági, a büntetőbírósági tevékenység egyes komponenseinek esetleges digitalizációja illeszkedik ebbe a célkitűzésbe.

A személyes adatok kezelésének és védelmének szabályozása nem tartozik a közvetlenül alkalmazandó általános adatvédelmi rendelet hatálya alá, ahogy láttuk, ezért a személyes adatok bűnüldözési célú kezelésére az Infotörvény rendelkezéseit kell alkalmazni, amellyel a magyar jogalkotó átültette a LED rendelkezéseit a magyar jogba.

Amennyiben a modell használata kiegészül egy „előjelző applikációval”, akkor további vizsgálatra van szükség abban a tekintetben, hogy az appot (vagy honlapos lekérdezést) valamely hatóság működteti-e, esetleg bűnmegelőzési célból-e. Ha erre igen a válasz, akkor a LED és az Infotörvény marad irányadó, ha azonban nem lehet alátámasztani a bűnmegelőzési célt, illetve a hatósági adatkezelés is vitatott lesz, az általános adatvédelmi rendelet rendelkezéseinek kell megfelelnie az adatkezelésnek.

Az itt tárgyalt modell tekintetében releváns lehet az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során, Strasbourgban, 1981. január 28. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1998. évi VI. törvény és az ezen egyezmény Strasbourgban, 2018. október 10. napján kelt módosító Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2023. évi XLIII. törvény is.

A Be. alapján azt kell megvizsgálni, hogy milyen szabályok mentén lehet és kell tájékoztatni az érintett feleket az algoritmus használatáról, hogy az algoritmikus számítás eredményének a megismeréséhez valamely eljárás-jogi cselekményt lehet-e vagy kell-e telepíteni, illetőleg hogy például a bírói indokolásnak ki kell-e terjednie a modell használatának tényére és/vagy az eredmény figyelembevételére (azaz szükséges lehet-e jogszabály-módosítás). A Be. elvégzi azon büntetőeljárás jogközelítő irányelvek beillesztését,²⁸ amelyek az uniós jogból is relevánsak lehetnek ebben a témakörben, ezért ezek külön vizsgálatára nincs szükség.

A Bszi.-nek való megfelelést is vizsgálni kell, mert az garantálja a bírói függetlenséget (így a bíró nem kötelezhető algoritmus követésére), tartalmazza az ítéletek indokolási kötelezettségét (MI csak átlátható, ellenőrizhető

²⁸ Különösen: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárásban az ártatlanság védelmének és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről. Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2012. május 22.) a büntetőeljárásban a tájékoztatáshoz való jogról.

formában használható), és azt is szabályozza, hogy az Országos Bírósági Hivatal felügyeli az igazságszolgáltatás informatikai rendszereit, tehát egy ilyen algoritmust csak központilag engedélyezve lehetne alkalmazni a konkrét ügyekben.

ÖSSZEGZÉS

Ez a tanulmány részét képezi annak az elméleti munkának, amelyben az algoritmikus büntetéskiszabás lehetőségeit kutatjuk a magyar büntető igazságszolgáltatás keretrendszerében. A kutatás célkitűzése, hogy egyfelől megvizsgálja a büntetéskiszabási bírói döntés algoritmikus támogatási lehetőségeit tudományos szempontból és módszerrel, másfelől pedig – ha ez lehetséges – kidolgozzon egy elméleti modellt, amely alkalmas lehet e feladat ellátására. Jelen tanulmány e második célkitűzéshez járul hozzá azzal, hogy a létrehozandó modell jogi megfelelőségét vizsgálja. Az emberi jogi követelményeknek való megfelelést a tudományos analízis eszközével kellett vizsgálni, aminek eredményeképpen megállapítható, hogy ugyan az algoritmus kizárólag döntéstámogató funkciót tölthet be, és a végső döntés mindig a bíróé marad, szükségesnek mutatkozik egyes emberi jogi követelményeknél az értelmezési tartomány kiszélesítése, illetve célzott beavatkozás betervezése (jogszabályi változtatás, tájékoztatási többlet-követelmény). A szakjogi megfelelőségi vizsgálatot a tanulmány részben elvégezte, feltárta a vonatkozó jogszabályi mátrixot (EU-jog, magyar jog), az alkalmazandó jogszabályok egymáshoz való viszonyát is elemezte, azonban a „mélyfúrásokat”, azaz a magyar jog részletszabályozásainak való megfelelést (*compliance*) terjedelmi okokból másutt kell bemutatni. Ennek ellenére vagy ezzel együtt is a szakmai diskurzus e témakörbe történő bevezetése különösen fontos, így a köztes közleményekben a közbülső eredményeket is közzé kell tenni a folyamatban levő kutatást érintően is – ezt a célt szolgálja a jelen közlemény is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CORRÊA, Nicholas Kluge et al. (2023): Worldwide AI Ethics. A Review of 200 Guidelines and Recommendations for AI Governance. *Patterns*, 4(10), 1–22. Online: <https://doi.org/10.1016/j.patter.2023.100857>
- FANTOLY Zsanett – GÁL Andor – KELEMEN Bálint (2025): Az embercsempészás büntette miatt indult büntetőügyek büntetőeljárási sajátosságai a Szegedi Járásbíróság 2022–2023. évi joggyakorlatának tükrében. *Magyar Jog*, 72(7), 409–417. Online: <https://doi.org/10.59851/mj.72.07.1>
- FÁZSI László (2022): A büntetéskiszabás elvei bírói szemmel. *Magyar Jog*, 69(11), 639–648. Online: <https://magyarjogfolyoirat.hu/mj/article/view/mj202211-2>
- GÓRSKI, Marcin (2023): Why a Human Court? On the Right to a Human Judge in the Context of the Fair Trial Principle. *Eucrim*, 18(1), 83–88. Online: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2023-008>
- GRAVETT, W. H. (2024): Judicial Decision-Making in the Age of Artificial Intelligence. In SOUSA ANTUNES, H. et al. (szerk.): *Multidisciplinary Perspectives on Artificial Intelligence and the Law*. Cham: Springer, 281–297. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-031-41264-6_15
- HANNAH-MOFFAT, Kelly (2019): Algorithmic Risk Governance: Big Data Analytics, Race and Information Activism in Criminal Justice Debates. *Theoretical Criminology*, 23(4), 453–470. Online: <https://doi.org/10.1177/1362480618763582>
- HERKE Csongor (2023): Mesterséges intelligencia a büntetőjogi döntéshozatalban. *Jogtudományi Közlöny*, 78(4), 165–176. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.2>
- KARSAI Krisztina (2021a): Algoritmusok és büntető igazságszolgáltatás. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest: Ludovika, 357–386.
- KARSAI Krisztina (2021b): Algorithmic Decisions within the Criminal Justice Ecosystem and their Problem Matrix. *International Review of Penal Law*, 92(1), 13–30.
- KARSAI Krisztina (2024): Algoritmikus támogatás a büntetőbírói döntéshozatalban. *Jogtudományi Közlöny*, 79(9), 389–399. Online: <https://doi.org/10.59851/jk.79.09.1>
- KARSAI Krisztina et al. [é. n.]: *Sentencing Human Smugglers in Hungary. Judicial Patterns and Algorithmic Potential*. Megjelenés alatt.
- KATZ, Daniel Martin – BOMMARITO, Michael J. – BLACKMAN, Josh (2017): A General Approach for Predicting the Behaviour of the Supreme Court of the United States. *PLoS ONE*, 12(4), 1–18. Online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0174698>
- LŐRINCZ György (2019): A mesterséges intelligencia alkalmazásával hozott döntés jogi megítélésének egyes kérdései. *Gazdaság és Jog*, 27(4), 1–7.

- SARKER, Md Kamruzzaman et al. (2021): Neuro-Symbolic Artificial Intelligence. *Current Trends. arXiv preprint*, arXiv:2105.05330 [cs.AI], 1–11. Online: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2105.05330>
- SCHERER, Maxi (2019): Artificial Intelligence and Legal Decision-Making. *The Wide Open? Journal of International Arbitration*, 36(5), 539–573. Online: <https://doi.org/10.54648/joia2019028>
- SOURDIN, Tanja (2018): Judge v. Robot? Artificial Intelligence and Judicial Decision Making. *UNSW Law Journal*, 41(4), 1114–1133. Online: <https://doi.org/10.53637/ZGUX2213>
- TOSONI, Luca – BYGRAVE, Lee A. (2024): Definitions. In KOSTA, Eleni – BOEHM, Franziska (szerk.): *The EU Law Enforcement Directive (LED). A Commentary*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/law/9780192855220.003.0003>
- TÓTH András (2024): Az Európai Unió Mesterséges Intelligencia Törvényéről. *Gazdaság és Jog*, 32(5–6), 3–11.
- ZAVRŠNIK, Aleš (2019): Criminal Justice, Artificial Intelligence Systems, and Human Rights. *ERA Forum*, 20(4), 567–583. Online: <https://doi.org/10.1007/s12027-020-00602-0>

Egyéb források

- A Tanács (EU) 2024/2218 határozata (2024. augusztus 28.) a mesterséges intelligenciáról, valamint az emberi jogokról, a demokráciáról és a jogállamiságról szóló Európa tanácsi keretegyezménynek az Európai Unió nevében történő aláírásáról. Online: <http://data.europa.eu/eli/dec/2024/2218/oj>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). (EGT-vonatkozású szöveg.) Online: <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet). (EGT-vonatkozású szöveg.) Online: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2012. május 22.) a büntetőeljárásban a tájékoztatáshoz való jogról. Online: <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/13/oj>

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntető-eljárásban az ártatlanság védelmének és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről. Online: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj>

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről. Online: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/680/oj>

European Court of Human Rights (2014): Guide on Article 6 of the Convention – Right to a Fair Trial (Criminal Limb).

Case of Taxquet v. Belgium (Application no. 926/05).

Kozák Kornélia

A TERMÉKEK KÖRNYEZETTUDATOS TERVEZÉSE ÉS A DIGITÁLIS TERMÉKÚTLEVÉL¹

ABSZTRAKT

Az (EU) 2024/1781 rendelet átfogó keretet teremt a fenntartható termékek környezettudatos tervezésére az Európai Unió piacán. Célja a termékek körforgásos jellegének, tartósságának, energia- és erőforrás-hatékonyságának javítása, valamint a hulladék csökkentése. Bevezeti a digitális termékútlevelet, amely digitális személyazonosítóként támogatja a termékek teljes életciklusának nyomon követését és az érintett szereplők közötti információáramlást. A rendelet elősegíti a környezettudatos fogyasztói döntéshozatalt, erősíti a belső piac egységességét és támogatja a zöld- és a digitális átállás integrált megvalósítását.

Kulcsszavak: fenntarthatóság, környezettudatos tervezés, körforgás gazdaság, tartósság, digitális termékútlevél, zöldátállás, digitális átállás

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

SETTING OF ECODESIGN REQUIREMENTS
AND THE DIGITAL PRODUCT PASSPORT

ABSTRACT

Regulation (EU) 2024/1781 establishes a comprehensive framework for the ecodesign of sustainable products within the European Union market. Its objectives include enhancing the circularity, durability, and energy and resource efficiency of products, while reducing waste generation. It introduces the digital product passport as a digital identifier to support life cycle tracking and information flow among stakeholders. The regulation promotes environmentally conscious consumer choices, strengthens the internal market's coherence, and supports the integrated implementation of the green and digital transition.

Keywords: sustainability, ecodesign requirements, circularity of the products, durability, digital product passport, green and digital transition

BEVEZETŐ

Versenyképesség, zöld- és digitális átállás: ezek a fogalmak azok, amelyek meghatározzák az Európai Unió és a tagállamok következő évtizedeit. 2020 márciusában fogadták el az Európai Bizottság körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési tervét,² amely szervesen kapcsolódik az Európai Unió úgynevezett Green Deal (európai zöld megállapodás) programjához.³ Az európai zöld megállapodás az Európai Unió növekedési stratégiája,

² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A tisztább és versenyképesebb Európát szolgáló, körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési terv. COM(2020) 98 végleges.

³ Európai Bizottság 2019.

egy olyan intézkedéscsomag, amelynek célja a zöldátállás folyamatának elindítása és a klímasemlegességi célok elérése 2050-re, illetve a párizsi megállapodáshoz való uniós hozzájárulás lefektetése. Az utóbbi években az Európai Unió legtöbb szakpolitikai területén megjelent a zöldátállás, legyen szó a vállalkozások esetén a beruházások támogatásáról, vagy éppen a személyek szintjén a fogyasztói tudatosság növeléséről. A jelenlegi programozási időszakot is nagymértékben meghatározza a zöldátmenetre való törekvés és az ezt szolgáló célkitűzések elérése. Az európai zöld megállapodás egyik fontos sarokköve a körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési terv. A megállapodás számos intézkedést irányoz elő a fenntartható termékek tervezésére, a termelési folyamatok körforgásos jellegére, valamint a fogyasztók és a közbeszerzők szerepvállalásának növelésére vonatkozóan. Olyan kulcsfontosságú ágazatokra irányul, mint az elektronika, az információs és kommunikációs technológia, az akkumulátorok, a csomagolás, a műanyagok, a textilipar, az építőipar, valamint az élelmiszerek. A cselekvési terv célja, hogy csökkentse a természeti erőforrások megterhelését, és elősegítse a fenntartható növekedést.

Az Európai Unió digitális átállási stratégiája az úgynevezett „digitális évtizedhez vezető út” elnevezésű szakpolitikai programján keresztül valósul meg, és célja, hogy az uniós tagállamok koordináltan és hatékonyan alkalmazkodjanak a digitális korszak kihívásaihoz és lehetőségeihez. A digitális átállást segítő szakpolitikai program négy területet fog át, amelyek a következők: 1. a digitális készségek fejlesztése, 2. a vállalkozások digitális transzformációja, 3. biztonságos és fenntartható digitális infrastruktúrák kialakítása, valamint 4. a közszolgáltatások digitalizálása. A stratégia célja, hogy 2030-ra az EU világszinten is vezető szerepet töltsön be a digitális technológiák fejlesztésében és alkalmazásában, miközben biztosítja, hogy a digitális átállás mindenki számára hozzáférhető és méltányos legyen.⁴

A zöldátmenet és a digitális átállás kéz a kézben jár azzal a célkitűzéssel, hogy az Európai Unió versenyképesebbé váljon. A mindkét területhez kapcsolódó beruházásösztönző intézkedések velejárója a versenyképességnövelési cél, és ezen a területen az Európai Uniónak nagy felelőssége van

⁴ A fenntarthatóság fogalmáról és jelentőségéről bővebben: WENDE 2022: 165–172.

abban, hogy valamennyi célt figyelembe véve alakítsa fejlesztéspolitikáját. A következőkben ismertetett 2024/1781 rendelet⁵ a körforgásos gazdaságra vonatkozó, 2020-ban elfogadott cselekvési terv végrehajtását szolgáló intézkedéscsomag részét képezi.

A TERMÉKEK KÖRNYEZETTUDATOS TERVEZÉSE

Az Európai Bizottság 2020 márciusában elfogadott körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési terve több olyan intézkedést tartalmaz, amelynek célja a termékek tartósságának, újrafelhasználhatóságának, korszerűsítettségének és javíthatóságának növelése, valamint az, hogy lehetővé tegyék a fogyasztók fenntarthatóságot figyelembe vevő döntéseinek meghozatalát. A fogyasztói jogok bővítése mellett a cselekvési terv a fogyasztók szerepvállalásának növelését is célul tűzte ki, és azt kívánja elérni, hogy a fogyasztók megbízható információkkal rendelkezzenek ahhoz, hogy helyes, környezetbarát döntéseket hozhassanak. Több és jobb információval fognak rendelkezni a termékek idő előtti elavulásával⁶ kapcsolatban, jobban védve lesznek a környezetbarát jellegre vonatkozó hamis állításokkal szemben, és a vásárlást megelőzően több információval fognak rendelkezni a termékek javíthatóságát illetően.

A fenntartható termékek környezettudatos tervezésére vonatkozó követelmények megállapítási keretének létrehozásáról szóló 2024/1781 rendelet 2024. július 18-án lépett hatályba, és az Európai Bizottság fenntarthatóbb és körforgásos termékekre irányuló szabályozási megközelítésének az egyik

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1781 rendelete (2024. június 13.) a fenntartható termékek környezettudatos tervezésére vonatkozó követelmények megállapítási keretének létrehozásáról, az (EU) 2020/1828 irányelv és az (EU) 2023/1542 rendelet módosításáról, valamint a 2009/125/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

⁶ 2024/1781 rendelet 2. cikk 21. pont: olyan terméktervezési jellemző vagy későbbi tevékenység vagy mulasztás, amely azzal jár, hogy a termék működésképtelenné válik, vagy teljesítőképessége csökken anélkül, hogy a működőképesség vagy a teljesítőképesség ilyen megváltozása a szokásos kopás és elhasználódás eredménye lenne.

alappillére. Figyelemmel arra, hogy a termékek teljes életciklusa,⁷ illetve használatuk módja jelentős környezeti externáliákkal járhat, az uniós fogyasztási mintázatok az éghajlatváltozás és a környezetszennyezés meghatározó okaként azonosíthatók. A rendelet célja a körforgásos, fenntartható és versenyképes gazdaságra való átmenet előmozdítása, valamint annak biztosítása, hogy az Európai Unió teljesítse környezetvédelmi és éghajlat-politikai kötelezettségvállalásait. A rendelet hozzájárul továbbá az anyagfelhasználás körforgásosságának megkésztetéséhez, és kulcsszerepet játszik a 2030-ra kitűzött energiahatékonysági célok elérésében. A rendelet (3) preambulumbekzdése hangsúlyozza, hogy ahhoz, hogy az EU gazdasága körforgásossá váljon, elengedhetetlen a fenntartható termékek teljes mértékben működő belső piaca. Ehhez pedig szükség van közös, uniós szintű környezettudatos tervezési követelmények alkalmazására.

A rendelet (5) preambulumbekzdése a következőt mondja ki:

„Unió jog hiányában már megjelentek a termékek környezeti fenntarthatóságának javítását célzó eltérő nemzeti megközelítések, az elektronikus eszközök szoftverkompatibilitásának időtartamára vonatkozó tájékoztatási követelményektől az eladatlan tartós cikkek kezelésével kapcsolatos jelentéstételi kötelezettségekig. Ez arra enged következtetni, hogy az e rendeletben kitűzött célok elérése érdekében tett további nemzeti erőfeszítések feltehetően a belső piac további széttagolódásához vezetnének. Ezért annak érdekében, hogy a környezet magas szintű védelmének biztosítása mellett hozzá lehessen járulni a belső piac működéséhez, olyan ambiciózus szabályozási keretre van szükség, amely alapján a termékekre fokozatosan környezettudatos tervezési követelményeket lehet bevezetni.”

⁷ 2024/1781 rendelet 2. cikk 12. pont: a termék életének egymást követő és egymással összefüggő szakaszai, amelyek nyersanyagbeszerzésből vagy természeti erőforrásokból történő előállításból, előzetes feldolgozásból, gyártásból, tárolásból, forgalmazásból, telepítésből, használatból, karbantartásból, javításból, korszerűsítésből, felújításból és újrahasználatból, valamint az életciklus végéből állnak.

Környezettudatos tervezési követelmények

A környezettudatos tervezésre vonatkozó követelmények feladata, hogy bizonyos termékek esetében energiahatékonysági minimumkövetelményeket, úgynevezett ökodizájn-követelményeket határozzanak meg. Ezeknek az energiahatékonysági minimumkövetelményeknek a célja, hogy a termékek egész életciklusuk alatt a lehető legkisebb káros hatást gyakorolják környezetükre. Az unió körforgásos gazdaságra vonatkozó politikája célul tűzte ki, hogy a termékek forgalomba kerülése előtt biztosítani kell, hogy azok megfeleljenek ezeknek a követelményeknek. A termékek javíthatósága, újrafelhasználhatósága és újrafeldolgozhatósága egyre nagyobb hangsúlyt kap. A rendelet célja többek között, hogy támogassa az unió fenntarthatósági, környezeti célkitűzéseinek megvalósítását, és ennek keretében olyan környezettudatos tervezési követelményeket kell megállapítania, amelyeken keresztül javítja a termékek felújítási, karbantartási lehetőségeit, továbbá a termékek energia- és erőforrás-hatékonyságát, csökkenti a keletkező hulladékot.⁸

A rendelet a Bizottságot hatalmazza fel az EUMSZ szerinti jogi aktusok elfogadására, amelyek a rendeletben előírt környezettudatos tervezési követelmények meghatározásával történő kiegészítésre fognak szolgálni.⁹ A környezettudatos termelés nemcsak a teljesítőképességi követelményeket, hanem a tájékoztatási követelményeket is magába foglalja. Fontos kritérium azonban a környezettudatos tervezési követelményekre vonatkozóan, hogy azoknak „átláthatónak, objektívnek, és arányosnak kell lenniük, valamint meg kell felelniük a nemzetközi kereskedelmi szabályoknak”.¹⁰

A tervezési követelmények Bizottság általi meghatározásának jelentősége abban áll, hogy

„[m]iután a Bizottság egy adott termékcsoportra vonatkozóan elfogad egy környezettudatos tervezési követelményeket megállapító, felhatalmazáson alapuló jogi aktust, a belső piac működésének biztosítása érdekében

⁸ 2024/1781 rendelet (6) preambulumbekzdés.

⁹ 2024/1781 rendelet (15) preambulumbekzdés.

¹⁰ 2024/1781 rendelet (16) preambulumbekzdés.

a tagállamok többé nem határozhatnak meg nemzeti teljesítőképességi követelményeket az említett felhatalmazáson alapuló jogi aktusban meghatározott követelmények által lefedett termékparaméterek alapján, és többé nem állapíthatnak meg nemzeti tájékoztatási követelményeket az abban a felhatalmazáson alapuló jogi aktusban meghatározott tájékoztatási követelmények által lefedett termékparaméterek alapján”.¹¹

A rendelet 1. cikk (1) bekezdése a következőt tartalmazza:

„Ez a rendelet keretet hoz létre azon környezettudatos tervezési követelmények meghatározásához, amelyeknek a termékeknek a forgalomba hozatal vagy a használatbavétel érdekében meg kell felelniük, abból a célból, hogy a fenntartható termékek általánossá válása érdekében javítsa a termékek környezeti fenntarthatóságát, továbbá hogy a termékek teljes életciklusa során csökkentsa a termékek általános karbon- és környezeti lábnyomát, valamint biztosítsa a fenntartható termékek belső piacon belüli szabad mozgását.”

A környezettudatos tervezési követelmények feladata tehát, hogy javítsa a rendeletben meghatározott termékjellemzőket, amennyiben azok relevánsak az érintett termékcsoporthoz szempontjából. A fogalommeghatározások között megtaláljuk a környezettudatos tervezés és a környezettudatos tervezési követelmény definícióit. A 2. cikk 6. pontja értelmében környezettudatos tervezés „a környezeti fenntarthatósági szempontok beépítése a termék tulajdonságaiba és a termék értéklánca során végbemenő folyamatokba”. A 2. cikk 7. pont értelmében pedig a környezettudatos tervezési követelmény „olyan teljesítőképességre vonatkozó követelmény vagy tájékoztatási követelmény, amelynek célja valamely termék környezeti szempontból fenntarthatóbbá tétele, az értéklánca során végbemenő folyamatokra is kiterjedően”. Szigorú feltételt szab a rendelet 3. cikk (1) bekezdése, amelynek értelmében a termékek csak abban az esetben hozhatók forgalomba vagy vehetők használatba, ha megfelelnek a környezettudatos tervezési követelményeknek.

¹¹ 2024/1781 rendelet (18) preambulumbekkezdés.

A rendelet II. fejezete foglalkozik részletesen a környezettudatos tervezési követelményekkel. Az 5. cikk (1) bekezdése a következő termékjellemzőket határozza meg: tartósság, megbízhatóság, újrahasználatosság, korszerűsíthetőség, javíthatóság, a karbantartás és a felújítás lehetősége, az aggodalomra okot adó anyagok jelenléte, energiafelhasználás és energiahatékonyság, vízfelhasználás és vízhatékonyság, erőforrás-felhasználás és erőforrás-hatékonyság, újrafeldolgozott tartalom, az újragyártás¹² lehetősége, újrafeldolgozhatóság, az anyagok hasznosíthatóságának lehetősége, környezeti hatások, beleértve a karbon- és környezeti lábnyomot, a várhatóan képződő hulladék mennyisége.¹³ A környezettudatos tervezési követelményeknek kiemelt jelentősége van annak biztosításában, hogy

„a termékek ne váljanak idő előtt elavulttá, többek között olyan okokból, mint a gyártók tervezési döntései, a más alkotóelemeknél lényegesen kevésbé tartós alkotóelemek használata, a kulcsfontosságú alkotóelemek szétszerelésének akadályozása, a javítási információk vagy a tartalék alkatrészek elérhetetlensége, vagy az operációs rendszer frissítése után már nem működő szoftver, vagy nem biztosított szoftverfrissítések.”¹⁴

A környezettudatos tervezési követelmények kidolgozásában a Bizottságnak kiemelt feladatai vannak, így többek között kiválasztja vagy kidolgozza a követelmények meghatározására vonatkozó eszközöket vagy módszertanokat,¹⁵ azonosítja az egyes követelmények megfelelő hitelesítésének módját.¹⁶ Úgynevezett horizontális környezettudatos tervezési követelmények is megállapíthatók abban az esetben, ha „két vagy több termékcsoporthoz egy vagy több olyan hasonlóságot mutat, amely lehetővé teszi valamely termékjellemző

¹² 2024/1781 rendelet 2. cikk 16. pont: olyan tevékenységek, amelyek révén valamely új terméket hulladéknak minősülő tárgyakból, termékekből vagy alkatrészekből állítanak elő, és amelyek révén a terméken legalább egy olyan változtatást hajtanak végre, amely jelentős hatással van a termék biztonságára, teljesítőképességére, rendeltetésére vagy típusára.

¹³ PIROTH 2025: 12–15.

¹⁴ 2024/1781 rendelet 5. cikk (2) bekezdés.

¹⁵ 2024/1781 rendelet 5. cikk (3) bekezdés.

¹⁶ 2024/1781 rendelet 5. cikk (12) bekezdés.

közös tájékoztatási követelmények vagy teljesítőképességre vonatkozó követelmények alapján történő hatékony javítását”.¹⁷ A fenti követelményeknek, illetve a felhatalmazáson alapuló jogi aktusoknak való termékmegfelelés nemcsak egy lehetőség a gyártónak, hanem kötelezettsége is, így felelősségi kérdéseket fog felvetni a *non-compliance*.¹⁸

Teljesítőképességi és tájékoztatási követelmények

A rendelet 5. cikk (9) bekezdése előírja, hogy a környezettudatos tervezési követelményeknek tartalmazniuk kell a rendelet 6. cikkében meghatározott teljesítőképességi követelményeket és/vagy a rendelet 7. cikkében meghatározott tájékoztatási követelményeket. A követelmények tekintetében a rendelet 5. cikk (11) bekezdése meghatározza, milyen kritériumoknak kell megfelelniük, így többek között nem gyakorolhatnak a felhasználó szempontjából jelentős negatív hatást a termék működőképességére, nem lehetnek káros hatással a személyek egészségére és biztonságára, a termék megfizethetőségének tekintetében előírja, hogy nem gyakorolhatnak jelentős negatív hatást a fogyasztókra, nem gyakorolhatnak aránytalan negatív hatást a gazdasági szereplők és az értékláncban részt vevő más szereplők versenyképességére stb.

A teljesítőképességre vonatkozó követelményeket a rendelet 6. cikke szabályozza. Ez alapján a termékeknek meg kell felelniük a rendelet 4. cikke alapján elfogadott felhatalmazáson alapuló jogi aktusokban megállapított termékjellemzőkkel kapcsolatos teljesítőképességre vonatkozó követelményeknek, amelyek a rendelet I. mellékletében meghatározott termékparamétereken alapulnak. Ugyanakkor a teljesítőképességre vonatkozó követelmények megállapításának adott esetben csökkentenie kell az emberi egészségre vagy a környezetre vonatkozó jelentős kockázatokat is. A rendelet I. mellékletében meghatározott termékparaméterek tekintetében előírja a rendelet, hogy ezeket a termékjellemzők javításához kell alapul venni, vagy egyedileg, vagy egymással kombinálva.

¹⁷ 2024/1781 rendelet 5. cikk (7) bekezdés.

¹⁸ STIER 2025: 236–241.

A mellékletben található lista igen részletes, meghatározza a termékparamétereket és a kifejezésükre/ meghatározásukra szolgáló tényezőket. Így például a termék vagy az összetevők tartóssága és megbízhatósága a termék garantált élettartamával, műszaki élettartamával, a meghibásodások közötti átlagos időtartammal, a tényleges használatra vonatkozó információk terméken való feltüntetésével, a mechanikai ellenállással vagy az előregedési mechanizmusokkal fejezhető ki. A javítás és a karbantartás egyszerűsége a tartalék alkatrészek jellemzőivel, rendelkezésre állásával, azok szállítási idejével és megfizethetőségével stb. fejezhető ki. Az I. mellékletben felsorolt paraméterekhez társított tényezők tehát nagymértékben segítik a teljesítőképességre vonatkozó követelmények meghatározását.

A teljesítőképességre irányadó termékspecifikus vagy horizontális követelményeket meghatározó eljárásra a rendelet II. melléklete ad iránymutatást.

A rendelet értelmében a termékeknek a 4. cikk alapján elfogadott felhasználáson alapuló jogi aktusokban megállapított termékjellemzőkkel kapcsolatos tájékoztatási követelményeknek is meg kell felelniük. Ezek a tájékoztatási követelmények magukban foglalják legalább a rendelet vonatkozó fejezetében megállapított, digitális termékútlevelemmel kapcsolatos követelményeket, valamint a rendelet 7. cikk (5) bekezdésében megállapított, az aggodalomra okot adó anyagokkal kapcsolatos követelményeket, így például az aggodalomra okot adó anyag nevét, számkódját, az aggodalomra okot adó anyagok elhelyezkedését a terméken belül, az ilyen anyagok koncentrációjára vonatkozó információkat, a termék biztonságos használatára vonatkozó releváns utasításokat, valamint a termék szétszerelésére, újrahasználatra való előkészítésére, újrahasználatára, újrafeldolgozására és életciklusa végén a termék környezetvédelmi szempontból megfelelő kezelésére vonatkozó releváns információkat. A Bizottság az aggodalomra okot adó anyagokra vonatkozó tájékoztatási követelmények alkalmazására vonatkozóan küszöbértékeket is megállapíthat.¹⁹

A tájékoztatási követelmények a fentiek mellett adott esetben megkövetelik, hogy a termékekhez mellékelve legyenek például a termék teljesítményére vonatkozó információk, ideértve a javíthatósági pontszámot,

¹⁹ 2024/1781 rendelet 5. cikk (7) bekezdés.

a tartóssági pontszámot, a karbonlábnyomot vagy a környezeti lábnyomot,²⁰ a termék telepítésének, használatának, karbantartásának és javításának módjáról szóló tájékoztatást,²¹ az életciklus végén a szétszerelést, újrahasználatot, felújítást, újrafeldolgozást vagy ártalmatlanítást végző kezelő létesítményekre vonatkozó információkat,²² illetve minden olyan további információt, amely befolyásolhatja a vevők fenntartható termékválasztását, valamint azt, hogy a gyártótól eltérő felek hogyan kezelik a terméket a megfelelő használat, az értékmegőrző műveletek és az életciklus végén a helyes kezelés megkönnyítése érdekében.²³

Külön kritériumként határozza meg a rendelet, hogy a tájékoztatási követelményeknek világosaknak és könnyen érthetőeknek kell lenniük, figyelembe véve az érintett termékcsoportok sajátos jellemzőit, valamint a tájékoztatás tervezett címzettjeit.²⁴ A tájékoztatási követelmények alapján nyújtandó információk tekintetében a rendelet kimondja, hogy azokat a vevők által könnyen érthető megfogalmazásban kell megadni. Ebben a körben az erre vonatkozó feltételeket a forgalomba hozatal vagy a használatbavétel szerinti tagállam határozza meg.²⁵

A tájékoztatási követelményeknek utalást kell tartalmazniuk a szükséges információk rendelkezésre bocsátásának módjára. Amennyiben digitális termékútlevelel rendelkezésre áll, a szükséges információkat ebben kell megadni, illetve a következők közül még legalább az egyik formában is szükséges az információk megadása:

- magán a terméken vagy a csomagoláson,
- a rendelet 16. cikkében szabályozott címkén, a használati útmutatóban, a termékhez mellékelte egyéb dokumentumban vagy egy ingyenesen hozzáférhető honlapon vagy alkalmazásban.

²⁰ 2024/1781 rendelet 5. cikk (2) bekezdés b) pont i. alpont.

²¹ 2024/1781 rendelet 5. cikk (2) bekezdés b) pont ii. alpont.

²² 2024/1781 rendelet 5. cikk (2) bekezdés b) pont iii. alpont.

²³ 2024/1781 rendelet 5. cikk (2) bekezdés b) pont iv. alpont.

²⁴ 2024/1781 rendelet 5. cikk (2) bekezdés c) pont.

²⁵ 2024/1781 rendelet 5. cikk (8) bekezdés.

Az aggodalomra okot adó anyagok vonatkozásában a rendelet külön előírja, hogy a nyomon követését lehetővé tévő információkat vagy a terméken kell feltüntetni, vagy a terméken található adathordozón keresztül kell hozzáférhetővé tenni.²⁶

A DIGITÁLIS TERMÉKÚTLEVÉL

A digitális termékútlevél tulajdonképpen a termékek, alkotóelemek és anyagok digitális személyazonosító igazolványa. Célja és feladata releváns információk tárolása a termékek fenntarthatóságának támogatása, körforgásos jellegük előmozdítása és a jogszabályi megfelelés megerősítése érdekében.²⁷ Az információk tárolása elektronikusan történik, ami elősegíti az információkhoz történő könnyebb hozzáférést, nemcsak a fogyasztók, hanem a gyártók és a hatóságok számára is. A digitális termékútlevélben feltüntetendő információkat a Bizottság határozza meg specifikusan az adott termékre vonatkozóan, és magukban foglalhatják többek között a termék műszaki teljesítményét, a termék eredetét, a javítási tevékenységeket, az újrahasznosítási képességet.

A digitális termékútlevélre irányadó részletszabályok

A rendeletben először a (28) preambulumbekkezdésben találkozhatunk a digitális termékútlevél fogalmával, amely kimondja, hogy amennyiben a Bizottság felhatalmazáson alapuló jogi aktusa tájékoztatási követelményeket tartalmaz, úgy meg kell jelölnie, hogy a szükséges információk hol találhatóak, így meg kell jelölni a honlapot, a digitális termékútlevelet vagy a termékcímkét.²⁸ A rendelet (32) preambulumbekkezdése tartalmaz bővebb leírást a digitális termékútlevélre vonatkozóan és kimondja:

²⁶ 2024/1781 rendelet 5. cikk (7) bekezdés.

²⁷ Bővebben erről: MITTWOCH 2024: 62–67.

²⁸ 2024/1781 rendelet (28) preambulumbekkezdés.

„A digitális termékútlel fontos eszköze annak, hogy az információk elérhetővé váljanak valamennyi szereplő számára a teljes értéklánc mentén, és a digitális termékútlel meglete várhatóan jelentősen javítja majd az értékláncban a termék végpontok közötti nyomonkövethetőségét. A digitális termékútlel várhatóan többek között segíti a vásárlókat a tájékozott döntések meghozatalában azáltal, hogy javítja a releváns információhoz való hozzáférést, lehetővé teszi a gazdasági szereplők, nevezetesen a gyártók, a meghatalmazott képviselők, az importőrök, a forgalmazók, a kereskedők és a logisztikai szolgáltatók, valamint az értéklánc egyéb szereplői – például a vevők, a szakszervezetek, a független gazdasági szereplők, a felújítók, az újragyártók, az újrafeldolgozók, a piacfelügyeleti és vámhatóságok, a civil társadalmi szervezetek, a kutatók, a szakszervezetek, és a Bizottság vagy a nevükben eljáró bármely szervezet – számára a releváns adatokhoz való hozzáférést, azok bevezetését vagy naprakésszé tételét, valamint segíti az illetékes nemzeti hatóságokat, hogy a bizalmas üzleti információk védelmének veszélyeztetése nélkül ellássák feladataikat.”

A fenti leírás alapján látható, hogy a digitális termékútlel nem csak egy gyártói kötelezettség: a teljes értékesítési lánc számára szolgáltató információt. A felsorolásban megjelennek az újragyártók, a feldolgozók, a szakszervezetek és természetesen a vásárlók. A javítási irányelvvel²⁹ már előtérbe kerültek az árucikkekre vonatkozó információk, amelyek a vevőket segítik abban, hogy minél tudatosabban hozhassák meg vásárlási döntéseiket, ezzel mintegy feladatot is kapnak, hogy közreműködjenek az EU körforgásos gazdaságának megvalósításában.³⁰

A nyomonkövethetőség biztosítása szempontjából is fontos a digitális termékútlel, a termékek egyedi azonosítása ugyanis kulcsfontosságú. Ezért a rendelet előírja, hogy a digitális termékútlelet egyedi termékazonosítóhoz kell kapcsolni, illetve össze kell kapcsolni „egy egyedi üzemeltetői azonosítóval és egy egyedi létesítményazonosítóval, amely lehetővé teszi

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1799 irányelve (2024. június 13.) az áruk javítását előmozdító közös szabályok meghatározásáról, továbbá az (EU) 2017/2394 rendelet, valamint az (EU) 2019/771 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról.

³⁰ Lásd bővebben KOZÁK 2025: 37–56.

az adott termékhez kapcsolódó szereplők és gyártó létesítmények nyomon követését”.³¹ Az interoperabilitás biztosítása érdekében pedig kifejezetten hangsúlyozza a rendelet, hogy „az adathordozót, a nyomonkövethetőséget lehetővé tevő egyedi üzemeltetői azonosítót és az egyedi létesítményazonosítót nemzetközileg elismert szabványoknak megfelelően kell kibocsátani”.³²

Ahhoz, hogy a digitális termékútlevel a gyakorlatban megfelelően használható legyen, számos műszaki követelménynek kell megfelelnie. Eerre vonatkozóan műszaki előírásokat kell megállapítani, amelyekkel kapcsolatban két lehetőséget vázol fel a rendelet: a műszaki követelmények megállapítása történhet olyan harmonizált szabványok formájában, amelyek hivatkozási számát *Az Európai Unió Hivatalos Lapjában* teszik közzé, de a Bizottság által végrehajtási jogi aktusok útján elfogadott közös előírások formájában is történhet. Mivel a digitális termékútlevel számos adatot tartalmaz, ezért kiemelt figyelmet kell fordítani az adatvédelmi szabályok betartására, azonban a rendelet kiemeli, hogy a digitális termékútlevelben a vevők személyes adatait nem szabad tárolni.³³

A digitális termékútlevelnek decentralizált, gazdasági szereplők által működtetett rendszerre kell épülnie, hogy rugalmasan alkalmazkodjon a piacokhoz és az innovációhoz. Ugyanakkor a nemzeti hatóságoknak és a Bizottságnak közvetlen hozzáférést kell kapniuk a termékek egyedi azonosítóinak nyilvántartásához. Ennek érdekében a Bizottság központi nyilvántartást (digitális termékútlevel-nyilvántartás) hoz létre és kezel, amelyben szükség esetén további, a végrehajtást segítő adatokat is tárolhatnak.

A rendelet a harmadik országokból az uniós piacra belépő termékek vonatkozásában hangsúlyozza, hogy az importőrök számára elő kell írni azt is, hogy adott esetben biztosítsák a belső piacra belépő termékek digitális termékútlevelét.³⁴

³¹ 2024/1781 rendelet (36) preambulumbekkezdés.

³² 2024/1781 rendelet (36) preambulumbekkezdés.

³³ 2024/1781 rendelet (39) és (43) preambulumbekkezdés.

³⁴ 2024/1781 rendelet (63) preambulumbekkezdés.

*A digitális termékútlelvel definíciója és a rá
vonatkozó követelmények*

A digitális termékútlelvel fogalmát a rendelet 2. cikkének 28. pontja egy termékre jellemző adatkészletként határozza meg, amely egyrészt tartalmazza a rendelet 4. cikke alapján elfogadott, felhatalmazáson alapuló jogi aktusban meghatározott információkat, másrészt a rendelet III. fejezetében meghatározottaknak megfelelően adathordozón keresztül elektronikus úton hozzáférhető.

A rendelet III. fejezete tartalmazza a digitális termékútlelvelre vonatkozó részletszabályokat. A rendelet 9. cikk (1) bekezdése alapján a fentebb már említett tájékoztatási követelmények előírják, hogy a termékeket csak abban az esetben lehet forgalomba hozni vagy használatba venni, ha rendelkezésre áll a digitális termékútlelvel. A digitális termékútlelvelre vonatkozóan kifejezetten javasolja a rendelet, hogy felhasználóbarát legyen, illetve hogy az abban szereplő adatok pontosak, teljesek és naprakészek legyenek.³⁵

A rendelet 10. cikke határozza meg azokat az általános követelményeket, amelyeknek meg kell felelnie a digitális termékútlelvelnek. Nagy vonalakban a következő követelményeket sorolja fel:

- a) tartós egyedi termékazonosítóhoz kell kapcsolódnia, adathordozón keresztül;
- b) az adathordozóra vonatkozó előírás, hogy annak fizikailag jelen kell lennie a terméken, a csomagoláson vagy a terméket kísérő dokumentáción;
- c) az adathordozónak és az egyedi termékazonosítónak meg kell felelniük a rendeletben meghatározott szabványoknak egészen addig, amíg *Az Európai Unió Hivatalos Lapjában* közzé nem teszik a harmonizált szabványok referenciaszámát;
- d) a digitális termékútlelvelben szereplő adatokra vonatkozóan előírja a rendelet, hogy nyílt szabványokon kell alapulniuk, interoperábilis formátumban kidolgozottaknak, szükség esetén géppel olvashatóknak, strukturáltaknak, kereshetőeknek és átadhatóknak kell lenniük;

³⁵ 2024/1781 rendelet (32) preambulumbekzdés és 9. cikk (1) bekezdés.

- e) a vevőkre vonatkozó személyes adatok nem tárolhatók a digitális termékútlevélben a kifejezett hozzájárulásuk nélkül, az (EU) 2016/679 rendelet 6. cikkével összhangban;
- f) a digitális termékútlevélben szereplő adatoknak, ahogy fentebb is szóba került, termékmodellre, tételre vagy cikkekre kell vonatkozniuk.

A rendelet 11. cikke tartalmazza, hogy a digitális termékútlevél műszaki kialakításának és működésének milyen alapvető követelményeknek kell megfelelniük. Kiemeli a rendelkezés többek között a többi termékútlevéllel való interoperabilitást,³⁶ a tárolásra vonatkozó előírásokat.³⁷ A digitális termékútlevélben tárolt adatokkal kapcsolatban a rendelet külön kiemeli, hogy

„a digitális termékútlevél-szolgáltatók az ilyen adatokat sem részben, sem egészben nem értékesíthetik, használhatják újra vagy kezelhetik a vonatkozó tárolási vagy adatkezelési szolgáltatások nyújtásához szükséges mértéken túlmenően, kivéve, ha erről a terméket forgalomba hozó vagy használatba vevő gazdasági szereplővel kifejezetten megállapodtak”.³⁸

A digitálistermékútlevél-szolgáltató definícióját a rendelet 2. cikkének 32. pontja adja meg, amely kimondja, hogy digitálistermékútlevél-szolgáltató

„az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely független harmadik fél és aki vagy amely a terméket forgalomba hozó vagy használatba vevő gazdasági szereplő felhatalmazásával az adott termékre vonatkozó digitális termékútlevél adatait abból a célból kezeli, hogy az ilyen adatokat a gazdasági szereplők és más olyan releváns szereplők rendelkezésére bocsássa, akik e rendelet vagy más uniós jogszabályok alapján jogosultak hozzáférni az említett adatokhoz”.

A rendelet a Bizottságot hatalmazza fel arra, hogy jogi aktusokat fogadjon el, amelyekben megállapítja a digitálistermékútlevél-szolgáltatókra vonatkozó

³⁶ 2024/1781 rendelet 11. cikk (1) bekezdés a) pont.

³⁷ 2024/1781 rendelet 11. cikk (1) bekezdés c) pont.

³⁸ 2024/1781 rendelet 11. cikk (2) bekezdés.

követelményeket, valamint az ezek ellenőrzésére vonatkozó tanúsítási rendszert.³⁹ A hozzáférhetőségre vonatkozó két kritérium az ingyenesség, valamint a hozzáférhetőség egyszerűsége,⁴⁰ míg az adattartalomra előírja a 11. cikk, hogy biztosítani kell a tárolt adatok hitelesítését, megbízhatóságát és integritását.⁴¹

DIGITÁLIS TERMÉKÚTLEVÉL-NYILVÁNTARTÁS

A rendelet 13. cikk (1) bekezdése alapján a Bizottságnak 2026. július 19-ig létre kell hoznia a digitális termékútlevél-nyilvántartást legalább az egyedi azonosítók biztonságos módon történő tárolása érdekében. A harmadik országból származó, szabad forgalomba bocsátott termékek esetében külön követelményként fogalmazza meg a rendelet, hogy ezeknél az áruknál a digitális termékútlevélnek a vámtarifaszámot is tartalmaznia kell.⁴² A digitális termékútlevéllel kapcsolatos vámellenőrzések keretében a rendelet előírja, hogy a vám eljárás alá vonni kívánó személy kötelezettsége az adott termék rendelet szerinti egyedi nyilvántartási azonosítójának megadása, illetve az egyedi azonosító rendelkezésre bocsátása a vámhatóság részére.⁴³ A nyilvántartást a Bizottság kezeli, figyelemmel a biztonságos és uniós joggal összhangban történő adatkezelésre, valamint a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályokra.⁴⁴ Ebben a körben a Bizottság a rendelet alapján adatkezelőnek minősül.⁴⁵

A Bizottság egy nyilvánosan hozzáférhető internetes portált is létrehoz annak érdekében, hogy a digitális termékútlevelekben szereplő adatokat az érdekelt felek keresni tudják, és össze tudják hasonlítani azokat.⁴⁶

³⁹ 2024/1781 rendelet 11. cikk (3) bekezdés.

⁴⁰ 2024/1781 rendelet 11. cikk (1) bekezdés b) pont.

⁴¹ 2024/1781 rendelet 11. cikk (1) bekezdés g) pont.

⁴² 2024/1781 rendelet 13. cikk (1) bekezdés 2. albekezdés.

⁴³ 2024/1781 rendelet 15. cikk (1) bekezdés.

⁴⁴ 2024/1781 rendelet 13. cikk (1) bekezdés 4. albekezdés.

⁴⁵ 2024/1781 rendelet 13. cikk (3) bekezdés.

⁴⁶ 2024/1781 rendelet (41)–(42) preambulumbekkezdés és 14. cikk.

A digitális termékútlevélben szereplő adatok internetes portálja tekintetében – a digitálistermékútlevél-nyilvántartástól eltérően – azonban nem ír elő az uniós jogalkotó határidőt a megvalósításra. A kialakítására vonatkozóan összesen annyi információt kapunk a rendelet (42) preambulumbekkezdésében, hogy felhasználóbarátnak és nyilvánosan elérhetőnek kell lennie.⁴⁷

A digitális termékútlevéllel kapcsolatos kötelezettségek

A rendelet VII. fejezete különbözteti az egyes gazdasági szereplők digitális termékútlevéllel kapcsolatos kötelezettségeit, de természetesen vannak átfedések a szabályok között. A rendelet 27. , valamint 29. cikke alapján a gyártó, illetve az importőr a termékek forgalomba hozatalakor vagy használatbavételekor biztosítja, hogy a digitális termékútlevél rendelkezésre áll, beleértve a termékútlevél legfrissebb változatának biztonsági másolatát is, amelyet egy, a rendelet szerinti digitálistermékútlevél-szolgáltató tárol.⁴⁸ Abban az esetben, ha a gyártó a termékhez digitális használati utasítást bocsát rendelkezésre, ezt a digitális termékútlevélben feltünteteti, és megfelelő adathordozón hozzáférhetővé is teszi.⁴⁹ A gyártók és az importőrök a rendelet szerinti termékek esetében a digitális útlevél nyilvános részén feltüntetik „a nevüket, lajstromozott kereskedelmi nevüket vagy lajstromozott védjegyüket, postacímüket és azt az elektronikus kommunikációs eszközt, amelyeken keresztül elérhetők”.⁵⁰

A kereskedők kötelezettségeire vonatkozóan a rendelet 31. cikke úgy rendelkezik, hogy a vevők és a potenciális vevők számára biztosítaniuk kell a hozzáférést a termékeket kísérő minden lényeges információhoz. Ez a távértékesítés esetére is vonatkozik. Emellett azt is biztosítaniuk kell, hogy a digitális termékútlevél könnyen hozzáférhető legyen a vevők számára.⁵¹ A gazdasági szereplők tájékoztatási kötelezettsége körében a rendelet

⁴⁷ MENZ 2025: 7. §, 34. pont.

⁴⁸ 2024/1781 rendelet 27. cikk (1) bekezdés. c) pont és 29. cikk (2) bekezdés c) pont.

⁴⁹ 2024/1781 rendelet 27. cikk (7) bekezdés.

⁵⁰ 2024/1781 rendelet 27. cikk (6) bekezdés a) pont és 29. cikk (3) bekezdés a) pont.

⁵¹ 2024/1781 rendelet 31. cikk (1) és (2) bekezdés.

előírja, hogy a Bizottság meghatározza a műszaki dokumentáció vonatkozó részei elérhetővé tételének módját, és amennyiben rendelkezésre áll a digitális termékűtlével, úgy a műszaki dokumentációt ezen keresztül kell elérhetővé tenni.⁵²

A digitális termékűtlével tartalma

A digitális termékűtlével tartalmát minden terméktípusnál külön kell meghatározni, figyelembe véve a termék jellegét és piacát. Az űtlévelnek differenciált hozzáférést kell biztosítania az adatokhoz az információ típusa és az érintett felek szerint, miközben védi a szellemi tulajdonjogokat. Fontos, hogy a rendszer ne rójon aránytalan terheket a vállalatokra és a fogyasztókra, ezért az űtlével szintje (modell, tétel vagy cikk) a termék értékláncának összetettségétől és hatásától függően választható meg. A hatásvizsgálatoknak mérlegelniük kell a költségeket és az előnyöket, valamint azt, hogy a nem ingyenes szabványokra való támaszkodás nem okoz-e túlzott terhet, különösen a kkv-k számára.⁵³

A digitális termékűtlével tartalmára vonatkozóan a rendelet III. melléklete tartalmaz részletes előírásokat, és kimondja, hogy a rendelet 4. cikk alapján elfogadott, felhatalmazáson alapuló jogi aktusokban szabályozott követelmények meghatározzák, hogy pontosan milyen adatokat kell, illetve lehet feltüntetni a digitális termékűtlévelben. A melléklet alapján többek között a fent már ismertetett tájékoztatási követelményeket, az egyedi termék-azonosítót, a vámtarifaszámot, a megfelelőségi nyilatkozatot, a műszaki dokumentációt, a megfelelőségi tanúsítványokat, a használati útmutatókat, az utasításokat, a figyelmeztetéseket vagy a biztonsági tájékoztatókat, a gyártóra, importőrrre vonatkozó információkat stb. Mindezek mellett a gyártók feltüntethetnek környezettudatos tervezési követelményekkel kapcsolatos információkat is, beleértve a termékre alkalmazandó konkrét önkéntes címkékre vonatkozó információkat és azt az információt is, hogy a termék kapott-e uniós öko címkét a 66/2010/EK rendelettel összhangban.

⁵² 2024/1781 rendelet 36. cikk (3) bekezdés.

⁵³ 2024/1781 rendelet (33) preambulumbekkezdés.

ÖSSZEGZÉS

Az Európai Unió fenntartható fejlődési és digitális stratégiája szorosan összefonódva támogatja a körforgásos gazdaság elveit és a digitális átalálást, amelyek a következő évtizedek versenyképességének alapját képezik. A 2024/1781 rendelet mint központi jogszabály megalapozza a környezet-tudatos terméktervezés követelményeit, amelyek célja, hogy a termékek tartósabbak, újrahasznosíthatók, könnyebben javíthatók legyenek. Ezzel szemben a fogyasztók szélesebb körű és pontosabb információkhoz jutnak, ami segíti őket abban, hogy tudatosabb, környezetbarát választásokat hozzanak a vásárlás során.

A rendelet kiemelten kezeli az energia- és erőforrás-hatékonyság növelését, valamint a hulladékcsökkentést, amely elengedhetetlen a klímasemlegességi célok 2050-es eléréséhez. Ezenfelül az új digitális termékútlevel koncepciója jelentős áttörésnek számít, hiszen elektronikus formában egy egységes és átlátható adatbázist hoz létre, amely a termékek teljes életciklusára vonatkozó adatokat tartalmazza, beleértve a műszaki jellemzőket, a javítási lehetőségeket, az újrahasználati és újrafeldolgozási információkat. Ez az útlevel nem csupán a gyártóknak és a hatóságoknak nyújt segítséget, hanem a fogyasztóknak is, támogatva őket abban, hogy vásárlási döntéseik során figyelembe vegyék a termékek fenntarthatósági jellemzőit.

Fontos eleme a rendszernek az interoperabilitás és az adatok nemzetközi szabványok szerinti kezelése, amelyek biztosítják, hogy a digitális termékútlevel az európai belső piacon egységesen működjön, elkerülve a piac széttagolódását. A rendszer decentralizált felépítésű, ugyanakkor biztosítja a hatóságok számára a szükséges hozzáférést a nyilvántartásokhoz a hatékony felügyelet érdekében, miközben védi a gazdasági szereplők üzleti titkait és a fogyasztók személyes adatait. Emellett a rendelet előírja a kereskedők és a gyártók számára a kötelezettséget, hogy a termékhez kapcsolódó legfontosabb információk mindig elérhetők legyenek, ezzel erősítve a fogyasztói jogokat és a piaci transzparenciát.

Összességében a rendelet komplex és átfogó megközelítésével az Európai Unió nemcsak a környezeti fenntarthatóság és a klímacélok eléréséhez kíván hozzájárulni, hanem támogatni kívánja a digitális innovációt

és versenyképességet is. Kérdés azonban, hogy a rendelet által felállított komplex rendszer mekkora adminisztrációs terhet fog jelenteni a vállalkozások számára, és az is kérdéses, hogy az európai fogyasztó digitális készségeihez mértén alakítják-e ki a rendszert.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- KOZÁK Kornélia (2025): Zöld átállás a fogyasztói jogok területén. In GOMBOS Katalin (szerk.): *A fenntartható és digitális belső piac aktuális kérdései*. Budapest: Ludovika, 37–56.
- MENZ, Monika (2025): Digitaler Produktpass. In NUSSE, Jens – FEHSE, Marthe-Louise (szerk.): *Das neue Ökodesign-Recht. Ökodesign-Verordnung für nachhaltige Produkte*. Baden-Baden: Nomos, 143–152.
- MITTWOCH, Anne-Christin (2024): The Digital Product Passport of the Ecodesign Regulation – Passport to a Successful Twin Transformation in Product Law? *Business Law Review*, 45(3), 62–67. Online: <https://doi.org/10.54648/bula2024009>
- PIROTH, Anna (2025): Ökodesign-Anforderungen im Spannungsfeld europäischer Nachhaltigkeitsstandards. *Zeitschrift für Product Compliance, ZfPC-Beilage*, 12–15.
- STIER, Jannick (2025): Der „Ökodesign-Betrug“ – zur betrugsstrafrechtlichen Relevanz des Verkaufs von nichtverkehrs-fähigen Produkten. *Zeitschrift für Product Compliance*, 4(5), 236–241.
- WENDE, Susanne (2022): Sustainability by Design? Nachhaltigkeitsaspekte im europäischen Produktrecht. *Zeitschrift für Product Compliance*, 1(4), 165–172.

Egyéb források

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1781 rendelete a fenntartható termékek környezettudatos tervezésére vonatkozó követelmények megállapítási keretének létrehozásáról, az (EU) 2020/1828 irányelv és az (EU) 2023/1542 rendelet módosításáról, valamint a 2009/125/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (2024. június 13.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1781/oj/hun>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1799 irányelve (2024. június 13.) az áruk javítását előmozdító közös szabályok meghatározásáról, továbbá az (EU) 2017/2394 rendelet, valamint az (EU) 2019/771 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (2024. július 10.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32024L1799>

Európai Bizottság (2019): Az *európai zöld megállapodás*. Online: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hu

Európai Bizottság (2020): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A tisztább és versenyképesebb Európát szolgáló, körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési terv. COM(2020) 98 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52020DC0098>

DIGITÁLIS PIAC, KÖZÖSSÉGI MÉDIA¹

ABSZTRAKT

A globalizációs folyamatok és a velük járó, új típusú társadalmi-gazdasági helyzetek életünk szinte minden szegmensét áthatják. E kontextusban a robbanásszerű technikai és technológiai fejlődés, különösen a mesterséges intelligencia, az információs és kommunikációs eszközök, valamint a digitális környezet térnyerése alapvetően formálja át mindennapjainkat; a digitális átállás gyakorlatilag minden élethelyzetben meghatározóvá vált. Ennek a transzformációnak a sikere azonban szorosan összefügg a fenntarthatóság elveinek érvényesülésével, mind a gyakorlati alkalmazások, mind a gazdasági-társadalmi igényekhez dinamikusan igazodó jogi szabályozás terén.

Jelen tanulmány középpontjában a digitális átállás sokrétű jelensége áll, különös tekintettel az online platformok szerepére. Alapvető kutatási kérdésként merül fel, hogyan készíthető fel a társadalom, azon belül is a jogalkotás és a jogalkalmazás a digitális kor kihívásaira és lehetőségeire nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

Kulcsszavak: DSA, digitális szolgáltatások, digitális átállás, közösségi média, internetes felület, fenntarthatóság

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

DIGITAL MARKET, SOCIAL MEDIA

ABSTRACT

Globalization processes and the new types of socio-economic situations that they bring with them are permeating almost every aspect of our lives. In this context, the explosion of technical and technological progress, in particular the rise of artificial intelligence, information and communication tools and the digital environment, is fundamentally reshaping our everyday lives; the digital transition has become a dominant feature of virtually every aspect of life. The success of this transformation is, however, closely linked to the application of the principles of sustainability, both in practical applications and in legal regulation, which is dynamically adapted to socio-economic needs. This study will focus on the multifaceted phenomenon of the digital transition, with a particular focus on the role of online platforms. A key research question is how to prepare society (the legislation and law enforcement), both nationally and internationally, for the challenges and opportunities of the digital age.

Keywords: DSA, Digital Services Act, digital transition, social media, online platform, sustainability

BEVEZETÉS

A globalizációs folyamat és a hatására kialakuló új típusú élethelyzetek átszövik, napjainkra pedig meghatározzák életünk, társadalmi és gazdasági viszonyaink szinte minden szegmensét. A robbanásszerű technikai és technológiai fejlődés következtében a különböző elektronikus kommunikációs eszközök, berendezések megjelenésével és széles körű alkalmazásával, dinamikus korszerűsítésével a digitális környezet megjelenik, és előtérbe kerül valamennyi területen. Gyakorlatilag folyamatosnak tekinthetjük az újabb és újabb használati eszközök, tárgyak megjelenését. Az elmúlt

két évtizedben jelentős súlyponteltolódás figyelhető meg az elektronikus módszerek alkalmazásának irányába, köszönhetően a műszaki háttér látványos fejlődésének és az információs technológia térnyerésének. A technika adta lehetőségek fizikailag, földrajzilag is új utakat nyitottak meg, a határok megnyíltak, ezáltal határon átnyúló jogviszonyok jelentek meg, és terjedtek el napjainkra. A gazdasági élet szereplőinek megváltozott igényeihez, szükségleteihez, az újradefiniált fogyasztói szokásokhoz és profittermelési módszerekhez igazodó jogi környezet, az elektronikus úton létesített kontraktusokra irányadó normatív háttér megalkotása a jogalkotó számára is nagy kihívást jelent.

Az említett fejlődés sajátos határát jelöli ki a társadalmi fenntarthatóság, amelynek értelmében a jövőnket biztosító környezeti, pénzügyi és társadalmi erőforrásokat nem szabad felélni, hiszen az egyensúly felborulása/felborítása, a túlzott felhasználás éppen a fenntarthatóságot veszélyeztetné.²

Az újabb kihívások jogi megítélése szempontjából releváns körülmény, hogy az Európai Unió miként viszonyul ezen helyzetekhez, milyen szabályozáspolitikát követ, mennyire tekinthetjük aktív szabályozónak a vizsgált területek tekintetében. Jelen tanulmányban áttekintjük a digitális átállás jelentését, folyamatának fő lépéseit, kitekintést nyújtva a kapcsolódó jogalkotói aktusokra. Kutatásunk középpontjában a digitális piac jelensége áll, különös tekintettel a közösségi média fogalmára, valamint a területtel összefüggő elméleti és gyakorlati kérdésekre.

Alapvető célunk a kutatással érintett területek normatív hátterének bemutatása, valamint az Európai Unió Bírósága által közzétett eseti döntésekből látható értelmezési irány ismertetése.

DIGITÁLIS TÉR AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A digitális forradalom hatására a belső piac fejlődésének alapvető feltétele az online környezet kialakulása és a digitális egységes piac kialakítása.³

² United Nations 1987; GOMBOS et al. 2025; FÁSI 2023: 117–135.

³ STRIHÓ–SZEGEDI 2023: 130–133.

Az Európai Unió gazdasága és társadalma digitalizálódásának mértékét valamennyi tagállamra kiterjedően a „DESI-index”⁴ határozza meg 2022-ig. A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő szám öt dimenzió alapján vizsgálja az Európai Unió tagállamainak a digitális fejlettségi szintjét, nevezetesen a hálózati összekapcsoltság (*connectivity*), a humán tőke (*human capital*), az internetes szolgáltatások használata (*use of internet services*), a digitális technológiák integráltsága (*integration of digital technology*), végül a digitális közszolgáltatások (*digital public services*) elterjedtségének figyelembevételével. Hazánk a hivatkozott rangsorban a 22. helyet foglalta el.⁵ Az Európai Unió tagállamainak digitális fejlettségi szintjének vizsgálata beépült a digitális évtized helyzetéről szóló jelentésbe,⁶ alapvetően a digitalizációval kapcsolatos prioritások végrehajtásának ellenőrzését szolgálva. A következőkben áttekintjük a digitális átállás folyamatának a fontosabb „állomásait”.

A digitális átállás

A digitalizálódás össztársadalmi szinten érezteti hatását, ami az Európai Unió vonatkozásában is megmutatkozik, hiszen megjelent a „digitális egységes piac” kifejezés is. A témával összefüggésben alapvető fontosságú a digitális átállás fokozatainak és a Digitális Európa program prioritásainak az ismerete.⁷ A digitális egységes piac az EU egységes belső piacának jól körülhatárolható elemét képezi, amelynek két értelmezése terjedt el. Tág értelemben a digitális egységes piac az EU belső piacának mindazon szegmense, amelyet érint a digitalizáció (*de facto* minden olyan területen érezteti a hatását, amelynél fogalmilag vagy normatív alapon nem kizárt az online út). A szűk értelmezés alapján pedig kizárólag az elektronikus kereskedelemre vonatkozó rendelkezéseket, törekvéseket és jogintézményeket foglalja magában. A digitális egységes piac kialakulása, folyamatos

⁴ Európai Bizottság [é. n.].

⁵ Európai Bizottság [é. n.].

⁶ State of the Digital Decade Report.

⁷ Lásd BARTA 2020: 14–26.

formálódása napjainkban is tart, igazodva a mindenkori társadalmi és gazdasági igényekhez. Alapvető kérdés, hogy a digitális átállás hogyan indult, milyen jogalkotói folyamat mentén halad, és jelenleg hol tart az Európai Unió e tekintetben.

A digitális egységes piaci stratégia markánsan megfogalmazódik az *Új kezdet Európa számára: a munkahelyteremtés, a növekedés, a méltányosság és a demokratikus változás programja* című dokumentumban,⁸ amely áttekintette a kiemelt feladatokat, feladatcsoportokat, így különösen megfogalmazta a következő célokat, illetve preferenciákat: új lendület a foglalkoztatásnak, a növekedésnek és a beruházásoknak; az összekapcsolt digitalizált egységes piac; egy ellenállóképes energiaunió és egy jövőbe mutató éghajlat-politika; megerősített iparon alapuló, mélyebb és méltányosabb belső piac; mélyebb és méltányosabb gazdasági és monetáris unió; észszerű és kiegyensúlyozott szabadkereskedelmi megállapodás az Egyesült Államokkal; a jogérvényesülés és az alapvető jogok kölcsönös bizalmon alapuló térsége; elmozdulás egy új migrációs politika felé; erősebb globális szereplő; végül a demokratikus változás uniója.

A stratégia bázisa gyakorlatilag a második pontban megjelenő preferencia, az „összekapcsolt digitalizált egységes piac”. A kiemelt prioritás értelmében az elektronikus kommunikációs eszközök határtalan fejlődése adta lehetőségeket ki kell aknázni a gazdasági és társadalmi viszonyokban, a gazdaság növekedése, a munkahelyteremtés érdekében. „Egy összekapcsolt digitalizált egységes piac létrehozásával akár 250 milliárd eurónyi növekedési többletet is elérhetünk a következő Bizottság mandátuma során, egy élénk tudásalapú társadalmat és több százezer új munkahelyet teremtve, főként a fiatal munkavállalók számára.”⁹ A kinyilvánított elvek mentén a digitális egységes piaci stratégia az alábbi három pillére épül:

„a) Az internetes termékek és szolgáltatások elérhetőbbé tétele az európai fogyasztók és vállalkozók számára – ehhez gyorsan meg kell szüntetni az internetes és a fizikai szegmens közötti legfontosabb különbségeket, vagyis a tagállamközi internetes tevékenység útjában álló akadályokat.

⁸ JUNCER 2014.

⁹ JUNCER 2014: 5.

b) A digitális hálózatok és szolgáltatások fellendülését elősegítő feltételek megteremtése – ehhez nagy sebességű, biztonságos és megbízható infrastruktúrára és tartalomszolgáltatásra, valamint az innovációt, a beruházást, a tisztességes versenyt és az egyenlő versenyfeltételeket biztosító szabályozási környezetre van szükség.

c) Az európai digitális gazdaság növekedési potenciáljának maximalizálása – ez az IKT-infrastruktúrába (információs és kommunikációs technológia) és a felhőalapú szolgáltatás, valamint a big data technológiákba, továbbá a kutatás-fejlesztésbe való beruházást igényel, amelynek révén növelhető az ipari versenyképesség, a közszolgáltatások színvonala, valamint a befogadás és a készségek és képességek szintje.”¹⁰

A felsorolt célterületek szorosan összekapcsolódnak, az azok keretében megjelölt feladatok egymást feltételezik, kölcsönösen függenek egymástól, így kizárólag komplexen kezelhetők mind jogalkotói, mind jogalkalmazói szinten. Az intézkedés végrehajtásának köszönhetően az egységes piacon megszűntek a roamingdíjak, megvalósult a digitális tartalmak határokon átnyúló szabad hordozhatósága, létrejött az egységes európai uniós adatvédelmi szabályozás és az elektronikus kereskedelem területén megszűnt az indokolatlan, területi alapú tartalomkorlátozás.

Az Európai Bizottság az általa jegyzett 2017-es félidős értékelésében három olyan területet jelöl meg, amelyek erősítése továbbra is szükséges és indokolt, nevezetesen az európai adatgazdaságot, a kiberbiztonsággal szembeni potenciális kihívásokat és az online platformok térnyerését.¹¹ Az Európai Bizottság 2018. június 6. napján publikálta a Digitális Európa programra vonatkozó javaslatát, amely a vonatkozó rendelet hatálybalépéseként

¹⁰ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai digitális egységes piaci stratégia. 2.

¹¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A digitális egységes piaci stratégia végrehajtásának félidős értékelése – Összekapcsolat digitális egységes piac mindenki számára.

2021. január 1. napját jelölte meg.¹² A Digitális Európa programnak a 2021–2027 közötti időszakra történő létrehozásáról szóló rendeletre vonatkozó programban az alábbi fő célkitűzések jelennek meg:

„– Az Unió nagy teljesítményű számítógépes (HPC) és adatfeldolgozási kapacitásainak kiépítése és megerősítése és széles körű elterjedésük biztosítása az olyan közérdekű területeken, mint az egészségügy, környezetvédelem és biztonság, valamint a vállalkozások, így a kkv-k körében.

– Alapvető mesterséges intelligenciához kötődő kapacitások, például adatforrások és algoritmuskönyvtárak létrehozása és megerősítése, ezek elérhetővé tétele minden vállalkozás, illetve közigazgatási szerv számára, valamint a tagállamokban meglévő mesterségesintelligencia-tesztelési és kísérleti létesítmények megerősítése és összekapcsolásuk szorgalmazása.

– Annak biztosítása, hogy az Európai Unió digitális gazdaságához, társadalomához és demokráciájához szükséges alapvető kapacitások létrejőjenek és elérhetők legyenek az Európai Unió közszféréja és üzleti vállalkozásai számára, valamint az Európai Unió kiberbiztonsági ágazata versenyképességének növelése.

– Annak biztosítása, hogy a jelenlegi és jövőbeli munkaerő könnyen el tudja sajátítani a korszerű digitális készségeket, nevezetesen a nagy teljesítményű számítástechnika, a mesterséges intelligencia és a kiberbiztonság területén, azáltal, hogy bárhol legyenek is, a diákok, friss diplomások és jelenlegi munkavállalók meg tudják szerezni és tovább tudják fejleszteni ezeket a készségeket.

– A digitális kapacitások, nevezetesen a nagy teljesítményű számítástechnika, mesterséges intelligencia és kiberbiztonság legjobb felhasználásának elterjesztése az egész gazdaságban, a közérdekű területeken és a társadalomban, ideértve az interoperábilis megoldások bevezetését a közérdekű területeken és a technológiához és know-how-hoz való hozzáférés biztosítását minden vállalkozás, különösen a kkv-k számára.”¹³

¹² Európai Bizottság 2018: 4.

¹³ Európai Bizottság 2018: 4.

A hivatkozott európai uniós dokumentum alapvetően öt terület kiemelésével támogat, finanszíroz részprogramokat az abban szereplő tételek végrehajtása érdekében, így a szuper-számítástechnika, a mesterséges intelligencia, a kiberbiztonság, a korszerű digitális készségek és tudás megszerzése, továbbá az elektronikus lehetőségek széles körben történő használata. A megfogalmazott prioritások jelzik, hogy az Európai Unió a digitális átállás, az online megoldások és a digitális ökoszisztéma kérdését komplex módon kezeli. Kiemelten megjelenik a digitalizáció általános elfogadásának és széles körben történő alkalmazásának az igénye és annak támogatása. Fontos feladatként jelenik meg, hogy a társadalom nagy többsége képes legyen készségszinten alkalmazni az új technológiai vívmányokat,¹⁴ hangsúlyos továbbá a versenyképesség növelésének kérdése, végül a potenciális kihívások, nehézségek technikai és jogi kezelésének az igénye.¹⁵ A társadalom felkészítése, a tudatosságra nevelés kulcskérdés valamennyi területen.¹⁶ kevésbé preferált jelenség egyelőre a digitális lábnyom,¹⁷ amely azonban jelen van azzal, hogy meghatározó a szerepe.

Az állandó képviselők 2019. március 13. napján jóváhagyták a Digitális Európa programról szóló megállapodást, amellyel egy európai uniós szintű új finanszírozási program támogatásáról döntöttek. A program végrehajtásával lényegében az Európai Unió gazdasági és társadalmi viszonyainak a digitalizációját segítik elő. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/694 rendelete (2021. április 29.) a Digitális Európa program létrehozásáról és az (EU) 2015/2240 határozat hatályon kívül helyezéséről biztosítja a program 2021–2027 közötti időszakra vonatkozó keretösszegét.¹⁸

Megemlíjtük az elemzett kérdéskörrel kapcsolatban, hogy a Tanács „Európa digitális jövőjének alakításáról” szóló következtetései az Európai Unió digitális stratégiával kapcsolatos álláspontját fejtik ki. A Tanács foglalkozik a konnektivitás, a digitális értékláncok, az e-egészségügy, az adatgazdaság, a mesterséges intelligencia kérdésével és az online platformokkal.

¹⁴ DOMINEK et al. 2024: 132–141.

¹⁵ A mesterséges intelligenciával kapcsolatban lásd GOMBOS et al. 2021; SIMON 2022.

¹⁶ CSATH et al. 2018: 49–59.

¹⁷ A digitális lábnyommal kapcsolatban lásd STRIHÓ 2025.

¹⁸ A rendelet (1) bekezdése.

Az intézmény kiemeli, hogy a Covid–19 okán kialakult helyzet megoldásában kulcsszerepe lehet és van az elektronikus kommunikációs eszközöknek, azok általános elfogadottságának és széles körű alkalmazásának.¹⁹ Megjegyezzük, hogy a globális járványhelyzet nélkül is nélkülözhetetlenné váltak napjainkra az esetleges nyilatkozatok megtételére alkalmas elektronikus kommunikációs eszközök, így a kapcsolódó rendelkezések elfogadása, tényleges alkalmazása.

Kiemeljük, hogy a folyamat gyorsítása során a mesterséges intelligencia is segítséget jelent. Álláspontunk szerint azonban a mesterséges intelligencia eszközei kizárólag megfelelő kontroll és előkészítés mellett alkalmazhatók, kizárólag meghatározott körben.²⁰

A jogalkotás területén számtalan rendelet és irányelv született, amelyek egy része az online megoldások bevezetését és alkalmazását hivatott elősegíteni. Az online térre vonatkozó generális előírásokat tartalmaz például az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302/rendelete a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról (Geoblocking rendelet). Az utóbbi csoportba tartozik például az Európai Parlament és a Tanács 254/2014/EU rendelete a 2014 és 2020 közötti időszakra vonatkozó többéves fogyasztóvédelmi programról és az 1926/2006/EK határozat hatályon kívül helyezéséről; valamint az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. A közigazgatási vonatkozású szabályok közül kiemeljük továbbá a Tanács (EU) 2019/2026 végrehajtási rendelete a 282/2011/EU végrehajtási rendeletnek az elektronikus felület használata által elősegített termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás, valamint a nem adóalanyok részére szolgáltatásokat nyújtó, termékek távértékesítését végző és egyes belföldi termékértékesítéseket végző adóalanyokra vonatkozó különös szabályozások

¹⁹ A Tanács (2000/C 202 I/01) következtetései Európa digitális jövőjének alakításáról.

²⁰ FÁSI 2022; DOMINEK 2025.

tekintetében történő módosításáról. A témánk szempontjából leginkább releváns a digitális szolgáltatási csomag. A Tanács a normacsomag részeként elfogadta a digitális szolgáltatásokról szóló jogszabályt (DSA, Digital Services Act) 2022. október 4-én²¹ és a digitális piacokról szóló jogszabályt (DMA, Digital Market Act) 2022. július 18. napján.²² A két jogszabály egyértelműen összekapcsolódik, illeszkedve a digitális átállás dinamikus folyamatába. Mindkettő rendelkezés alapvető célja a jogbiztonság és az átláthatóság biztosítása, a tisztességes piaci magatartás tilalmának érvényesítése és a fogyasztóvédelem mellett.

A DSA kiemeli, hogy az információs társadalom szolgáltatásai, különösen a közvetítő szolgáltatások az európai uniós gazdaság, valamint az uniós polgárság mindennapjainak meghatározó részévé váltak. A több mint két évtizeddel ezelőtt elfogadott 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben foglaltak jelentős reformra szorultak az új, innovatív üzleti és szolgáltatási modellek széles körű elterjedésével. Az online közösségi hálózatokkal együtt járó lehetőségek nagyon komoly elméleti és gyakorlati kihívást is jelentenek egyidejűleg. A DSA preambulumban célként fogalmazódik meg a belső piac megfelelő működése, valamint a biztonságos, kiszámítható és megbízható digitális környezet kialakítása.²³

A DMA-ban meghatározott prioritás az innováció, a digitális termékek és szolgáltatások kiváló minősége, a tisztességes és versenyképes árak, valamint a digitális ágazatban a végfelhasználók részére a kiváló minőség és választék előmozdítása érdekében általánosságban a versengő és tisztességes digitális ágazat, különösen az alapvető platformszolgáltatások biztosítása.²⁴ Tekintettel arra, hogy a DMA preambulumban meghatározott célt a tagállamok kielégítően nem tudják megvalósítani, az Európai Unió szintjén azonban – a kapuőrök üzleti modellje és működésük, valamint

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról.

²² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925. rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról.

²³ DSA 1. és 155. preambulumbekkezdés.

²⁴ DMA 107. preambulumbekkezdés.

ez utóbbi terjedelme, hatása okán – a cél hatékonyabban megvalósítható a rendelettel.

A megjelölt jogszabályok közül a DSA-val összefüggésben az online platformra vonatkozó szabályozást ismertetjük részletesen, szakirodalmi kitekintéssel, valamint kapcsolódó gyakorlati kérdésekkel.

Közösségi média

A közösségi média napjainkra előtérbe került, a digitális forradalom tekintetében egyrészt az átállást támogató jelenségként, másrészt annak egy sajátos eredményeként. A továbbiakban ismertetjük a közösségi média meghatározását.

A közösségi média a szakirodalomban

Minthogy a kommunikáció és a marketing színtere egyre inkább áttevődik az online térbe, különösen a közösségi média felületére, a közösségi platformokra, megváltozik a reklámozás módja, éppen ezért alapvető kérdés a potenciális fogyasztók, adott esetben a társadalom tagjai megszólításának a mikéntje. Az említett jelenségre, mostanra jogintézményre a hétköznapi nyelvhasználatban és a szakirodalomban is gyakran használjuk a *social media*, a közösségi platform, az internetes platform, a közösségi felület, a közösségi oldal kifejezéseket.²⁵ Jelen tanulmányban a kiemelt megnevezéseket szinonimaként használjuk azzal, hogy meglátásunk szerint egy átfogó, általános megjelölésként javasoljuk bevezetni az online platform vagy internetes felület szavakat. Az elérhető meghatározások között a lényegi különbség a definíció alapján, annak megítélésében mutatkozik, hiszen példának okáért a fogyasztóvédelmi vagy a versenyjogi, személyiségvédelmi, szerzői jogi, esetleg reklámszempontú vizsgálat eltérő prioritásokhoz vezethet.

²⁵ GOMBOS–STRIHÓ 2022.

A francia Államtanács definíciója szerint internetes (digitális) platformnak tekinthetünk minden olyan internetes oldalt, amely lehetővé teszi harmadik személyek számára, hogy tartalmakat, szolgáltatásokat, árukat kínáljanak, ideértve minden olyan online platformot, amely ezekhez biztosít hozzáférést (például alkalmazásboltok, keresőmotorok).²⁶ Bartóki-Gönczy Balázs a platform alatt azon piaci szereplőket érti, amelyek biztosítják egy kétoldalú piacon a két jól elkülönült csoport közötti kapcsolatteremtést.²⁷ A kétoldalú piac jelenségét Nemeslaki András a platformgazdaságtanból vezetheti le,²⁸ azzal, hogy Szilágyi Pál nyomán a kapcsolódó versenyjogi vonatkozásokat is megjelöli.²⁹ A marketingszempon্তু megközelítés értelmében a górcső alá vett jelenség a felhasználók által feltöltött információk összességét jelenti, amely nem pusztán egy adathalmaz, hanem egyidejűleg funkcionál marketingeszközként,³⁰ információforrásként és stratégiaként.³¹ Egyes szerzők egy rózsaszín elefánttal azonosítják a fogalmat, mivel sok esetben képezi egyrészt a beszélgetések középpontját, másrészt „absztrakt, megfoghatatlan, kissé nehezen érthető és még felfedezésre vár”.³² A hivatkozott forrás ugyan egy évtizeddel ezelőtti, mégis időtálló a leírás, hiszen a terület jelenleg is felfedezésre és szabályozásra vár, tehát mind a jogalkalmazó mind a jogalkotó számára fontos és folyamatos feladatot jelent. Zódi Zsolt álláspontja szerint a platform napjainkra jogi fogalommá vált.³³ Kiss György IT-fogalomként, a technológiai fejlesztések összességeként jelöli meg az online platformot.³⁴ Menyhárd Attila a platformokat kereskedelmi közvetítőkként határozza meg, hiszen különböző felhasználói csoportok egymás közötti interakcióit működtetik, valamint áruk és szolgáltatások

²⁶ Conseil d'État 2014.

²⁷ Fogalmának elemzésére lásd BARTÓKI-GÖNCZY 2017: 8.

²⁸ NEMESLAKI 2020.

²⁹ SZILÁGYI 2012: 80–90.

³⁰ TARIQ-WAHID 2011: 1049–1074.

³¹ MANGOLD-FAULDS 2010: 357–365.

³² NAGY 2010.

³³ ZÓDI 2019, 2021.

³⁴ KISS 2021.

piacra juttatásának eszközei, amelyek azonban korlátozhatják a hozzáférést és a szereplők magatartását is.³⁵

A következő pontban ismertetjük és elemezzük az Európai Unió közösségi médiára vonatkozó megközelítését.

A közösségi média a DSA olvasatában

A DSA alapján online platformnak minősül minden olyan tárhelyszolgáltatás, amely a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére információkat tárol és nyilvánosan terjeszt, kivéve, ha ez a tevékenység egy másik szolgáltatás kisebb vagy kizárólag kiegészítő eleme, vagy a fő szolgáltatás kisebb funkcionálitása, amely objektív és technikai okokból nem használható az említett másik szolgáltatás nélkül, és az ilyen elem vagy funkcionálitás másik szolgáltatásba való integrációja nem a rendelet alkalmazhatóságának elkerülésére szolgál.³⁶ A tárhelyszolgáltatás a szolgáltatás igénybe vevője által küldött és a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére tárolt információ tárolásából áll,³⁷ lényegében a gazdaszámitógép biztosítása történik. A megjelölt jogintézmény a közvetítő szolgáltatás egyik nevesített típusaként az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás kategóriába tartozik.³⁸ Központi kérdés az online platform szempontjából, hogy e körben mi minősül szolgáltatásnak, és milyen típusú jogalanyok viszonylatában realizálódhat a DSA szerinti tárhelyszolgáltatás. Minden olyan, információs társadalommal összefüggő szolgáltatás e körbe tartozik, amelyet távolról, elektronikus úton, a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére nyújt a szolgáltatás nyújtója, amelynek keretében jellemzően információ tárolására és terjesztésére kerül sor. A szolgáltatás abban az esetben minősül távolról nyújtottnak, ha a szolgáltatást a felek egyidejű jelenléte nélkül nyújtják. Az elektronikus út megvalósul, ha a szolgáltatás kezdőpontjától való elküldése és célállomáson való fogadása adatok feldolgozására (beleértve a digitális tömörítést is)

³⁵ MENYHÁRD 2021.

³⁶ DSA 3. cikk i) pont.

³⁷ DSA 3. cikk g) pont iii) alpont.

³⁸ DSA 3. cikk g) pont.

és tárolására szolgáló elektronikus berendezés útján történik, valamint annak elküldése, továbbítása és vétele teljes egészében vezetéken, rádión, optikai vagy egyéb elektromágneses eszköz útján történik. Alapvető előírás továbbá, hogy az adatok továbbításával nyújtott szolgáltatás egyéni kérelem alapján történhet.³⁹

Az online platform további fogalmi elemeinek elemzésére is célszerű kitérni, így a potenciális alanyokra. A szolgáltatás igénybe vevője bármely természetes vagy jogi személy, aki, illetve amely igénybe veszi az érintett közvetítő szolgáltatást, különösen abból a célból, hogy információhoz jusson, vagy az információt hozzáférhetővé tegye.⁴⁰ Jelen esetben a természetes személy fogyasztói minőségben is „megjelenhet”, amennyiben kereskedelmi, üzleti, kézműipari vagy szakmai tevékenységén kívül eső célokból jár el.⁴¹ A jogi személy abban az esetben sem tekinthető a DSA értelmezésében fogyasztónak, ha egyébként megfelelne a fogyasztói definícióban foglalt kritériumoknak, tehát ha gyakorlatilag laikusként venné igénybe a szolgáltatást, így az esetleges normatív garantált fogyasztóvédelmi többletrendelkezések sem vonatkoznak a jogi személyekre. Tekintettel arra, hogy a szolgáltatást nyújtó személy nincs külön definiálva, gyakorlatilag bármely típusú jogalany kerülhet ilyen pozícióba, amennyiben az online platform feltételeinek eleget tud tenni.

Fontos megjegyezni, hogy a DSA külön definiálja az online platformok egy sajátos csoportját, nevezetesen az online óriásplatformot, tekintettel a potenciális fogyasztóvédelmi és versenyjogi hatására. Online óriásplatformnak minősül az online platform, amennyiben az havonta átlagosan 45 millió feletti aktív felhasználónak kínálja szolgáltatásait az Európai Unióban.⁴²

³⁹ DSA. 3. cikk a) és i) pont; Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/1535 irányelve (2015. szeptember 9.) a műszaki szabályokkal és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályokkal kapcsolatos információszolgáltatási eljárás megállapításáról. 1. cikk (1) bekezdés b) pont.

⁴⁰ DSA 3. cikk b) pont.

⁴¹ DSA 3. cikk c) pont.

⁴² DSA 25 cikk (1) bekezdés. Az aktív felhasználói szám meghatározásánál figyelembe kell venni az európai uniós népesség nagyságát, havonta átlagosan hány fő vette igénybe a szolgáltatást az EU-ban, a szolgáltatáshoz való hozzáférési lehetőségeket [DSA 25. cikk (3) bekezdés].

Az Európai Bizottság a következő platformokat sorolta ez utóbbi körbe:⁴³ az AliExpresst, az Amazont, az Apple-t, a Pornhubot, a Bookingot, a Google-t (Google Search, Google Play, Google Maps, Google Shopping, YouTube), a Sheint, a LinkedInt, a Metát (Facebook, Instagram), a Binget, az XNXX-et, a Pinterestet, a Snapchatet, a Stripchatet, a TikTokot, a Twitteret, a Temut, az XVideoSt, a Wikipediát és a Zalandót.

Kiemeljük, hogy bár a vizsgált jelenségre használt elnevezésekből kiindulva az online platform tűnik egy generális fogalomnak, valójában az online platform a közvetítő szolgáltató egyik alcsoportjának körét bővíti a fentiek alapján. Legyen szó azonban bármelyik definícióról, bármelyik kiemelt szempontból, egyértelműen központi elemnek minősül a piac⁴⁴ és a potenciális fogyasztók figyelmének felkeltése – adott versenykörülmények és versenyfeltételek mellett –, megszólítása és a szolgáltatásnyújtás.

A relatíve „friss” szabályozással kapcsolatos értelmezési kérdések már megjelentek a bíróság előtt is.

A DSA az Európai Unió Bírósága előtt

Az Európai Unió Bíróságának jogértelmező funkciója már a DSA tekintetében is megjelent több vonatkozásban is azzal, hogy jellemzően az online óriásplatformok köréből kerül ki a peres felek egyike. A közismert platformok közül már több ízben indult eljárás a Meta, a TikTok, az Amazon, a Google, valamint a Zalando vagy az Apple vonatkozásában. Megvizsgáljuk, hogy milyen kérdések tekintetében indult eljárás nevezett európai uniós intézmény előtt. A jelenleg elérhető, közzétett ügyek alapján megállapítható, hogy a DSA 33. cikk (1) bekezdése visszatérő rendelkezés a gyakorlatban, továbbá a 38. cikk, a 39. cikk és a 43. cikk is előfordult már a fórum előtt. Valamennyi hivatkozott szabály az online óriásplatformot, illetve nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatókra vonatkozó többletkötelezettségek bevezetésére és alkalmazására irányul

⁴³ Very Large Online Platform.

⁴⁴ A piac központi szerepéről és a piac meghatározásának jelentőségéről lásd Szűcs 2021: 2–6.

a rendszerszintű kockázatok kezelése érdekében. Az online óriásfelületek sajátosságai ugyanis szükségessé és indokolttá tették az egyedi normatív háttér megalkotását, többletkötelezettségek előírásával, különös tekintettel a fogyasztóvédelemre és a versenyjogi kritériumokra, figyelemmel a fenntarthatósági szempontokra is.

A DSA 33. cikk (1) bekezdése definiálja az online óriásplatformokat, valamint a nagyon népszerű online keresőprogramokat. A megjelölt szakasz azokra az online platformokra és online keresőprogramokra alkalmazandó, amelyek havonta átlagosan legalább 45 millió, a szolgáltatást aktívan igénybe vevővel rendelkeznek az unióban, és amelyeket a (4) bekezdéssel összhangban online óriásplatformoknak vagy nagyon népszerű online keresőprogramoknak minősítettek. Ez utóbbi bekezdés értelmében⁴⁵ a Bizottság a letelepedési hely szerinti tagállammal folytatott konzultációt vagy a letelepedési hely szerinti digitális szolgáltatási koordinátor által a 24. cikk (4) bekezdése⁴⁶ szerint szolgáltatott információk figyelembevételét követően határozatot fogad el, amelyben – e rendelet alkalmazásában – online óriásplatformnak vagy nagyon népszerű online keresőprogramnak minősíti azt az online platformot vagy online keresőprogramot, amely esetében a szolgáltatás aktív igénybe vevőinek havi átlagos száma eléri vagy meghaladja az (1) bekezdésben említett számot. A Bizottság a határozatát az online platformot vagy online keresőprogramot üzemeltető szolgáltató által a 24. cikk (2) bekezdésének⁴⁷ megfelelően jelentett adatok vagy a 24. cikk (3)

⁴⁵ Az idézett rendelkezésben hivatkozott 24. cikk az online platformot üzemeltető szolgáltatókra vonatkozó átláthatósági jelentési kötelezettségre vonatkozó részletszabályokat tartalmazza.

⁴⁶ A letelepedési hely szerinti digitális koordinátornak jelzési kötelezettsége van az Európai Bizottság felé, amennyiben valamely, az online platformot üzemeltető szolgáltató eléri a DSA 33. cikk (1) bekezdésében foglalt küszöbértéket.

⁴⁷ Az online platformot üzemeltető szolgáltatót hathavonta közzétételi kötelezettség terheli, nevezetesen minden egyes online platformjára vagy online keresőprogramjára vonatkozóan online felülete nyilvánosan hozzáférhető részén közzé kell tennie, hogy a szolgáltatásnak az EU-ban havonta átlagosan hány aktív igénybe vevője volt, ami az elmúlt hat hónap átlagaként számítandó ki.

bekezdése⁴⁸ alapján kért kiegészítő információk, illetve a Bizottság rendelkezésére álló bármely más adat alapján hozza meg.

Az a körülmény, hogy az online platformot vagy online keresőprogramot üzemeltető szolgáltató nem felel meg a 24. cikk (2) bekezdésének, vagy nem tesz eleget a letelepedési hely szerinti digitális szolgáltatási koordinátor, illetve a Bizottság 24. cikk (3) bekezdése szerinti kérésének, nem akadályozza meg a Bizottságot abban, hogy az adott szolgáltatót e bekezdésnek megfelelően online óriásplatformot vagy nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatónak minősítse.

Amennyiben a Bizottság határozatát e bekezdés első albekezdése szerint a rendelkezésére álló egyéb információkra vagy a 24. cikk (3) bekezdése alapján kért további információkra alapozza, a Bizottság lehetőséget biztosít az érintett online platformot vagy online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatónak arra, hogy 10 munkanapon belül közölje véleményét a Bizottság azon előzetes megállapításairól, amelyek alapján az online platformot vagy az online keresőprogramot online óriásplatformnak vagy nagyon népszerű online keresőprogramnak kívánja minősíteni. A Bizottság kellően figyelembe veszi az érintett szolgáltató által közölt véleményt.

Az a körülmény, hogy az érintett online platformot vagy online keresőprogramot üzemeltető szolgáltató nem közli véleményét a harmadik albekezdés szerint, nem akadályozza meg a Bizottságot abban, hogy az adott online platformot vagy online keresőprogramot a rendelkezésére álló egyéb információk alapján online óriásplatformnak vagy nagyon népszerű online keresőprogramnak minősítse.

Az Európai Bizottság online óriásplatform vagy nagyon népszerű online keresőprogram minősítéséről szóló határozatának megsemmisítése céljából már több alkalommal is keresetet nyújtottak be, így például 2023. június 27-én a Zalando,⁴⁹ az Amazon 2023. július 5. napján,⁵⁰ a Technius 2024.

⁴⁸ A letelepedési hely szerinti digitális szolgáltatási koordinátor vagy a Bizottság további információkat kérhet a szolgáltatótól az aktív felhasználókra vonatkozó számításokkal kapcsolatban, beleértve a felhasznált adatokkal kapcsolatos magyarázatokat és indokolást is.

⁴⁹ T-348/23.

⁵⁰ T-367/23.

február 29-én,⁵¹ 2024. március 1-jén az Aylo Freesites⁵² és a WebGroup Czech Republic.⁵³ A keresetek szerint az Európai Bizottság a DSA alkalmazási körét, annak hatályát gyakorlatilag tévesen határozta meg, tévesen minősítette az érintett felületeket online óriásplatformnak vagy nagyon népszerű online keresőprogramnak. Joglepként következetesen a DSA 33. cikkét jelölték meg a következő érvelések mellett:

- a felperes által nyújtott szolgáltatás valójában nem közvetítő szolgáltatás, így tárhelyszolgáltatásnak és online platformnak sem minősülhet azzal, hogy ha a szolgáltatás egy része mégis e kör hatálya alá tartozna, akkor az a rész viszont nem éri el a 45 milliós aktív felhasználói kört;⁵⁴
- a DSA 33. cikk (4) bekezdése alapján történő online óriásplatformnak minősítés hátrányosan megkülönböztető kritériumon alapul, továbbá aránytalanul sérti az egyenlő bánásmód elvét és a felperes alapvető jogait;⁵⁵
- a Bizottság a megtámadott döntésében a felperes Stripchat szolgáltatását aktívan igénybe vevők számát saját becslésére alapította, megsértve ezáltal a gondossági kötelezettségének megfelelő azon feladatát, hogy az összes tényt alaposan és részrehajlás nélkül vizsgálja;⁵⁶
- az alperes a jogbiztonság elvét sértette meg azáltal, hogy a DSA 33. cikk (1) és (4) bekezdésében nem szerepel „a szolgáltatást az Unióban havonta átlagosan aktívan igénybe vevők” kellően egyértelmű, pontos és előre tervezhető meghatározása, és az alperes nem fogadott el felhatalmazáson alapuló jogi aktust a szolgáltatók által alkalmazandó módszertan egyértelműsítése céljából;⁵⁷

⁵¹ T-134/24.

⁵² T-138/24.

⁵³ T-139/24.

⁵⁴ T-348/23.

⁵⁵ T-367/23.

⁵⁶ T-134/24.

⁵⁷ T-134/24.

- a DSA 33. cikk (1) bekezdésének alkalmazása során, amely meghatározza az online óriásplatformnak való minősítés feltételeit, nem felel meg a jogbiztonság és az arányosság általános elvének;⁵⁸
- az alperes azáltal, hogy elvetette a felperes havi aktív igénybe vevőkre vonatkozó számítását, ténybeli tévedést és nyilvánvaló értékelési hibát valósított meg, nem tett eleget indokolási kötelezettségének, megsértve a DSA 33. cikk (4) bekezdését, továbbá a jogbiztonság és az arányosság elvét;⁵⁹
- az alperesi Bizottság azáltal, hogy a felperest két külön harmadik személy által szolgáltatott adatok és módszertan alapján határozta meg, megsértette a DSA 33. cikk (4) bekezdését, valamint a jogbiztonság és az arányosság elvét, továbbá a felperes tisztességes eljáráshoz és indokoláshoz való jogát.⁶⁰

A konkrét normahelyek mellett gyakran megjelenik az általános követelmények közül a jogbiztonság és az arányosság elve is hivatkozási alapként. Az aktív felhasználók átlagos számának meghatározására tekintettel mindenképpen javasolt pontosan meghatározni a szempontrendszert és a konkrét számítási módot a tagállami egységesítés érdekében. Másrészt viszont fontos hangsúlyozni, hogy a minősítés egyértelműen az érintett szolgáltató által megküldött adatokon alapul.

Sok esetben a DSA 33. cikkhez kapcsolódva megjelenik a bírósági ügyekben a kereseti kérelem jogalapjaként a DSA 39. cikk is, amely az online hirdetések további átláthatóságáról rendelkezik. A DSA 39. cikk (1) bekezdése értelmében az online interfészükön hirdetéseket megjelenítő online óriásplatformot vagy nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatók összeállítják, és online interfészük egy meghatározott részében nyilvánosan hozzáférhetővé teszik egy kereshető és megbízható, több szempontú lekérdezést lehetővé tevő eszköz segítségével és alkalmazásprogramozási felületeken keresztül a (2) bekezdésben említett információkat tartalmazó adattárat a hirdetés általuk való megjelenítésének

⁵⁸ T-138/24.

⁵⁹ T-138/24.

⁶⁰ T-138/24.

teljes időtartama alatt, majd egy évig azt követően, hogy az adott hirdetés utoljára jelent meg az online interfészükön. Biztosítják, hogy az adattár ne tartalmazza a szolgáltatás olyan igénybe vevőinek személyes adatait, akik számára a hirdetést megjelenítették vagy megjelenítették volna, és észszerű erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy az információk pontosak és teljesek legyenek. A (2) bekezdés az adattár minimális tartalmi követelményeit tartalmazza, végül a (3) bekezdés az előbbiekhöz kapcsolódó részleteket rögzít. A DSA 39. cikk vonatkozásában a leggyakoribb hivatkozási alap, mintegy jogsérelemként megjelölve, hogy a nevesített hirdetési adattár összeállításának és közzétételének a kötelezettsége indokolatlanul sért egyéb alapvető jogokat,⁶¹ például a felperesnek a vállalkozás szabadságához és a magántulajdonhoz való jogát, és hátrányos megkülönböztetést valósít meg a felperessel szemben.⁶² További konkrét indokként jelent meg, hogy a hirdetési adattár jogellenes annyiban, amennyiben az sérti a felperesnek és tanácsadónak a titoktartáshoz való jogát, a felperes vállalkozás szabadságához való jogát, valamint a tulajdonhoz való jogát.⁶³ Más esetben a hirdetési adattárra vonatkozó szabályozás a felperesi álláspont szerint sérti a felperes és hirdetői bizalmas adatkezeléshez való jogát, a hirdetőknak a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogát, valamint a természetes személyek esetében a személyes adataik védelméhez való jogukat, és a felperes gazdasági tevékenység végzéséhez való alapvető jogát, illetve a tulajdonhoz való jogát.⁶⁴

A felsorolt ügyek egyértelműen jelzik, hogy a felperesi oldalon jellemzően az alapjogvédelem és az alapjogi mérlegelés körében vitatják az Európai Bizottság keresettel megtámadott határozatainak jogszerűségét.

Gyakori hivatkozási alapként fordul elő a fentiekén túl a DSA 43. cikk is, amely az Európai Bizottság által felszámítandó felügyeleti díjjal összefüggésben tartalmaz rendelkezéseket. A kiindulópont, hogy a Bizottság éves felügyeleti díjat számít fel az online óriásplatformot és a nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatóknak a 33. cikk szerinti

⁶¹ T-367/23.

⁶² T-138/24.

⁶³ T-139/24.

⁶⁴ T-486/24.

minősítésüket követően. Többek között a felperesek hivatkoznak arra, hogy az alperesi határozat alapján alkalmazandó felügyeleti díj kiszámítása téves, tekintettel arra, hogy az aktív igénybe vevők havi átlagos számának kiszámítására vonatkozó módszertan hibás.⁶⁵ Az is sérelmezett körülmény egyrészt, hogy az éves felügyeleti díj összegének ideiglenes meghatározása nem biztosított lehetőséget a felperesnek arra, hogy a Bizottság által használt, az aktív igénybe vevők havi átlagos számára vonatkozó adatokkal vagy a maradványdíjak kiszámításával kapcsolatban észrevételeket tegyen, a felperes védelemhez való jogának mellőzésével. Másrészt a megtámadott határozat nem indokolja megfelelően a Bizottság felügyeleti díjból fedezett költségeit, a TikTok aktív igénybe vevőinek havi átlagos számára vonatkozó bizottsági számításokat, a díjplafont elérő szolgáltatók azonosítását, valamint a közös módszertan alkalmazásának indokait.⁶⁶ További érvként fogalmazódik meg különösen, hogy a megtámadott határozat sérti a felperes indokoláshoz való jogát és meghallgatáshoz való jogát, mivel nem fejt ki világosan és pontosan a felperes igénybe vevőinek havi átlagos számának meghatározására alkalmazott módszertant. Az alperes ezenkívül jogellenesen olyan felügyeleti díjat határoz meg, amely nem felügyeleti költségeket is lefed.⁶⁷

Az Európai Bizottság által határozatban megállapított felügyeleti díj tekintetében is kezd előtérbe kerülni az alapjogokra hivatkozás, ugyan egy konkrét DSA-ban deklarált szabály mellett.

ÖSSZEGRÉS

Az utóbbi két évtizedben jelentős súlyponteltolódás figyelhető meg az elektronikus kommunikációs eszközök irányába. A digitalizáció áthatja életünk valamennyi szegmensét, így gazdasági-társadalmi kapcsolatainkat, magán- és közjogi jogviszonyainkat egyaránt. Jelen tanulmány központi kérdése a digitális piac, a digitális átállás és a közösségi média. Alapvető kérdés, hogy az Európai Unió miként viszonyul ezen relatíve új helyzetekhez, milyen

⁶⁵ T-55/24.

⁶⁶ T-58/24.

⁶⁷ T-92/25.

szabályozáspolitikát követ, mennyire tekinthetjük aktív szabályozónak a vizsgált területek tekintetében. A belső piac normatív háttérével kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy meghatározó szerepük van a másodlagos jogforrásoknak és az Európai Unió Bírósága gyakorlatának.⁶⁸

Digitális szolgáltatási csomagként váltak közismertté a Tanács által elfogadott, kapcsolódó rendelkezések, nevezetesen a digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály, a DSA és a digitális piacokról szóló jogszabály, a DMA. A két jogszabály egyértelműen összekapcsolódik, illeszkedve a digitális átállás rohamos folyamatába. Mindkét szabályozás alapvető célja a jogbiztonság és az átláthatóság biztosítása, a tisztességes piaci magatartás tilalmának érvényesítése és a fogyasztóvédelem biztosítása mellett.

A technikai újdonságok fontos változásokat idéztek elő az európai jog által szabályozott magánjogi jogviszonyokban mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás területén. A kulcskérdés, hogy mindez kényszer vagy lehetőség. Egy biztos, a megjelölt kihívások folyamatosan válaszra készítetik a jogalkotót és a jogalkalmazót egyaránt. Összességében megállapítható és egyúttal gondolatébresztő a vizsgált területtel kapcsolatban, hogy a digitalizáció lehetőség, kihívás és kényszer egyidejűleg mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARTA Judit (2020): Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. *Miskolci Jogi Szemle*, 15 (3. ksz.), 14–26.
- BARTÓKI-GÖNCZY Balázs (2017): *Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés új kapuőrei*. PhD-disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola. Online: <http://real-phd.mtak.hu/id/eprint/697>
- CSATH, Magdolna et al. (2018): Measuring the Social Trust of Young People in the Light of Competitiveness – a Case Study in Hungary. *Vadyba: Journal Of Management*, 32(1), 49–59.

⁶⁸ GOMBOS 2019: 226.

- DOMINEK, Dalma Lilla (2025): The Ethical Flow-Based Education Model: Ethical Use Model of AI and Digitalization in Education. In SINGH, Naresh – RAMACHANDRAN, Ram B. (szerk.): *Handbook of Global Philosophies on AI Ethics. Towards Sustainable Futures*. London – New York: Routledge, 133–142. Online: <https://doi.org/10.1201/9781003585527-14>
- DOMINEK, Dalma Lilla et al. (2024): AI in Creativity Stimulation. In TÓZSA, Réka – CACHAPERÓ, Cleo (szerk.): *Universities' Role in Artificial Intelligence Innovation Ecosystems by 2060 in Asia and Europe*. Singapore: Asia-Europe Foundation (ASEF), 132–141.
- FÁSI, Csaba (2022): Application of Artificial Intelligence in Administrative Decision-making. In DELI, Gergely et al. (szerk.): *Proceedings of Central and Eastern European e|Dem and e|Gov Days 2022. CEE|Gov Days 2022. Hate Speech and Fake News – Fate or Issue to Tackle?* New York: Association for Computing Machinery (ACM), 147–152. Online: <https://doi.org/10.1145/3551504.355155>
- FÁSI Csaba (2023): A fenntarthatóság dimenziói és a hazai felsőoktatási intézmények helyzetének egyes aspektusai a fenntarthatósági rangsorok tükrében. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 11 (3), 117–135. Online: <https://doi.org/10.32566/ah.2023.3.6>
- GOMBOS Katalin (2019): *Európai jog. Az Európai Unió jogrendszere*. Budapest: Wolters Kluwer.
- GOMBOS Katalin et al. (2021): A mesterséges intelligencia jogalkalmazási területen való hasznosíthatóságának alapjogi kérdései. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest: Ludovika, 327–355.
- GOMBOS Katalin et al. (2025): *A fenntartható és digitális belső piac aktuális kérdései*. Budapest: Ludovika.
- GOMBOS Katalin – STRIHÓ Krisztina (2022): A közösségi platformok és a Digitális Európa program magánjogi elemei. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest: Ludovika, 149–173.
- KISS György (2021): *A digitális platformok által kínált foglalkoztatás társadalmi, gazdasági hatásai és a jog válasza*. (Az *Internetes platformok kora* című konferencián elhangzott előadás.)
- MANGOLD, W. Glynn – FAULDS, David J. (2009): Social Media. The New Hybrid Element of the Promotion Mix. *Business Horizons*, 52 (4), 357–365. Online: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.03.002>
- MENYHÁRD Attila (2021): Az információs technológiai fejlődés hatása az állami szerepvállalásra. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest: Ludovika, 67–87.
- NAGY Tamás (2010): *Vélemény 2.0 – közösségi média könyv*. Online: <https://mek.oszk.hu/10300/10353/10353.pdf>

- NEMESLAKI András (2020): Platformgazdaságtan – kétoldalú piacok elmélete. In SASVÁRI Péter (szerk.): *Informatikai rendszerek a közszolgáltatban I.* Budapest: Ludovika, 169–188. Online: <https://doi.org/10.36250/00732.09>
- SIMON Emese Réka (2022): A mesterséges intelligencia kihívásai a szellemi tulajdon védelmének területén. In STRIHÓ Krisztina – SZEGEDI László (szerk.): *Európai szabályozáspolitikai kihívások.* Budapest: Ludovika, 131–138.
- STRIHÓ Krisztina – SZEGEDI László (2023): A digitális egységes piac kezdeti lépései – Egységes uniós szabályozás eltérő tagállami végrehajtása? *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 11(4), 130–133. Online: <https://doi.org/10.32575/ppb.2023.4.7>
- STRIHÓ Krisztina (2025): Digitális lábnyom és az online platformok az EU-ban. In GOMBOS Katalin (szerk.): *A fenntartható és digitális belső piac aktuális kérdései.* Budapest: Ludovika, 101–122.
- SZILÁGYI Pál (2012): A kétoldalú piacok versenyjogi megítélése a médiapiacokra tekintettel. *In Medias Res*, 1(1), 80–90. Online: <https://inmediasresfolyoirat.hu/imr/article/view/9>
- SZŰCS Anikó Edit (2021): Piacmeghatározás a versenyjogi eljárások során. *EU jog online*, 1(4), 2–6.
- TARIQ, Muhammad – WAHID, Fazal (2011): Assessing Effectiveness of Social Media and Traditional Marketing Approaches in Terms of Cost and Target Segment Coverage. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3(1), 1050–1075. Online: https://www.researchgate.net/profile/Yakup-Durmaz-3/publication/229998023_A_Theoretical_Approach_To_Concept_Of_Green_Marketing/links/0fcfd5012332c5f26a000000/A-Theoretical-Approach-To-Concept-Of-Green-Marketing.pdf
- ZÓDI Zsolt (2019): Kódokba zárt jog. Néhány gondolat az új AVMS irányelv kapcsán. *In Medias Res*, 8(2), 169–186. Online: <https://inmediasresfolyoirat.hu/imr/article/view/186>
- ZÓDI Zsolt (2021): A platform, mint az információs kapitalizmus fő szervezési mechanizmusa. In GYEKICZKY Tamás (szerk.): *Határtér: Digitális kihívások a jogban.* Budapest: Patrocinium, 55–118.

Egyéb források

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai digitális egységes piaci stratégia. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A digitális egységes piaci stratégia végrehajtásának féldíós értékelése – Összekapcsolt digitális egységes piac mindenki számára. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=COM%3A2017%3A228%3AFIN>
- A Tanács (2000/C 202 I/01) következtetései Európa digitális jövőjének alakításáról. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG1201\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG1201(02))
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925. rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1925>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=uriserv:OJ.L_.2022.277.01.0001.01.HUN
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/1535 irányelve (2015. szeptember 9.) a műszaki szabályokkal és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályokkal kapcsolatos információszolgáltatási eljárás megállapításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L1535>
- Conseil d'État (2014): *Étude annuelle 2014 – Le numérique des droits fondamentaux, La documentation française*. Online: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/144000541.pdf>
- Európai Bizottság [é. n.]: *A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató (DESI)*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/desi>
- Európai Bizottság (2018): *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a Digitális Európa programnak a 2021–2027 közötti időszakra történő létrehozásáról*. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0434>
- European Commission (2023): *Very Large Online Platform*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/list-designated-vlops-and-vloses#ecl-inpage-alibaba>
- JUNCKER, Jean-Claude (2014): *Új kezdet Európa számára: a munkahelyteremtés, a növekedés, a méltányosság és a demokratikus változás programja. Politikai iránymutatás a hivataltba lépő következő Európai Bizottság számára. Nyitóbeszéd az Európai Parlament plenáris ülésén*. Strasbourg, 2014. július 15. Online: https://commission.europa.eu/system/files/2019-11/juncker-political-guidelines-speech_hu.pdf
- T-348/23. Zalando kontra Bizottság ügyben 2025. szeptember 3-án hozott ítélet, ECLI:EU:T:2025:821.
- T-367/23. Amazon Services Europe kontra Bizottság ügyben 2025. november 19-én hozott ítélet, ECLI:EU:T:2025:1038.

- T-134/24. Technius kontra Bizottság folyamatban lévő ügy, Keresetlevél (HL), 26/04/2024.
- T-138/24. Aylo Freesites kontra Bizottság folyamatban lévő ügy, Keresetlevél (HL), 26/04/2024.
- T-139/24. WebGroup Czech Republic kontra Bizottság folyamatban lévő ügy, Keresetlevél (HL), 26/04/2024.
- T-486/24. NKL Associates kontra Bizottság folyamatban lévő ügy, Keresetlevél (HL), 25/10/2024.
- T-55/24. Meta Platforms Ireland kontra Bizottság ügyben 2025. szeptember 10-én hozott ítélet, ECLI:EU:T:2025:842.
- T-58/24. Tiktok Technology kontra Bizottság ügyben 2025. szeptember 10-én hozott ítélet, ECLI:EU:T:2025:843.
- T-92/25. Google Ireland kontra Bizottság folyamatban lévő ügy, Keresetlevél (HL), 04/04/2025.
- United Nations (1987): *Our Common Future*. Online: <https://digitallibrary.un.org/record/139811?v=pdf>

VITARENDEZÉS AZ ONLINE TÉRBEN – RÉGEN ÉS MA¹

ABSZTRAKT

A tanulmány a digitális piacok térnyerésével párhuzamosan az online térben zajló vitarendezés intézményi átalakulását mutatja be, és jogdogmatikai értékelését adja egy sajátos bináris fogalmi mátrix alapján.

Az uniós online vitarendezési platform megszűnésével az online fogyasztói viták rendezésének súlypontja a nemzeti békéltető testületekre és a DSA szerinti tanúsított peren kívüli vitarendező testületekre helyeződött át. Az Európai Parlament és a Tanács a Bizottság javaslatára 2024. december 19-én arról határozott, hogy a panaszoknak az online vitarendezési platformra történő benyújtását 2025. március 20-án meg kell szüntetni.

Mire az uniós online vitarendezési platform 2025. július 20-án a platformon tárolt adatok törlésével teljes mértékben megszűnt, a békéltető testületek eljárása elektronikussá és hatékonyabbá vált. 2024. január 1-jétől főszabállyá vált az online meghallgatás, és a magyar jogalkotó előírta, hogy a békéltető testület kötelezést tartalmazó határozatot hoz akkor is, ha a vállalkozás alávétési nyilatkozatot nem tett, de a kérelem megalapozott, és a fogyasztó érvényesíteni kívánt igénye nem haladja meg a kétszázötvenezer forintot.

Az online platformok világában a DSA új jogorvoslati csatornát épített ki: a kötelező belső panaszkezelést és a lépcső következő fokaként a tanúsított peren kívüli vitarendezést. Magyarországon a digitális szolgáltatási koordinátornak kinevezett NMHH az Online Platform

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

Vitarendező Tanácsot 2029. augusztus 29-ig tanúsította. A DSA szerinti eljárások előnye a szakértelem, a hozzáférhetőség és a költséghatékonyság, azonban döntéseik főszabály szerint nem kötelezők, a szankció jellemzően reputációs és a bírósági út mindvégig, az eljárás bármely szakaszában nyitva áll.

Kulcsszavak: békéltető testületek, belső panaszkezelési eljárás, Online Platform Vitarendező Tanács, online vitarendezési platform

DISPUTE RESOLUTION IN THE ONLINE SPACE – THEN AND NOW

ABSTRACT

The study presents the institutional transformation of dispute resolution in the online space in parallel with the expansion of digital markets and provides a legal-dogmatic assessment based on a specific binary dominance matrix.

With the discontinuation of the European Union's Online Dispute Resolution Platform, the focus of online consumer dispute resolution has shifted to national conciliation bodies and to the DSA-certified out-of-court dispute settlement bodies. On 19 December 2024, the European Parliament and the Council, acting on a proposal from the Commission, decided that submissions of complaints to the Online Dispute Resolution platform must cease on 20 March 2025.

By the time the Union's Online Dispute Resolution platform was fully discontinued on 20 July 2025 through the deletion of the data stored on the platform, the procedures of the conciliation boards had become electronic and more efficient. As of 1 January 2024, online hearings became the default, and the Hungarian legislature mandated that the conciliation board shall issue a decision containing an obligation even if the business has not made a declaration of submission, provided that the application

is well-founded and the consumer's claim to be enforced does not exceed two hundred and fifty thousand forints.

In the world of online platforms, the DSA has established a new channel of redress: mandatory internal complaint handling and, as the next step in the process, certified out-of-court dispute settlement. In Hungary, the NMHH, designated as the Digital Services Coordinator, has certified the Online Platform Dispute Resolution Council until 29 August 2029. The advantages of procedures under the DSA are expertise, accessibility and cost effectiveness; however, as a rule, their decisions are non-binding, sanctions are typically reputational, and recourse to the courts remains open at any stage of the process.

Keywords: conciliation boards, internal complaint handling, Online Platform Dispute Resolution Council, Online Dispute Resolution Platform

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A technológia gyors fejlődése, a digitális szolgáltatások rohamos terjedése és a digitális piacok térnyerése új kihívások elé állítja a jogérvényesítést. Az új jogszabályok kidolgozása lehetővé teszi, hogy a fogyasztók magasabb szintű védelmet élvezzenek a digitális korban. Fontos, hogy a jogi szabályozás lépést tartson ezekkel a változásokkal, és hatékonyan szabályozza a digitális online környezetben történő vásárlásokat, az adatvédelmet és az online fogyasztói jogokat.

A „vitarendezés az online térben” egyrészt jelentheti az offline térben felmerült jogviták online eljárás keretében történő megoldását, másrészt az online térben kialakult jogviták feloldását. Előbbire példa az üzlethelyiségben kötött fogyasztói adásvételi szerződésből eredő igények érvényesítése valamely békéltető testület előtt online ügyindítás útján, míg utóbbira az Online Platform Vitarendező Tanács eljárása: ha egy online platform korlátozta, letiltotta a felhasználó tartalmát, felfüggesztette a felhasználó fiókját, és bár panaszt tett, de azt elutasították, abban az esetben ez a vitarendezési

tanács segíthet peren kívül megegyezni a szolgáltatóval. Az online térben történő vitarendezést az alternatív vitarendezés digitális formájaként is jellemezhetjük.

Az uniós online vitarendezési platform 2025. július 20-án a platformon tárolt adatok törlésével teljes mértékben megszűnt, ezért az Európai Unióban az online térben felmerülő viták intézése ma főként nemzeti alternatív vitarendezési szervezeteken, a békéltető testületeken (beleértve a pénzügyi békéltetést is) és a DSA² szerinti testületeken keresztül történik.

A tanulmányban e témakör bináris fogalmi mátrixban³ való elhelyezésére tesztek kísérletet jogdogmatikai alapú megközelítésben. A bináris fogalmi mátrix elméletének segítségével egy tesztet szeretnék leírni arra, hogy a jogi pozitívumai alapján mely esetekben szükséges (lehetséges) és lehetetlen az alternatív vitarendezés, továbbá világos kategóriatani besorolás alapján kívánom rendezni a tanulmányban ismertetett alternatív vitarendezési eszközöket.

A BINÁRIS FOGALMI MÁTRIX ELMÉLETE

Az alternatív vitarendezéshez kapcsolódó kutatásaim során a stratégiai tervezés eszközével, a SWOT-elemzéssel az erősségeket, a gyengeségeket, a lehetőségeket és a veszélyeket tárom fel. Álláspontom szerint ugyanis e módszertan segítségével nemcsak elemezni, hanem rendszertanilag csoportosítani is lehet az alternatív vitarendezés egyes formáit. A csoportosítás alapján egy bináris fogalmi mátrix rajzolható, amelyen láthatóvá tehető, hogy melyek azok a jogterületek, ahol az alternatív vitarendezés *sui generis* mód-szerként alkalmasabb a konfliktusok megoldására, mint a rendes bírászkodás,

² Az Európai Parlament és a Tanács 2022. október 19-i 2022/2065 rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról.

³ A bináris fogalmi mátrix a szerző kutatásai során létrehozott saját fogalmi mátrix. A mátrix valójában egy bináris kódra fordítható. E bináris kód-elmélet alapján több szempont szerinti csoportokat lehet képezni. A jogdogmatikai célú megalapozás érdekében a bináris fogalmi mátrixba rendszertani szervezőelv mentén, a jog nyelve szerinti bináris kód alapján lehet a csoportokat behelyezni. Lásd még SELNICEAN 2023: 333–342.

melyek azok, ahol kifejezetten nem alkalmazható, és hol vannak *borderline* típusú megoldások, ahol az *out of the box* elven működő vitarendezés csak a rendszerek összekapcsolásával használható kellő hatékonysággal.

A bináris kód szerinti „igen” csoportba tartozó eljárások esetén nincs szükség az állami igazságszolgáltatás által nyújtott garanciarendszerre, a hatékonyság anélkül is megvalósul. A bináris kód másik oldala a tagadás, ahol az alternatív vitarendezés – a számos előnyös tulajdonsága ellenére – nem alkalmas a viták hatékony rendezésére. A bináris kód nyelven az „is-is” kategóriába sorolom azokat az eseteket, ahol rendszerszintű együttműködés az előfeltétele a hatékony vitarendezésnek. Egyes esetekben ugyanis az alternatív vitarendezés csak és kizárólag a rendes bíróságokkal együtt alkalmas a hatékony vitarendezésre. Ekkor az állami igazságszolgáltatás és az alternatív vitarendezés együttesen teremtenek meg egy 21. századi jogvédelmet, kiegészítik, nem kizárják egymást. Expedítívebben működik az állami igazságszolgáltatás, ha a jogviták megoldásának egy része nem a keretein belül történik, így a vitarendezés feladata megoszlik a két fórumrendszer között.

A „NÉHAI” ONLINE VITARENDEZÉSI PLATFORM

Alapvetésem, hogy a fejlett 21. századi társadalomban a jogvitákat nemcsak az évszázadok óta a társadalom szolgálatába állított klasszikus, részletesen kimunkált, hagyományos perjogi eszközökkel, hanem különböző alternatív vitarendezési mechanizmusok alkalmazásával is fel lehet oldani.

Az Európai Unió több jogforrást is elfogadott a bíróságon kívüli vitarendezés mechanizmusaira, így megalkotta az offline fogyasztói alternatív vitarendezési irányelvet⁴ és a fogyasztói online vitarendezési rendeletet.⁵

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 2013/11/EU irányelve a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 524/2013/EU rendelete a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról.

Bár ezeket nem a legújabb generációs jogforrások között szokás említeni, a fogyasztóvédelem területén, a jogérvényesítés hatékonyabbá tételében nagy szerepet játszottak. Az európai uniós jog az alternatív vitarendezés körében nemcsak a közvetítés területén igyekezett valamennyi tagállamra vonatkozó, egységes keretszabályokat megalkotni, hanem célul tűzte ki a fogyasztókat érintő, határon átnyúló jellegű jogviták békés, költségkímélőbb és gyorsabb rendezésének uniós szintű biztosítását is. A hagyományos offline vitarendezés mellett a 21. század új technológiai számos online megoldást kínálnak, amelyek jelentős hatást gyakorolnak az egyének jogaira. Az információs technológiák rohamos fejlődése olyan digitális eszközök és digitális megoldások alkalmazását teszi lehetővé, amelyek kihívások elé állítják mind a jogalkotókat, mind a jogalkalmazókat. Fontos, hogy a jogbiztonság követelménye ebben az új környezetben is megköveteli a megfelelő garanciák kiépítését és azok következetes alkalmazását. A közelmúltban tapasztalt pandémiás helyzet kevés pozitív hozadéka között említhető a fogyasztók online felületekkel való kapcsolatának intenzívebbé válása, ismereteik bővülése, amelynek remélt következménye a fogyasztói tudatosság növekedése. Az új technológiák széles körű elterjedése és az online kereskedelem szerepének megnövekedése révén a kiskereskedelem egy része az online térbe helyeződött. Ez egyben az online alternatív vitarendezés előtérbe kerülését is magával hozta, hiszen a jogviták a vásárlások helyszínének megváltozása okán nem lettek kisebb előfordulásúak.

Az európai online vitarendezési platform működése és története

A fogyasztói online vitarendezési rendeletben az Európai Parlament és a Tanács a kor elvárásaihoz igazodva technikai szabályokat írt elő egy közös online panaszséma kialakításához, az online kötött jogügyletek vitarendezésének megkönnyítése érdekében. Az online platform munkája abban merült ki, hogy segített megtalálni a fogyasztónak azokat a tagállami vitarendező testületeket, amelyek hatáskörrel rendelkeztek az adott jogvitánál. A rendelet

érintetlenül hagyta a testületek formáját, működési kereteit, csupán olyan technikai kérdéseket tisztázott, mint a panaszkezelés vagy az adatvédelem.⁶

Az Európai Bizottság 2016-ban létrehozta az uniós békéltető honlapot, az online vitarendezési platformot (OVR-platform), amelynek segítségével egyszerűen rendezhetők voltak az online vásárlásból fakadó fogyasztóvédelmi vitás ügyek. Ez egy ingyenes webes megoldás volt az online vásárlások kapcsán felmerülő problémák kezelésére. Az Európai Bizottság működtette, és célja az volt, hogy a színvonalas vitarendezés lehetőségét biztosítva biztonságosabbá és tisztességesebbé tegye az online vásárlást, az internetes megrendelésekből származó, a fogyasztók és a kereskedők közötti fogyasztóvédelmi vitás ügyek könnyen rendezhetők legyenek. A platformon keresztül a fogyasztó kapcsolatba tudott lépni a kereskedővel, a probléma közvetlen megoldásához, illetve a peren kívüli vitarendezést kínáló testület közös kiválasztásához. Azonban maga a platform nem állt kapcsolatban egyetlen kereskedővel sem. Ezek a lehetőségek korlátozott ideig álltak a fogyasztó rendelkezésére. Az online vitarendezésben nemcsak a két vitás fél, hanem a békéltető testület is részt vett. Az effajta online vitarendezést a békéltető testület eljárásától az különböztette meg, hogy az online vitarendezés mindvégig az interneten zajlott.⁷

Összefoglalva tehát: az Európai Unió területén, valamint a szabályozás Európai Gazdasági Térségre történő kiterjedése miatt az EGT-n belül, azaz az Európai Unióban és a Norvégiában, Izlandon és Liechtensteinben élő fogyasztók e platformot is igénybe vehették a fogyasztói problémájuk megoldására, közvetlenül megállapodhattak a kereskedővel, illetve megállapodhattak abban is, hogy melyik vitarendezési testület kezelje az ügyet. A platform az Európai Unió összes hivatalos nyelvéen, valamint izlandi és norvég nyelven volt elérhető.⁸

⁶ SIMON 2016.

⁷ Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 2020.

⁸ GOMBOS–SELNICEAN 2023.

*Az online vitarendezési platform a bináris
fogalmi mátrix peremén*

2025. március 20-ától azonban új rezsim érvényesül, ugyanis az Európai Parlament és a Tanács a Bizottság javaslatára 2024. december 19-én arról határozott, hogy a panaszoknak az online vitarendezési platformra történő benyújtását 2025. március 20-án meg kell szüntetni.⁹ Az uniós jogalkotó kiemelte, hogy ehhez az 524/2013/EU rendeletet hatályon kívül kell helyezni, azzal, hogy megfelelő időt kell adni annak biztosítására, hogy a folyamatban lévő ügyeket megfelelően le lehessen zárni. Kötelezettségként írta elő a Bizottság számára, hogy 2025. március 20-ig tájékoztassa a platform folyamatban lévő ügyekkel rendelkező felhasználóit a platform megszüntetéséről, és segítséget kínáljon az ilyen felhasználók számára az ügyeikkel kapcsolatos és számukra hozzáférhető adatok lekérdezéséhez, amennyiben erre igényt tartanak. Legkésőbb 2025. július 20-ig törölni kellett a platformon tárolt, ügyekkel kapcsolatos valamennyi információt, beleértve a személyes adatokat is.¹⁰

Felvetődik a kérdés: vajon mi vezethetett a nagy reményekkel működésbe hozott platform megszűnéséhez? Erre már a hatályon kívül helyezéséről szóló rendelet preambulumban választ kapunk. A Bizottság véleményezési felhívást tett közzé a bírósági eljáráson kívüli vitarendezésnek a digitális piacokhoz történő hozzáigazításáról, amely 2022. szeptember 28. és december 21. között zajlott le. A Bizottság megállapította, hogy az OVR-platformot az említett véleményezési felhívásra választ adó fogyasztóknak csak 5%-a vette igénybe, és a válaszadók többsége úgy vélte, hogy az OVR-platformot jelentősen javítani kell, vagy meg kell szüntetni, mivel nem költséghatékony. A bizonyítékok határozottan arra utalnak, hogy – mivel évente legfeljebb 200 ügyet továbbítanak valamely alternatív vitarendezési fórumhoz – az OVR-platform további fenntartása nem felel meg a 2024/2509 európai parlamenti

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/3228 rendelete (2024. december 19.) az 524/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről, valamint az (EU) 2017/2394 és az (EU) 2018/1724 rendeletnek az európai online vitarendezési platform megszüntetése tekintetében történő módosításáról. 2. cikk.

¹⁰ 2024/3228 rendelet 2. cikk.

és tanácsi rendelet (23) preambulumbekzdésében előírt hatékonysági és eredményességi elvnek.¹¹

Kutatásom hipotézisének kiindulópontja, hogy az elemzett eljárások jogvédelmi szempontú hatékonysága a bináris kód-tesztel azonosítható. Az online vitarendezési platform hatékonyságát már önmagában az kétségbe vonta, hogy kevesen vették igénybe. Ezen még az sem segített, hogy az 524/2013/EU rendelet előírta az online kereskedők és az online piacok számára, hogy adják meg a honlapjukon az OVR-platformra mutató, könnyen hozzáférhető linket, és az említett kötelezettség – a Bizottság és a nemzeti érdekelt felek által szervezett tájékoztató kampányokkal együtt – minden évben két-három millió látogatót vitt az OVR-platformra.¹² Hiába szerepelt az erősségek oldalán az ingyenesség, a könnyű hozzáférhetőség, hiányoztak a lehetőségek: a platform munkája a gyakorlatban abban merült ki, hogy segített megtalálni a fogyasztónak azokat a tagállami vitarendező testületeket, amelyek hatáskörrel rendelkeznek az adott jogvitára.¹³

Farkas Márton megítélése szerint a platform „rákfénje” feltehetőleg ugyanott keresendő, mint a (következő szerkezeti egység tárgyát képező) békéltető testületi eljárásé: mindaddig, amíg a testület nem képes a vállalkozásra kötelező döntés meghozatalára, az alternatív vitarendezési eljárás mérsékelt segítséget lesz képes nyújtani a fogyasztók számára. Informálódásra, bizonyítékok beszerzésére tökéletes eszköz lehet, de a jogvitát aligha képes rendezni akkor, ha a kereskedő nem érdekelt az együttműködésben.¹⁴

Mi több a platformhoz kapcsolódó tájékoztatási kötelezettség a jövőre nézve a fogyasztók megtevesztésének veszélyét is magában hordozza: a vállalkozások kötelesek voltak az OVR-platform weblinkjének közzétételével tájékoztatni a fogyasztókat a platform igénybevitelének lehetőségéről, azonban a 2025. március 20-át követően fennmaradt tájékoztatás már félrevezető lehet. A megszüntetés a magyar vállalkozások számára is feladattal járt.¹⁵

¹¹ 2024/3228 rendelet (5) preambulumbekzdés.

¹² 2024/3228 rendelet (3) preambulumbekzdés.

¹³ SELNICEAN 2024a: 86.

¹⁴ FARKAS 2025.

¹⁵ FARKAS 2025.

A bemutatott előnyök-hátrányok mérlegelése és a SWOT-elemzés eredménye alapján az OVR-platform egyértelműen a bináris kód szerinti „nem” csoportba tartozik, azaz nem alkalmas a viták hatékony rendezésére. Ezt ismerte fel az európai uniós jogalkotás is azzal, hogy ezt a jogvédelmi eszközt kivezette az igénybe vehető jogvédelmi eszközök közül. Ez mutatja, hogy pusztán a jogviták helyének online térbe helyezése nem mindig jelent optimális megoldást a jogviták rendezésére, még akkor sem, ha korunk sajátosságaiból adódóan elengedhetetlen – az emberi élet, a társadalom és a körülöttünk lévő környezet szakadatlan és dinamikus változása okán – az online térhez való alkalmazkodás a jogvédelem területén is.

A MÚLT ÖRÖKSÉGE ÉS A JÖVŐ LEHETŐSÉGE: A BÉKÉLTETŐ TESTÜLETEK

Ahogy arra a tanulmány elején már utaltam, az uniós online vitarendezési platform megszűnését követően az online térben felmerülő fogyasztói jogviták intézése a békéltető testületeken keresztül történik. Bár meg kell jegyezni, hogy az online platform munkája a gyakorlatban leginkább abban merült ki, hogy segített megtalálni a fogyasztónak azokat a tagállami vitarendező testületeket, amelyek hatáskörrel rendelkeztek az adott jogvitánál. Magyarországon kizárólag a Budapesti Békéltető Testület jogosult eljárni az online adásvételi vagy szolgáltatási szerződésekhez kapcsolódó, határon átnyúló, fogyasztó és kereskedő közötti jogvitákban.¹⁶

Míg az online vitarendezési platform nem nagy sikerrel tudta a létrehozásához fűzött remények szerinti funkcióját betölteni, addig a békéltető testületek eljárásának elektronikussá válásával – a magyar példával szemléltetve a változásokat – tevékenységük hatékonyabbá vált. Magyar jogi környezetben ehhez az elérhetőbb fogyasztóvédelem érdekében szükséges törvények módosításáról szóló 2023. évi XX. törvény békéltető testületek eljárására vonatkozó szabályai is hozzájárultak. A módosítás egyik legjelentősebb eleme, hogy a békéltető testület a meghallgatást elsődlegesen

¹⁶ Budapesti Békéltető Testület [é. n.].

személyes jelenlét nélkül, hang- és képi átvitelt egyidejűleg biztosító elektronikai eszköz útján online formában tartja meg, azaz az úgynevezett online meghallgatás válik főszabállyá, amely a fogyasztók és a vállalkozások számára is kedvezőbb, de a békéltető testületek számára is előnyös gyorsabb eljárást tesz lehetővé. Garanciális jogvédelmi szempontok miatt a fogyasztónak ugyanakkor lehetősége van személyes meghallgatást kérni. A vállalkozások számára e lehetőség nem biztosított.¹⁷

A belföldi békéltető eljárások a pandémiás helyzet, azaz 2020 előtt hagyományos módon zajlottak. A vitarendezési eljárás csúcspontját a meghallgatás jelentette, amelyen a felek személyesen megjelenvé, a békéltetésben eljáró szakember jelenlétében megpróbáltak egyezsége jutni egymással. A személyes meghallgatást azonban a 2020-ban kitört járvány, illetve a nyomában hozott óvintézkedések lehetetlenné tették. A testületeknek nem volt kidolgozott eljárásrendjük ilyen esetekre, mindenesetre áttértek az írásbeli ügyintézésre, mert ezt az Fgytv.¹⁸ 29. § (7) bekezdése lehetővé tette. Év végére az ügyfelek már a bekeltetes.hu oldalon keresztül is beadhatták ügyindítási kérelmüket.

2021. január 1-jétől – egy törvénymódosításnak köszönhetően – a békéltető testületnek már a hivatali kapun keresztül kellett tartania a kapcsolatot a vállalkozásokkal, és ha a fogyasztó úgy kívánta, vele is. Hasonló változtatás történt 2022 elejétől a Pénzügyi Békéltető Testület esetében is. Ekkortól már ügyfélkapus azonosítással, elektronikus úton is be lehetett nyújtani az ügyindítási kérelmet, illetve ezen a csatornán is folyhatott a testülettel a teljes kommunikáció. Mindez ugyan a járvány okozta kockázatok csökkentésének jegyében történt, ugyanakkor fel is gyorsította az ügymenetet. 2022 folyamán az új kérelmek 32%-a már elektronikus csatornán keresztül érkezett a testülethez.¹⁹

¹⁷ T/3517. számú törvényjavaslat 5. §-ához fűzött indokolás.

¹⁸ A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény.

¹⁹ Országgyűlés Hivatala 2023.

A békéltető testületekről általában

A békéltető testületek fogyasztóvédelmi indíttatásból jöttek létre az Európai Bizottság 98/257/EK ajánlásának²⁰ megfelelően. Ez az ajánlás a tagállamokat olyan szervek létrehozására ösztönözte, amelyek végső, de a bírósághoz képest alternatív vitarendezési fórumként szolgálhatnak a fogyasztók igényérvényesítésének megkönnyítésére. A gyakorlati tapasztalatok szerint a fogyasztók és a vállalkozások közötti jogviták értéke aránytalanul kicsi ahhoz képest, amennyibe a rendes bírói út igénybevétele kerül. A bírósági eljárás költségei és a jogvita jogerős eldöntéséhez szükséges hosszú idő az oka elsősorban annak, hogy a fogyasztók jelentős része akkor sem fordul bírósághoz, ha az egyébként megalapozottnak tűnő panaszát a vállalkozás nem megfelelően intézte el. Ezért az ajánlás egy gyors és olcsó fórum létrehozását tűzte ki célul, amely e vitákat eldönti.²¹ Az európai tendenciák gyakorlatban való érvényesülését szintén magyar példán keresztül mutatom be.

Az Európai Unió ajánlásának megfelelően, az általános, teljes regionális vitarendezés elérhetővé tétele érdekében Magyarországon 1999-ben jöttek létre a békéltető testületek, amelyek kialakításával lehetővé vált, hogy a fogyasztók és a vállalkozások között felmerült jogvitákat a bírósági útnál hatékonyabb eljárás keretében oldják meg.²²

A békéltető testület a vármegyei (fővárosi) kereskedelmi és iparkamarák által működtetett szakmailag független testület, amelynek feladata, hogy megkísérelje a fogyasztói jogvita rendezése céljából egyezség létrehozását a felek között; ennek eredménytelensége esetén az ügyben döntést hoz a fogyasztói jogok egyszerű, gyors, hatékony és költségkímélő érvényesítésének biztosítása érdekében.

A fogyasztói jogvita fogalma az Fgytv. 2. § 14. pontjában foglalt értelmező rendelkezés szerint a fogyasztó és a vállalkozás közötti adásvételi vagy szolgáltatási szerződés megkötésével és teljesítésével kapcsolatos vitás ügy, valamint a fogyasztó és a vállalkozás között külön megkötött adásvételi vagy

²⁰ A Bizottság 1998. március 30-i 98/257/EK ajánlása a fogyasztói jogviták bírósági eljáráson kívüli rendezésére hatáskörrel rendelkező testületekre vonatkozó elvek tárgyában.

²¹ GÁRDOS–RÁCZ 2012: 17–21.

²² Tudatos Vásárlók 2008.

szolgáltatási szerződés hiányában a termék minőségével, biztonságosságával, a termékfelelősségi szabályok alkalmazásával, a szolgáltatás minőségével összefüggő vitás ügy. A békéltető testület vállalkozások közötti jogvitákban nem járhat el. A fogyasztói jogvita kereteinek értelmezéséről a Kúria korábban már állást foglalt, többek között Pfv.IV.20.139/2014/4., Gfv.VI.130.090/2013/4., Pfv.V.20.904/2018/9. és Pfv.III.20.007/2022/4. számú határozataiban.

A békéltető testület előtti eljárás megindításának feltétele, hogy a fogyasztó az érintett vállalkozással közvetlenül megkísérelje a vitás ügy rendezését.²³ Elsősorban egyezség létrehozására törekszik, és ha az egyezség megfelel a jogszabályoknak, akkor határozattal jóváhagyják. Egyezség hiányában folytatódik az eljárás, és a békéltető testület határozatot hoz, ha a kérelem megalapozott, és a vállalkozás a békéltető testület döntését magára nézve kötelezőnek ismerte el. Ha a vállalkozás a békéltető testület kötelezést tartalmazó határozatát vagy a határozattal jóváhagyott egyezséget a teljesítési határidőn belül nem hajtja végre, a fogyasztó kérheti a bíróságtól a békéltető testület határozatának végrehajtási záradékkal történő ellátását. A jól működő alternatív eljárások arra ösztönzik a fogyasztókat, hogy megoldásokat keressenek a termékek vásárlásánál és szolgáltatások igénybevételénél felmerülő problémákra.²⁴

Az ajánlasközpontú békéltető testületi eljárás – a korábbi szabályozás

A 2024. január 1-jéig hatályos szabályozás alapján a békéltető testület eljárása a SWOT-elemzés alapján egyértelműen az „is-is” csoportba volt sorolható, ugyanis a békéltető testület a kérelem megalapozottsága esetén is csak akkor hozhatott kötelező érvényű, azaz végrehajtható határozatot, ha a vállalkozás úgy nyilatkozott, hogy a testület döntését kötelezőként ismeri el. Ennek hiányában a békéltető testület határozata csak ajánlásjellegű lehetett,

²³ Fgytv. 27. §.

²⁴ Végső előterjesztői indokolás az elérhetőbb fogyasztóvédelem érdekében szükséges törvények módosításáról szóló 2023. évi XX. törvényhez – Általános indokolás.

és a testület határozatához annyi szankció fűződött, hogy a békéltető testület a honlapján ajánlást nem teljesítő vállalkozásként tüntette fel („feketelistára” került).²⁵ Ez utóbbi feltételek esetén az eljárás hatékonysága alacsony volt.

Az alternatív eljáráshoz kapcsolódó bírósági felülvizsgálat a kötelezést tartalmazó határozattal és az ajánlással szemben is igénybe vehető volt (hatályon kívül helyezés volt kérhető a bíróságtól).²⁶ Ebben az esetben az alternatív vitarendezési eljárás – a békéltető testületi határozat és ajánlás hatályon kívül helyezése révén – be volt csatornázva a rendes bírósági igény-értvényesítési fórumrendszerbe, azzal rendszertanilag össze volt kapcsolva. Intézményesítetten a jogi szabályozás teremtette meg a „jogorvoslatot”. Sajátossága ennek a jogorvoslati formának, hogy a bíróságnak a békéltető testület ajánlásának hatályon kívül helyezése iránti kereset elbírálásakor nem a fogyasztó és a vállalkozás jogvitájában, a fogyasztó igényének megalapozottságáról kell döntenie, hanem arról, hogy az ajánlás megfelel-e a jogszabályoknak.²⁷

A békéltető testület eljárásának további hátránya volt, hogy a bizonyítás lehetősége a bírósági eljáráshoz viszonyítva korlátozott volt. A kérelem csak akkor volt megalapozottnak tekinthető, ha a rendelkezésre álló bizonyítékok, azaz elsősorban az okiratok és az egybehangzó nyilatkozatok alapján kétségmentesen megállapítható volt a fogyasztó kérelemben tett állításainak valóságtartalma. Ennek hiányában a békéltető testület alternatív vitarendezési eljárásában a kérelem megalapozottságáról döntés nem volt hozható.²⁸

A békéltető testület előtti eljárás a közvetítéshez hasonlóan nem érintette a fogyasztó azon jogát, hogy bármilyen jogsértés esetén bírósághoz forduljon, ennek megfelelően a tanács határozata, ajánlása és a fogyasztói igényt elutasító határozat sem érintette a fogyasztó igényének bíróság előtti érvényesíthetőségét.²⁹ E közigazgatási típusú döntés kevésbé volt

²⁵ HORVÁTH 2023.

²⁶ Fgytv. 34. § (2) bekezdés.

²⁷ BH 2019.10.271 (Kúria Pfv.V.20.789/2018/9).

²⁸ Kúria Pfv.V.20.510/2014/5.

²⁹ Fgytv. 34. § (1) bekezdés.

hatékony, azt – az Fgytv. 34. § (1) bekezdésében írtakra hivatkozással – ki lehetett kerülni, a fogyasztó nem volt köteles igénybe venni a békéltető testület eljárását.

*Az elektronizált és immáron hatékonyabb
békéltető testületi eljárás*

Az elérhetőbb fogyasztóvédelem érdekében szükséges törvények módosításáról szóló 2023. évi XX. törvény a békéltető testületek eljárására vonatkozó szabályokat az expedítív jogorvoslat biztosításának követelményéhez igazította. A módosítás egyik legjelentősebb elemére, az online meghallgatás főszabállyá tételére már a fejezet elején is utaltunk: a békéltető testület a meghallgatást – főszabály szerint – személyes jelenlét nélkül, hang- és képi átvitelt egyidejűleg biztosító elektronikai eszköz útján online formában tartja meg, azonban, ha a fogyasztó kéri, a békéltető testület személyes meghallgatást tart.³⁰ Azonban más hangsúlyos változást is hozott a törvénymódosítás.

A békéltető testület 2024. január 1-jétől kötelezést tartalmazó határozatot hoz, ha

- a kérelem megalapozott, és a vállalkozás az általános alávetési nyilatkozatában az eljárás kezdetekor vagy legkésőbb a döntés meghozataláig nyilatkozatában a békéltető testület döntését magára nézve kötelezőként elismerte, vagy
- a vállalkozás alávetési nyilatkozatot nem tett, de a kérelem megalapozott, és a fogyasztó érvényesíteni kívánt igénye – sem a kérelemben, sem a kötelezést tartalmazó határozat meghozatalakor – nem haladja meg a kétszázezer forintot.

A vállalkozások együttműködési kötelezettségének terjedelme is változott. Korábban a vállalkozások válaszadási, valamint megjelenési kötelezettséggel tartoztak. Továbbra is kötelesek a békéltető testülettel együttműködve annak válasziratot küldeni, a meghallgatáson legalább online módon képviselő útján

³⁰ Fgytv. 25. § (4)–(4a) bekezdés.

részt venni, valamint kötelesek a békéltető testületet tájékoztatni az egyezség, a kötelezést tartalmazó határozat végrehajtásáról vagy az ajánlásban foglalt követelés teljesítéséről.³¹ Ha ezek bármelyikét elmulasztják, az ügy az illetékes fogyasztóvédelmi hatósághoz kerül, az pedig fogyasztóvédelmi eljárást indít, és bírságot szab ki a vállalkozással szemben.³²

Még újabb változás, hogy 2025. július 23-án az összeghatár kétszázötvenezer forintra módosult. Ennek oka, hogy az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdés *a*) pontjában szabályozott (kétéves jótállásra vonatkozó) értékhatár 2024. május 8-án kétszázötvenezer forintra emelkedett, következőképpen a jogalkotó az Fgytv. 32. § *a*) pont *ab*) alpontját is ehhez az összeghatárhoz igazította.³³

Nyilatkozat hiányában a jelzett összeghatárt meghaladó igény esetén a kérelem megalapozottsága esetén ajánlást tesz, ellenkező esetben a fogyasztó kérelmének elutasításáról dönt. Ha a vállalkozás az ajánlásnak nem tesz eleget, a békéltető testület – természetesen a fogyasztó nevének megjelölése nélkül – a jogvita tartalmának rövid leírását és az eljárás eredményét nyilvánosságra hozza.

Ugyancsak 2025 nyarán a békéltető testületek hatásköre is kibővült, ugyanis a korábbi szabályozás indokolatlanul fosztotta meg a fogyasztókat számtalan, például a hibás teljesítésből fakadó, úgynevezett tapadó kárra vonatkozó kártérítési ügy békéltető testületek közreműködésével történő rendezésének lehetőségétől.³⁴ Az Fgytv. 29. § (4) bekezdés *d*) pontja alapján a módosítás előtt a békéltető testület elnöke az eljárást meghallgatás kitűzése nélkül megszüntette, ha tudomására jutott, hogy a kérelem alapján az ügy nem minősül fogyasztói jogvitának – különösen, ha kártérítésre irányul –, illetve ha a békéltető testület egyéb okból nem rendelkezik hatáskörrel a vita elbírálására. A módosítás során a kártérítésre

³¹ Tudatos Vásárlók 2023.

³² Fgytv. 47/C. (5) bekezdés *c*)–*d*) pont.

³³ Nemzeti Kereskedelmi és Fogyasztóvédelmi Hatóság 2025.

³⁴ T/11922. számú törvényjavaslat 28–34. §-aihoz fűzött indokolás.

irányuló szövegrész kikerült, vagyis a békéltető testület a továbbiakban, szűk körben ugyan, de dönthet bizonyos kártérítési jellegű kérelmek (például tapadó kár) ügyében is.³⁵ Ezzel összhangban áll a Kúria gyakorlata is, amely szerint a békéltető testület hatáskörébe tartozó fogyasztói jogvitának minősül a víziközmű-szolgáltatásra létrejött közszolgáltatási szerződés teljesítésével kapcsolatos vitás ügyként a felhasználó azon kárigénye, amely a részére szolgáltatást nyújtó vállalkozás üzemeltetésében álló és az ivóvíz-szolgáltatás nyújtásához elengedhetetlen ivóvíz-bekötővezetéken bekövetkezett káreseményből ered.³⁶

Az újításoktól azt várja a jogalkotó, hogy a több mint 25 éve működő békéltető testületi rendszer még hatékonyabban, alternatív vitarendezés keretében tudjon közreműködni a fogyasztóvédelmi igényérvényesítésben, gyorsan és ügyvédkényszer nélkül, enyhítve ezáltal a bíróságokra nehezőlő terhet, elsősorban az úgynevezett kisértékű perekben. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy az ajánlás és a kötelezés hatályon kívül helyezése továbbra is kérhető, a bírósághoz fordulás joga mint alkotmányos alapjog³⁷ továbbra is érvényesül.

Összefoglalva: az immáron főszabály szerint egyedül eljáró tag akkor is kötelezést tartalmazó határozatot hoz, ha a széles körű együttműködési kötelezettséggel terhelt vállalkozás alávetési nyilatkozatot nem tett, de a kérelem megalapozott, és a fogyasztó érvényesíteni kívánt igénye nem haladja meg a kétszázötvenezer forintot, hasonlóan a Pénzügyi Békéltető Testület eljárásában létező ilyen jellegű szabályhoz, amelyben ez a határ kétmillió forint. A változás eredményeként a békéltető testület eljárása a bináris fogalmi mátrixban a második és a harmadik egység, az „igen” és az „is-is” csoport határához közeledik.³⁸

³⁵ T/11922. számú törvényjavaslat 28–34. §-aihoz fűzött indokolás.

³⁶ Kúria Pfv.III.20.007/2022/4.

³⁷ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés.

³⁸ SELNICEAN 2024b: 705–711.

A DIGITÁLIS SZOLGÁLTATÁSOKRÓL SZÓLÓ
(DSA) RENDELETTEL LÉTREHOZOTT
ONLINE VITARENDEZŐ TESTÜLETEK

Reflektálva az európai uniós jogalkotás kurrens eredményeire, valamint a digitális szolgáltatások már említett rohamos terjedésére, az új típusú digitális szolgáltatások megjelenésére, érdemes megemlíteni a DSA rendelet, amely alkalmazásának kezdőnapja 2024. február 17-e, azzal, hogy a speciális előírások következtében az óriásplatformokra már 2023 nyaratól alkalmazzák.³⁹

Az uniós tagállamoknak 2024. február 17-ig kellett kijelölniük a közvetítő szolgáltatók felügyeletéért és a rendelet érvényesítéséért felelős digitális szolgáltatási koordinátorait. A tagállamok digitális szolgáltatási koordinátorai számára a rendelet számos feladatot határoz meg: ellát minden feladatot a DSA tagállambeli felügyeletével és érvényesítésével kapcsolatban, kivéve, ha az érintett tagállam más illetékes hatóságokra bízott egyes konkrét feladatokat vagy ágazatokat, továbbá minden esetben a digitális szolgáltatási koordinátor feladata, hogy biztosítsa a nemzeti szintű koordinációt ezekben az ügyekben, valamint hozzájáruljon a DSA hatékony és következetes érvényesítéséhez az egész EU-ban. Mindezek okán felmerült a kérdés, hogy lehet-e ezeket a feladatokat egy már meglévő autonóm államigazgatási szervhez, önálló szabályozó szervhez telepíteni, vagy új szervezet létrehozása szükséges. Magyarország digitális szolgáltatási koordinátornak az önálló szabályozó szerv Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot (a továbbiakban: NMHH) nevezte ki.⁴⁰

A belső panaszkezelési eljárás

A DSA rendelet a személyek digitális szuverenitását erősíti – ennek értelmében az adat kibocsátója, vagyis az egyén a saját ellenőrzése alatt tudja

³⁹ GVH 2024.

⁴⁰ A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 110. § (1) bekezdés i) pont.

tartani azt, hogy ki férhet hozzá, és milyen céllal használhatja a személyéhez kötődő digitális információt. Erősíti az egyéni jogokat, ami a vitarendezésre is nagy hatást gyakorol. Minden óriásplatformnak kötelezően le kell folytatnia egy belső panaszkezelési eljárást, amennyiben például törölni akar egy fiókot vagy egy tartalmat. A DSA rendelet 42. cikke értelmében az online óriásplatformot üzemeltető szolgáltatók az átláthatósági célú jelentésekben határozzák meg – többek között – a belső panaszkezelési rendszer munkájában részt vevő személyek képzését és nyelvi szakértelmét, valamint a nekik nyújtott képzést a szakmai és minőségbiztosítási garanciák érvényesülése érdekében.

A DSA rendelet 17. cikke értelmében a tárhelyszolgáltatók kötelesek egyértelmű és konkrét indokolást nyújtani azokról a korlátozásokról,⁴¹ amelyeket azért alkalmaznak, mert a szolgáltatást igénybe vevő által nyújtott információ jogellenes tartalom volt vagy nem felelt meg a szerződési feltételeiknek. Az online platformot üzemeltető szolgáltatónak egyaránt indokolnia kell a jogellenes tartalom tárgyában érkezett bejelentés kézhezvételét követően és az azon az alapon hozott döntéseit, hogy a szolgáltatás igénybe vevői által rendelkezésre bocsátott információ jogellenes tartalomnak minősül vagy nem egyeztethető össze a szolgáltató szerződési feltételeivel.⁴² Az indokolásban a döntés meghozatala során figyelembe vett tényeknek és körülményeknek, valamint a platform érveinek is szerepelniük kell, így azok megismerhetők, ennél fogva azokkal vitába lehet szállni.

Az összes online platformot üzemeltető szolgáltatónak a rendeletben meghatározott döntést követően legalább hat hónapig hozzáférést kell biztosítania a szolgáltatás igénybe vevőinek – köztük a bejelentéssel élő magánszemélyeknek és szervezeteknek – egy olyan hatékony belső panaszkezelési rendszerhez, amely lehetővé teszi számukra a panaszok elektronikus úton és ingyenesen történő benyújtását.⁴³ A jogalkotó elvárása, hogy a rendszer könnyen hozzáférhető és felhasználóbarát legyen, valamint lehetővé tegye és elősegítse a kellően pontos és megfelelően indokolt panaszok benyújtását. További előírás, hogy a szolgáltatók megkülönböztetéstől

⁴¹ DSA 17. cikk (1) bekezdés a)–d) pont.

⁴² DSA 20. cikk (1) bekezdés a)–d) pont.

⁴³ DSA 20. cikk (1) bekezdés.

mentesen, kellő gondossággal és nem önkényesen eljárva kezeljék a belső panaszkezelési rendszerükben benyújtott panaszokat. A szolgáltatóknak indokolatlan késedelem nélkül kell tájékoztatniuk a panaszosokat a panasz tárgyát képező információkkal kapcsolatos indokolt döntésükről. Ha a belső panaszkezelési eljárás nem vezet eredményre, akkor a szolgáltatást igénybe vevők, a bejelentéssel élő magánszemélyek és szervezetek tanúsított peren kívüli vitarendező testülethez fordulhatnak.⁴⁴

*Peren kívüli vitarendezési testület: az Online
Platform Vitarendező Tanács*

A vitarendezési testületeket a digitális szolgáltatási koordinátor – Magyarország esetében az NMHH – legfeljebb öt éves, ám megújítható időszakra tanúsítja.⁴⁵ Hazánkban egy ilyen peren kívüli vitarendezési testület működik, az NMHH 2024. augusztus 29-én tanúsította az Online Platform Vitarendező Tanácsot,⁴⁶ bővítve ezzel a jogorvoslati lehetőségek körét.⁴⁷ Ha egy online platform korlátozta, letiltotta a felhasználó tartalmát, felfüggesztette a felhasználó fiókját, és bár panaszt tett, de azt elutasították, abban az esetben ez a vitarendezési tanács segíthet peren kívül megegyezni a szolgáltatóval.⁴⁸ A peren kívüli vitarendezési testületekre – ekképpen az Online Platform Vitarendező Tanácsra – vonatkozó részletes szabályokról a 4/2024. (III. 21.) NMHH rendelet (a továbbiakban: NMHH rendelet) szól.⁴⁹

Az Online Platform Vitarendező Tanács által hozható döntések áttekintése során a békéltető testületekre 2024. január 1-jéig vonatkozó szabályozás

⁴⁴ SELNICEAN 2024C: 475–488.

⁴⁵ DSA 21. cikk (3) bekezdés.

⁴⁶ European Commission 2025.

⁴⁷ ZALAVÁRI 2024.

⁴⁸ OPVT [é. n.].

⁴⁹ E szabályokat az internetes közvetítő szolgáltatások egyes szabályairól szóló 2023. évi CIV. törvény (a továbbiakban: Iszt.) 22. § a)–d) pontjában kapott felhatalmazás alapján az NMHH elnöke rendelte el.

rémlik fel előttünk. Az eljárás során a vitarendezési testület elsősorban egyezséget kísérel meg létrehozni a felek között. Ha az egyezség megfelel a digitális szolgáltatásra vonatkozó szabályoknak, a testület azt jóváhagyja, ellenkező esetben vagy egyezség hiányában az eljárást folytatja. Egyezség hiányában a vitarendezési testület a jogvita érdemében

- kötelezést tartalmazó döntést hoz, ha a kérelem megalapozott, és az online platformot üzemeltető szolgáltató az eljárás kezdetekor vagy legkésőbb a döntés meghozataláig nyilatkozatában a testület döntését magára nézve kötelezőként ismeri el (aláveti magát a tanács döntésének), és ebben az esetben a döntésnek tartalmaznia kell, hogy a szolgáltatót milyen kötelezettségek terhelik;⁵⁰
- ajánlást tesz, ha a kérelem megalapozott, de az online platformot üzemeltető szolgáltató a vitarendezési testület döntését magára nézve nem ismerte el kötelezőként (nincs alávetési nyilatkozat); vagy
- a kérelem megalapozatlansága esetén a kérelmet elutasító döntést hoz.⁵¹

Gyakran éri az a kritika az alternatív vitarendezési módozatokat, hogy a bírósági eljáráshoz képest kevesebb bennük az eljárási garancia. A következők értelmében az elemzett peren kívüli vitarendezés esetén nem lehetnek hasonló fenntartások az eljáró testülettel szemben. A digitális szolgáltatási koordinátor kizárólag az alábbi feltételek mindegyikének – bizonyított – fennállása esetén tanúsítja a peren kívüli vitarendezési testületet:

- pártatlan és pénzügyileg független az online platformot üzemeltető szolgáltatóktól és az online platformot üzemeltető szolgáltatók által nyújtott szolgáltatások igénybe vevőitől, köztük a bejelentésekkel élő magánszemélyektől vagy szervezetektől;
- rendelkezik a szükséges szakértelemmel a jogellenes tartalom egy vagy több területén vagy az online platformok egy vagy több típusa szerződési feltételeinek alkalmazása és érvényesítése vonatkozásában felmerülő kérdésekben, lehetővé téve, hogy a testület hatékonyan hozzájáruljon a vitarendezéshez;
- tagjainak díjazása nem függ az eljárás kimenetelétől;

⁵⁰ NMHH rendelet 13. § (2) bekezdés.

⁵¹ Iszt. 19. § (1)–(2) bekezdés.

- ♦ az általa kínált peren kívüli vitarendezés elektronikus hírközlési technológia használatával könnyen hozzáférhető, és biztosítja a vitarendezés elindításának és a szükséges igazoló dokumentumok online benyújtásának lehetőségét;
- ♦ képes gyorsan, eredményesen és költséghatékonyan rendezni a vitákat, az EU intézményeinek legalább egy hivatalos nyelvéen;
- ♦ a peren kívüli vitarendezésre egyértelmű és tisztességes, könnyen és nyilvánosan hozzáférhető eljárási szabályzatnak, valamint az alkalmazandó jognak megfelelően kerül sor.⁵²

Az Iszt. 20. § (4) bekezdése szerint Online Platform Vitarendező Tanács elnöke és tagja az lehet, aki jogi végzettséggel és legalább három év szakmai gyakorlattal rendelkezik. Az NMHH elnöke a rendeletben a testületi tag alkalmasságának további feltételeit is meghatározhatja, és ezt meg is teszi: a 2. § (1) bekezdése szerint a vitarendezési testület elnöke vagy tagja az a cselekvőképes magyar állampolgár lehet, aki a szakmai megfelelés körében

- ♦ egyetemi jogi végzettséggel és
- ♦ jogi szakvizsgával,
- ♦ Magyarországon elismert tudományos fokozattal vagy
- ♦ felsőoktatási intézményben legalább tízéves jogi oktatói gyakorlattal rendelkezik.

E feltételek mellett legalább hároméves szakmai tapasztalattal kell rendelkeznie a vitarendezési testület tanúsítványában megjelölt valamelyik szakterületen is. A médiahatóság elnöke a különböző szakmai szervezetek jelöltjei közül hét szakembert választott ki, két további tagot pedig a vonatkozó NMHH rendelettel összhangban maga delegált a tanácsba – szem előtt tartva, hogy a kiválasztott tagok különböző területekről hozott szakértelemmel járulhassanak hozzá a megalakuló testület hatékony működéséhez.⁵³

Fontos azonban, hogy a DSA rendelet 21. cikk (2) bekezdése értelmében a peren kívüli vitarendezés eredménye nem kötelező a felek számára,

⁵² DSA 21. cikk (3) bekezdés.

⁵³ NMHH 2024.

valamint e cikk (1) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy a szabályozás nem érinti a szolgáltatás érintett igénybe vevőjének azon jogát, hogy az online platformot üzemeltető szolgáltatók döntései ellen az alkalmazandó joggal összhangban bármely szakaszban bírósági eljárást kezdeményezzen. Következésképpen fordulhat a nemzeti hatóságokhoz, és végső soron a bíróságokhoz is, ugyanúgy, ahogy a „hagyományos” médiával kapcsolatos problémák esetében.⁵⁴ A magyar szabályozás megerősíti, hogy a szolgáltatás igénybe vevője a szolgáltatással összefüggő jogviták rendezése érdekében polgári peres eljárást indíthat a közvetítő szolgáltató ellen, így különösen a DSA rendelet 14. cikke szerinti szerződési feltételek közvetítő szolgáltató általi megsértése, valamint a szolgáltatás igénybe vevőit megillető, a DSA rendelet 14. cikk (4) bekezdésében említett alapvető jogok megsértése esetén, továbbá a közvetítő szolgáltató DSA rendelet 16. cikk (5) bekezdése és 17. cikk (1) bekezdése szerinti döntésével, illetve intézkedésével szemben, és a belső panaszkezelési rendszerben benyújtott panasz tárgyában – az online platformot üzemeltető szolgáltató által – hozott döntéssel szemben.⁵⁵ Az Iszt. 19. § (4) bekezdése előírja, hogy a vitarendezési testület döntése, illetve ajánlása nem érinti a kérelmezőnek azt a jogát, hogy igényét az eljárás bármely szakaszában bírósági eljárás keretében érvényesítse.

A DSA rendeletben felvázolt peren kívüli vitarendezési testület döntése tehát kikerülhető. Ezt meghaladóan a kilátásba helyezett szankció sem elretentő hatású: ha a közvetítő szolgáltató a vitarendezési testület döntésében vagy ajánlásában foglaltakat figyelmen kívül hagyja, vagy azoknak nem tesz eleget, a vitarendezési testület a közvetítő szolgáltatót felhívja a döntésében vagy az ajánlásában foglaltaknak megfelelő magatartás tanúsítására. Ha a felhívás eredménytelen, a vitarendezési testület – a kérelmező személyes adatainak megjelölése nélkül – a jogvita tartalmának rövid leírását és az eljárás eredményét nyilvánosságra hozza, továbbá a DSA rendelet 21. cikk (4) bekezdése szerinti éves jelentésében információt szolgáltat az NMHH elnöke részére az egyedi jogvítás ügy részleteiről.

⁵⁴ HERCSEL 2022.

⁵⁵ Iszt. 3. § (3) bekezdés.

*A peren kívüli vitarendezési testületek
elhelyezkedése a bináris fogalmi mátrixban*

Az erősségek oldalán szerepel, hogy a vitarendezési testületeket a nemzeti digitális szolgáltatási koordinátorok tanúsítják, ami egységes minőségbiztosítást és függetlenséget jelent. Jelen van a szakértelem, szakterületekre specializálódnak. Az eljárás költséghatékony, figyelemmel arra, hogy a felhasználók számára ingyenesen vagy jelképes összegért elérhető, a platformokat pedig együttműködési kötelezettség terheli. Eredménye nem kötelező, de gyorsabb alternatívát kínál a bírósági eljáráshoz képest. A tanúsított peren kívüli vitarendezési testületek évente jelentést tesznek működésükről annak a digitális szolgáltatási koordinátornak, amely tanúsította őket, megjelölve legalább a beérkezett viták számát, az e viták kimenetelére vonatkozó információkat, a rendezésükhöz szükséges átlagos időtartamot, valamint a felmerült hiányosságokat vagy nehézségeket, ez a transzparencia ugyancsak az eljárás erőssége.

Nyilvánvaló gyengeség, hogy a peren kívüli vitarendezés eredménye, a döntések nem kötelezők a felek számára. Gyengeség a területi korlát is, kizárólag uniós székhelyű szervezetek tanúsíthatók, ami a globális platformok esetén nehézségeket okozhat. Az egyetemi oktatás alatt szerzett tapasztalataim alapján a felhasználók többsége nem ismeri ezt a peren kívüli vitarendezési lehetőséget, főleg a nemzeti nyelveken hiányoznak a tájékoztató anyagok, és azok a szervezett tájékoztató kampányok, amelyek például az OVR-platform esetén adottak voltak. Vitatható, de álláspontom szerint a tanúsítási időkorlát is gyengeség: a vitarendezési testületeket a digitális szolgáltatási koordinátor csupán öt éves időszakra tanúsítja, ezt követően a hosszabbítás érdekében megújítást kell kezdeményezni.

Lehetőségként szerepel a tárgykör esetleges bővítése a tartalommoderáláson túl adatvédelmi vitákra is. Ugyancsak lehetőség a digitális eszközök integrációja, a mesterségesintelligencia-használaton alapuló előszűrés gyorsabb ügyintézkést tesz lehetővé. Az eljárástípus lehetőséget teremt az uniós koordináció erősítésére is, a digitális szolgáltatási koordinátorok közötti tapasztalatcserre egységesebb gyakorlatot eredményezhet.

A közösségimédia-felületeken való megjelenés lehetőséget teremt a felhasználói részvétel fokozására és az eljárás népszerűsítésére.

A veszélyek oldalán szerepel a túlterheltség: a nagyobb platformokat érintő tömeges panaszok eláraszthatják a testületeket. A vitarendezési testület döntése, illetve ajánlása nem érinti a kérelmezőnek azt a jogát, hogy igényét az eljárás bármely szakaszában bírósági eljárás keretében érvényesítse, ami aláássa a rendszer iránti bizalmat. Ugyancsak veszély, hogy a nemzeti digitális szolgáltatási koordinátorok eltérő tanúsítási gyakorlata töredezettséget és jogbizonytalanságot okozhat az uniós keretrendszerben.⁵⁶

Összességében a rendszer előnyeit a gyorsaság, a szakértelem és a költséghatékonyság jelentik, de a hatékonyság függ a felhasználói tudatosságtól és a platformok együttműködésétől. Mindezekből következően a bináris fogalmi mátrix elmélete alapján ez az alternatív vitarendezési mód⁵⁷ is az önmagukban kevésbé hatékony módok közé, a „nem” csoportba sorolható.

ÖSSZEGRÉS

Az online vitarendezési platform megszűnését követően az online vitarendezés európai ökoszisztémája kettős pillérre épül: a megerősített, részben kötelező erejű nemzeti békéltetésre és a DSA szerinti tanúsított fórumokra, amelyeknél a felhasználói tudatosság, a platformok együttműködése és az intézményi kapacitások döntik el a tényleges hatékonyságot.

A versenyképesség előmozdítása a gazdasági és társadalmi fejlődés kulcsa. A versenyképesség megerősítése ugyan gazdasági jellegű kérdésnek tűnhet, de a jogi versenyképesség épp ilyen fontos kérdés. Utóbbi annyit jelent, hogy a jogszabályoknak szolgálniuk és támogatniuk kell mind az állampolgárokat, mind a vállalkozásokat.⁵⁸ A békéltető testületeket érintő változások a vállalkozások és a fogyasztók közötti piaci egyensúly biztosítását

⁵⁶ BURI–HOBOKEN 2021: 24.

⁵⁷ Európai Bizottság 2022.

⁵⁸ Végső előterjesztői indokolás a Magyarország versenyképességének javítása érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2025. évi LXVII. törvényhez – Általános indokolás.

célozzák, és egyaránt hozzájárulnak a vállalkozások hatékonyabb működésének elősegítéséhez, illetve a fogyasztóvédelem magas szintjének fenntartásához. A hatékonysági értékelés alapján a bináris fogalmi mátrixban a békéltetés az „igen”/„is-is” határán helyezkednek el. A békéltetés az online meghallgatási főszabállyal és kétszázötvenezer forintig alávétés nélküli kötelezéssel érzékelhetően közelebb került az „igen” tartományhoz, de a bizonyítás korlátai miatt továbbra is az állami igazságszolgáltatással összekapcsolva a leghatékonyabb.

A DSA-fórumok – kötelező erő hiányában – a „nem”, az önmagukban kevésbé hatékony módzatok csoportjában foglalnak helyet. A DSA által előírt belső panaszkezelés és a tanúsított peren kívüli vitarendező testület gyors, professzionális és hozzáférhető jogorvoslati út, de a döntések nem kötelező jellege és a csupán reputációs jellegű szankciók korlátozzák a tényleges hatékonyságát.

A modern online vitarendezést a köz- és magánjogi fórumok intelligens összekapcsolása és a digitális eljárások fejlesztése határozza meg. Az online térben történő vitarendezés akkor lesz igazán eredményes, ha a békéltetés megerősített eszközeit és a DSA-ban felvázolt fórumok rugalmasságát céltudatosan integrálja, miközben megőrzi, ám optimalizálja a bírósági jogvédelemhez vezető hidakat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BURI, Ilaria – VAN HOBOKEN, Joris (2021): *The Digital Services Act (DSA) Proposal: a Critical Overview*. 2021. október 28. Online: https://dsa-observatory.eu/wp-content/uploads/2021/11/Buri-Van-Hoboken-DSA-discussion-paper-Version-28_10_21.pdf
- FARKAS Márton (2025): Megszűnik az EU online vitarendezési platformja. *Jogadó*, 2025. január 23. Online: <https://www.jogado.hu/megszunik-az-eu-online-vitarendezesi-platformja/>
- GÁRDOS Péter – RÁCZ András (2012): Néhány gondolat a Pénzügyi Békéltető Testületről. *Gazdaság és jog*, 20(4), 17–21.
- GOMBOS Katalin – SELNICEAN László (2023): A fogyasztói jogérvényesítés lehetőségei az online térben. *Forum Acta Juridica et Politica*, 13(2), 49–57.

- HERCSEL Adél (2022): Az EU elintézte: hamarosan sokkal nagyobb élmény lesz használni a netet. *Index.hu*, 2022. november 24. Online: <https://index.hu/belfold/2022/11/24/digital-services-act-dsa-eu-koltay-andras-nmhh-mediahatosag-online-platform>
- HORVÁTH Éva (2023): Új szabályok lépnek életbe a békeltető testületi eljárásban. *Vg.hu*, 2023. december 29. Online: <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2023/12/uj-szabalyok-lepnek-eletbe-a-bekelteto-testuleti-eljarasban>
- SELNICEAN László (2023): Alternatív vitarendezés a COVID idején. In POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Jog válság idején*. Budapest: Pázmány Press, 333–342.
- SELNICEAN László (2024a): A fogyasztói igényérvényesítés kihívásai és megoldásai. In GOMBOS Katalin (szerk.): *A fogyasztóvédelem aktuális kihívásai*. Budapest: Ludovika, 77–96. Online: https://doi.org/10.36250/01233_04
- SELNICEAN László (2024b): A fogyasztói igényérvényesítés vívmányai: a cselekvő és elérhető fogyasztóvédelem. *Magyar Jog*, 71(12), 705–711.
- SELNICEAN László (2024c): Engedelmeskedsz-e a felszólításnak? A DSA és a DMA hatásai a vitarendezésre. In KOLTAY András – SZIKORA Tamás – LAPSÁNSZKY András (szerk.): *Vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. Budapest: ORAC, 475–488.
- SIMON Rita (2016): A fogyasztói viták alternatív vitarendezése Európában – ötletverseny és forum shopping a nemzeti szabályozás és implementációs kötelezettség tükrében? *Iustum Aequum Salutare*, 12(2), 63–89.
- ZALAVÁRI György (2024): Az online vitarendezési platform működése. *Jogászvilág*, 2024. szeptember 19. Online: <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/az-online-vitarendezesi-platform-mukodese/>

Egyéb források

1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-155-00-00.44>
2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2010-185-00-00.7>
2023. évi CIV. törvény az internetes közvetítő szolgáltatások egyes szabályairól. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-104-00-00.7>
- 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2003-151-20-22>
- A Kúria BH 2019.10.271. számon közzétett Pfv.V.20.789/2018/9. számú ítélete.
- A Kúria Gfv.VII.30.090/2013/4. számú precedensképes határozata.
- A Kúria Pfv.IV.20.139/2014/4. számú precedensképes határozata.

- A Kúria Pfv.V.20.510/2014/5. számú precedensképes határozata.
- A Kúria Pfv.V.20.904/2018/9. számú precedensképes határozata.
- A Kúria Pfv.III.20.007/2022/4. számú precedensképes határozata.
- A T/11922. számú törvényjavaslat 28–34. §-aihoz fűzött indokolás.
- A T/3517. számú törvényjavaslat 5. §-ához fűzött indokolás.
- A Bizottság 1998. március 30-i 98/257/EK ajánlása a fogyasztói jogviták bírósági eljáráson kívüli rendezésére hatáskörrel rendelkező testületekre vonatkozó elvek tárgyában.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU, Euratom) 2024/2509 rendelete (2024. szeptember 23.) az Unió általános költségvetésére alkalmazandó pénzügyi szabályokról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/ALL/?uri=CELEX:32024R2509>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/3228 rendelete (2024. december 19.) az 524/2013/EU rendelet hatályaon kívül helyezéséről, valamint az (EU) 2017/2394 és az (EU) 2018/1724 rendeletnek az európai online vitarendezési platform megszüntetése tekintetében történő módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/?uri=CELEX%3A32024R3228>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 524/2013/EU rendelete a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=celex:32013R0524>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2022. október 19-i 2022/2065 rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32022R2065>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 2013/11/EU irányelve a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0011>
- Budapesti Békéltető Testület [é. n.]: *Online vitarendezés*. Online: <https://bekeltet.bkik.hu/hirek/online-vitarendezes>
- Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (2020): *Fogyasztóvédelmi vitarendezés*. Online: www.bkik.hu/hu/szolgaltatasok/tudastar/online-vitarendezes
- Európai Bizottság (2022): *A digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály: biztonság és elszámoltathatóság az online környezetben*. 2022. október 27. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/digital-services-act>
- European Commission (2025): *Out-of-court Dispute Settlement Bodies Under the Digital Services Act (DSA)*. 2025. augusztus 29. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/dsa-out-court-dispute-settlement>
- Gazdasági Versenyhivatal (2024): *A mesterséges intelligencia piaci versenyre és fogyasztókra gyakorolt hatásainak vizsgálata. A Gazdasági Versenyhivatal AL/234/2024. számú piacelemzésének eredményeként készült tanulmány*. Budapest: Gazdasági Versenyhivatal. Online: https://gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/

piacelemzesek/mesterseges-intelligencia_piacelemzes_tanulmany_2024_10_21&inline=true

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?-docid=a1100425.atv>

Nemzeti Kereskedelmi és Fogyasztóvédelmi Hatóság (2025): *Vállalkozások figyelmébe – a békéltetésre vonatkozó szabályok változása*. 2025. július 28. Online: <https://nkfh.gov.hu/hirek/vallalkozasok-figyelmebe-a-bekeltetesre-vonatkozó-szabalyok-valtozasa>

NMHH (2024): *Átvették kinevezésüket az Online Platform Vitarendező Tanács tagjai*. 2024. július 18. Online: https://nmhh.hu/cikk/247668/Atvettek_kinevezesuket_az_Online_Platform_Vitarendezo_Tanacs_tagjai

OPVT [é. n.]: *Online Platform Vitarendező Tanács*. Online: <https://opvt.hu/opvt>

Országgyűlés Hivatala (2023): *Békéltetés az online térben*. 2023. április 12. Online: https://www.parlament.hu/documents/10181/64399821/Infojegyzet_2023_9_bekeltetes_az_online_terben.pdf/2b3ad9db-9925-1a30-17b7-d85f9f7cea3c?t=1681283910124

Tudatos Vásárlók (2008): *Békéltető testületek. Sokaknak segít a peren kívüli egyezség*. 2008. április 8. Online: <https://tudatosvasarlo.hu/cikk/bekelteto-testuletek-sokaknak-segit-peren-kivuli-egyezség>

Tudatos Vásárlók (2023): *Könnyebb lesz békéltető eljárásban visszakapni a pénzünket január 1-től*. 2023. december 19. Online: <https://tudatosvasarlo.hu/konnyebb-lesz-bekelteto-eljarasban-visszakapni-a-penzunket-január-1-tol/>

Végző előterjesztői indokolás a Magyarország versenyképességének javítása érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2025. évi LXVII. törvényhez – Indokolások Tára 2025/56.

Végző előterjesztői indokolás az elérhetőbb fogyasztóvédelem érdekében szükséges törvények módosításáról szóló 2023. évi XX. törvényhez – Általános indokolás – Indokolások Tára 2023/55.

Szűcs Anikó Edit

AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK HOLISZTIKUS
SZEREPE A DIGITÁLIS ÁTÁLLÁSBAN:
AZ EURÓPAI UNIÓ SZAKPOLITIKAI KERETE
ÉS FINANSZÍROZÁSI MECHANIZMUSAI¹

ABSZTRAKT

Ez a cikk a digitális átállás összetett folyamatát elemzi az Európai Unióban, különös tekintettel az állami támogatások kulcsfontosságú szerepére. Bemutatja az EU digitális stratégiájának fejlődését, a kezdeti digitális menetrendtől a jelenlegi, ambiciózus Digitális Évtized 2030 programig. Részletesen tárgyalja a digitális szakadék rétegeit és az azokra adott szakpolitikai válaszokat. A cikk feltárja a közvetlen pénzügyi (például Digitális Európa program) és a közvetett szabályozási támogatások (például DMA, DSA) formáit, valamint a forráselosztás mechanizmusait, beleértve a kohéziós alapok és a nemzeti operatív programok szerepét. Elemzi a támogatások hatását a gazdasági szereplőkre, a kkv-kra, a kulcsfontosságú iparágakra, valamint az e-kormányzat és a kiberbiztonság területére. Végül összefoglalja a legfőbb kihívásokat, mint a hatékonyság mérése és a regionális egyenlőtlenségek kezelése, hangsúlyozva, hogy a sikeres digitális átállás egy közös európai projekt.

Kulcsszavak: digitális átállás, állami támogatások, Európai Unió, kiberbiztonság, Digitális Európa program

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

THE HOLISTIC ROLE OF STATE AID IN THE DIGITAL
TRANSITION: THE EUROPEAN UNION'S POLICY
FRAMEWORK AND FUNDING MECHANISMS

ABSTRACT

This article analyses the complex process of the digital transition in the European Union, with a special focus on the crucial role of state aid. It presents the evolution of the EU's digital strategy, from the initial Digital Agenda to the current, ambitious Digital Decade 2030 program. The paper discusses in detail the layers of the digital divide and the policy responses addressing them. It explores the various forms of direct financial support (e.g. Digital Europe Programme) and indirect regulatory aid (e.g. DMA, DSA), as well as the funding allocation mechanisms, including the role of cohesion funds and national operational programs. The analysis covers the impact of state aid on economic actors, SMEs, key industries and the domains of e-governance and cybersecurity. Finally, it summarises the main challenges, such as measuring effectiveness and tackling regional disparities, emphasising that a successful digital transition is a collective European project.

Keywords: digital transition, state aid, European Union, cybersecurity, Digital Europe Programme

BEVEZETÉS

A 21. századot joggal nevezhetjük a digitális forradalom korának, amelyben a technológia már nem csupán kiegészítő eszköz, hanem a gazdaság, a társadalom és a kormányzás működésének alapvető mozgatórugója. A folyamat, amelyet digitális átállásnak nevezünk, messze túlmutat a pusztá digitalizáción. Míg a digitalizáció az analóg információk és folyamatok digitális formába való átalakítását jelenti, addig a digitális átállás egy mélyreható,

strukturális változás, amely a szervezeti kultúrát, az üzleti modelleket és a munkamódszereket is gyökeresen átalakítja a digitális technológiák integrálásával. A digitális átállás szorosan összefügg továbbá a zöldátállással is, a digitális technológiák (például okoshálózatok, precíziós mezőgazdaság, mesterséges intelligencia) ugyanis segíthetnek az energiahatékonyság növelésében és a fenntarthatósági célok elérésében. Az Európai Unió felismerte, hogy a globális versenyben való részvétel kulcsa egy olyan egységes digitális piac kiépítése, amely egyszerre támogatja a gazdasági növekedést, biztosítja a társadalmi kohéziót és garantálja a technológiai szuverenitást, azzal, hogy a digitális átállás számos kihívást is gördít elénk.² Ennek a célnak az eléréséhez az állami támogatások, mind a közvetlen finanszírozási programok, mind a szabályozási intézkedések, elengedhetetlen eszközökké váltak.

AZ EU DIGITÁLIS STRATÉGIÁJÁNAK ELMÉLETI HÁTTERE ÉS ALAPJAI

Az Európai Unió digitális menetrendje és szakpolitikai kerete

Az Európai Unió digitális menetrendje és szakpolitikai kerete egy dinamikusan fejlődő, hosszú távú stratégia, amelynek célja, hogy Európa vezető szerepet töltsön be a digitális átalakulásban. Ez a keretrendszer több, egymásra épülő kezdeményezésből áll, amelyek célja a digitális technológiák integrálása a gazdaságba és a társadalomba.

A szakpolitikai keret fejlődése több fázisra bontható. Az Európai Digitális Menetrend (2010–2020) volt az első átfogó uniós stratégia, amely az „Európa 2020” program egyik fő pillére volt. Fő célja, hogy az információs és kommunikációs technológiák teljes potenciálját kiaknázza a növekedés, az innováció és a munkahelyteremtés érdekében. A menetrend hét kulcsfontosságú területet határozott meg, nevezetesen az egységes digitális piac megteremtését, az interoperabilitás javítását, az internetbe vetett bizalom és kiberbiztonság erősítését, a szupergyors internet-hozzáférés biztosítását,

² STRIHÓ 2023: 139.

a K+F ösztönzését, a digitális készségek fejlesztését és a digitális technológiák felhasználását a klímaváltozás, az elöregedő társadalom és más társadalmi problémák megoldására.³

A Digitális Egységes Piac Stratégia (2015)⁴ az Európai Digitális Menetrendre épült, de sokkal konkrétabb célkitűzéseket fogalmazott meg a digitális egységes piac kiépítésére. Három fő pillére volt.⁵

- Jobb hozzáférés a digitális árukhoz és szolgáltatásokhoz: például a geoblokkolás megszüntetése és a határokon átnyúló e-kereskedelem szabályozásának harmonizálása.
- A digitális hálózatok és szolgáltatások fejlődését támogató környezet kialakítása: idetartozott a telekommunikációs szabályok felülvizsgálata és a kiberbiztonság megerősítése.
- A digitális gazdaság és a társadalom növekedési potenciáljának maximalizálása: olyan kezdeményezésekkel, mint a mesterséges intelligencia stratégiája és az adatalapú gazdaság fejlesztése.

Az Európai Unió kontextusában a jelenleg is alkalmazott digitális gazdaság és társadalom fogalmát elsősorban a digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató (DESI) jelentései és a Digitális Évtized 2030 szakpolitikai program keretében határozták meg.

A DESI mutató (digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató) volt a fő eszköz 2014 és 2022 között az EU-tagállamok digitális teljesítményének mérésére. 2023-tól a DESI beépült a Digitális Évtized helyzetéről szóló jelentésbe, de a mérési területek továbbra is iránymutatók. A fő területek, amelyek meghatározzák a digitális gazdaság és társadalom fogalmát az EU-ban, a digitális készségek, a digitális infrastruktúra, a vállalkozások digitalizációja és a közszolgáltatások digitalizálása.⁶

A Digitális Évtized 2030 szakpolitikai program⁷ a 2021-ben indított, *Európa digitális évtizede* elnevezésű uniós stratégia része. A Digitális Évtized

³ CSEH 2020: 51.

⁴ Európai Bizottság 2015.

⁵ STRIHÓ – SZEGEDI 2023: 130.

⁶ CSEH 2020: 51.

⁷ Európai Bizottság 2018.

2030 szakpolitikai program nem elvont célokat fogalmaz meg, hanem az alábbiak szerint négy, egymásra épülő pillért jelöl ki, mérhető célszámokkal alátámasztva.⁸

Digitális infrastruktúra

A modern, biztonságos és gyors digitális infrastruktúra az egész digitális gazdaság és társadalom alapja. Ezen a területen az a cél, hogy Európa vezető szerepet töltsön be a hálózatok és a technológiai fejlesztések terén.

- Gigabites hálózatok: a cél, hogy 2030-ra minden európai háztartás és vállalkozás számára elérhető legyen a gigabit-sebességű internetkapcsolat. Ez elengedhetetlen a felhőalapú szolgáltatások, a mesterséges intelligencia és az adatalapú alkalmazások hatékony működéséhez.
- 5G lefedettség: a program célja, hogy 2030-ra az EU valamennyi lakott területét 5G hálózat fedje le. A nagy sebességű és alacsony késleltetésű mobilhálózatok támogatják az „okosvárosok”, az önvezető autók és az ipari IoT (tárgyak internete) fejlődését.
- Adatközpontok és felhő-infrastruktúra: az EU erősíteni kívánja a saját felhőalapú infrastruktúráját, hogy csökkentse a külső (például amerikai és ázsiai) szolgáltatóktól való függőségét. Ez a technológiai szuverenitás egyik kulcsfontosságú eleme.

Készségek

Az európai polgárok digitális kompetenciáinak fejlesztése központi kérdés. A digitális átállás csak akkor lehet sikeres, ha a lakosság képes használni az új technológiákat és alkalmazkodni a digitális munkaerőpiachoz.

⁸ MISURACA–BROSTER–CENTENO 2012: 123.

- ♦ Digitális alapkészségek: a cél, hogy 2030-ra az EU lakosságának legalább 80%-a rendelkezzen digitális alapkészségekkel. Ez magában foglalja az online információkeresés, a kommunikáció, az online ügyintézés és a kiberbiztonsági alapismeretek elsajátítását.
- ♦ Az IKT-szakemberek száma: a program ambiciózus célja, hogy 2030-ra 20 millió IKT-szakember dolgozzon az EU-ban, ezzel jelentősen növelve a szakemberek számát, és csökkentve a hiányukat. Fontos, hogy a nők aránya is növekedjen ezen a területen.
- ♦ Oktatási reformok: az uniós tagállamok arra ösztönöznek, hogy a digitális készségeket integrálják az oktatási rendszerekbe, a közoktatástól a felnőttképzésig.

A vállalkozások digitalizációja

A vállalkozások, különösen a kis- és középvállalkozások (kkv-k) digitalizálása kulcsfontosságú a gazdasági versenyképesség és a termelékenység növelése szempontjából.

- ♦ A kulcsfontosságú technológiák alkalmazása: a cél, hogy 2030-ra az EU-ban a vállalkozások több mint 75%-a használjon olyan fejlett digitális technológiákat, mint a felhőalapú szolgáltatások, a mesterséges intelligencia vagy a *big data*. Jelenleg ez az arány még lényegesen alacsonyabb, különösen a kkv-k esetében.
- ♦ Innováció és startupok: az EU támogatja az innovatív, digitális üzleti modellek elterjedését, és növelni szeretné a sikeres startupok és „egyszarvúk” (*unicorn*) számát, amelyek új munkahelyeket és gazdasági értéket teremtenek.
- ♦ E-kereskedelem és online jelenlét: a vállalkozásoknak hatékonyan kell működniük a digitális egységes piacon, ennek érdekében a program ösztönzi az e-kereskedelem és az online értékesítési csatornák használatát a cégek körében.

A közszolgáltatások digitalizálása

A célok közt hangsúlyos szerepet kap még az állam és a polgárok kapcsolatának modernizálása. Ennek megfelelően 2030-ra a kulcsfontosságú közszolgáltatások 100%-ának online elérhetővé kell válnia, és minden polgárnak rendelkeznie kell egy biztonságos, határokon átnyúló digitális azonosítóval.

Ezek a célkitűzések és területek jelzik, hogy az Európai Unió egy holisztikus megközelítést alkalmaz, amely egyszerre fókuszál a technológiai alapokra (infrastruktúra), az emberi erőforrásra (kézségek) és a gazdasági motorra (vállalkozások) a sikeres digitális átállás érdekében. Az állami támogatások és a szakpolitikai programok mindezekhez nyújtanak pénzügyi és szabályozási kereteket.

A digitális szakadék rétegei és a szakpolitikai válaszok

A digitális szakadék jelensége az Európai Unióban azt a különbséget írja le, amely az egyének, a háztartások, a vállalkozások és a földrajzi régiók között fennáll a digitális technológiákhoz való hozzáférés, azok használatának képessége és a digitális készségek szintje tekintetében. A digitális átállás egyik legnagyobb kihívása a digitális szakadék felszámolása. Ez a probléma több szinten is jelentkezik. Első szintű szakadékként a fizikai hozzáférésre tekintünk, azaz az internet- és eszközellátottság különbségeire a városi és vidéki területek, valamint a különböző jövedelmi csoportok között. A vidéki területeken a piaci alapon nem megtérülő széles sávú hálózatok kiépítésére az állami támogatások nyújtanak megoldást. A második szintű szakadékot a társadalom tagjainak eltérő készségei, a technológia hatékony használatához szükséges tudás hiánya jelenti. A kevésbé képzett, idősebb vagy hátrányos helyzetű csoportok gyakran nem rendelkeznek igazán digitális kompetenciákkal, ami megnehezíti a munkaerőpiaci érvényesülésüket és a digitális szolgáltatásokhoz való hozzáférésüket. A harmadik szintű szakadék pedig a hasznosítással kapcsolatos különbségeké, tehát a technológia mélyebb, produktív célú felhasználásának a hiánya. Sok vállalkozás és polgár

használja ugyan a digitális eszközöket, de csupán passzív, fogyasztói célokra, ahelyett, hogy azokat termelékenységnövelésre vagy innovációra használná.

Az Európai Unió felismerte a digitális szakadék veszélyeit, ezért a Digitális Évtized 2030 programjában ambiciózus célokat tűzött ki a digitális készségek javítására, a széles sávú internet kiépítésére és a vállalkozások digitalizációjára. Ennek elérésében az állami támogatások és a szakpolitikai programok kulcsszerepet játszanak.

A szakpolitikai válaszok gyakorlati megnyilvánulásai

A fenti szakpolitikák elsődleges megnyilvánulása a jogalkotás területén figyelhető meg, kulcsfontosságú rendeletek megalkotása révén, mint például az általános adatvédelmi rendelet (GDPR),⁹ a digitális piacokról és a digitális szolgáltatásokról szóló rendeletek,¹⁰ valamint a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet.¹¹ A következő gyakorlati megnyilvánulásai a szakpolitikáknak a kapcsolódó pénzügyi eszközök, mint például a Digitális Európa program, az Európai Helyreállítási Alap és más uniós alapok, amelyek célzott támogatásokat nyújtanak a tagállamoknak és a vállalkozásoknak a digitális átállás finanszírozásához. Az uniós intézmények és a tagállamok

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló rendelet); Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet).

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet).

közötti szoros együttműködés, valamint a rendszeres jelentések (például a digitális évtized helyzetéről szóló jelentés) pedig segítik a célok elérésének nyomon követését és a szükséges kiigazítások elvégzését.

AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK FORMÁI ÉS A FORRÁSELOSZTÁS MECHANIZMUSAI

A támogatások típusai: közvetlen pénzügyi eszközök és közvetett szabályozási támogatások

A digitális átállás finanszírozási rendszere egy komplex, kétoldalú megközelítést alkalmaz, a közvetlen pénzügyi támogatások és közvetett szabályozási támogatások formájában.

A közvetlen pénzügyi támogatások a leginkább kézzelfoghatók, mivel közvetlenül anyagi forrásokat biztosítanak a kedvezményezettek számára. Egyik formája a kedvezményezettek által leginkább preferált, vissza nem térítendő támogatásoké. Az EU a digitális átállás területén számos programon keresztül nyújt ilyen támogatásokat, amelyek közül az alábbi programok érdemesek kiemelésre.¹²

- ♦ Digitális Európa program (Digital Europe Programme – DEP): a Bizottság által közvetlenül kezelt program, amelynek célja a technológiai szuverenitás erősítése és a digitális kapacitások fejlesztése. Támogatja a mesterséges intelligenciát, a felhőalapú infrastruktúrát és a digitális készségek fejlesztését.¹³
- ♦ Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz (RRF): a Next Generation EU terv részeként a tagállamoknak juttatott források, amelyekből jelentős rész jut a digitális átállás támogatására. Ezeket a tagállami tervekben meghatározott célok mentén használják fel. Az RRF bár teljesítette a digitális célokra előírt 20%-os küszöböt, stratégiai fókusz hiányában elszalasztott lehetőségnek bizonyult: a tagállamok gyakran

¹² SZEGEDI–TELEKI 2024: 248.

¹³ GOMBOS–STRIHÓ 2022: 156.

nem a legégetőbb digitális hiányosságokat kezelték, így a program hozzájárulása a digitális átálláshoz korlátozott maradt.¹⁴

- Strukturális és beruházási alapok: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+) forrásaiból a tagállamok regionális szinten támogatják a kkv-k digitalizációját és a digitális készségek fejlesztését.

A támogatások másik formája a kedvezményes hiteleké és garanciáké. Az Invest-EU program¹⁵ az EU stratégiai beruházási programja. A program révén nyújtott hitelgaranciák csökkentik a pénzügyi kockázatokat, és ösztönzik a magánbefektetőket a digitális beruházásokra, például a széles sávú hálózatok kiépítésére. Ezek a pénzügyi eszközök különösen a kkv-k számára jelentenek nagy segítséget, mivel kedvezőbb feltételeket kínálnak a piaci hitelekénél.

A fentiekkel ellentétben a közvetett szabályozási támogatások olyan támogatási formák, amelyek nem pénz formájában jelennek meg, hanem a jogszabályi és adózási környezet alakításával serkentik a digitális fejlődést. A közvetett szabályozási támogatások gyakrabban ismert formái az adókedvezmények és az adóvisszatérítések. Számos tagállam kínál kutatási és fejlesztési (K+F) adókedvezményeket a digitális innovációs projekteket megvalósító cégek számára. Ez csökkenti az innováció kezdeti költségeit és kockázatát. A beruházási adókedvezmények révén pedig a vállalkozások adóalapjukból levonhatják a digitális eszközök (például szerverek, szoftverek) beszerzési költségének egy részét. A jogszabályi és szabályozási támogatások a társadalom által kevésbé ismertek. Ennek keretében az EU olyan jogszabályokat hoz, mint a Digital Services Act és a Digital Markets Act, amelyek a versenyt és az innovációt mozdítják elő, egyenlő feltételeket teremtvé az európai digitális szereplők számára. Az egységes digitális piac megteremtése egy olyan közvetett támogatás, amely a közös szabványok és az interoperabilitás elősegítésével támogatja a digitális ökoszisztéma fejlődését.

¹⁴ European Court of Auditors 2025.

¹⁵ Lásd: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/investeu_en; https://investeu.europa.eu/index_en

A forráselosztás mechanizmusai és a monitoringrendszerek

Az uniós forráselosztás rendszere összetett, és a közvetlen, illetve a közvetett mechanizmusok kombinációján alapul. A közvetlen mechanizmusok közvetlenül az Európai Bizottság vagy végrehajtó ügynökségei által kezelt programok, mint a Digitális Európa program vagy a Horizont Európa. Ezek a programok általában nemzeti vagy nemzetközi konzorciumokat céloznak meg, amelyek kutatási, fejlesztési vagy demonstrációs projekteket valósítanak meg. Ezzel szemben a közvetett mechanizmusok esetén a források a tagállamokon keresztül jutnak el a kedvezményezettekhez, például a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz és a strukturális és beruházási alapok révén. A tagállamok nemzeti helyreállítási terveket vagy operatív programokat dolgoznak ki, amelyekben meghatározzák a digitális beruházások prioritásait és a támogatási felhívásokat. A teljes pénzügyi keret szempontjából a közvetett mechanizmusok a jelentősebbek.

A források átlátható és hatékony felhasználása érdekében az EU szigorú ellenőrzési és felügyeleti mechanizmusokat működtet. A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató folyamatosan figyelemmel kíséri a tagállamok digitális teljesítményét. Emellett az Európai Csalás Elleni Hivatal és – a megerősített együttműködésben részt vevő tagállamok esetén – az Európai Ügyészség is nyomozást folytathat az uniós forrásokkal kapcsolatos visszaélések ügyében.¹⁶

AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK HATÁSA
A GAZDASÁG ÉS A TÁRSADALOM SZINTJÉN

A kis- és középvállalkozások (kkv-k) digitalizációs forradalma

A kkv-k digitalizációjának támogatása létfontosságú az egész gazdaság versenyképessége szempontjából. A digitális átállás során a kkv-k számos kihívással szembesülnek. Az egyik leggyakoribb korlát pénzügyi, a szoftverek,

¹⁶ CSEH 2020: 51.

a hardverek és a tanácsadás magas költségeik miatt sokszor elérhetetlenek. Az állami támogatások ezt a korlátot oldják fel, lehetővé téve a vállalatirányítási rendszerek, a felhőalapú könyvelési rendszerek vagy az e-kereskedelmi platformok bevezetését. A tudás- és kompetenciahiány sokszor összefügg a pénzügyi helyzettel, de attól függetlenül is fennáll: sok kkv-vezető nincs tisztában a digitális technológiák előnyeivel, vagy nem rendelkezik a megfelelő ismeretekkel a bevezetésükhöz. A támogatási programok ezért a technológia beszerzése mellett a munkavállalók digitáliskészség-fejlesztését is finanszírozzák. Az Európai Digitális Innovációs Központok tanácsadással és mentorálással segítik a kkv-kat a digitális átállásban. A versenyképesség elérése és megtartása, valamint a termelékenység növelése a piaci szereplők folyamatos kihívása. A digitalizált kkv-k hatékonyabban működnek, csökkentik a működési költségeiket és gyorsabban reagálnak a piaci változásokra. A digitális jelenlét (például webshopok) révén új piacokra léphetnek, ami növeli a bevételüket és a piaci részesedésüket.

*A kulcsfontosságú iparágak átalakítása:
gyártás és mezőgazdaság*

A kulcsfontosságú iparágak átalakulását célzottan segíteni kell, és erre az állami támogatások fókuszálnak is. Németország példája jól mutatja, hogyan lehet az ipari termelést digitalizálni és automatizálni.¹⁷ A német támogatások (Industrie 4.0) révén a vállalkozások olyan technológiákba fektethetnek, mint a mesterséges intelligencia, a robotizáció és a gyártásautomatizálási szoftverek, ami növeli a termelékenységet és a minőséget. A programmal kapcsolatosan azonban számos kritika is napvilágot látott, amelyek szerint problémát jelentett a nagyvállalati fókusz, a programnak a munkaerőpiacra gyakorolt hatásai és a kapcsolódó kiberbiztonsági kockázatok is.¹⁸

A mezőgazdaságban a támogatások a precíziós gazdálkodási technológiák elterjesztését célozzák. A gazdák támogatást kaphatnak GPS-vezérelt

¹⁷ SZIRBIK–BERNÁTH 2023: 174.

¹⁸ Bitkom 2025.

gépek, drónok és szenzorok beszerzéséhez, amelyek optimalizálják a növényvédő szerek és a víz felhasználását, ezzel növelve a termelés hatékonyságát és fenntarthatóságát. Az Európai Unió a Vidékfejlesztési Programon keresztül is jelentős forrásokat biztosít erre a célra.

A versenyképesség ösztönzése

A fentiek alapján tehát az állami támogatások többféle módon járulnak hozzá a vállalkozások versenyképességének növeléséhez. Egyrészt a termelékenység növelése révén, hiszen a digitalizációs támogatások eredményeképpen a vállalkozások modernebb, hatékonyabb technológiákat (például automatizált rendszereket, fejlett szoftvereket) tudnak bevezetni. Ez növeli a termelékenységet, csökkenti a működési költségeket és javítja a termékek minőségét. Másrészt a digitális technológiák segítségével a vállalkozások könnyebben léphetnek be a nemzetközi piacokra, tehát növelik az exportképességüket. A támogatások révén létrejövő online platformok, e-kereskedelmi rendszerek és digitális marketingeszközök lehetővé teszik számukra, hogy új ügyfeleket érjenek el, és ezáltal növeljék az exportból származó bevételüket. Harmadrészt pedig az állami támogatások célzottan segítik a kisebb, kevésbé tőkeerős vállalkozásokat. Ennek köszönhetően a kis- és középvállalkozások (kkv-k) is hozzáférhetnek olyan technológiákhoz, amelyek korábban csak a nagyvállalatok számára voltak elérhetők, ami csökkenti a piaci egyenlőtlenségeket, és erősíti az egységes piacot.

A DIGITÁLIS ÁLLAM ÉS A KÖZZSZOLGÁLTATÁSOK ÁTALAKULÁSA

E-kormányzat és a közigazgatás digitalizálása

Az e-kormányzat teszi lehetővé, hogy a polgárok és a vállalkozások online intézhessék ügyeiket, ami hatékonyabbá, átláthatóbbá és hozzáférhetőbbé teszi a közigazgatást. Az EU-s digitális személyiadat-tárca

alkalmazásának bevezetése is a polgárok bizalmának növelését szolgálja, lehetővé téve a személyes adatok és dokumentumok biztonságos tárolását.¹⁹

Tagállami szinten kiemelt figyelmet érdemel Dánia és Észtország. Dániában a MitID néven ismert egységes digitális azonosító a dán e-kormányzat alapköve. Ez a rendszer lehetővé teszi, hogy a polgárok egyetlen bejelentkezéssel férjenek hozzá az összes állami és banki szolgáltatáshoz, megszüntetve a jelszavak tömkelegét és növelve a biztonságot. Észtországban pedig az X-Road nevű decentralizált adatszereplatform teszi az észt rendszert egyedülállóvá. Az X-Road a „csak egyszeri” elv alapján működik, ahol a polgároknak csak egyszer kell megadniuk az adataikat, mivel a különböző állami adatbázisok a biztonságos hálózaton keresztül automatikusan kommunikálnak. A rendszerrel magával kapcsolatosan alapvetően nem voltak negatív visszacsatolások, azonban a digitális szakadékra és a kiberbiztonsági kérdésekre vonatkozóan itt is felmerültek aggályok.²⁰

A polgárok digitális készségeinek fejlesztése és a társadalmi befogadás

A digitális közszolgáltatások csak akkor lehetnek sikeresek, ha a polgárok képesek azokat használni. Az állami támogatások ezen a területen a digitális készségek fejlesztését célzó képzési programok és oktatási projektek finanszírozására összpontosítanak. Ez különösen fontos a hátrányos helyzetű csoportok (például idősebbek, alacsony jövedelműek) számára, mivel a digitális készségek hiánya megakadályozhatja őket a teljes értékű társadalmi részvételben.

¹⁹ STRIHÓ 2022: 82.

²⁰ ESPINOSA–PINO 2024.

Unió és nemzeti finanszírozási források

A digitális közszolgáltatások kapcsán a legfontosabb uniós forrás a már korábban említett Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz (RRF).²¹ A koronavírus-járvány utáni gazdasági helyreállítás céljából létrehozott alapból a tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy a forrásokat a digitális átállást támogató beruházásokra fordítsák. Ezek közé tartoznak az e-kormányzati rendszerek és a digitális infrastruktúra fejlesztései is. A vonatkozó strukturális és beruházási alapok, azaz az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+) célja a regionális különbségek csökkentése. Ezekből a forrásokból finanszírozzák a tagállamok digitális infrastruktúrájának fejlesztését, a digitális közszolgáltatások szélesebb körű elterjedését, valamint a digitális készségek fejlesztését célzó képzéseket.

Különösen jelentős a közvetlenül az Európai Bizottság által irányított Digitális Európa program, amely kifejezetten az európai digitális kapacitások és technológiák fejlesztésére fókuszál. A program több mint 176 millió eurót fektet be többek között a digitális közszolgáltatások kiépítésébe, a mesterséges intelligenciába és az adatok és a kiberbiztonság terén. A forrásokat pályázati felhívások útján osztják el, amelyekre a tagállami intézmények és vállalkozások pályázhatnak.²²

Érdemes még továbbá megemlíteni az eIDAS-rendeletet, amely elsősorban jogi keretet teremt az elektronikus azonosítás és bizalmi szolgáltatások területén, azonban a rendelet végrehajtását támogató projektek is részesülhetnek uniós forrásokból. E projektek célja az interoperábilis, határokon átnyúló digitális azonosítórendszerek és szolgáltatások létrehozása. Az EU minden polgár és vállalkozás számára ingyenes digitális személyiadat-tárcát kíván biztosítani alkalmazás formájában, amelyben biztonságosan tárolhatók a személyes adatok és dokumentumok.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/241 rendelete (2021. február 12.) a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz létrehozásáról.

²² Európai Bizottság 2018.

Az Európai Unió tagállamai hosszú távú stratégiai dokumentumokat dolgoznak ki, amelyek kijelölik a digitális fejlődés prioritásait és a források felhasználási irányait. Ezek a stratégiák biztosítják, hogy a nemzeti és az uniós források felhasználása összehangolt legyen.

A nemzeti fejlesztési programok forrásai részben a tagállamok saját költségvetése, részben uniós kohéziós források. Magyarországon a Digitális Megújulás Operatív Program Plusz²³ (DIMOP Plusz) az a program, amely a hazai e-kormányzati és digitális szolgáltatások fejlesztésére fókuszál. A digitális fejlesztések támogatása azonban egy horizontális prioritás, ami azt jelenti, hogy több operatív programban is megjelenik. Kiemelendő a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz²⁴ (GINOP Plusz), az egyik legjelentősebb operatív program a 2021–2027-es uniós ciklusban, amelynek fő célja a magyar gazdaság versenyképességének és a foglalkoztatásnak a növelése. Bár nem kizárólag a digitalizációra fókuszál, számos olyan alprogramot tartalmaz, amely közvetlenül támogatja a digitális átállást a vállalkozások szintjén, például a kutatást, a fejlesztést és az innovációt, valamint a munkaerő-fejlesztést. Ezek a programok a központi informatikai infrastruktúra, a szolgáltatások informatikai támogatása, valamint az ügyféloldali e-közigazgatási szolgáltatások fejlesztését célozzák.

Kiberbiztonság és adatvédelem mint kiemelt szempontok az állami támogatásokban

A digitális átállás növeli a kibertámadások kockázatát, ideértve az online szolgáltatások kapcsán a fogyasztók adatainak esetleges nem megfelelő kézbe kerülését is, ezért a kiberbiztonság és az adatvédelem prioritásként kezelése elengedhetetlen.²⁵ A támogatások jelentős része a kiberbiztonsági infrastruktúra és a biztonságos adatkezelés fejlesztésére irányul. A kiberbiztonság

²³ Magyar Kormány 2021a.

²⁴ Magyar Kormány 2021b.

²⁵ GOMBOS 2024: 53.

azonban nem kizárólag az adatok védelméről szól, hanem a bizalomépítéstről is. A sikeres digitális átálláshoz elengedhetetlen a polgárok bizalma a digitális rendszerek iránt. Ehhez azonban a polgároknak látniuk kell, hogy az adatvédelem szintje megfelelő, nem éri őket személyesen rossz tapasztalat, és a médiából sem érkeznek olyan információk, amelyek ezt a bizalmat megingatnák.

A támogatási programoknál mindig fontos jogi keret a GDPR, amelynek betartása alapfeltétele a támogatások elnyerésének. A támogatott projekteknek igazolniuk kell, hogy megfelelnek a GDPR-nak az adatminimalizálás, a jogszerű adatkezelés és a megfelelő adatbiztonsági intézkedések terén.

KIHÍVÁSOK ÉS A JÖVŐBELI KILÁTÁSOK

A támogatások hatékonyságának mérése és a visszaélések kockázata

A támogatások hatékonyságának mérése rendkívül összetett problémakör, amelyhez a pénzügyi és a társadalmi-gazdasági eredmények közötti összefüggések feltárására van szükség. A méréshez a következő módszereket alkalmazzák:²⁶

- Kvantitatív mutatók: a felhasznált támogatások aránya (abszorpció), a beruházások költséghatékonysága és a magántőke bevonásának mértéke.
- Kvalitatív elemzések: kérdőíves felmérések és interjúk, amelyek feltárják a projektek valós hatásait és a felmerülő kihívásokat.
- Kontrollcsoportos elemzés: a támogatásban részesült vállalkozások teljesítményének összehasonlítása egy hasonló, de támogatást nem kapott kontrollcsoport teljesítményével.

²⁶ ÖZBUČDAY–BROUWER 2016: 45–70.

*A regionális egyenlőtlenségek kezelése
a támogatásokon keresztül*

A regionális kohézió az EU egyik fő célkitűzése. Az uniós források elosztása során a kevésbé fejlett régiók kiemelt prioritást élveznek. A strukturális és beruházási alapok és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) célzottan finanszírozza a széles sávú internethálózatok kiépítését azokon a területeken, ahol a piaci szereplők számára ez nem gazdaságos.

Az EU digitális jövőjét formáló új stratégiák és programok

Az EU új jogszabályai és programjai egyre ambiciózusabbak, ami a digitális jövő iránti elkötelezettséget mutatja. A korábban már említett rendeletek a digitális piacokról és a digitális szolgáltatásokról a versenyt és a fogyasztói jogok védelmét célozzák a digitális térben, szabályozva a nagy online platformok (kapuőrök) működését.²⁷

A mesterséges intelligenciáról szóló rendelet a világ első átfogó jogszabálya, amely a mesterséges intelligencia kockázatalapú megközelítését alkalmazza, és szigorú szabályokat ír elő a magas kockázatú alkalmazásokra.

Az európai adatszabályozási stratégia²⁸ célja az egységes adatpiac létrehozása. Az európai adatkormányzásról szóló rendelet,²⁹ valamint a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált

²⁷ GOMBOS 2023: 98.

²⁸ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia. Brüsszel, 2020. február 19. COM(2020) 66 végleges.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete (2022. május 30.) az európai adatkormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet).

szabályokról szóló rendelet³⁰ jogi keretet teremt az adatok biztonságos megosztásához a magán- és a közszféra között, ezzel elősegítve az innovációt.

A DIGITÁLIS ÁTÁLLÁS HATÁSA A MUNKAERŐPIACRA ÉS AZ OKTATÁSRA

A digitális átállás nemcsak technológiai és gazdasági folyamat, hanem egyben a munka világának gyökeres átalakulása is. Az automatizáció, a mesterséges intelligencia és a robotika elterjedése alapjaiban változtatja meg a munkaköröket, ami új kihívásokat és lehetőségeket teremt a munkaerőpiacon.

A munkaerőpiac átalakulása és a digitális készségek jelentősége

A hagyományos, repetitív feladatokat egyre gyakrabban gépek és algoritmusok veszik át, ami a munkavállalóktól magasabb szintű digitális és kognitív készségeket követel meg. Egyre nagyobb szükség van a problémamegoldó képességre, a kritikus gondolkodásra és a kreativitásra. Az állami támogatások és az uniós programok, mint például az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+), kulcsszerepet játszanak ezen készségek fejlesztésében. Olyan képzési programokat finanszíroznak, amelyek a digitális írástudástól kezdve (például az idősebb generációk számára) egészen a specializált informatikai szaktudásig (például adattudósok és kibervédelmi szakemberek képzése) terjednek.

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról, valamint az (EU) 2017/2394 rendelet és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (adatrendelet).

A digitális oktatás és felnőttképzés szerepe

A digitális átállás sikere szorosan összefügg az oktatási rendszerek rugalmasságával és felkészültségével. Az állami támogatások révén a tagállamok modernizálhatják az iskolai infrastruktúrát, digitális tananyagokat fejleszhetnek és tanárokat képezhetnek a legújabb technológiák használatára. A felsőoktatásban és a felnőttképzésben a támogatások a *reskilling* (új szakma tanulása) és az *upskilling* (a meglévő szakmai tudás bővítése) programokat ösztönzik. Ezek a kezdeményezések segítenek a munkavállalóknak abban, hogy alkalmazkodjanak a változásokhoz, és versenyképesek maradjanak a jövő munkaerőpiacán.

Az „egész életen át tartó tanulás” koncepciója

A technológiai változások sebessége miatt az egész életen át tartó tanulás koncepciója vált a munkaerőpiaci stratégia központi elemévé. Az állami támogatások ösztönzik a vállalkozásokat, hogy fektessenek be a munkavállalók képzésébe, és arra buzdítják a polgárokat, hogy folyamatosan fejlesszék a képességeiket. Az uniós források segítenek létrehozni olyan digitális tanulási platformokat és mikrotanúsítványokat, amelyek rugalmas és személyre szabott tanulási utakat kínálnak. Ez nem csupán a gazdasági növekedést szolgálja, hanem a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez és a digitális befogadás erősítéséhez is hozzájárul.

ÖSSZEGZÉS: A DIGITÁLIS ÁTÁLLÁS
MINT KÖZÖS EURÓPAI PROJEKT

Az állami támogatások kulcsfontosságú szerepet játszanak a digitális átállás felgyorsításában az Európai Unióban. A támogatások nem csupán pénzügyi injekciókat jelentenek, hanem stratégiai eszközök, amelyek hidat képeznek a digitális technológiák és a gazdasági-társadalmi szereplők között. A jövőbeli szakpolitikáknak továbbra is holisztikus megközelítésre van szükségük,

amely egyszerre fókuszál az infrastruktúra kiépítésére, a humán erőforrások fejlesztésére és a versenyképes, biztonságos digitális környezet megteremtésére. A legfőbb kihívás a támogatások hatékonyságának folyamatos mérése és a regionális különbségek csökkentése, hogy senki ne maradjon le a digitális fejlődés útján.

A digitális átállás szorosan összefügg a zöldátállással is, hiszen a digitalizáció nemcsak a gazdaságot teszi hatékonyabbá, hanem a környezeti célok elérését is támogatja. A digitalizált rendszerek, mint például az okoshálózatok és a precíziós mezőgazdaság, jelentős energia- és erőforrás-megtakarítást eredményeznek, hozzájárulva ezzel a fenntarthatóbb jövő építéséhez. Az állami támogatások ezért mindkét átállásban egyidejűleg játszanak meghatározó szerepet.

Az uniós politika másik sarokköve a technológiai szuverenitás megteremtése. A geopolitikai kihívások és a globális technológiai verseny fényében létfontosságú, hogy Európa csökkentse a külső (elsősorban az amerikai és ázsiai) techóriásoktól való függőségét. A közpénzek célzott felhasználása (például a chipek gyártásának támogatása vagy a saját felhő-infrastruktúrák kiépítése) lehetővé teszi, hogy az EU saját technológiai kapacitásokat építsen ki, biztosítva ezzel a stratégiai autonómiáját.

Végül pedig a mesterséges intelligencia robbanásszerű fejlődése új dimenzióba helyezi a digitális átállást. Az EU úttörő jogszabálya, az MI-rendelet egyedülálló módon ösztönzi a felelős és etikus MI-fejlesztést. Az állami támogatásoknak ebben a kontextusban is kulcsszerepük van: biztosítaniuk kell, hogy az MI-rendszerek ne csak hatékonyak, hanem átláthatók, biztonságosak és az emberi jogokat tiszteletben tartók legyenek.

Végso soron a digitális átállás sikere nem a bevezetett technológiák számában mérhető – ahogyan arra az Európai Központi Bank korábbi elnöke, Mario Draghi is felhívta a figyelmünket –,³¹ hanem abban, hogy milyen mértékben járul hozzá a társadalmi kohézióhoz és az emberek mindennapi életének javításához. Az állami támogatások célja, hogy a digitális fejlődés ne csak a gazdasági elit, hanem a társadalom minden rétege számára elérhetővé váljon, megelőzve a digitális kirekesztést. A digitális átállás nem csupán

³¹ DRAGHI 2024.

eszközök beszerzése és fejlesztése, sőt alapvetően üzleti, politikai és oktatási hozzáállás. Ez a közös európai projekt, a digitális humanizmus alapelveire építve, azt ígéri, hogy egy olyan jövőt teremtsen, amelyben a technológia az ember szolgálatában áll.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CSEH Gergely (2020): A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató – Magyarország európai uniós teljesítménye a digitalizált világban. *Miskolci Jogi Szemle*, 15(1. ksz.), 51–60. Online: https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/10811/9_cseh...
- DRAGHI, Mario (2025): *Egy versenyképes stratégia Európa számára*. Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala. Online: https://commission.europa.eu/document/download/97e-481fd-2dc3-412d-be4c-f52a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20_%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf
- ESPINOSA, I. Victor – PINO, Antonia (2024): E-Government as a Development Strategy: The Case of Estonia. *International Journal of Public Administration*, 48(2), 86–99. Online: <https://doi.org/10.1080/01900692.2024.2316128>
- GOMBOS Katalin – STRIHÓ Krisztina (2022): A közösségi platformok és a Digitális Európa program magánjogi elemei. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Budapest: Ludovika, 149–173.
- GOMBOS Katalin (2023): Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban. In *Medias Res*, 12(2), 92–119. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.12.2.5>
- GOMBOS Katalin (2024): Az adatvédelem és az online szolgáltatások kapcsolódási pontjai. In *Medias Res*, 13(2), 52–67. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.13.2.4>
- MISURACA, Gianluca – BROSTER, David – CENTENO, Clara (2012): Digital Europe 2030: Designing Scenarios for ICT in Future Governance and Policy Making. *Government Information Quarterly*, 29(1), 121–131. Online: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2011.08.006>
- ÖZBÜÇDAY, Faith Cemil – BROUWER, Erik (2016): Measuring the Extent of European State Aid Control. An Econometric Analysis of the European Commissions Decisions. *Sosyöekonomi*, 24(30), 45–70. Online: <https://doi.org/10.17233/se.2016.10.003>
- STRIHÓ Krisztina – SZEGEDI László (2023): A digitális egységes piac kezdeti lépései – egységes uniós szabályozás eltérő tagállami végrehajtása? *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, 11(4), 127–147. Online: <https://doi.org/10.32575/ppb.2023.4.7>
- STRIHÓ Krisztina (2022): Az európai közigazgatás és a digitalizáció. In GOMBOS Katalin (szerk.): *Az európai jog 21. századi kihívásai*. Budapest: Ludovika, 79–96.

- STRIHÓ Krisztina (2023): Digitalizáció – közösségi platformok. In SIMÁNDI Irén (szerk.): *Harminc éves a Kodolányi János Egyetem 2. Társadalom és ember*. Székesfehérvár: Enigma, 132–146.
- SZEGEDI László – TELEKI Bálint (2024): EU Law Chapter on EU State Aid Rules. The Bumpy Ride From ‘Subsidy Control’ to ‘Subsidy Governance’. In NAGY, Zoltán (szerk.): *Economic Governance. The Impact of the European Union on the Regulation of Fiscal and Monetary Policy in Central European Countries*. Miskolc–Budapest: Central European Academic Publishing, 229–254.
- SZIRBIK Miklós – BERNÁTH Sára (2023): Digital Markets Act és a Digital Services Act várható hatásai a német jogrendszerben a magyar gyakorlat szempontjából. In *Medias Res*, 12(2), 169–189. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.12.2.8>

Egyéb források

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai adatstratégia. Brüsszel, 2020. február 19. COM(2020) 66 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/241 rendelete (2021. február 12.) a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz létrehozásáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32021R0241>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=uriserv:OJ.L_.2022.277.01.0001.01.HUN
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete (2022. május 30.) az európai adat-kormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32022R0868>

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról, valamint az (EU) 2017/2394 rendelet és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (adatrendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2854/oj/hun>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32024R1689>
- Bitkom (2025): *Industrie 4.0*. Online: <https://www.bitkom.org/sites/main/files/2025-09/bitkom-studienbericht-industrie40.pdf>
- Európai Bizottság (2015): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai digitális egységes piaci stratégia. 2015. május 6. COM(2015) 192 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>
- Európai Bizottság (2018): Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a Digitális Európa programnak a 2021–2027 közötti időszakra történő létrehozásáról. 2018. június 6. COM(2018) 434 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0434>
- Európai Bizottság (2024): A Bizottság végleges jelentése az InvestEU program időközi értékeléséről. SWD(2024) 229 végleges. Online: <https://euagenda.eu/publications/interim-evaluation-of-the-investeu-programme-final-report>
- European Court of Auditors (2025): *Support from the Recovery and Resilience Facility for the Digital Transition in EU Member States*. Online: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2025-13/SR-2025-13_EN.pdf
- Magyar Kormány (2021a): *Digitális Megújulás Operatív Program Plusz*. Online: <https://digitalismegujulas.kormany.hu/ddigitalis-megujulas-operativ-program-plusz-dimop-plusz>
- Magyar Kormány (2021b): *Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz*. Online: <https://digitalismegujulas.kormany.hu/ddigitalis-megujulas-operativ-program-plusz-dimop-plusz>

Szirbik Miklós

AZ UNIÓS VERSENYPOLITIKA VÁLASZAI A DIGITALIZÁCIÓS ÁTÁLLÁSRA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MAGYAR ÉS A NÉMET ÁLLAMI TÁMOGATÁSI PROGRAMOKRA¹

ABSZTRAKT

A világgazdaságban a következő tíz évben előreláthatóan létrehozott új értékek 70%-a digitálisan fog megvalósulni, így az Európai Unió által elszenvedhető értékvesztés kockázata folyamatosan növekszik. Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy az Európai Unió milyen eszközökkel igyekszik ösztönözni a digitális átállást, és az, hogy ezen belül az állami támogatások és az uniós versenypolitika milyen szerepet tölt be. A vonatkozó magyar és német állami támogatási gyakorlat bemutatása a két országban elérhető szubvenciók területén jó összehasonlítási alapot nyújt a területre jellemző kihívások jobb megismerése érdekében.

Kulcsszavak: digitális átállás, Európa digitális évtizede, globális verseny, az állami támogatások joga, hatékonyság

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

EU COMPETITION POLICY RESPONSES TO THE
DIGITAL TRANSITION WITH SPECIAL REGARD TO
HUNGARIAN AND GERMAN STATE AID PROGRAMS

ABSTRACT

With 70% of the new value expected to be created in the global economy over the next ten years to be digital, the risk of loss of value for the European Union is constantly increasing. This study aims to present the means by which the European Union is trying to stimulate the digital transition, and within this, the role of state aid and EU competition policy. The presentation of the relevant Hungarian and German state aid practices in the area of subsidies available in the two countries provides a reasonable basis for comparison in order to understand the challenges specific to the area better.

Keywords: digital transition, Europe's Digital Decade, global competition, state aid law, efficiency

BEVEZETŐ

A digitális ágazat az Európai Unió politikái szempontjából kulcsfontosságú területnek mondható, és elengedhetetlen eszköze egy olyan fenntartható fejlődésnek, amely támogatja Európa lakosságát és gazdaságát. Ennek megfelelően a 2021–2027-es időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keret is számos ehhez szükséges támogatást biztosít, és olyan eszközöket és finanszírozási programokat foglal magában, mint például a Digitális Európa program,² az Európai Hálózatfinanszírozási Eszköz,³ a Horizont Európa⁴ vagy a Kreatív

² Európai Bizottság [é. n. b].

³ Az Európai Parlament és a Tanács 1316/2013/EU rendelete (2013. december 11.) az Európai Hálózatfinanszírozási Eszköz létrehozásáról, a 913/2010/EU rendelet módosításáról és a 680/2007/EK és 67/2010/EK rendelet hatályaon kívül helyezéséről.

⁴ Az Európai Unió Tanácsa [é. n. a].

Európa.⁵ A 2028–2034-es uniós költségvetés tekintetében a Bizottság 409 milliárd euró elkülönítését javasolta az új Európai Versenyképességi Alap számára, s ennek egy része a Bizottság elképzelései szerint támogatni fogja a digitális átállást, és forrásokat biztosít számos stratégiai technológiához egy kifejezetten egyszerűsített uniós finanszírozás mellett. Például a következő Horizont Európa program a tervek szerint 175 milliárd eurót kapna a világszínvonalú innováció finanszírozására. Ez magában foglalná az élvonalbeli kutatási és technológiai infrastruktúrák finanszírozását, de az Európai Unió stratégiai autonómiáját javító projektek finanszírozását is. Néhány ilyen kulcsterületként az uniós döntéshozók a kvantum-számítástechnikát, a következő generációs mesterséges intelligenciát és az adatszuverenitást határozták meg.⁶

Ugyanakkor a digitális átállás számos kihívást jelent az EU számára, ahogyan erre az Európai Bizottság által megrendelt és 2024 szeptemberében megjelent, *Draghi-jelentés*⁷ elnevezéssel híressé vált szakértői elemzés is rámutat. Az elemzés alapján⁸ a világgazdaságban a következő tíz évben előreláthatóan létrehozott új értékek 70%-a digitálisan fog megvalósulni, így az Európai Unió által elszenvedhető értékvesztés kockázata folyamatosan növekszik. Az EU digitális termékeinek, szolgáltatásainak, infrastruktúrájának és szellemi tulajdonának jelenleg több mint 80%-a harmadik országokra támaszkodik az előállítás szempontjából. Ezzel szemben az Egyesült Államok és Kína a 2000-es évek elején bekövetkezett első internetes forradalom óta a digitalizáció felé terelték gazdasági modelljüket, és ez a tendencia a 2019-es MI-forradalom óta csak felgyorsult.

Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy az Európai Unió milyen eszközökkel igyekszik ösztönözni a digitális átállást, és az, hogy ezen belül az állami támogatások és az uniós versenypolitika milyen szerepet tölt be. A magyar és a német állami támogatási gyakorlat bemutatása a két országban

⁵ Az Európai Unió Tanácsa [é. n. b].

⁶ Európai Bizottság [é. n. c].

⁷ European Commission 2025a.

⁸ A jelentés vonatkozó szakaszát lásd European Commission 2025a: 67–91; KUTASI et al. 2024: 141–164.

elérhető szubvenciók területén jó összehasonlítási alapot nyújt a területre jellemző kihívások jobb megismerése érdekében.

Az Európai Unió céljai a digitális transzformáció területén és a megvalósítás hatékonysága

Az EU hatályos stratégiája a digitális transzformáció területén az *Európa digitális évtizede* elnevezésű program.⁹ A program keretében az alábbi célok megvalósítását tűzte ki célul az EU. A készségek területén kitűzött cél 20 millió IKT-szakember kiképzése, illetve hogy az alapvető digitális készségekkel a lakosság legalább 80%-a rendelkezzen. A vállalkozások digitális átalakulása célkitűzés keretében az EU el kívánja érni a technológia elterjedését, és azt, hogy az uniós vállalatok 75%-a használjon felhőalapú szolgáltatásokat, mesterséges intelligenciát vagy a *big datát*, továbbá hogy a kkv-k több mint 90%-a elérje a digitális intenzitás legalább alapszintjét. A biztonságos és fenntartható digitális infrastruktúrák területén cél, hogy az EU részesedése a globális termelésben megduplázódjon, hogy 10 000 klímasemleges, rendkívül biztonságos peremhálózati csomópont keletkezzen, valamint az, hogy üzembe helyezzék az első kvantumgyorsítással rendelkező számítógépet. A közszolgáltatások digitalizálása tekintetében cél, hogy a kulcsfontosságú közszolgáltatások 100%-ban online elérhetők legyenek (a polgárok 100%-a férjen hozzá online az orvosi dokumentációhoz vagy a digitális személyazonosítóhoz).

Ezek az ambiciózus célok ugyanakkor technológiai, pénzügyi és adminisztratív szempontból is kihívást jelentenek az EU és a tagállamok számára egyaránt, elég csak a kiberbiztonságot szolgáló uniós jogharmonizáció átültetésére gondolni.¹⁰ A pénzforrások biztosítása az uniós állami támogatások joga szempontjából kettős terhet jelent, hiszen adminisztratív szempontból ki kell alakítani egy egységes európai versenypolitikát az adott fejlesztett terület vonatkozásában, majd a tagállami támogatási intézkedéseket e keretrendszerhez kell igazítani, ami lassú döntéshozattal jár,

⁹ Európai Bizottság [é. n. d].

¹⁰ Ehhez lásd részletesen TÁLAS et al. 2021: 341–357.

és a finanszírozás pénzügyi vetületén túlmutató adminisztrációs többletterherrel. Az Európai Számvevőszék 2024–2025-ös jelentései rávilágítanak arra, hogy miután a digitális átállás jogi szempontból és technológiailag is összetett, a hagyományos állami támogatási döntéshozatal pedig lassú és bürokratikus, ezért az EU-s támogatáspolitikának számos kihívással meg kell küzdenie. A *Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközből a digitális átálláshoz nyújtott támogatás az uniós tagállamokban* című 2025. évi jelentésében a Számvevőszék megállapítja, hogy az RRF-ből nyújtott finanszírozás nem összpontosít kellő mértékben a tagállamokban korábban azonosított fő digitális szükségletekre, és a digitális intézkedéseket gyakori késedelmek jellemzik. Ezenfelül a Számvevőszék által feltárt hiányosságok miatt nem egyértelmű, hogy a támogatott fejlesztési eredmények hogyan járulnak hozzá a digitális átálláshoz.¹¹ Hasonló hiányosságokat tárt fel a Számvevőszék egy másik aktuális vizsgálata a mesterséges intelligencia terén nyújtandó állami támogatások és uniós ösztönzők terén.¹²

AZ UNIÓS TÁMOGATÁSI POLITIKÁK ESZKÖZTÁRA ÉS POTENCIÁLJA

Az uniós versenyjog eredeti legfőbb funkciója a belső piac védelmére irányult azáltal, hogy a társadalom- és gazdaságpolitikai szempontból elengedhetetlen tagállami szintű állami támogatásokat egységes európai szabályozás és ellenőrzés alá vetette.¹³ Ennek köszönhetően nemcsak a tagállamok közötti, olykor túlzott költekezési versenyt sikerült kiszámíthatóbbá tenni, hanem a társadalmi és gazdasági fejlődési célok érdekében nyújtott állami támogatások versenytorzító hatását is a lehető legkisebb szinten tartani, megőrizve a vállalatok közötti verseny jótékony hatásait.¹⁴ Látni kell ugyanis, hogy minden, európai érdeket is szolgáló állami támogatás, például a gazdaságfejlesztés területén, más európai érdekekkel is szembe

¹¹ Európai Számvevőszék 2025.

¹² Európai Számvevőszék 2024.

¹³ GOMBOS et al. 2022: 20.

¹⁴ PECHSTEIN et al. 2023; CINI 2016: 17–19.

megy azáltal, hogy egy folyósított állami támogatás esetén – például beruházás ösztönzése – egy bizonyos vállalat vagy gazdasági ágazat közpénzből finanszírozott gazdasági előnyben részesül a belföldi és más tagállamokban működő versenytársaival szemben. Ahogyan az elmúlt évtizedekben élesedett a globális verseny, az európai döntéshozók felismerték, hogy már nem a tagállamok közötti verseny az egyetlen cél, amely érdekében szigorú uniós versenyjogi szabályokat kell alkotni. Az Európai Uniónak az Európán kívülről érkező, egyre jelentősebb kihívásokra kell reagálnia, és olyan versenyjogi szabályokat alkotnia, amelyek révén az állami támogatások a harmadik országokkal, legfőképpen az EU fő versenytársaival vívott globális versenyben bevezetett eszközként is működnek.¹⁵

Ennek megfelelően az európai állami támogatási jog kulcsszerepet játszik a jelenlegi válságok kezelésében, valamint a zöld- és a digitális átalakulásban.¹⁶ Az Európai Unió nemzetközi versenyképességének biztosítása azonban egyre inkább központi kérdéssé válik. Az elmúlt évek válságaira adandó válaszok is szignifikánsan ebbe az irányba mobilizálták a versenyjogi intézkedéseket, illetve tágabb értelemben a támogatási politikákat. A fő kihívás ennek megfelelően az, hogy az uniós állami támogatási politikák a belső piac túlzott torzítása nélkül segítsék a hatékony és gyors átállást, oly módon, hogy eközben ne keletkezzenek szükségtelen adminisztrációs terhek.

Az ideiglenes válság- és átállási keret

Az ideiglenes válság- és átállási keret – amelyet 2023 márciusában¹⁷ és novemberében felülvizsgáltak, és részben meghosszabbítottak – kiemelt szerepet játszik az energiaválság leküzdésében és a zöldátalakulás előmozdításában. Célja, hogy megkönnyítse az állami támogatások nyújtását olyan kulcsfontosságú területeken, mint a megújulóenergia-termelés és az ipari dekarbonizáció. Például 2025. december 31-ig alkalmazható

¹⁵ SZIRBIK 2023: 1–13.

¹⁶ A digitalizációval kapcsolatban lásd például NYIKOS et al. 2018: 343.

¹⁷ Támogatásokat Vizsgáló Iroda 2023.

átmeneti intézkedéseket vezettek be annak érdekében, hogy a nulla nettó üvegház-hatásúgáz-kibocsátású gazdaságra való átállás szempontjából kulcsfontosságú ágazatokban még jobban felgyorsuljanak a beruházások. Ennek keretében kivételes esetben, amennyiben fennáll annak a veszélye, hogy a tervezett beruházásait Európán kívülre telepítse át egy vállalat, az érintett tagállam a vállalkozásnak még nagyobb támogatást is nyújthat. Ilyen esetben a tagállamok által az úgynevezett „kiegyenlítő támogatás” jogcímen nyújtható támogatás összege elérheti azt az összeget, amelyet a támogatni tervezett vállalkozás az adott, Európai Unión kívül eső helyszínen egy ezzel egyenértékű beruházáshoz kaphat. Alternatív támogatási formaként a vállalat kaphatja azt az összeget, amely arra ösztönzi, hogy a beruházást az EGT-n belül valósítsa meg, úgynevezett „finanszírozási hiány” jogcímen nyújtható támogatásként.¹⁸ Az ideiglenes válság- és átállási keret hatálya alatt beruházási támogatás nyújtható a stratégiai fontosságú berendezések – nevezetesen az akkumulátorok, napelemek, szélturbinák, hőszivattyúk, elektrolizátorok, szén-dioxid-leválasztáshoz és -tároláshoz szükséges eszközök – gyártásához, továbbá a kulcsfontosságú összetevők előállításához és a kapcsolódó kritikus fontosságú nyersanyagok előállításához és újrafeldolgozásához.

Szembetűnő, hogy a fentiekben ismertetett kiegyenlítő támogatás, illetve finanszírozási hiány jogcímen nyújtható támogatási formák az Amerikai Egyesült Államok által bevezetett Inflation Reduction Act elnevezésű, részben harmadik országokból történő tőkebevonást ösztönző állami támogatásokat lehetővé tevő törvénycsomagra adott válaszként került az uniós versenypolitikák újabb intézkedései közé, ami jól szemlélteti, hogy az uniós versenyjognak már nemcsak a belső piac torzítatlan működését kell védenie, hanem az azt fenyegető külső hatások enyhítését is biztosítania kell.

¹⁸ Európai Bizottság 2023.

*CISAF – Állami támogatásokra vonatkozó keret
a tisztaipar-megállapodás támogatása céljából*

2025. június 25-én az Európai Bizottság új ideiglenes keretet fogadott el az energia- és átmeneti ágazatokban nyújtott állami támogatások értékelésére. A tisztaipar-megállapodásra vonatkozó állami támogatási keretrendszer (a továbbiakban: CISAF) felváltja az ideiglenes válság- és átmeneti keretrendszert (TCTF), és a tervek szerint 2030. december 31-ig lesz alkalmazandó.¹⁹ A CISAF előzménye, hogy az európai zöld megállapodás 2019. decemberi bejelentésével a Bizottság ambiciózus célokat tűzött ki az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, és e célok mellett továbbra is elkötelezett, ugyanakkor az európai politikákra irányuló diszkurzusban a hangsúly ismét az európai vállalatok nemzetközi versenyképességének javítására és a belső piac vonzerejének előmozdítására helyeződött át. Ebben az összefüggésben a Bizottság 2025. február 25-én bejelentette a tisztaipar-megállapodást,²⁰ amelyben különféle intézkedéseket javasolt, például a tiszta termékek iránti kereslet növelése, az energetikai átállás finanszírozása, valamint a körforgásos gazdaság és a nyersanyagokhoz való hozzáférés javítása érdekében. A CISAF a tisztaipar-megállapodás alapján hatályba léptetett első átfogóbb állami támogatási intézkedéscsomag a Bizottság részéről, és az úgynevezett bejelentési kötelezettség alá eső támogatásokra terjed ki, azaz a tagállamok azon támogatási intézkedéseire, amelyeket a Bizottságnak előzetesen felül kell vizsgálnia, és jóvá kell hagynia. Egyes esetekben a nyújtott támogatások számára a CISAF eljárási egyszerűsítéseket ír elő, megkönnyítve és felgyorsítva ezáltal a tagállamok számára a támogatások odaítélését.

Bár a CISAF nem irányul közvetlenül a digitális átállást ösztönző vagy azt elősegítő állami támogatásokra, mégis nagy hatást képes kifejteni ezen

¹⁹ Az Európai Bizottság közleménye, C/2025/3602, 2025.7.4.: Állami támogatásokra vonatkozó keret a tisztaipar-megállapodás támogatása céljából–A tisztaipar-megállapodás állami támogatási kerete.

²⁰ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Tisztaipar-megállapodás: a versenyképességet és a dekarbonizációt szolgáló közös ütemterv. Brüsszel, 2025. február 26. COM(2025) 85 végleges.

a területen, hiszen a CISAF-ban foglalt célkitűzéseket gyakran digitális átállásnak köszönhető hatékonyságnöveléssel lehet elérni.²¹

A CISAF erősen épít a Bizottság korábbi, a fentiekben említett ideiglenes válság- és átmeneti keretrendszer (TCTF) keretében kialakított gyakorlatára. A CISAF keretében a Bizottság kritériumokat határoz meg a bejelentési kötelezettség alá eső tagállami támogatások értékelésére, és erre vonatkozó részletes katalógust biztosít a különböző, tipikus támogatási intézkedésekhez. Amennyiben egy tagállam tervezett intézkedései megfelelnek ezeknek a kritériumoknak, úgy feltételezheti, hogy a Bizottság jóváhagyja a támogatást. A CISAF keretében a Bizottság az EUMSZ 107. cikk (3) bekezdés c) pontja alapján jár el,²² amely keretében a belső piaccal összeegyeztethetőnek tekintheti az egyes gazdasági tevékenységek vagy gazdasági területek fejlődését előmozdító állami támogatást, amennyiben az ilyen támogatás nem befolyásolja hátrányosan a kereskedelmi feltételeket a közös érdekekkel ellentétes mértékben. Szemben a csoportmentességi rendelet hatálya alá eső támogatásokkal a CISAF keretében a tagállamok változatlanul kötelesek előzetesen bejelenteni a támogatási intézkedéseiket, ugyanakkor a CISAF-ban foglalt részletes kritériumoknak köszönhetően az engedélyeztetésre irányuló eljárás még összetett intézkedések esetében is standardizált és viszonylag gyors. Összességében a korábbi TCTF-ben foglalt kiemelt célok támogatására irányul a CISAF is, nevezetesen az alábbiakra:

- a tisztaipar-megállapodás célkitűzéseivel összhangban a tiszta energia elterjedésének felgyorsításához és a villamosenergia-költségek támogatásához nyújtott támogatások;
- az ipar dekarbonizációjához nyújtott támogatások;
- a tiszta technológiák elegendő gyártási kapacitásának biztosításához nyújtott támogatások;
- az Innovációs Alap egyedi projektjeit támogató programok;
- a tisztaipar-megállapodás célkitűzéseivel kapcsolódó magánbefektetések kockázatainak csökkentését célzó támogatások.

²¹ CISAF-közlemény III. melléklet ii.) pont. A belső piaci jog horizontalizálásáról lásd SZEGEDI – SZIRBIK 2022: 107–122.

²² CISAF-közlemény 16. pont.

A fentiekben bemutatott Ideiglenes Válság- és Átalakulási Keretrendszer kezdetben az ukrainai orosz invázióra adott válaszként szolgált, ezért olyan konstellációkat is tartalmazott, amelyek elsősorban az ukrainai háború gazdasági következményeinek enyhítésére vonatkoztak az EU belső piacára nézve. Ezek az intézkedések már lejártak 2023. december 31-én, illetve 2024. június 30-án. A következő támogatási kategóriák maradtak fenn, amelyeket 2025. december 31-ig nyújthatnak a tagállamok e keretek között: a) támogatás a megújuló energia²³ és az energiatárolás fejlesztésének felgyorsítására a REPowerEU program keretében; b) támogatás az ipari termelési folyamatok dekarbonizációjához villamosítás és/vagy bizonyos feltételeknek megfelelő megújuló és villamosenergia-alapú hidrogén felhasználása révén, valamint energiahatékonysági intézkedésekhez; valamint c) támogatás a klímasemleges gazdaságra való áttérés szempontjából stratégiailag fontos ágazatokba történő beruházások felgyorsítására. Jól látható a fentiekből, hogy a CISAF keretében folytatódik az eredetileg a TCTF alapján kidolgozott fejlesztési irányokra vonatkozó tagállami támogatási intézkedések tervezésének, engedélyeztetésének és kivitelezésének a könnyítése.²⁴

Csoportmentességi rendelet és a European Chips Act

A 2023 júliusában hatályba lépett felülvizsgált általános csoportmentességi rendelet²⁵ célja egyebek között, hogy a bejelentési küszöbértékek emelésével lehetővé tegye az előrelépést olyan területeken, mint például a széles sávú infrastruktúrára irányuló támogatások.²⁶ Egy további fontos

²³ A CISAF alapvetően rugalmas keret, de szigorú feltételekhez köti a támogatásokat, és kizárja például a nukleáris energiát, így annak hasznosítására irányuló állami támogatásokat csak az EUMSZ-ban foglalt támogatási szabályok közvetlen alkalmazása mellett nyújthatnak a tagállamok.

²⁴ LEMONNIER et al. 2025.

²⁵ A Bizottság 651/2014/EU rendelete (2014. június 17.) a Szerződés 107. és 108. cikke alkalmazásában bizonyos támogatási kategóriáknak a belső piaccal összeegyeztethetővé nyilvánításáról.

²⁶ 651/2014/EU rendelet, 52. cikk.

intézkedés e területen az európai csiprendelet,²⁷ amelynek célja, hogy megerősítse az Európai Unió félvezető-ökoszisztémáját, ezáltal ellenállóbbá téve az ellátási láncokat, ami segít csökkenteni a külső erőktől való függőséget, hozzájárulva összességében az európai digitális évtized célkitűzésének eléréséhez, nevezetesen ahhoz, hogy a fejlett félvezetők globális piacán az EU részesedése 20%-ra növekedjen. A tervek szerint 2030-ig összesen több mint 100 milliárd euró összegű, a szakterületet érintő beruházás fogja támogatni a csipekről szóló jogszabályban foglalt célokat, beleértve a közös magánberuházásokat is. A rendelet alapján számos beruházás és pályázati felhívás vette már kezdetét, például 2023-ban pályázati felhívások 4 kísérleti gyártósorra 1,67 milliárd euró összegű uniós finanszírozással, illetve 2024-ben az STMicroelectronics vállalatot egy új félvezetőgyártó létesítmény létrehozásában támogató 2 milliárd euró összegű olasz állami támogatási intézkedés jóváhagyása.²⁸

*Az EUMSz 107. cikk (3) bekezdés b) pont értelmében
vett közös európai érdeket szolgáló fontos projektek*

Fontos említeni az uniós versenypolitikákban egyre gyakrabban alkalmazott EUMSz 107. cikk (3) bekezdés b) pont értelmében vett közös európai érdeket szolgáló fontos projektekhez nyújtott állami támogatásokat. Ezen a jogcímen az Európai Bizottság egyebek között a digitalizációt előmozdító nagy európai projekteket minősítheti összeegyeztethetővé a belső piaccal. Egy Magyarország részvételével megvalósuló ilyen jellegű projekt az „IPCEI Medi4 Cure”, amely a gyógyszeripari értéklánc minden kulcsfontosságú lépését lefedő fejlesztésekből tevődik össze: a sejtek, szövetek és egyéb minták gyűjtésétől és vizsgálatától kezdve az áttörést jelentő terápiák fenntartható gyártási technológiáin át, beleértve a személyre szabott kezeléseket, egészen

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1781 rendelete (2023. szeptember 13.) az Európa félvezető-ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról és az (EU) 2021/694 rendelet módosításáról.

²⁸ Európai Bizottság [é. n. a].

a fejlett digitális technológiák alkalmazásáig.²⁹ Az Európai Bizottság 2024. május 28-án jóváhagyta a hat tagállam (Belgium, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Szlovákia és Spanyolország) által közösen kidolgozott és bejelentett „IPCEI Medi4Cure” elnevezésű projektet. A 2036-ig tervezett projekt futamideje alatt a részes tagállamok 1 milliárd euró közfinanszírozást biztosítanak, amely előreláthatólag további 5,9 milliárd euró magánberuházást vonz maga után. Az IPCEI részeként 13, egy vagy több tagállamban tevékenykedő vállalkozás – köztük 9 kis- és középvállalkozás – 14 kiemelkedően innovatív alprojektben vesz részt, Magyarországról a Biotalentum³⁰ és a Richter Gedeon Nyrt.³¹ vállalatok.

A MAGYAR INTÉZKEDÉSEK

Digitális transzformációs célkitűzések Magyarországon

Magyarország a 2020-as évektől kezdve stratégiai célként kezeli a digitális gazdaság és társadalom fejlesztését, összhangban az Európai Unió Digitális Évtized (Digital Decade 2030) programjával, amelynek a nemzeti stratégiai kulcsdokumentuma a Nemzeti Digitalizációs Stratégia (2022–2030).³²

E keretek között a kitűzött fő célok: 1. a digitális infrastruktúra fejlesztése (például 5G, gigabites internet); 2. a digitális készségek fejlesztése a lakosság és a vállalkozások körében, a vállalkozások digitális átállásának támogatása, különösen a kkv-ké; 3. a digitális közszolgáltatások fejlesztése, az e-közigazgatás kiterjesztése; valamint 4. a kiberbiztonság és az adatvédelem erősítése. Magyarország digitális jövőképét ezenfelül a *Digitális Állampolgárság és a Digitális Gazdaság Fejlesztési Stratégia 2030*, valamint a kapcsolódó *Digitális Jólét Program (DJP)* határozzák meg. A digitális célok megvalósítását három fő, egymással szorosan összefüggő program szolgálja. Ezeket a következők szerint lehet összefoglalni.

²⁹ European Commission 2024.

³⁰ Bővebben a vállalatról: <https://biotalentum.eu/>

³¹ Bővebben a vállalatról: <https://www.gedeonrichter.com/hu-hu>

³² Miniszterelnöki Kabinetiroda 2022.

DIMOP Plusz – Digitális Megújulás Operatív Program Plusz

Az uniós társfinanszírozással működő program célja Magyarország digitális felzárkózásának támogatása, a közsféra és a vállalkozások digitalizációjának ösztönzése. A fő támogatott területek ennek megfelelően 1. a digitális közszolgáltatások és e-kormányzati megoldások fejlesztése,³³ 2. a kkv-k technológiai és informatikai fejlesztése (például IT-infrastruktúra, szoftverek), 3. a digitáliskészség-fejlesztés és a digitális inklúzió, 4. az innováció és a digitális kutatás és fejlesztés. A programot irányító hatóság a Miniszterelnökség, közreműködő szervezetei a Digitális Kormányzati Ügynökség (DKÜ) a közsféra digitalizáció területén, a Magyar Államkincstár a vállalkozásokat érintő lebonyolítás területén, valamint a Digitális Kormányzati Fejlesztés Kft. (DKF), amely a háttér-infrastruktúráért és a szintfelmérő rendszerért felel. A program keretében számos pályázat indult el, például a DIMOP_PLUSZ 1.2.6 24: KKV-k digitális eszköz- és szolgáltatásfejlesztése, a DIMOP_PLUSZ 1.2.3/A 24: Digitális fejlesztési hitelprogram alacsony digitális intenzitású vállalkozásoknak vagy a DIMOP_PLUSZ 1.1.2/A 24: Átfogó digitális innovációs fejlesztések támogatása.

Modern Vállalkozások Program – „Vállalkozz digitálisan!”

A program célja, hogy a magyar kis- és középvállalkozások (kkv-k) számára biztosítson gyakorlati támogatást a digitalizáció megkezdéséhez, adott esetben akár pályázati támogatás nélkül is. A program felkészítő és támogató funkciót lát el a digitális transzformációhoz, összekötve a vállalkozásokat a pályázati lehetőségekkel és a digitális szolgáltatókkal. A fő szolgáltatások az ingyenes digitális tanácsadás IT-audit és fejlesztési terv formájában, a minősített szállítói adatbázis biztosítása több mint 1500 digitális szállítón és terméken keresztül, az általános segítségnyújtás esetleges pályázatok előkészítésében, valamint egy online tudástár biztosítása digitális fogalomtárral

³³ Lásd a pályázati portálon: https://archive.palyazat.gov.hu//digitalis_megujulas_operativ_program_plusz

és rendszeres tájékoztató rendezvényekkel. A program fő megvalósító szervezete a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK).

KKV digital – Digitális érettségi szintfelmérő rendszer

A KKV digital egy hivatalos online rendszer, amely felméri a cégek digitális érettségét, és tanúsítványt ad róla. Ez a tanúsítvány belépési feltétele több DIMOP Plusz pályázatnak is.

A rendszer egy online kérdőívre épül, amely 26 kérdésből áll, és amely alapján a vizsgált szervezet meghatározott besorolást nyerhet el az alacsony, a közepes vagy a magas digitális intenzitási kategóriába. A rendszer automatikusan kiállít egy hivatalos tanúsítványt, amely szükséges lehet pályázati benyújtáskor. A rendszer fejlesztője és működtetője a Digitális Kormányzati Fejlesztés és Projektmenedzsment Kft. (DKF), működtetését a DIMOP Plusz keret finanszírozza.

A szintfelmérő rendszer előszűrőként működik: meghatározza, hogy a vállalkozás milyen típusú támogatásra lehet jogosult, és milyen fejlesztési irányt érdemes követnie.

Jól látható, hogy a fentiekben ismertetett három program egy integrált ökoszisztémát alkot, amelyben az előminősítés, a tanácsadás és a forráshoz jutás egymást logikusan követő lépésekben valósulnak meg: 1. a digitális érettség felmérése, az igazolás kiállítása (KKV digital); 2. ingyenes tanácsadás, IT-audit, pályázati felkészítés (Vállalkozz digitálisan!); valamint 3. a fejlesztési célok finanszírozása állami támogatásokkal (DIMOP Plusz).

Egyéb programok és összegzés

A digitalizáció térnyerése, az információs társadalom kiépülése elengedhetetlenné teszi az elektronikus közigazgatás folyamatos fejlesztését is, így ezt a célt az Oktatási Hivatal KÖFOP-1.0.0-VEKOP-15-2020-00059 azonosítószámú, az „Oktatási Nyilvántartás továbbfejlesztése” című projektje is segítette megvalósítani. A KÖFOP-1.0.0-VEKOP-15-2020-00059

azonosítószámú, az „Oktatási Nyilvántartás továbbfejlesztése” című projekt az Európai Unió 1,184 milliárd forintos vissza nem térítendő támogatásából valósult meg, és 2022. szeptember 30-án zárult.³⁴

Összességében a 2020 utáni időszakban Magyarország komplex, egymásra épülő programokkal kívánja elősegíteni a vállalkozások és a közszféra digitális felkészülését. A három fő pillér – DIMOP Plusz, Modern Vállalkozások Program, KKV digital – egységes keretben működnek, és ez együtt biztosítja a digitális transzformáció anyagi, szervezeti és tudásbeli támogatását. Ahogyan a felsőoktatás digitális átállását segítő, fentiekben említett programok példája is szemlélteti, a fejlesztések iránya sokoldalú, és a közszférára is nagymértékben kiterjed, jelenleg a DIMOP Plusz program is. A vállalkozásokat segítő programok mellett a közszférát is átfogó fejlesztési irányok célozzák meg, így az elektronikus azonosítási és bizalmi szolgáltatások fejlesztése, az elektronikus ügyintézési felületek korszerűsítése, az idő- és térfüggetlen digitális ügyintézéshez való hozzájárulás, a központi nyilvántartások szolgáltatási képességének fejlesztése, a fejlett technológián alapuló adminisztrációs folyamatok és elektronikus szolgáltatások fejlesztése, a nyilvántartások, szakrendszerek közötti együttműködés, az Egységes Digitális Kapu, valamint a közszféra adatvagyon-kiaknázását szolgáló fejlesztések.³⁵ Ezenfelül Magyarország aktívan részt vesz kiemelt nemzetközi fejlesztésekben is, amelyekhez a vonatkozó uniós versenyjog rendelkezéseivel összhangban biztosít állami támogatásokat, mint amilyen projekt a fentiekben említett „IPCEI Medi4Cure”.

A NÉMET INTÉZKEDÉSEK

Németország is a magyarhoz hasonlítható átfogó nemzeti digitális stratégia alapján alakítja a digitális transzformációt szövetségi és tartományi szinten, ugyanakkor a 2025 májusában bekövetkezett kormányváltás okán a korábbi

³⁴ A fejlesztések és programok részleteivel kapcsolatban lásd az Oktatási Hivatal honlapját: <https://www.oktatas.hu/>

³⁵ Lásd a DIMOP keretében a pályázati portálon: https://archive.palyazat.gov.hu/digitalis_megujulas_operativ_program_plusz

szövetségi kormány által elfogadott digitális stratégia jelenleg felülvizsgálat alatt áll, így hivatalos dokumentum nem érhető el e tanulmány kéziratának leadásakor.³⁶ Mindazonáltal a jelenleg hatályban lévő, a korábbi kormányzat által kidolgozott stratégia alapján futó programok és alrendszerek elérhetők, és jelen tanulmány szempontjából alkalmas kiindulópontként szolgálhatnak, különös tekintettel arra, hogy a korábbi szövetségi kormányban kancellárt állító Német Szociáldemokrata Párt a jelenlegi kormányzatban is a második legnagyobb koalíciós partnerként képviselteti magát, ami egyfajta folytonosságnak nyit teret a szakpolitikák szintjén.

A német Szövetségi Hálózati Ügynökség (*Bundesnetzagentur*) folyamatos nyilvántartás keretében ismerteti a német gazdasági szereplők, azon belül a kkv-k szempontjából mérvadó digitális átállásból fakadó kihívásokat és elért eredményeket, illetve a legfőbb állami támogatási programokat.³⁷ Az alábbiakban e nyilvántartás alapján mutatjuk be a digitális átállásra vonatkozó német gyakorlatot.

Digitális transzformációs célkitűzések Németországban

Ahogy ez a magyar Nemzeti Digitalizációs Stratégiában is tetten érhető, úgy a német intézkedéscsomag is a kkv-kra koncentrál a vállalati szférában elérni kívánt digitális átállással kapcsolatban, hiszen Németországban is ezek a vállalatok adják a nemzetgazdaságban aktív vállalatok döntő többségét, 99,4%-os aránnyal, és az állami támogatásoknak is ebben a szektorban van leginkább létjogosultsága a kis- és középméretű vállalatok általában korlátozott pénzügyi forrásaira való tekintettel.³⁸ Ezenfelül a közszféra digitális transzformációja is fontos célkitűzés, ugyanakkor ez a terület még a gazdaságfejlesztésnél is tagoltabb Németországban a Magyarországon viszonylag egységes operatív programokhoz képest, hiszen a közigazgatás szervezése tartományi kompetencia a német szövetségi államszervezésben.

³⁶ Bundesregierung [é. n.].

³⁷ Bundesnetzagentur [é. n.].

³⁸ Bundesnetzagentur [é. n.].

*A német operatív programok és egyéb állami
támogatások közös célkitűzései*

A német gazdasági szereplőkkel kapcsolatban a digitális átállásra irányuló intézkedéscsomagok a következő megoldandó hiányosságokat állapították meg:³⁹ a technológiák lehetséges alkalmazásaival/potenciáljával kapcsolatos hiányos ismeretek; a digitális kompetenciák hiánya, valamint a szisztematikus adatgyűjtés, minőség, tárolás és elemzés hiánya. A vállalatok fő kihívásai a humán erőforrás és a pénzügyi források tekintetében a következők: a képzett munkaerő hiánya; magas beruházási költségek; magas belépési korlátok; nem egyértelmű költség-haszon arány; a korlátozott erőforrások miatti rossz befektetés kockázata.

A fentiekben foglalt kihívásokra a német szövetségi és tartományi szintű állami támogatások – leginkább pályázati úton (operatív programok) formájában elérhető források – jelentik a fő megoldást, amely operatív programokat egyéb, információalapú támogatások egészítik ki, például ágazati szakmai hálózatok és együttműködések létrehozása, illetve az érintett vállalatok vonzerejének növelése a szakképzett munkaerő megszerzése érdekében. A legfőbb nem közvetlen pénzügyi támogatások az alábbiak.

- Ingyenesen elérhető, digitalizációs szempontú önellenőrzés: egyszerű elemzőeszközök a kezdeti értékeléshez, például digitális érettségi elemzések, mesterségesintelligencia-ellenőrzések vagy a jogszabályi környezet ellenőrzése.
- MI-infrastruktúra: a műszaki infrastruktúra (például számítási teljesítmény vagy tárhely) biztosítása és üzemeltetése MI-megoldások fejlesztéséhez, teszteléséhez és telepítéséhez.
- Digitális fejlesztésekhez nyújtott támogatások.
- Továbbképzési intézkedések, az alkalmazottak képzése és önálló tanulási lehetőségek.
- A szakértők és az együttműködő partnerek összehozása, valamint támogatás a digitalizációs projektek megvalósításában.

³⁹ Bundesnetzagentur [é. n.].

A gyakorlati példák áttekintése

A digitális transzformációs célokat a közsférában és a vállalati sférában segítő összes német állami támogatási program ismertetése meghaladná a tanulmány kereteit.⁴⁰ Ennek fő oka, hogy összesen 16 tartomány, valamint a szövetségi szint különböző intézkedéseiből áll össze az erősen decentralizált német támogatási rendszer. Másfelől az elérni kívánt célok a fentiekben foglalt egységes irányvonalakhoz igazodnak, és az adott térség helyi adottságaiból adódó eltérésektől eltekintve valamelyest összehangolt rendszert alkotnak. Egy további oka annak, hogy a német rendszer a magyar-nál sokkal több alprogramból áll, hogy a német támogatások nem mindig átfogók, hanem gyakran kis célterületekre és célcsoportokra koncentrálnak. Például egy adott tartomány kkv-szektorán belül is csak kis méretű vállalatokra vonatkozó pályázatok.⁴¹ Az elérhető programokról összességében elmondható, hogy a magyarhoz hasonló célokat és eszközöket tartalmaznak, avagy a digitális kompetenciák tekintetében az előminősítés, a tanácsadás és a forráshoz jutás lehetőségei mentén nyújtanak támogatást a vállalatoknak, míg a közsférában előre meghatározott célok mentén bővítik a munkafolyamatok digitalizálását.

Egyéb támogatási intézkedések

Az EUMSZ 107. cikk (3) bekezdés b) pont értelmében vett közös európai érdeket szolgáló fontos projektek elnevezésű jogcím lehetőségével a német döntéshozók is élnek. Például 2023 júniusában 14 tagállam indított német részvétellel egy ilyen projektet, amelynek tervezett közfinanszírozása

⁴⁰ Nagyságrendileg 100 bejegyzés érhető el a Szövetségi Gazdasági és Energiaügyi Minisztérium által kezelt országos támogatási adatbázisban a „digitális transzformáció” címszó alatt: <https://bit.ly/4tuEx33>

⁴¹ Schleswig-Holstein tartomány, Gazdasági, Közlekedési, Munkaügyi, Technológiai és Turisztikai Minisztérium által kezelt pályázati program: Bundesministerium für Wirtschaft und Energie [é. n.].

8,1 milliárd euró volt a mikroelektronika és a kommunikációs technológia területén.⁴²

ÖSSZEGZÉS

Az uniós döntéshozók felismerték, hogy az Európai Unió belső viszonyai-ban szigorúan betartatott állami támogatási szabályok mellett szükség van arra is, hogy az unió és a tagállamok érdekeit versenypolitikai szempontból harmadik országok felé is védjék. Ennek eredményeként az elmúlt években tapasztalható válságokra adandó válaszok között szerepelt az állami támogatások ellenőrzésére vonatkozó eljárások egyszerűsítése és az alkalmazandó szabályok nagyobb mértékű standardizálása. Ilyen intézkedések mentén igyekeztek az uniós döntéshozók a digitális átállás ösztönzésére irányuló állami támogatások adminisztrációját is könnyíteni. Összességében Magyarország és Németország számos nemzeti támogatási programot indított el az elmúlt években e területen, amelyek – összhangban az uniós digitalizációs célokkal – biztosítják a digitális transzformáció anyagi, szervezeti és tudásbeli támogatását, és a szintfelmérés-önellenőrzéstől kezdve a tanácsadáson át pénzbeli támogatásokig terjednek. Ezzel párhuzamosan a közigazgatás számos területén is fejleszti mindkét tagállam a szolgáltatások és az adatkezelés digitalizációját. A német támogatási rendszer a magyarhoz képest erősen decentralizált, így a különböző tartományokban részben eltérő programok érhetők el. A forráshiány mindkét országban kihívást jelent, és Németországban a decentralizált fejlesztési politika, illetve a 2025-ben tartott előrehozott országos választások okán további lassulás következett be a kitűzött célok megvalósításában.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy egyes szakvélemények szerint akár tíz évet is meghaladó elmaradás is elképzelhető egyes fejlesztések tekintetében, például a tartományi szintű közigazgatási rendszerek digitális átállásában.⁴³ A szakirodalom álláspontja szerint a politikai kirakatmegoldások, a merev bürokratikus struktúrák, a túlzott széttagoltság, a korábbi tapasztalatokból

⁴² BLAZEK et al. 2024.

⁴³ RÖHL–ENGELS 2025: 10.

való tanulás elmaradása és az egységes jövőkép hiánya egyaránt akadályozzák a közigazgatás valódi digitális átalakulását Németországban.⁴⁴ Magyarország számos eredményes fejlesztést tud felmutatni, például a központi közigazgatás digitális átállása terén, ugyanakkor egyéb, kiemelt jelentőségű területen az uniós átlag alatt teljesít, és nagy elmaradásokat kell ledolgoznia hazánkban a lakosság digitális képességei fejlesztésének területén, annak érdekében, hogy további előrelépést érjünk el.⁴⁵

Ez a megállapítás egybeesik az Európai Bizottságnak a digitális évtized helyzetéről szóló 2025. évi jelentésében⁴⁶ foglaltakkal, miszerint Németország továbbra is kiemelkedő teljesítményt nyújt a fejlett technológiák fejlesztésével kapcsolatos területeken, mint például a félvezetők és a peremhálózati csomópontok. Az ország azonban lemarad a digitális közszolgáltatások nyújtásában, alacsony a digitális készségek szintje, és a nagy kapacitású hálózati lefedettség is hiányos. Ez a Bizottság álláspontja szerint rávilágít az eddignél célzottabb intézkedések szükségességére, amelyek tovább ösztönöznék a vállalkozások körében a digitális technológiák elterjedését. Magyarország ezzel szemben a Bizottság 2025. évi jelentése alapján kiváló digitális infrastruktúrával büszkélkedhet, ugyanakkor a közelmúltbeli előrelépések ellenére is lemarad a vállalkozások digitalizációjában, míg az e-egészségügyi nyilvántartásokhoz való hozzáférés meghaladja az uniós átlagot. Németország a jelentés megállapításai szerint jelentős ambíciót mutat a digitális évtizedhez való hozzájárulásában, összesen kilenc nemzeti célkitűzéssel, amelyek 89%-a összhangban van az EU 2030-as céljaival. Az ország jól követi a kitűzött ütemtervét, amelynek 75%-a a tervek szerint megvalósítás alatt áll. Németország a Bizottság által 2024-ben kiadott 12 ajánlás 33%-át új intézkedésekkel végrehajtotta. Magyarország a Bizottság megítélése szerint mérsékelt ambíciót mutat a digitális évtizedhez való hozzájárulásában 14 nemzeti célkitűzéssel, amelyek 43%-a van teljesen összhangban az EU 2030-as céljaival. Ezen a ponton nehéz a közvetlen

⁴⁴ SCHUPPAN et al. 2025.

⁴⁵ TÓTH-KASZÁS et al. 2021: 80–92.

⁴⁶ European Commission 2025b.

összevetés a Németországra vonatkozó értékeléssel, ahol a 89%-os arány csupán „összhang” besorolást kapott, szemben a magyar „teljes mértékű összhang” besorolással. Magyarország is egyebekben jól halad a kitűzött pályáján, amelynek 75%-a megvalósítás alatt áll. 2024-ben Magyarország további előrelépéseket tett a széles sávú internetkapcsolat bővítésében, az alapvető 5G lefedettség bővítésében és a kkv-k digitalizációjának előmozdításában, különös tekintettel a felhőalapú szolgáltatások bevezetésére. Ugyanakkor jelentős kihívások továbbra is fennállnak a digitális készségek területén, különösen a fejlett technológiák, például a mesterséges intelligencia magyar vállalkozások általi bevezetésében. Magyarország digitális politikája a kulcsfontosságú közszolgáltatások digitalizálásának javítására és a digitális készségek fejlesztésére összpontosít.

Az uniós versenyjogi megközelítést illetően érdemes hangsúlyozni az uniós versenyjog pragmatikus értelmezéséből fakadó potenciális előnyöket, amelyek alapján az állami támogatások joga alapvetően hatékony eszköze lehetne a digitális átállásnak. A Bizottság fentiekben ismertetett könnyítései ugyanakkor a korábbi tapasztalatok alapján kevésbé alkalmasak a cél elérése szempontjából. Ennek fő oka, hogy az állami támogatási tilalmak alóli kivételek megalkotása jellemzően a tagállamok támogatási politikájának túlságosan részletes uniós szintű koordinálására irányuló kísérlettel párosul, ami a tagállami szintű végrehajtás során hátráltatja az adminisztrációs terhek felszámolását. Ennek eredményeként a szakirodalom álláspontja szerint a fentiekben ismertetett Draghi-jelentésben megfogalmazott uniós versenyképességi hiányosságokra adott állami támogatási szempontú válaszok egyértelműen elmaradnak az elvárásoktól, és nem képesek elérni a Draghi-jelentésben javasolt adminisztrációs könnyítéseket.⁴⁷

⁴⁷ ZETTELMEYER 2025. Hasonló, még ha drasztikusabban is megfogalmazott álláspontra helyezkedik Bóka János európai uniós ügyekért felelős miniszter az Infostart rádiónak 2025. szeptember 18-án adott interjújában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BLAZEK, Sarah et al. (2024): Das europäische Beihilferecht als Schlüssel zur Krisenbewältigung, Transformation und Wettbewerbsfähigkeit der Europäischen Union. *Noerr.com*, 2024. január 17. Online: <https://www.noerr.com/de/insights/competition-outlook-2024-das-europaeische-beihilferecht-als-schluessel-zur-krisenbewaeltigung-transformation-und-wettbewerbsfaehigkeit-der-europaeischen-union>
- CINI, Michelle (2016): EU State Aid Policy. The Origins and Early Years in the EU. In RUBINI, Luca – HAWKINS, Jennifer (szerk.): *What Shapes the Law? Reflections on the History, Law, Politics and Economics of International and European Subsidy Disciplines*. Florence: European University Institute, 17–19.
- GOMBOS Katalin et al. (2022): *Az Európai Unió versenyjogának alapjai*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary.
- KUTASI Gábor et al. (2024): The EU's Competitiveness and Trade Policy from the Perspective of the 2024 Hungarian Presidency. In NAVRACSICS, Tibor – TÁRNOK, Balázs (szerk.): *The 2024 Hungarian Presidency*. Budapest: Ludovika, 141–163.
- LEMONNIER, Valentine et al. (2025): Update Beihilferecht: CISAF ersetzt TCTF – Kommission hält an Verfahrenserleichterungen fest. *Kapellmann.de*, 2025. június 26. Online: <https://kapellmann.de/de/beitraege/update-beihilferecht-cisaf-ersetzt-tctf-kommission-haelt-an-verfahrenserleichterungen-fest>
- NYIKOS Györgyi et al. (2018): *Állami támogatások*. Budapest: Dialóg Campus.
- PECHSTEIN, Matthias et al. (2023): *Frankfurter Kommentar EUV/GRC/AEUV*. 2. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck.
- RÖHL, Klaus-Heiner – ENGELS, Barbara (2025): *Gutachten – Behörden-Digimeter 2025*. Köln: Institut der Deutschen Wirtschaft.
- SCHUPPAN, Tino et al. (2025): *Lernen aus der Vergangenheit? Entwicklungslinien der Verwaltungsdigitalisierung in Deutschland der letzten 25 Jahre*. Berlin: Stein-Hardenberg Institut (SHI) / Agora Digitale Transformation GmbH (ADT).
- SZEGEDI László – SZIRBIK Miklós (2022): Belső (egységes) piac. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikái rendszere*. Budapest: Ludovika, 107–122. Online: https://doi.org/10.36250/01028_06
- SZIRBIK Miklós (2023): Az Európai Unió versenyjoga a globális verseny kihívásai és a belső piac követelményei között. *EU Jog: Online szakfolyóirat*, 3(2), 1–13. Online: <https://doi.org/10.55413/561.A2300102.EUO>
- TÁLAS Péter et al. (2021): *A globalizált világ kihívásai*. Budapest: Ludovika.
- TÓTH-KASZÁS Nikolett et al. (2021): A humán erőforrás-fejlesztés kihívásai a digitális átállás fényében – kihívások, reakciók, törekvések és várakozások. *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, 52(4), 80–92. Online: <https://doi.org/10.14267/VEZ-TUD.2021.04.07>

ZETTELMEYER, Jeromin (2025): Draghi on a Shoestring: The European Commission's Competitiveness Compass. The Proposed EU Competitiveness Compass Would Setup a Conflict Between Industrial Policy and the Single Market. *Bruegel.org*, 2025. február 3. Online: <https://www.bruegel.org/analysis/draghi-shoestring-european-commissions-competitiveness-compass>

Egyéb források

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Tisztaipar-megállapodás: a versenyképességet és a dekarbonizációt szolgáló közös ütemterv. Brüsszel, 2025. február 26. COM(2025) 85 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52025DC0085>
- A Bizottság közleménye, C/2025/3602, 2025.7.4.: Állami támogatásokra vonatkozó keret a tisztaipar-megállapodás támogatása céljából – A tisztaipar-megállapodás állami támogatási kerete. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ:C_202503602
- A Bizottság 651/2014/EU rendelete (2014. június 17.) a Szerződés 107. és 108. cikke alkalmazásában bizonyos támogatási kategóriáknak a belső piacall összeegyeztethetővé nyilvánításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=celex%3A32014R0651>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1781 rendelete (2023. szeptember 13.) az Európa félvezető-ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról és az (EU) 2021/694 rendelet módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1781>
- Az Európai Parlament és a Tanács 1316/2013/EU rendelete (2013. december 11.) az Európai Hálózatifinanszírozási Eszköz létrehozásáról, a 913/2010/EU rendelet módosításáról és a 680/2007/EK és 67/2010/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1316>
- Az Európai Unió Tanácsa [é. n. a]: *Horizont Európa*. Online: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/horizon-europe/#definition>
- Az Európai Unió Tanácsa [é. n. b]: *Kreatív Európa program (2021–2027)*. Online: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/creative-europe-2021-2027>
- Bundesministerium für Wirtschaft und Energie [é. n.]: *Landesprogramm Wirtschaft 2021–2027 – Digitalisierungsmaßnahmen in kleinen Unternehmen*. Online: <https://www.foerderdatenbank.de/FDB/Content/DE/Foerderprogramm/Land/Schleswig-Holstein/lpw-21-27-digitalisierungsmassnahmen-ku.html>

- Bundesnetzagentur [é. n.]: *Digitale Transformation im Mittelstand*. Online: <https://www.bundesnetzagentur.de/DE/Fachthemen/Digitales/Mittelstand/start.html>
- Bundesregierung [é. n.]: *Strategie für einen digitalen Aufbruch*. Online: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/datenschutzhinweis/digitalstrategie-2072884>
- Európai Bizottság [é. n. a]: *A csipekről szóló jogszabály*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/factpages/chips-act>
- Európai Bizottság [é. n. b]: *A Digitális Európa program*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/activities/digital-programme>
- Európai Bizottság [é. n. c]: *Digitális finanszírozás a 2021–2027-es többéves pénzügyi keretben*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/activities/funding-digital>
- Európai Bizottság [é. n. d]: *Európa digitális évtizede*. Online: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_hu
- Európai Bizottság (2023): *Állami támogatás: a Bizottság ideiglenes válság- és átállási keretet fogadott el a nulla nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátású gazdaságra való átállás támogatása céljából*. 2023. március 9. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/hu/ip_23_1563/IP_23_1563_HU.pdf
- Európai Számvevőszék (2024): *Különjelentés: Az Európai Unió törekvései a mesterséges intelligencia terén. A jövőre nézve elengedhetetlen az erősebb irányítás, és fokozott, célzottabb beruházásokra van szükség*. Luxemburg: az Európai Unió Kiadóhivatala. (08/2024. sz. különjelentés.)
- Európai Számvevőszék (2025): 13/2025. sz. különjelentés: *A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközből a digitális átálláshoz nyújtott támogatás az uniós tagállamokban: Kihasztnátlanul maradt a lehetőség arra, hogy a stratégia valóban a digitális szükségletek kezelésére irányuljon*. Luxemburg: az Európai Unió Kiadóhivatala. Online: <https://www.eca.europa.eu/hu/publications/SR-2025-13>
- European Commission (2024): *Important Project of Common European Interest (IPCEI) on health (Med4 Cure) – RRF*. Online: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/202513/SA_105126_238.pdf
- European Commission (2025a): *The Draghi Report on EU Competitiveness*. Online: https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en?prefLang=hu
- European Commission (2025b): *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, State of the Digital Decade 2025: Keep Building the EU's Sovereignty and Digital Future*. Brüsszel, 2025. június 16. COM(2025) 290 végleges.
- Miniszterelnöki Kabinetiroda (2022): *Nemzeti Digitalizációs Stratégia*. Online: <https://kormany.hu/dokumentumtar/nemzeti-digitalizacios-strategia-2022-2030>
- Támogatásokat Vizsgáló Iroda (2023): *Hatályba lépett az ideiglenes válság- és átállási keret*. Online: <https://tvi.kormany.hu/hatalyba-lepett-az-ideiglenes-valsag-es-atallasi-keret>

Váradi Ágnes

DIGITALIZÁCIÓ, MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÉS IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS POLGÁRI ÜGYEKBE¹

ABSZTRAKT

„Az igazságszolgáltatás digitalizációja kiemelten fontos az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának a növelése szempontjából, továbbá az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javításának és megkönnyítésének rendkívül hatékony eszköze.” Az Európai Bizottság által kiadott 2023-as uniós Igazságügyi Eredménytábla e megállapítása tömör összefoglalást nyújt a digitális megoldások igazságszolgáltatásban betöltött szerepéről. A jelen elemzés célja olyan trendek és kihívások azonosítása, amelyek alapjaiban meghatározzák a digitalizáció eszközei és a mesterséges intelligencia alkalmazásának kereteit az uniós polgári igazságügyi együttműködésben. Olyan kérdések állnak a vizsgálat középpontjában, amelyek rámutatnak a technológiai vívmányok alkalmazásának komplexitására. A potenciális kockázatok azonosítása mellett cél az azokra adható lehetséges válaszok irányainak meghatározása. A szintetizáló tanulmány a gyakorlati alkalmazás és az elvi kiindulópontok összevetésével, a nemzetközi szervezetek és a joggyakorlat által kidolgozott standardok, ajánlások és a másodlagos szakirodalom összegzésével igyekszik hozzájárulni a tudományos diskurzushoz.

Kulcsszavak: igazságügyi együttműködés, e-justice, e-CODEX, digitális szakadék, mesterséges intelligencia

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

DIGITALISATION, ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND
JUDICIAL COOPERATION IN CIVIL MATTERS

ABSTRACT

“Digitalisation of justice is the key to increasing the effectiveness of justice systems and a highly efficient tool for enhancing and facilitating access to justice.” This statement from the European Commission’s 2023 EU Justice Scoreboard provides a concise summary of the role of digital solutions in the justice system. The current paper aims to identify trends and challenges that shape the basic framework for the application of digital tools and artificial intelligence in judicial cooperation in civil matters in the European Union. The analysis focuses on issues that highlight the complexity of applying technological advances. In addition to identifying potential risks, it intends to define directions for possible responses. The synthesising study aims to contribute to the scientific discourse by comparing practical aspects and theoretical starting points, and by summarising standards, recommendations developed by international organisations and case law as well as findings of the relevant secondary literature.

Keywords: judicial cooperation, e-justice, e-CODEX, digital divide, artificial intelligence

BEVEZETÉS

Az igazságszolgáltatás digitalizációja az utóbbi évtizedben fokozatosan előtérbe került mint az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának növelését és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítását szolgáló

technológiai vívmányok összessége.² Bár a bíróságok legalapvetőbb digitalizálása már az 1980-as években elkezdődött (amikor a személyi számítógépek és a szövegfeldolgozó szoftverek megjelentek), a folyamat érdemi felgyorsulása a bírósági dokumentumok elektronikus úton történő benyújtását, az elektronikus kézbesítést és az elektronikus fizetést, valamint a bíróságokkal való elektronikus kommunikációt lehetővé tevő technológiák elterjedésével jelentkezett.³ A Covid–19-világjárvány igazolta, hogy az elektronikus eszközök használata jelentősen megkönnyítheti az igazságszolgáltatáshoz való hatékony, fizikai hozzáférést, egyszerűsítheti a bírósági eljárások megindítását és lefolytatását, és ezzel összefüggésben egyre nagyobb szükség van a digitális megoldások intenzív használatára a bírósági eljárásokban. Ugyanakkor az is egyértelművé vált, hogy az igazságszolgáltatási rendszer emberi jogi normákban meghatározott jellegére és céljára tekintettel a technológiával való kapcsolat e téren sokkal többet jelent az informatikai *know-how* és a költségvetési források rendelkezésre állásánál. Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának írt jelentésében a bírák és ügyvédek függetlenségével foglalkozó különleges jelentéstevő, Diego García-Sayán hangsúlyozta: nincs értelme mechanikusan bevezetni bizonyos technológiai eszközöket, amelyeket nem feltétlenül bírósági eljárásokra terveztek, és azt feltételezni, hogy ezek önmagukban növelni fogják az igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát.⁴

A modern technológia vívmányai jelentette előnyök és az emberi jogi standardok összeegyeztetésének igénye fokozottan merül fel a mesterséges intelligencia (*artificial intelligence*, a továbbiakban: AI) alkalmazása kapcsán. Ahogyan arra az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonyságáért felelős bizottsága (CEPEJ) már 2018-ban rámutatott: akár a jogi tanácsadás,

² Az Európai Bizottság 2023-as Igazságügyi Eredménytáblájában hangsúlyozta: „Az uniós igazságügyi eredménytáblában 2013 óta szerepelnek az igazságszolgáltatás különböző tagállamokban való digitalizációjára vonatkozó összehasonlító információk, például az ítéletek online elérhetőségével, illetve a keresetek online benyújtásával és nyomon követésével kapcsolatban. [...] [C]élja a fejlődést mutató területek és a tagállamok által az igazságszolgáltatási rendszereik digitalizációja érdekében tett erőfeszítések során tapasztalt kihívások átfogó, megfelelő időben történő és mélyreható nyomon követésének a biztosítása.” Európai Bizottság 2023: 9.

³ MAROZ – POPOVA – SATIZÁBAL ACOSTA 2023.

⁴ GARCÍA-SAYÁN 2021: 81. bekezdés.

a szövegezés vagy a döntéshozatali folyamat segítése, akár a felhasználó számára történő tanácsadás a cél, alapvető fontosságú, hogy az AI alkalmazása a bírósági folyamatokban átlátható, pártatlan és méltányos módon történjen, külső és független szakértői értékeléssel igazoltan.⁵ Ezeknek a hatékonysággal összefüggő, praktikus és az alapvető jogokkal kapcsolatos, garanciális szempontoknak a kiegyensúlyozása nemcsak a belső jogban, hanem az igazságügyi hatóságok együttműködésében is meghatározó kell hogy legyen.

A jelen tanulmány célja, hogy az uniós polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés kapcsán vizsgálja a digitalizáció és a mesterséges intelligencia alkalmazásának alapvető kérdéseit, áttekintést adva azokról a dilemmákról, amelyek áthatják az uniós és nemzeti szabályozások alakítását.

KONTEXTUS ÉS MÓDSZERTAN

A digitalizáció kérdése több oldalról áthatja a polgári igazságügyi kapcsolatokat. Egyrészt, a modern infokommunikációs technológiák terjedése miatt a kereskedelmi kapcsolatok új és egyre nagyobb mértékben terjedő jelenségeire kell reagálni. Az Eurostat adatai szerint⁶ 2024-ben az EU-ban a megkérdezett 16–74 évesek 94%-a használta az internetet az elmúlt 12 hónapban, és 77%-uk vásárolt vagy rendelt árut vagy szolgáltatást. Az online vásárlók aránya a 2014-es 59%-ról 2024-re 77%-ra nőtt, ami 17 százalékpontos növekedést jelent 10 év alatt az EU-ban. Ezek a trendek szükségképpen hatást gyakorolnak a jogviták elbírálásával kapcsolatos elvárásokra, igényekre. Másrészt, a Bizottság digitális iránytűje⁷ általános jelleggel állapította meg, hogy „a digitalizált gazdaság és társadalom európai útja a szolidaritásról, a jólétről és a fenntarthatóságról szól, a polgárok és a vállalkozások szerepvállalásában gyökerezik, egyúttal biztosítja digitális ökoszisztémájának és ellátási láncainak biztonságát és ellenálló képességét”. Ennek szellemében a Bizottság szerint a digitális transzformáció lehetővé kell hogy tegye a modern

⁵ CEPEJ 2018: 5.

⁶ Eurostat [é. n.].

⁷ Európai Bizottság 2021.

és hatékony igazságszolgáltatási rendszerek működését, a fogyasztói jogok érvényesítését és az állami fellépés, többek között a bűnüldözési és nyomozati kapacitások hatékonyságának növelését. Azaz a technológiai vívmányok intenzívebb alkalmazása nemcsak az ügyletek jellegéből és az ügyfelek elvárásaiból, hanem az igazságszolgáltatás hatékonyságával kapcsolatos intézményi követelményekből is fakad.

2020-ban az Európai Bizottság az igazságszolgáltatás digitalizációjára vonatkozó eszköztár részeként négy fő területet vázolt fel: a tagállamoknak nyújtott pénzügyi támogatás a hosszú távú hatásban rejlő lehetőségek kiaknázása érdekében; a digitalizációra vonatkozó követelményeket meghatározó jogalkotási kezdeményezések; az informatikai eszközök fejlesztése; a nemzeti koordinációs és nyomon követési eszközök alkalmazásának elősegítése a jó gyakorlatok megosztása érdekében.⁸

Az Európai Unió évek óta igyekszik választ adni az igazságszolgáltatáshoz való határokon átnyúló hozzáféréssel kapcsolatos kihívásokra⁹ azáltal, hogy számos jogi eszközt fogadott el többek között a joghatósággal, az alkalmazandó joggal, az iratok kézbesítésével, a bizonyításfelvétellel, a költségmentességgel, a közvetítéssel és az alternatív vitarendezéssel kapcsolatos kérdésekben. 2023-ban az EU megalkotta a határokon átnyúló igazságügyi együttműködés kereteit szabályozó 2023/2844/EU rendeletet.¹⁰

Mindemellett az Európai Bizottság számos különböző transzeurópai projektet indított az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásával összefüggésben, és ezek célja, hogy digitálisan támogassák az igazságszolgáltatásra és a fogyasztókra vonatkozó uniós szabályozásoknak való megfelelést. Ezek közé tartozik például az európai esetjogi azonosító (ECLI), az európai bűnügyi nyilvántartási információs rendszer (ECRIS)

⁸ Európai Bizottság 2020.

⁹ Jelen tanulmánynak nem célja a polgári igazságügyi együttműködés történetének és fő területeinek ismertetése. E tekintetben lásd például OSZTOVITS 2022; GOMBOS–SIMON 2020.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2844 rendelete (2023. december 13.) a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén egyes jogi aktusok módosításáról.

és az online adatcserén keresztüli e-igazságügyi kommunikáció rendszere (e-CODEX).¹¹ Ezek közül a legaktuálisabb az e-CODEX, amely a nemzeti igazságügyi rendszerek közötti digitális összeköttetés megteremtése révén lehetővé teszi a felhasználók (illetékes igazságügyi hatóságok, jogi szakemberek és magánszemélyek) számára, hogy elektronikus úton gyorsan, biztonságosan és megbízhatóan küldjenek és fogadjanak dokumentumokat, jogi formanyomtatványokat, bizonyítékokat vagy egyéb információkat.

A szakirodalom részletesen foglalkozik a polgári igazságügyi együttműködés eszközeinek bemutatásával,¹² az igazságszolgáltatási rendszerek hatékony működésének gazdasági összefüggéseivel,¹³ a digitális megoldások és más innovációk igazságszolgáltatásban történő alkalmazásának elemzésével¹⁴ és a nemzeti megoldások értékelésével.¹⁵

Jelen elemzés célja ezen diskurzushoz kapcsolódva olyan trendek és kihívások azonosítása, amelyek alapjaiban meghatározzák a digitalizáció és az AI alkalmazásának kereteit az uniós polgári igazságügyi együttműködésben. Olyan kérdések állnak a vizsgálat középpontjában, amelyek rámutatnak a technológiai vívmányok alkalmazásának komplexitására. A potenciális kockázatok azonosítása mellett cél az azokra adható lehetséges válaszok irányainak meghatározása. A szintetizáló tanulmány a gyakorlati alkalmazás és az elvi kiindulópontok összevetésével, a nemzetközi szervezetek és a joggyakorlat által kidolgozott nemzetközi standardok, ajánlások és a másodlagos szakirodalom összegzésével igyekszik hozzájárulni a tudományos diskurzushoz.

¹¹ FABRI 2024.

¹² Például ONTANU 2023; VICARIO PÉREZ 2024; LUPOI 2025.

¹³ Például MORA-SANGUINETTI 2021; JIN-AMARAL-GARCIA 2019; LORIZIO-GURRIERI 2014.

¹⁴ Például GYARMATHY 2024; GÓMEZ 2024; MIRÓ-LLINARES 2023; FABRI 2021; KRAMER et al. 2021; VELICOGNA et al. 2018; FABRI-CONTINI 2001.

¹⁵ Például ABOU REFAIE – SANTUBER 2023; VELICOGNA 2020; LUPO-BAILEY 2014.

A DIGITÁLIS SZAKADÉK KÉRDÉSE AZ UNIÓS
IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS RENDSZERÉBEN

A digitális szakadék kérdése az állampolgárok széles csoportjait érintő digitális fejlesztések megítélése kapcsán szinte minden esetben központi jelentőségű. Ezt a jelenséget az OECD már 2001-ben definiálta, mégpedig olyan fogalomként, amely az egyének, a háztartások, a vállalkozások és a különböző társadalmi-gazdasági berendezkedésű földrajzi területek közötti szakadékra utal, mind az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférési lehetőségeiket, mind pedig az internetnek a legkülönbözőbb tevékenységeikhez való használatát tekintve.¹⁶

Az e-CODEX-rendelet¹⁷ (3) preambulumbekézése rávilágít arra, hogy az uniós igazságügyi együttműködés digitalizációjának célja egyrészt, hogy olyan információtechnológiai rendszer jöjjön létre, amely lehetővé teszi az ügyekkel kapcsolatos adatok gyors, közvetlen, interoperábilis, fenntartható, megbízható és biztonságos, határokon átnyúló, elektronikus úton történő cseréjét a személyes adatok védelméhez való jog mindenkorai tiszteletben tartása mellett. Ugyanakkor az uniós lépések arra is irányulnak, hogy egy ilyen rendszer elősegítse az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítását és az átláthatóságot azáltal, hogy a nemzeti vagy uniós jog által előírt esetekben lehetővé teszi a polgárok és a vállalkozások számára, hogy digitális formában cseréljenek dokumentumokat és bizonyítékokat az igazságügyi vagy egyéb illetékes hatóságokkal. Így bár az uniós polgári igazságügyi együttműködés és különösen az e-CODEX rendszer fókuszban jelenleg a tagállami hatóságok közötti együttműködésen van, a digitális tendenciák társadalmi térnyerése miatt az a polgárok és a hatóságok közötti kapcsolatok digitalizációját elengedhetetlenül maga után vonja.

Ezt összefüggést erősíti a 2023/2844/EU rendelet is, amely kifejezetten utal az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjára. Rögzíti

¹⁶ OECD 2001: 5.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/850 rendelete (2022. május 30.) a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő, határokon átnyúló elektronikus adatcserére szolgáló számítógépes rendszerről (e-CODEX-rendszer) és az (EU) 2018/1726 rendelet módosításáról.

továbbá a (27) preambulumbekzdésében, hogy a természetes és jogi személyek illetékes hatóságokhoz való, polgári és kereskedelmi ügyekben történő hozzáféréseinek megkönnyítése érdekében e rendeletnek a decentralizált informatikai rendszer részeként létre kell hoznia egy uniós szintű hozzáférési pontot, amelynek információkat kell tartalmaznia a természetes és jogi személyek számára a költségmentességhez való jogokról, és amelyen keresztül lehetővé kell tenni a számukra, hogy az e rendelet hatálya alá tartozó esetekben keresetet nyújtsanak be, kérelmet terjesszenek elő, eljárási szempontból releváns információkat küldjenek, kérjenek és fogadjanak, ideértve a digitalizált ügyiratokat vagy ügyiratrészeket, valamint kommunikáljanak az illetékes hatóságokkal – vagy a képviselőjük a nevükben ezeket megtegye –, illetve bírósági vagy bíróságon kívüli iratokat fogadjanak.

Mindezek a tényezők igazolják, hogy a szűken vett hatósági együttműködés és az állampolgárok hatóságokkal való kapcsolattartását érintő tágabb igazságügyi digitalizációs folyamatok nem választhatók el egymástól.¹⁸ Ezt támasztja alá az Európai Bizottság által kiadott Igazságügyi Eredménytábla is, amely abból indul ki, hogy „[a]z igazságszolgáltatás digitalizációja kulcsfontosságú az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának növeléséhez, továbbá rendkívül hatékony eszköz az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése, valamint az igazságszolgáltatás minőségének javítása szempontjából”.¹⁹ Utóbbi szempontok miatt nem mellőzhető, hogy a jogalkotás folyamatában a digitális szakadék fogalmát és kezelésének kérdését az uniós jogalkotó folyamatosan szem előtt tartsa.

A probléma relevanciáját az EU e-igazságügyi stratégiája (a továbbiakban: stratégia) is felismerte, amikor kimondta:

„Egy méltányos és kiegyensúlyozott igazságszolgáltatási ágazat Európa-szerte történő előmozdításához alapvető fontosságú azon digitális szakadék szűkítése, amely egyenlőtlenséget teremt az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés terén. Ez a polgárokat tekintve nem csupán a kirekesztődés potenciális

¹⁸ Jelen tanulmánynak nem célja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmának értelmezése. A szerző e tárggyal kapcsolatos álláspontjáról lásd VÁRADI 2025; VÁRADI 2024.

¹⁹ Európai Bizottság 2024: 9.

forrását képezi, hanem a jogaik gyakorlásának akadályát is. Ez az elv annak szükségességét is magában foglalja, hogy valamennyi európai uniós tagállamban összehangolt szintű igazságszolgáltatási digitalizációra kell törekedni. A legjobb gyakorlatok és az erőfeszítések megosztása révén együttesen tehetünk előrelépést az igazságszolgáltatás digitális transzformációja terén, miközben megőrizzük az emberközpontú nézőpontot, így biztosítva minden ember jogainak védelmét és tiszteletben tartását.”²⁰

A szöveg későbbi részeiben viszont elmarad a probléma értelmezésének részletes kifejtése.²¹ A stratégia 50–51. pontja utal arra, hogy a digitális igazságszügyi szolgáltatásokhoz való egyetemes hozzáféréshez minden olyan meglévő akadályt fel kell számolni, amely gátolja azt, hogy a szolgáltatásokhoz minden ember egyenlő feltételek mellett tudjon hozzáférni. Ugyanakkor az általános megállapítás után már csak általánosságban említi a digitális igazságszolgáltatási eszközök akadálymentességét, valamint a digitális igazságszolgáltatáshoz való megkülönböztetésmentes hozzáférést.

Éppen ezért egy cizellált megközelítésre van szükség, amely szem előtt tartja, hogy a természetes és bizonyos feltételek mellett egyes jogi személyek számára fennmaradjon a papíralapú kommunikációs csatorna használatának lehetősége, és hogy a tájékoztatás hozzáférhető formátumban történjen, annak érdekében, hogy mindenki, köztük a sérülékeny csoportok, a kiskorúak és a technikai segítségre szoruló vagy a szükséges digitális készségekkel vagy eszközökkel nem rendelkező személyek is hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz.²²

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ellen kell állni a technológiai fejlődésnek; de a társadalmi realitások figyelembevétele nem mellőzhető. Az ENSZ Fejlesztési Programjának (United Nations Development

²⁰ Az Európai Unió Tanácsa 2025: 29. pont.

²¹ Ez összhangban van azzal a körülménnyel, hogy az ENSZ jelentéstevőinek állásfoglalásaitól az Európa Tanács és az EBESZ megállapításain át az Európai Unió Tanácsa következtetéseigi a mérvadó intézmények újra és újra felhívják a figyelmet a digitális szakadék jelenségében rejlő veszélyekre, a perjogi kezelésre vonatkozó javaslatok megfogalmazására azonban jellemzően nem kerül sor.

²² MENSÍ 2022: 1.6. pont.

Programme, UNDP) a digitális szakadék kérdésével foglalkozó kutatása felhívta a figyelmet arra, hogy az e-igazságszolgáltatás nem csupán technológiai változás, hanem szabályozási és jogi változásokat, valamint – ami a legfontosabb – kulturális, szemléletbeli változásokat is magában foglal. A technológia bevezetése a felhasználók, a bírósági személyzet, a bírák, a peres felek és a nyilvánosság tagjai számára képzést és oktatást igényel, ami késleltetheti a bevezetést, és átmenetileg csökkentheti a nyilvánosság részvételét és bizalmát. A nagyszabású átalakítás időigényes és költséges, és gyakran késedelmekkel vagy visszaesésekkel jár.²³

Az EU Alapjogi Ügynöksége az idők sajátos helyzetével foglalkozott a digitális szakadék és a digitalizálódó közszolgáltatások kapcsán. A megfogalmazott javaslatok a hagyományosnak mondható, képzésre és a digitális képességek javítására irányuló felvetések mellett hangsúlyozzák a célzott segítségnyújtás (videók, könnyen érthető kézikönyvek, *live chat* megoldások) jelentőségét. Emellett a célcsoportok fejlesztésbe való hatékony bevonása emelhető ki olyan eszközként, amely a hatóságokra fókuszáló, de a lakosságot is közvetlenül érintő digitális megoldások fejlesztésénél felmerül.²⁴

Együttal – éppen az ügyek határon átnyúló jellege miatt – szükséges lehet közös európai törekvések kidolgozása a digitális szakadék kezelésére. Ha ugyanis a digitális eszközök határon átnyúló igényérvényesítésben betöltött szerepe hosszú időn keresztül eltérően alakul (egyes tagállamokban a technológiák elterjedtsége és elfogadottsága jelentősen eltérően fejlődik), az végső soron az igazságügyi együttműködés, tágabb értelemben a versenyképesség és a kölcsönös együttműködés aláásására is alkalmas lehet.²⁵ Ez a felvetés pedig átvezet egy másik kihíváshoz: hogyan hat az interoperabilitásra törekvés a határon átnyúló igazságügyi együttműködés standardizálására?

²³ UNDP 2022: 17.

²⁴ European Union Agency for Fundamental Rights 2023: 60–61.

²⁵ KOUROUTAKIS 2024.

A TECHNOLÓGIAI ÉS JOGI STANDARDIZÁLÁS ÖSSZEFÜGGÉSE

A határon átnyúló igazságügyi együttműködés digitalizálásának egyes kihívásai a különböző országok szabályozási és szervezeti modelljeinek sokféleségével kapcsolatosak. Az e-igazságszolgáltatási megoldásokat ugyanis be kell illeszteni a nemzeti jogszabályi keretbe, azokat a bírósági igazgatás sajátos rendszerében kell alkalmazni, és – miközben a határokon átnyúló ügyek esetében elősegítik az interoperabilitást és az összekapcsolást – nem lehet céljuk a nemzeti igazságügyi rendszerek sajátosságainak megszüntetése.²⁶ Az Európai Unió nem írhatja elő a polgári eljárások digitalizálását nemzeti szinten, mert ezzel túllépné hatáskörét. Ezt az e-CODEX-rendelet is megerősíti, amelynek (8) és (10) preambulumbekzdése alapján megállapítható, hogy a rendelet nem írja elő az e-CODEX-rendszer kötelező használatát; a rendeletben foglaltak semmilyen módon nem akadályozzák meg a tagállamokat abban, hogy annak kísérleti jellegű használatával járó eseteket fejlesszenek ki, és tartsanak fenn. Ugyanakkor az e-CODEX-rendszert előnyben részesített megoldásnak kell tekinteni a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő kommunikáció céljára használt, a nemzeti informatikai rendszereket összekötő interoperábilis, biztonságos és decentralizált kommunikációs hálózat vonatkozásában.

Ez az interoperabilitásra törekvés összhangban van a 2023/2844/EU rendelet azon megállapításával, hogy az uniós e-igazságügyi megoldások a bírósági eljárások hatékonyságának és eredményességének növelésére, valamint az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítésére törek-szenek a meglévő kommunikációs csatornák digitalizálása révén, aminek költség- és időmegtakarítást, az adminisztratív terhek csökkentését és a *vis maior* körülményekkel szembeni ellenállóképesség javítását kell eredményeznie a határokon átnyúló igazságügyi együttműködésben részt vevő valamennyi hatóság számára. Ez a megfogalmazás tükrözi azt is, hogy az e-CODEX-rendelettel egy szemléletváltás következett be: a digitális megoldások alkalmazására már nem úgy tekintenek mint egy lehetőségre,

²⁶ REILING – CONTINI 2022.

amely – ahol lehetséges – javítja, hatékonyabbá teszi a működést, hanem a hangsúly a digitális megoldások főszabály szerinti alkalmazására helyeződött.²⁷ Ez a megállapítás pedig visszavezet ahhoz, hogy digitalizációs folyamatoknak tiszteletben kell tartaniuk a nemzeti jogrendszerek sokféleségét;²⁸ beleértve annak elismerését, hogy az interoperabilitásra való törekvés nem írhatja felül a bírósági igazgatás sajátosságait és a nemzeti eljárási szabályok hagyományait.

ETIKAI KÉRDÉSEK

Az algoritmusok és a mesterségesintelligencia-alapú megoldások igazságszolgáltatás terén történő lehetséges vagy tényleges alkalmazásával kapcsolatban széles körű aggály, hogy az az emberi tényező kiiktatásával vagy csökkentésével fenyeget, és így az „algoritmikus igazságtalanság” kockázatát idézi elő.²⁹

A CEPEJ fent említett 2018-as standardjai megfogalmazták azokat az etikai elveket, amelyeket az AI alkalmazása során érvényesíteni kell: a) az alapvető jogok tiszteletben tartásának elve: annak biztosítása, hogy a mesterségesintelligencia-alapú eszközök és szolgáltatások tervezése és végrehajtása összeegyeztethető legyen az alapvető jogokkal; b) a megkülönböztetés-mentesség elve: különösen az egyének vagy egyének csoportjai közötti megkülönböztetés kialakulásának vagy erősödésének megakadályozása; c) a minőség és a biztonság elve: az igazságügyi határozatok és adatok feldolgozása tekintetében hitelesített források felhasználása, multidiszciplináris módon, biztonságos technológiai környezetben kialakított modellekkel; d) az átláthatóság, a pártatlanság és a méltányosság elve: az adatfeldolgozási módszerek hozzáférhetővé és érthetővé tétele, külső ellenőrzések engedélyezése; e) „a felhasználó ellenőrzése alatt” elv: az előíró jellegű

²⁷ GASCÓN INCHAUSTI 2023: 537.

²⁸ Council of Europe 2019: 5.

²⁹ Lásd e tekintetben TOOHEY et al. 2019.

megközelítés kizárása és annak biztosítása, hogy a felhasználók tájékozott szereplők legyenek, és hogy döntéseiket maguk irányítsák.³⁰

Ezen elvek érvényesítése terén az EU mesterséges intelligenciáról szóló rendelete³¹ irányadó. Ennek (31) preambulumbekzdése rögzíti, hogy

„a természetes személyek állami vagy magánszereplők általi társadalmi pontozását végző MI-rendszerek diszkriminatív eredményekhez és bizonyos csoportok kirekesztéséhez vezethetnek. [...] Az ilyen elfogadhatatlan pontozási gyakorlatokat alkalmazó és ilyen hátrányos vagy kedvezőtlen eredményekhez vezető MI-rendszereket ezért be kell tiltani.”

A mesterséges intelligenciáról szóló rendelet elismeri és megerősíti a bírószerpét: bár a mesterséges intelligencia eszközeinek használata támogathatja az igazságszolgáltatást, nem helyettesítheti a bírák döntéshozatali jogkörét. A végső döntéshozatalnak továbbra is embervezérelt tevékenységnek kell maradnia.³² A mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (61) preambulumbekzdése kiemeli:

„Az igazságszolgáltatásra és a demokratikus folyamatok irányítására szánt egyes MI-rendszereket nagy kockázatúnak kell tekinteni, figyelembe véve a demokráciára, a jogállamiságra, az egyéni szabadságokra, valamint a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogra gyakorolt potenciálisan jelentős hatásukat. Így különösen, az esetleges torzítások, hibák és átláthatatlanság kockázatának kezelése érdekében indokolt nagy kockázatúnak minősíteni az igazságügyi hatóságok által vagy nevében történő használatra szánt azon MI-rendszereket, amelyek célja, hogy segítsék

³⁰ CEPEJ 2018:7.

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról.

³² ENTCHEVA–MAZILESCU 2024.

az igazságügyi hatóságokat a ténybeli és a jogi elemek kutatásában és értelmezésében, valamint a jog konkrét tényekre történő alkalmazásában.”

Mindezen szabályozási környezetre figyelemmel a mesterséges intelligenciáról szóló rendeletnek a magas kockázatú AI-rendszerekre vonatkozó követelményei³³ vélhetően megfelelő garanciákat jelentenek a már korábban kidolgozott általános etikai alapelvek érvényesítésére az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó tevékenységek terén.

A digitális megoldások igazságszolgáltatási rendszerekben való alkalmazásával kapcsolatban egy másik, széles körben felmerülő aggodalom az, hogy a legkiszolgáltatottabbak ügyeit másodrendű ügyként kezelhetik. E megfontolás mögött az az érvelés áll, hogy a képzett jogi képviselő hiánya miatt vagy a legköltséghatékonyabb eljárási eszközök kiválasztásához fűződő érdekük alapján e kiszolgáltatott csoportok esetében automatizált döntéshozatalra kerülhet sor, amely az online világ sajátosságai miatt kevésbé átlátható (és a nyilvánosság által nehezebben ellenőrizhető).³⁴ Ez a felvetés pedig visszavezet a digitális szakadék kérdéséhez és ahhoz az elváráshoz, hogy a digitális megoldások elterjesztése, alkalmazásának főszabállyá tétele csak akkor biztosíthatja az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést, ha az a társadalmi realitásokkal összhangban valósul meg. Bár ezek az etikai megfontolások nem annyira az igazságügyi együttműködés, mint inkább az igazságszolgáltatás tartalmi kérdéseit érintik, a nemzeti rendszerek egyre erősebb technikai összekapcsolódása, valamint a határon átnyúló és a csak belső jogi elemet tartalmazó ügyek kezelésének egységes elvei miatt szükséges az uniós szintű diskurzus a digitális megoldások igazságügyi alkalmazásának kérdéséről a sérülékeny csoportok vonatkozásában. A sérülékeny csoportok helyzete pedig az EU-n belül is jelentős eltérést

³³ Ezeket a követelményeket a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet III. fejezet 2. szakasza tartalmazza, ideértve többek között a megfelelő kockázattértelezési és -csökkentési rendszerekre, a megfelelő adatkezelési és adatgazdálkodási gyakorlatokra, az alkalmazó egyértelmű és megfelelő tájékoztatására és a megfelelő emberi felügyeleti intézkedésekre vonatkozó előírásokat.

³⁴ A részletekért lásd például OLTRA GRAS 2021.

mutathat vagyoni helyzet, jogi szabályozás (például a jogi segítségnyújtás igénybevételének szegénységgel összefüggő feltételei) és egyedi társadalmi problémák fényében.³⁵

Felvetődhet ezért egy olyan általánosabb felfogás érvényesítése az uniós igazságügyi együttműködésben, amely alkalmas a digitális megoldások átfogó integrálására, a digitális szakadék komplex kezelésére a határon átnyúló együttműködés terén, és kiindulópontot jelent a tagállami fellépés számára is. Az ilyen tervek megalkotása során – az ENSZ kutatásainak alapul vételével – az alábbi lépésekre kell fókuszálni: 1. digitális inkluzivitási/ befogadási terv létrehozása egy bizonyítékokon alapuló, közösségi szinten meghatározott megközelítés révén a digitális technológiák alkalmazásával összefüggő tényezők megfelelő azonosítását követően; 2. a cselekvés kerekének kiválasztása; a cselekvés különféle típusainak áttekintése, beleértve a kormányzat tulajdonában lévő és működtetett hálózatokat, a köz- és magánszféra partnerségeit és a közösségi hálózatok elősegítését; 3. a pénzügyi modell kiválasztása; a célok eléréséhez felhasználható finanszírozási stratégiák típusainak áttekintése; 4. a terv végrehajtása jó gyakorlatok megosztására épülően.³⁶

Az uniós polgári igazságügyi együttműködés szűken vett területére vonatkoztatva ezeket az elveket elmondható, hogy a digitális megoldások átfogó alkalmazásához, optimális integrálásához komplex szemlélet szükséges, amely tekintettel van az uniós és a nemzeti jog közötti hatáskörrelhatárolásra, a szakmai és társadalmi szempontokat inkluzív módon közelíti meg, figyelemmel van a nemzetközi standardokra, ajánlásokra, etikai elvekre, és leképezi a nemzeti jog- és intézményrendszerek sokféleségét, valamint a tagállamok egyéb lehetőségeit (a digitalizáció állása, források stb.).

³⁵ Olyan szélesebb társadalmi problémák jelennek meg ebben a kontextusban – a szűken vett anyagi helyzeten túl –, mint a nők sajátos helyzete (CAPP 2021: 131), lakhatási problémák (túlzsúfolt lakások) és azzal összefüggésben a magánszféra hiánya, például HOLMES–KARAMPOUR–BURGESS 2022; SAMBASIVAN et al. 2018.

³⁶ UN Habitat 2021:19.

ÖSSZEGZÉS

A Covid–19-világjárvány óta nem tagadható, hogy a digitális megoldások és a mesterséges intelligencia az igazságszolgáltatás és így az igazságügyi együttműködés területét is egyre jobban áthatja. Az Európai Unió jogalkotási folyamatai számos technológiát lefednek és számos garanciát adnak azok használatához. Ugyanakkor az is látható, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést befolyásoló és kirekesztést eredményező digitális szakadék megszüntetése terén további lépéseknek lenne helye. Olyan megoldásokat kell kidolgozni, amelyek megfelelően reagálnak a kiszolgáltatottság új formáira, amelyek egy adott válság következményeként jelentkeznek. Az eljárási jogszabályoknak rugalmas, a polgárokat jogorvoslat, tanácsadás és támogatás igénybevételében támogató, egyéni helyzetüket és szükségleteiket megfelelően figyelembe vevő intézkedéseket kell tartalmazniuk, miközben a technológiai innováció alkalmazásával növelik az igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát. Az e-igazságszolgáltatási megoldásokat átfogó módon kell integrálni a nemzeti jogrendszerekbe; az általános jogi elveknek, az érintett állam vagy régió (jogi, társadalmi és pénzügyi) sajátosságainak, a legkiszolgáltatottabb csoportok igényeinek, valamint a digitális szakadék áthidalására irányuló törekvéseknek kell irányítania ezt a folyamatot. Az Európai Unió jogalkotása során tekintettel kell lenni arra, hogy a határon átnyúló igazságügyi együttműködés digitalizációs folyamatai – még abban az esetben is, amikor a hatóságok közötti együttműködés technológiai kerekeit rögzítik – szükségszerűen kihatnak az állampolgári jogérvényesítésre is. Ezért különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a technológiai innováció előnyei (mint a hatékonyság előmozdítása, a peres eljárások hátralékának és költségeinek csökkentése) kibontakozhassanak, miközben a jogalkotás és az együttműködés gyakorlati megvalósulása biztosítja az uniós jog alapelveinek érvényesülését, ideértve a hatásköri korlátokat és az emberi jogi standardokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABOU REFAIE, Reem – SANTUBER, Joaquin (2023): Risks and Challenges to e-Justice Principles: Governing Remote Work, Online Hearings and the Use of Social Media in Chilean Courts. *JeDEM – EJournal of EDemocracy and Open Government*, 15(2), 118–147. Online: <https://jedem.org/index.php/jedem/article/view/804>
- CAPP, Megan Katherine (2021): Will the COVID-19 Crisis Help Us Trace a Path Towards More Equitable Access to Justice? *Annual Review of Interdisciplinary Justice Research*, 10, 121–139.
- ENTCHEVA, Katerina – MAZILESCU, Ioana (2024): Artificial Intelligence and Digitalisation of Judicial Cooperation. *Eucrim*, 19(3), 202–205. Online: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2024-018>
- European Union Agency for Fundamental Rights (2023): *Fundamental Rights of Older People. Ensuring Access to Public Services in Digital Societies*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- FABRI, Marco (2021). Will COVID-19 Accelerate Implementation of ICT in Courts? *International Journal for Court Administration*, 12(2). Online: <https://doi.org/10.36745/ijca.384>.
- FABRI, Marco (2024): From Court Automation to E-Justice and Beyond in Europe. *International Journal for Court Administration*, 15(3). Online: <https://doi.org/10.36745/ijca.640>
- FABRI, Marco – CONTINI, Francesco szerk. (2001): *Justice and Technology in Europe. How ICT is Changing the Judicial Business*. The Hague – London – New York: Kluwer Law International.
- GASCÓN INCHAUSTI, Fernando (2023): The New Regulation on the Digitalisation of Judicial Cooperation in the European Union: Something Old, Something New, Something Borrowed and Something Blue. *ERA Forum*, 24, 535–552. Online: <https://doi.org/10.1007/s12027-024-00782-z>
- GOMBOS Katalin – SIMON Károly László szerk. (2020): *Hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés polgári ügyekben*. Budapest: Dialóg Campus.
- GÓMEZ, Manuel A. (2024): The Digitalization of Litigation. *Emory International Law Review*, 38(4). Online: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/eilr/vol38/iss4/6>
- GYARMATHY Judit (2024): Bírószági digitalizáció hazánkban a nemzetközi felmérések tükrében. *Fontes Iuris*, (3–4), 49–62.
- HOLMES, Hannah – KARAMPUR, Katy – BURGESS, Gemma (2022): *Digital Poverty and Housing Inequality*. Cambridge: Cambridge Centre for Housing & Planning Research.
- JIN, Yosuke – AMARAL-GARCIA, Sofia (2019): Enhancing Judicial Efficiency to Foster Economic Activity in Portugal. *OECD Economics Department Working Papers*, (1567). Online: <https://doi.org/10.1787/e8d8f03-en>

- KOURETAKIS, Antonios (2024): Rule of Law in the AI Era: Addressing Accountability, and the Digital Divide. *Discover Artificial Intelligence*, 4(115). Online: <https://doi.org/10.1007/s44163-024-00191-8>
- KRAMER, Xandra et al. szerk. (2021): *New Pathways to Civil Justice in Europe. Challenges of Access to Justice*. Cham: Springer.
- LORIZIO, Marilene – GURRIERI, Antonia Rosa (2014): Efficiency of Justice and Economic Systems. *Procedia Economics and Finance*, 17, 104–112. Online: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00884-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00884-3).
- LUPU, Giampiero – BAILEY, Jane (2014): Designing and Implementing E-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples. *Laws*, 3(2), 353–387. Online: <https://doi.org/10.3390/laws3020353>
- LUPU, Michele Angelo (2025): The Challenges of Digitalization of Civil Justice. Towards a Flexible Orality. *Revista Ítalo-española De Derecho Procesal*, 1–8. Online: <https://doi.org/10.37417/rivitsproc/2913>
- MIRÓ-LINARES, Fernando (2023): Digitalización y algoritmización de la justicia: introducción a un monográfico entiempos de regulación de la IA. *IDP. Revista de Internet, Derecho y Política*, 39, 1–4. Online: <https://doi.org/10.7238/idp.voi39.421153>
- MAROS, Raman – POPOVA, Oleksandra – SATIZÁBAL ACOSTA, Santiago (2023): Digitizing Court Systems. Benefits and Limitations. *World Bank Group. Global Indicators Briefs*, (25). Online: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/f1adc529-4535-4f70-9bco-b4860918f663/content>
- MENSI, Maurizio (2022): Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a határokon átnyúló igazságügyi együttműködés digitalizációjáról. SOC/711-EESC-2022. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52022AE0174>
- MORA-SANGUINETTI, Juan S. (2021): Justicia y economía: la eficiencia del sistema judicial en España y sus impactos económicos. *Papeles de Economía Española*, 168, 66–77.
- OECD (2001): Understanding the Digital Divide. *OECD Digital Economy Papers*, (49). Online: <https://dx.doi.org/10.1787/236405667766>
- OLTRA GRAS, Ignacio (2021): Online Courts: Bridging the Gap Between Access and Justice. *Journal of Law and Jurisprudence*, 10(1), 24–51. Online: <https://doi.org/10.14324/111.444.2052-1871.1214>
- ONȚANU, Elena Alina (2023): The Digitalisation of European Union Procedures. A New Impetus Following a Time of Prolonged Crisis. *Law, Technology and Humans*, 5(1), 93–110. Online: <https://doi.org/10.5204/lthj.2706>
- OSZTOVITS, András (2022): The Present and Possible Future of Judicial Cooperation in Civil Matters. In OSZTOVITS, András – BÓKA János szerk.: *The Policies of the European Union from a Central European Perspective*. Miskolc–Budapest: Central European Academic Publishing, 239–258.

- REILING, Dory – CONTINI, Francesco (2022): E-Justice Platforms: Challenges for Judicial Governance. *International Journal for Court Administration*, 13(1). Online: <https://doi.org/10.36745/ijca.445>
- SAMBASIVAN, Nithya et al. (2018): "Privacy is Not for Me, It's for Those Rich Women": Performative Privacy Practices on Mobile Phones by Women in South Asia. Proceedings of the Symposium on Usable Privacy and Security: SOUPS '18. Baltimore: USENIX. Online: <https://www.usenix.org/conference/soups2018/presentation/sambasivan>
- TOOHEY, Lisa et al. (2019): Meeting the Access to Civil Justice Challenge: Digital Inclusion, Algorithmic Justice, and Human-Centered Design. *Macquarie Law Journal*, 19, 133–156. Online: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3438538>
- UNDP (2022): *e-Justice: Digital Transformation to Close the Justice Gap*. Online: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-06/E%20justice-Report%2005.pdf>
- UN Habitat (2021): *Addressing the Digital Divide. Taking Action towards Digital Inclusion*. Nairobi: UN Habitat. Online: https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/11/addressing_the_digital_divide.pdf
- VÁRADI Ágnes (2025): Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés aktuális kérdései: hazai és európai uniós trendek és kihívások. In OSZTOVITS András – GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (szerk.): *Az új Polgári Perrendtartás első öt éve*. Budapest: ORAC, 244–258.
- VÁRADI Ágnes (2024): Evaluation of Access to Justice in International Monitoring Mechanisms. In KRATOCHVÍLOVÁ, Helena – KRATOCHVÍL, Radek (szerk.): *Proceedings of IAC 2024 in Prague*. Prága: Czech Institute of Academic Education z.s., 52–58.
- VELICOGNA, Marco et al. (2018): Connecting EU Jurisdictions. Exploring How to Open Justice Across Member States Through ICT. *Social Science Computer Review*, 38(3), 274–294. Online: <https://doi.org/10.1177/0894439318786949>
- VELICOGNA, Marco (2020): *Cross-Border Civil Litigation in the EU. What Can We Learn from COVID-19 Emergency National E-Justice Experiences?* Online: <https://ssrn.com/abstract=3737648>
- VICARIO PÉREZ, Ana María (2024): Digitisation in Civil Judicial Cooperation in the European Union: An Analysis of its Evolution. *Revista Eletrônica de Direito Processual*, 25(3), 108–125. Online: <https://www.e-publicacoes.uerj.br/redp/article/view/86591>

Egyéb források

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/850 rendelete (2022. május 30.) a polgári és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén történő, határokon átnyúló elektronikus adatcserére szolgáló számítógépes rendszerről (e-CODEX-rendszer) és az (EU) 2018/1726 rendelet módosításáról. 2022. június 1. 1–19. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/ALL/?uri=CELEX:32022R0850>

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2844 rendelete (2023. december 13.) a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén egyes jogi aktusok módosításáról. 2023. december 27. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302844
- Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról. 2024. július 12. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401689
- Az Európai Unió Tanácsa (2025): A 2024–2028-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia (C/2025/437). 2025. január 16. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202500437
- Council of Europe (2019): *Guidelines of the Committee of Ministers to Member States on Electronic Evidence in Civil and Administrative Proceedings*. Online: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>
- Európai Bizottság (2020): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban. Lehetőségek eszköztára. COM/2020/710 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0710>
- Európai Bizottság (2021): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Digitális iránytű 2030-ig: a digitális évtized megvalósításának európai módja. COM(2021) 118 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0118>
- Európai Bizottság (2023): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. 2023. évi uniós igazságügyi eredménytábla. COM(2023) 309 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/PIN/?uri=CELEX%3A52023DC0309>
- Európai Bizottság (2024.): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. 2024. évi uniós igazságügyi eredménytábla. COM(2024) 950 végleges. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52024DC0950>
- European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (2018): *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment. Adopted at the 31st Plenary Meeting of the CEPEJ* (Strasbourg, 2018. december 3–4). Online: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

- Eurostat [é. n.]: *E-commerce Statistics for Individuals*. Online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=E-commerce_statistics_for_individuals#General_overview
- GARCÍA-SAYÁN, Diego (2021): *The Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic: Impact and Challenges for Independent Justice*. Online: <https://digitallibrary.un.org/record/3924826?v=pdf>

Witzl Petra

AZ ONLINE TÉR JOGI KÉRDÉSEI ESETJOGI SZEMSZÖGBŐL¹

ABSZTRAKT

Az online tér jogi szabályozása a 21. század egyik legkomplexebb jogi kihívása, amely új jogalkotási megközelítéseket és jogalkalmazási módszereket követel. A digitális technológiák exponenciális fejlődése és a hagyományos jogrendszerek között feszülő ellentét szabályozási paradigmaváltást eredményezett az Európai Unióban és világszerte. A jogalkotó számára is kihívás a digitális környezetre irányadó normatív háttér megalkotása, különösen a szerződési jog területén, mivel megfelelő garanciális rendelkezéseket kell beiktatni a szerződő felek jogi védelmének biztosítása érdekében, azzal, hogy a jogi megoldások nem gátolhatják az információtechnológia dinamikus fejlődését.

A tanulmány az elektronikus térben felmerülő jogi kérdéseket vizsgálja, különös tekintettel a távollévők között kötött szerződések egyik speciális megjelenési formájára, az online kereskedelemre és az ezzel összefüggő fogyasztóvédelmi aspektusokra. Ezt meghaladóan elemzi az elállási jog gyakorlati alkalmazását és az Európai Unió Bírósága által formált esetjogban kialakult értelmezési irányelveket.

Kulcsszavak: elektronikus kereskedelem, online szerződés, fogyasztó-védelem, elállás, a tájékoztatáshoz való jog

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

LEGAL ISSUES OF THE ONLINE SPACE
FROM A CASE LAW PERSPECTIVE

ABSTRACT

The regulation of the online environment constitutes one of the most complex legal challenges of the twenty-first century, requiring novel legislative approaches and innovative methods of legal interpretation and enforcement. The exponential advancement of digital technologies, juxtaposed with the limitations of traditional legal frameworks, has precipitated a regulatory paradigm shift both within the European Union and globally. For legislative bodies, devising a comprehensive normative framework applicable to the digital sphere poses considerable challenges, particularly in the field of contract law, as it necessitates the incorporation of adequate protective provisions to safeguard the legal interests of contracting parties, while also ensuring that such legal solutions do not unduly hinder the dynamic development of information technology.

This study examines the legal issues arising in the electronic domain, with particular emphasis on a specific manifestation of distance contracts – namely, online commercial transactions – and the associated aspects of consumer protection. Beyond this, the study analyses the practical application of the right of withdrawal, as well as the interpretative principles developed in the case law of the Court of Justice of the European Union.

Keywords: electronic commerce, online contract, consumer protection, right of withdrawal, right to information

BEVEZETÉS

A technológiai fejlődés, az információs robbanás, a digitális forradalom alapvetően változtatta meg a társadalmi és gazdasági kapcsolatok természetét.² A változás természetesen a jog területére is hatást gyakorol, kihívásokat teremtve mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók számára. Az Európai Unió jogalkotását az 1990-es évek eleje óta áthatja a törekvés, hogy a tagállamok gazdaságát és a társadalom tagjait is felkészítsék az információs társadalom követelményeinek megfelelő működésre.³ Az információs technológiákkal kapcsolatos szemléletváltás azonban csak ezt követően, alapvetően a digitális tér robbanásszerű kiterjedésének idejére, a 2000-es évek elejére tehető.⁴

Az online tér magában foglalja mindazon digitális felületeket, platformokat, alkalmazásokat és hálózatokat, amelyek lehetővé teszik az elektronikus interakciókat. Online tér alatt egy olyan mozgásteret érthetünk, amelyben a felhasználók tartalmakhoz jutnak, szolgáltatásokat érnek el, illetve szerződések megkötését bonyolíthatják le az interneten.⁵ Az információs társadalommal kapcsolatos főbb jogi szabályozási területek közé sorolhatók – a teljesség igénye nélkül – a médiajog, a film- és reklámjog, a személyiségi jogok védelme, az adatvédelem, a szerzői jogi és iparjogvédelem, a közösségi média, az elektronikus pénz,⁶ az elektronikus igazságszolgáltatás vagy a mesterséges intelligencia. Számos olyan izgalmas és egymással szoros kapcsolatban álló újszerű vagy újragondolt jogterület létezik, amely globális léptékben való gondolkodás nélkül nem kezelhető.⁷

A digitális forradalom egyik legjelentősebb hatása a kereskedelmi jogviszonyok átalakulása volt. Az online tér megannyi lehetőséget biztosít arra, hogy határokon átnyúló gazdasági ügyleteket, tranzakciókat valósítsunk meg viszonylag rövid idő alatt, egyidejűleg akár több résztvevővel is.⁸ Az Európai

² PÁZMÁNDI 2018.

³ BALOGH 2000.

⁴ PÁZMÁNDI 2018.

⁵ GELLÉN 2020.

⁶ PÁZMÁNDI 2018.

⁷ GOMBOS 2020: 214.

⁸ STRIHÓ 2008.

Unió célkitűzéseiként meghirdetett digitális jobb jövő, illetve egységes európai piac megteremtése érdekében tett intézkedések szervesen érintik a kereskedelmi jog több területét is, főként a szerződéseket, a fogyasztó-védelmet, a versenyjogot és a társasági jogot.⁹ A tanulmány a továbbiakban az elektronikus kereskedelem Európai Unió általi szabályozására fog fókuszálni, bemutatva az EUB kapcsolódó joggyakorlatát is.

AZ ELEKTRONIKUS KERESKEDELEM FOGALMI KERETE

Az uniós jogforrásokban ugyan nem található explicit fogalom, azonban az Európai Unió jogi aktusainak való megfelelés jegyében alkotott, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény értelmező rendelkezései segítségünkre lehetnek. Eszerint elektronikus kereskedelmi szolgáltatásnak minősül az olyan információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amelynek célja valamely birtokba vehető forgalomképes ingó dolog – ideértve a pénzt és az értékpapírt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket –, szolgáltatás, ingatlan, vagyoni értékű jog (a továbbiakban együtt: áru) üzletszerű értékesítése, beszerzése, cseréje vagy más módon történő igénybevétele.¹⁰ Információs társadalommal összefüggő szolgáltatás pedig az elektronikus úton, távollevők részére, rendszerint ellenszolgáltatás fejében nyújtott szolgáltatás, amelyhez a szolgáltatás igénybe vevője egyedileg fér hozzá.¹¹

Az elektronikus kereskedelmi tevékenységet a részt vevő alanyok köre szerint hagyományosan többféle kapcsolatrendszerben értelmezzük. Az érintett felek az üzleti szférában tevékenykedő cégek, a velük kapcsolatba kerülő

⁹ BARTA 2020.

¹⁰ Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény 2. § 4. pont.

¹¹ Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény 2. § 11. pont.

fogyasztók, valamint a közhatalmi jogosítványokat gyakorló hatóságok, állami szervek. Ennek megfelelően az alábbi viszonyrendszereket ismerhetjük fel:

- Cégek egymás közötti kapcsolatai (Business-to-Business: B2B);
- Cég és a fogyasztók kapcsolata (Business-to-Customer: B2C);
- Cégek és a hatóságok kapcsolatai (Business-to-Authorities: B2A);
- Fogyasztó és a hatóság kapcsolatai (Customer-to-Authorities: A2C);¹²
- Fogyasztók egymás közötti kapcsolatai (Customer-to-Customer: C2C).

A tanulmány főként az elektronikus kereskedelem fogyasztóvédelmi megközelítésére koncentrál, ezért a továbbiakban azt fogja vizsgálni, hogy az online térben milyen hatékonyan tudnak érvényesülni a különböző fogyasztói jogok.

E körben fontos meghatározni az online kötött szerződés fogalmát, amely lényegében a távollévők között kötött szerződések egyik típusa. Erre figyelemmel online szerződésnek minősül az áru vagy szolgáltatás értékesítésére szervezett távértékesítési rendszer keretében, a szerződés megkötésének időpontjáig – beleértve magát a szerződéskötést is –, internet mint távközlő eszköz alkalmazásával létrejött szerződés a kereskedő és a fogyasztó között. Idetartozik, amikor a fogyasztó csupán az áruról vagy a szolgáltatásról való információgyűjtés céljából tesz látogatást az üzlethelyiségben, és ezt követően interneten folytat tárgyalást a szerződéssel kapcsolatban, illetve köti meg azt. A távértékesítési rendszer fogalmának magában kell foglalnia a kereskedőtől eltérő harmadik fél által felajánlott, azonban a kereskedő által használt rendszereket, például az online értékesítési felületeket. E fogalom azonban nem terjed ki azokra az esetekre, amikor a weboldalak csupán

¹² BALOGH 2000.

a kereskedőről, áruiról vagy szolgáltatásairól, illetve a kereskedő elérhetőségéről szolgáltatnak információkat.¹³

Az Európai Unió célkitűzései között szerepel, hogy minden fogyasztó számára magas szintű védelmet biztosítson a biztonságukat és gazdasági érdekeiket érintő kockázatokkal és veszélyekkel szemben, illetve fokozza a fogyasztók azon képességét, hogy megvédjék saját érdekeiket. Az elektronikus kereskedelem során felmerülhet számos védendő fogyasztói jog, amelyek közül kiemelkedik a tájékoztatáshoz való jog, illetve az elállás joga.¹⁴ Mivel a szerződés tárgya az online értékesítés esetén rendszerint nem tekinthető meg vagy ténylegesen nem ismerhető meg, biztosítani kell, hogy a fogyasztók elegendő információval bírjanak a szerződéssel kapcsolatosan annak megkötése előtt, és szélesebb körű elállási joggal rendelkezzenek. Az elállási jog a távollevők között kötött szerződésből eredő, a fogyasztóra nézve hátrányos helyzet kiegyenlítésére szolgál, megfelelő gondolkodási időt biztosítva számára, mialatt lehetősége van a megvásárolt fogyasztási cikk megvizsgálására és kipróbálására.¹⁵

AZ ELEKTRONIKUS KERESKEDELEM FOGYASZTÓVÉDELMI SZEMPONTÚ SZABÁLYOZÁSA

Az Európai Unió túlnyomórészt irányelvek útján – tehát elsősorban minimumfeltételek megteremtésével¹⁶ – biztosítja a fogyasztói jogok védelmét az elektronikus kereskedelemben,¹⁷ azonban említést kell tenni

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: 2011/83 irányelv). (20) bekezdés.

¹⁴ BARTA 2020.

¹⁵ C-489/07. 20. pont.

¹⁶ GOMBOS 2020: 83.

¹⁷ STRIHÓ 2020: 83.

két, a közelmúltban elfogadott rendeletről, a digitális szolgáltatásokról szóló 2022/2065 rendeletről¹⁸ DSA rendelet) és a digitális piacokról szóló 2022/1925 rendeletről¹⁹ (DMA rendelet), amelyek célja, hogy biztonságosabb digitális teret teremtsenek, ahol védik a felhasználók alapvető jogait, és egyenlő versenyfeltételeket biztosítsanak a vállalkozások számára.²⁰

Az irányelvek közül elsőként fontos kiemelni az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31 EK irányelvet,²¹ amely konkrétan nem tartalmaz fogyasztóvédelmi rendelkezéseket, viszont céljai között szerepel a jogbiztonság és a fogyasztói bizalom biztosítása érdekében egyértelmű és általános keretek megállapítása a belső piaci elektronikus kereskedelem bizonyos jogi vonatkozásai tekintetében.²²

A fogyasztói bizalom és ezzel a határon átnyúló e-kereskedelem növelése érdekében további két irányelvet is elfogadtak. Az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló 2019/771 irányelv²³ különösen az áruk szerződésszerűségére, a hibás teljesítés esetén érvényesíthető jogorvoslatokra és e jogorvoslatok érvényesítésének feltételeire,

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet).

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály).

²⁰ A digitális szolgáltatásokról szóló jogszabálycsomag.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (a továbbiakban: Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

²² Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, (7) bekezdés.

²³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/771 irányelve (2019. május 20.) az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

valamint a kereskedelmi jótállásra alkalmazandó szabályokat határozza meg az elektronikus kereskedelmi ügyletekre vonatkozóan is. A digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló 2019/770 irányelv²⁴ pedig közös szabályokat állapít meg a digitális tartalom szolgáltatására vagy a digitális szolgáltatás nyújtására irányuló, a kereskedők és a fogyasztók közötti szerződésekre vonatkozó egyes követelményeket, például hibás teljesítéssel kapcsolatos felelősségi kérdéseket illetően.²⁵

A tanulmány témája szempontjából legrelevánsabb rendelkezéseket összegyűjtő uniós jogszabály a fogyasztók jogairól szóló 2011/83 irányelv,²⁶ amely részletesen szabályozza a fogyasztókat megillető tájékoztatáshoz, illetve elálláshoz való jog intézményét.

A 2011/83 irányelv jellemzően a távollévők között kötött és az üzlet-helyiségen kívül kötött szerződések esetében megállapított rendelkezésekkel szabályozza az elektronikus úton kötött ügyleteket is, azonban találunk néhány speciálisan az online térben érvényesülő előírást is. A jogalkotók felismerték, hogy sok fogyasztó és kereskedő előnyben részesíti a kereskedő honlapján keresztül történő kommunikációt, ezért lehetővé tette a kereskedők számára, hogy biztosítsák a fogyasztók részére az elektronikus elállási minta kitöltésének lehetőségét. Ebben az esetben a kereskedőnek gondoskodnia kell az átvétel azonnali visszaigazolásáról, például e-mailben.²⁷ További lényeges szabály, ha az elektronikus úton megkötendő szerződés fizetési kötelezettséget keletkeztet a fogyasztó számára, a kereskedőnek egyértelműen és jól látható módon, valamint közvetlenül a megrendelés

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

²⁵ BARTA 2020.

²⁶ 2011/83 irányelv.

²⁷ 2011/83 irányelv, (45) bekezdés.

fogyasztó általi megtétele előtt fel kell hívnia a fogyasztó figyelmét például az áru vagy a szolgáltatás lényeges tulajdonságaira vagy árára.²⁸

Az 2011/83 irányelv III. fejezete tartalmazza a távollevők között vagy az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetében a fogyasztók tájékoztatására és elállási jogára vonatkozó szabályokat. Rögzíti többek között, hogy a fogyasztót a szerződés vagy az ajánlat mindaddig nem köti, amíg a kereskedő egyértelműen és érthető módon tájékoztatást nem nyújt a fogyasztónak például a kereskedő azonosító adatairól vagy az elállási jog gyakorlásának feltételeiről.²⁹ Rendelkezik továbbá a fogyasztó 14 napos elállási jogáról³⁰ és meghatároz az elállási jog alóli bizonyos kivételeket is például a fogyasztó személyére szabott áruk értékesítése esetében.³¹ Ezenkívül előírja, ha a kereskedő nem tett eleget megfelelően a tájékoztatási kötelezettségének, akkor az elállási időszakot legfeljebb 12 hónapig meg kell hosszabbítani.³²

ELŐZETES DÖNTÉSHOZATALI ELJÁRÁSOK A TÁJÉKOZTATÁSHOZ VALÓ JOG ÉS AZ ELÁLLÁSI JOG KAPCSÁN

Az EUB számos ítéletében értelmezte a 2011/83 irányelv fentebb ismertett, a fogyasztókat megillető tájékoztatáshoz, illetve elálláshoz való jogra vonatkozó rendelkezéseit, a tanulmány a továbbiakban néhány releváns ügyet fog bemutatni.

²⁸ 2011/83 irányelv, 8. cikk (2) bekezdés.

²⁹ 2011/83 irányelv, 6. cikk (1) bekezdés.

³⁰ 2011/83 irányelv, 9. cikk (1) bekezdés.

³¹ 2011/83/EU irányelv, 16. cikk.

³² 2011/83/EU irányelv, 10. cikk (1) bekezdés.

A C-641/19. számú ügy

Az EUB 2020. október 8-án hozott ítéletet a 2011/83 irányelv 2. cikke 11. pontjának,³³ 14. cikke (3) bekezdésének,³⁴ valamint 16. cikke m) pontjának³⁵ értelmezésére. Az alapügy tényállása szerint a németországi székhelyű PE Digital társaság által üzemeltetett Parship internetes társkereső oldal (www.parship.de) két típusú tagságot kínál a felhasználóinak: az ingyenes alaptagságot, valamint a díjköteles, úgynevezett prémiumtagságot 6, 12 vagy 24 hónapra. Az utóbbi lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy tagságuk időtartama alatt bármely más prémiumtaggal – vagyis Németországban több mint 186 000 felhasználóval – kapcsolatot vegyenek fel, és üzeneteket váltsanak, valamint képeket cseréljenek velük.

Minden tag számára, közvetlenül a bejelentkezést követően – egy körülbelül 30 perces, a társkeresés szempontjából releváns tulajdonságokra, szokásokra és érdeklődési területekre vonatkozó személyiségteszt alapján – automatikusan az ugyanazon szövetségi tartományból származó partnerjavaslatokat tartalmazó listát állítanak össze. A 12 hónapos prémiumtagság keretében e javaslatlista már a tag által a szerződés időtartama alatt kapott összes partnerjavaslat közel felét teszi ki. A prémiumtagok e teszt számítógép által generált eredményét egy 50 oldalas „személyiségre vonatkozó szakvélemény” formájában kapják meg.

³³ Digitális tartalom: digitális formában előállított és szolgáltatott adatok.

³⁴ Ha a fogyasztó a 7. cikk (3) bekezdése, illetve a 8. cikk (8) bekezdése szerinti kérelmet követően gyakorolta elállási jogát, köteles a szerződés teljes futamideje szerinti szolgáltatáshoz arányosan viszonyuló, az elállási joga gyakorlásának a kereskedővel (helyesen: eladóval vagy szolgáltatóval) való közlése időpontjáig arányosan teljesített szolgáltatásért járó összeget megfizetni. A fogyasztó által a kereskedőnek fizetendő arányos összeget a szerződés szerinti teljes ár alapján kell kiszámítani. Amennyiben a teljes ár túlzottan magas, az arányos összeget az addigi teljesítés piaci értéke alapján kell kiszámítani.

³⁵ A távollévők között és az üzletelhiségen kívül kötött szerződések esetében a tagállamok nem írják elő a 9–15. cikkben megállapított elállási jogot az alábbiakra vonatkozóan: m) nem tárgyi adathordozón rögzített digitális tartalom értékesítése esetében, amennyiben a teljesítést a fogyasztó előzetes kifejezett hozzájárulásával kezdték meg, aki tudomásul vette, hogy ezáltal elveszíti elállási jogát.

A felperes (az EUB névtelenséget biztosított számára, és EU betűjellel azonosította; a továbbiakban: EU) 2018. november 4-én fogyasztóként 12 hónapra szóló prémiumtagságról szóló szerződést kötött a PE Digitalal, 523,95 euró teljes ár ellenében. Ez az ár több mint kétszer magasabb volt annál az árnál, amelyet a PE Digital egyes más felhasználóknak ugyanazon évben kötött ugyanilyen időtartamú szerződésért számlázott. A PE Digital a német jogszabályoknak megfelelően tájékoztatta EU-t az elállási jogáról, EU pedig megerősítette a PE Digital felé, hogy az elállásra nyitva álló határidő lejártát megelőzően meg kell kezdenie a teljesítést. EU 2018. november 8-án elállt a szerződéstől, az alperes összesen 392,96 eurót kitevő kompenzációs kártalanítást vállalt megfizetni.

EU az illetékes német bírósághoz benyújtott keresetében a PE Digital javára teljesített valamennyi kifizetés visszatérítését kérte. A német bíróság felfüggesztette az eljárását annak érdekében, hogy az EUB egységes iránymutatást adjon a digitális szolgáltatások terén a fogyasztói elállási jog gyakorlásáról, az arányos díjazásról, továbbá a digitális tartalom fogalmáról.

Az EUB ítéletében kimondta, a 2011/83 irányelv 14. cikkének (3) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy – amennyiben a fogyasztó kifejezetten kérte, hogy a megkötött szerződés teljesítése az elállásra nyitva álló határidő alatt kezdődjön meg, és e szerződéstől elállt – e fogyasztó által az eladónak vagy szolgáltatónak fizetendő arányos összeg meghatározása érdekében főszabály szerint az említett szerződésben megállapított árat kell figyelembe venni az ugyanezen szerződés tárgyát képező valamennyi szolgáltatás tekintetében, és a fizetendő összeget időarányosan kell meghatározni. Az ezen irányelv 14. cikkének (3) bekezdése alapján az eladónak vagy szolgáltatónak fizetendő összeg kiszámítása során csak abban az esetben kell figyelembe venni az ilyen szolgáltatás vonatkozásában előírt teljes árat, ha a megkötött szerződés kifejezetten előírja, hogy egy vagy több szolgáltatást a szerződés teljesítésétől kezdve maradéktalanul kell külön-külön, elkülönülten fizetendő ár ellenében nyújtani.

A 2011/83 irányelv 14. cikkének (3) bekezdését pedig úgy kell értelmezni, hogy annak értékelése során, hogy e rendelkezés szerint túlzottan magas-e a teljes ár, figyelembe kell venni az érintett eladó vagy szolgáltató által más fogyasztóknak ugyanolyan feltételek mellett kínált szolgáltatás árát, valamint

a szerződés megkötésének időpontjában más eladók vagy szolgáltatók által nyújtott ugyanolyan szolgáltatás árát.

A 2011/83 irányelv 2. cikkének 11. pontjával összefüggésben értelmezett 16. cikkének m) pontjával kapcsolatban pedig úgy határozott, hogy a személyiségre vonatkozó szakvéleménynek valamely internetes társskereső oldal által, az ezen az oldalon elvégzett személyiségteszt alapján történő elkészítése nem minősül e rendelkezés értelmében „digitális tartalom” értékesítésének.

Az ítélet jelentős hangsúlyt fektet az uniós fogyasztóvédelmi jogszabályoknak a digitális gazdaságban való alkalmazására. Ez egyrészt elősegíti a fogyasztók széles körű védelmét, másrészt a szolgáltatók felelősségteljes díjazását a szolgáltatás tényleges igénybevétele alapján.³⁶ Az ítélet továbbá rámutatott arra, hogy a digitális tartalom és szolgáltatás fogalma jogilag pontosan körülhatárolt.

A C-649/17. számú ügy

Az EUB a 2019. július 10-én meghozott 2011/83/EU irányelv 6. cikkének (1) bekezdés c) pontjának³⁷ értelmezésére irányuló ítéletében azt vizsgálta milyen tájékoztatási kötelezettségei vannak a kereskedőnek a fogyasztóval online kötött szerződés esetén.

2014 augusztusában az egyik fogyasztónak – amikor rendelést adott le az Amazon EU internetes oldalán – a rendelés befejezése előtt lehetősége nyílt a „Kapcsolatfelvétel”-ként megjelölt elektronikus hivatkozásra kattintani. A fogyasztó ezáltal olyan oldalra került, amelyen három lehetőség, azaz e-mail küldése, telefonos kapcsolatfelvétel és azonnali üzenetküldés révén

³⁶ Az ítélet szakirodalmi értékelésére lásd POILLOT 2021: 979–983.

³⁷ A fogyasztót a távollevők között vagy az üzlethelyiségen kívül kötött szerződés, illetve annak megfelelő ajánlat mindaddig nem köti, amíg a kereskedő egyértelműen és érthető módon tájékoztatást nem nyújt a fogyasztónak a következőkről: c) a kereskedő letelepedési helyének postai címe, valamint telefonszáma, faxszáma és e-mail-címe – ha van –, hogy a fogyasztó gyorsan és hatékonyan kapcsolatba tudjon lépni vele, továbbá adott esetben annak a kereskedőnek a földrajzi címe és azonosító adatai, akinek a nevében eljár.

online beszélgetés („chat”) közül választhatott. Ezen az oldalon azonban nem volt faxszám feltüntetve. Ha a fogyasztó a telefonos kapcsolatfelvétel lehetőségét választotta, újabb internetes oldal nyílt meg, ahol megadhatta telefonszámát, és visszahívást kérhetett. Ugyanazon az oldalon továbbá a következő mondat volt olvasható: „Amennyiben szeretné, hívhatja általános telefonszámunkat.” Az „általános telefonszám” hivatkozáson keresztül az Amazon EU telefonszámát feltüntető oldal nyílt meg a következő szöveggel: „Általános telefonszám. Felhívjuk a figyelmét az alábbiakra: A gyors kapcsolatfelvétel érdekében javasoljuk inkább a »Telefonhívás most« funkció használatát. Az Ön által már rendelkezésre bocsátott információk alapján azonnal segítségére lehetünk. Felhívjuk a figyelmét, hogy amennyiben az általános telefonszámot szeretné hívni, személyazonosságának megállapítása érdekében egy sor kérdést kell megválaszolnia. Amennyiben a szokásos módon szeretne velünk kapcsolatba lépni, hívjon minket az alábbi telefonszámon: [...]”. A www.amazon.de internetes oldalon található „Impresszum” cím alatt megjelenő „Kapcsolatfelvétel” feliratra kattintva a fogyasztó arra az oldalra jutott, ahol kiválaszthatta a visszahívást.

A németországi fogyasztói központok és szervezetek országos szövetsége³⁸ (a továbbiakban: országos szövetség) úgy vélte, hogy az Amazon EU nem tartotta tiszteletben azt a törvényes kötelezettségét, hogy a fogyasztó számára hatékony eszközöket biztosítson a vele való kapcsolatfelvételhez, mivel nem tájékoztatta a fogyasztókat a jogilag megkövetelt módon telefon- és faxszámairól. Az országos szövetség emellett úgy vélte, hogy az Amazon EU nem egyértelműen és nem érthető módon adta meg telefonszámát, mivel a fogyasztónak számos lépést kellett ahhoz megtennie, hogy kapcsolatba léphessen e társaság valamely kapcsolattartójával. Erre tekintettel az országos szövetség az Amazon EU internetes oldalán található információk elhelyezésével kapcsolatos gyakorlatainak az alkalmazásától való eltiltás iránti keresettel fordult a német bírósághoz.

Az ügyben eljáró német legfelsőbb bíróság olyan kérdéseket terjesztett az EUB elé, amelyek arra irányultak, hogy a 2011/83/EU irányelv 6. cikke (1) bekezdés c) pontjának értelmezése alapján milyen tájékoztatási

³⁸ Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband eV.

kötelezettségei vannak a kereskedőnek a távollevők között kötött szerződések esetén, különös tekintettel arra, hogy a kereskedőnek milyen kommunikációs eszközöket kell a fogyasztó rendelkezésére bocsátania, és ez milyen módon felel meg a fogyasztóvédelmi előírásoknak.

Az EUB ítéletében úgy határozott, hogy az értelmezni kért rendelkezés azokra az esetekre vonatkozik, amikor a kereskedő rendelkezik telefon- vagy faxszámmal, és amikor ezeket nem kizárólag a fogyasztókkal való kapcsolattartástól eltérő célokra használja. Ennek hiányában ez a rendelkezés nem kötelezi a kereskedőt, hogy tájékoztassa a fogyasztót erről a telefonszámról, vagy akár arra, hogy telefon- vagy faxvonalat, illetve új e-mail-fiókot létesítsen azzal a céllal, hogy a fogyasztók kapcsolatba léphessenek vele.

Egyebekben megállapította, hogy ezzel a rendelkezéssel nem ellentétes az, hogy a kereskedő a közvetlen és hatékony kommunikációval kapcsolatos kritériumoknak való megfelelés céljából a telefontól vagy faxtól, illetve e-mailtől eltérő kommunikációs eszközöket, például – többek között – olyan elektronikus kapcsolatfelvevő adatlapot biztosítson, amelynek segítségével a fogyasztók internetes oldalon keresztül fordulhatnak a kereskedőkhöz, amelyen keresztül írásbeli választ kapnak, illetve amelyen keresztül gyorsan vissza lehet őket hívni. Tehát az árukat vagy szolgáltatásokat online kínál, valamint néhány kattintással rendelkezésre álló telefonszámmal rendelkező kereskedő az e rendelkezésben nem említett más kommunikációs eszközök – például az azonnali üzenetküldést vagy telefonos visszahívást biztosító rendszer – fogyasztó általi alkalmazását ösztönözheti azzal a céllal, hogy a fogyasztó gyorsan és hatékonyan kapcsolatba tudjon lépni vele, amennyiben a kereskedő világosan és érthetően hozzáférhetővé teszi azokat az információkat – köztük különösen az említett telefonszámot –, amelyeket a kereskedő a 2011/83 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében nyújtani köteles. Az, hogy a telefonszám csak sorozatos kattintások után áll rendelkezésre, önmagában nem jelenti azt, hogy az alkalmazott módszer nem világos és nem érthető egy olyan helyzetben, amely olyan kereskedőre vonatkozik, aki kizárólag egy internetes oldalon végzi különféle termékek online értékesítését.

A C-649/17. számú ügyben született ítélet iránymutatásként szolgál a nemzeti bíróságok és a kereskedők számára mind a technikai, mind

a tartalmi elvárások betartásában, amelyek célja a magas szintű fogyasztóvédelem biztosítása, de egyben a vállalkozások számára is garancia arra, hogy az online szerződést kötő platformok meddig terjedő fokozott felelősséggel rendelkeznek a szerződéskötés előtti tájékoztatási kötelezettség teljesítése terén, különösen az elállási jog és annak gyakorlásának feltételeit illetően, azaz arról, miként, milyen időkeretekkel, milyen formában és milyen feltételekkel élhetnek e jogokkal a fogyasztók.³⁹

A C-430/17. számú ügy

Az EUB 2019. január 23-án hozott határozata is jelentős mérföldkő az uniós fogyasztóvédelmi joggyakorlatban, különösen az elektronikus kereskedelem és az online szerződések területén.

Az alapügy tényállása szerint 2014 során a Walbusch Walter Busch különféle napilapokban és magazinokban elhelyezett, 19 cm × 23,7 cm formátumú, hatoldalas reklámprospektusok terjesztésére adott megbízást. E prospektus tartalmazott egy megrendelőlapot is, kitéphető postai levelezőlap formájában. Az elállási jogra való utalást az említett postai levelezőlap első és hátsó oldalán is feltüntették, és a levelezőlapon szerepelt a cég telefonszáma, faxszáma, internetcíme és postai címe is. A megjelölt internetes oldalon, nevezetesen a www.klepper.net internetes oldalon, az általános szerződési feltételek menüpontban szerepelt az elállásra vonatkozó iránymutatás és az elállásinyilatkozat-minta.

A Zentrale⁴⁰ úgy vélte, hogy a szóban forgó prospektus terjesztése tisztességtelen versenymagatartást valósít meg, amiatt, hogy nem tartalmazza megfelelő formában a fogyasztó elállási jogára vonatkozó információkat, mivel azokat nem mellékeltek e prospektushoz, ezért a német bíróságnál

³⁹ Lásd a jogeset kritikai értékelésére ESPOSITO–HACKER 2020: 219–221.

⁴⁰ Német szervezet, amely a tisztességtelen verseny elleni fellépést szolgálja, és amelyről bővebben a szervezet hivatalos honlapján vagy a szakmai gazdasági lexikonokban található információk alapján lehet tájékozódni (Wettbewerbszentrale, Gabler gazdasági lexikon). Lásd: <https://www.wettbewerbszentrale.de/ueber-uns/die-wettbewerbszentrale/aufgaben-und-ziele/>

előterjesztett kereseti kérelmében a prospektus terjesztése abbahagyásának elrendelését kérte.

Az ügyben eljáró német szövetségi legfelsőbb bíróság előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az EUB előtt, és kérte a 2011/83 irányelv 6. cikk (1) bekezdés h) pontjának⁴¹ és 8. cikk (4) bekezdésének⁴² értelmezését. A kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra kívánt választ kapni, hogy milyen szempontok szerint kell értékelni azt, hogy valamely szerződést olyan távközlő eszköz útján kötöttek-e meg, amely az információk megjelenítésére csak korlátozott helyet vagy időt biztosít, illetve adott esetben mire terjed ki az elállási jogra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség.

Az EUB ítéletében rögzítette, hogy a 2011/83 irányelv célja, hogy a fogyasztókat fokozott védelemben részesítse, bizonyos jogokat biztosítva számukra, különösen a távollevők közötti szerződések esetén, illetve annak elkerülése, hogy a távközlő eszközök használata a fogyasztók számára nyújtott információk csökkenéséhez vezessen. Az elállási jognak a fogyasztóvédelem szempontjából vett jelentőségére figyelemmel a szerződéskötést megelőző e joggal kapcsolatos tájékoztatásnak alapvető jelentősége van e fogyasztó számára, és lehetővé teszi, hogy tudatosan hozza meg azt a döntést, hogy megkötí-e a kereskedővel a szerződést, vagy sem. Ahhoz, hogy e tájékoztatás a számára teljes mértékben hasznos legyen, a fogyasztónak még a szerződés megkötése előtt ismernie kell az elállási jog gyakorlásának

⁴¹ A fogyasztót a távollevők között vagy az üzlethelyiségen kívül kötött szerződés, illetve annak megfelelő ajánlat mindaddig nem köti, amíg a kereskedő egyértelműen és érthető módon tájékoztatást nem nyújt a fogyasztónak a következőkről: h) elállási jog fennállása esetén az említett jog gyakorlásának a 11. cikk (1) bekezdése szerinti feltételei, határideje és a vonatkozó eljárások, valamint az I. melléklet B. részében meghatározott elállásnyilatkozat-minta.

⁴² Ha a szerződést olyan távközlő eszköz alkalmazásával kötik meg, amelyen az információk megjelenítésére korlátozott hely vagy idő áll rendelkezésre, az ilyen szerződés megkötése előtt a kereskedő az alkalmazott eszköz útján közli legalább az áru vagy szolgáltatás lényeges tulajdonságaira, a kereskedő azonosító adataira, a teljes árra, az elállási jogra, a szerződés időtartamára és – amennyiben a szerződés határozatlan időre szól – a szerződés felmondásának feltételeire vonatkozó, a 6. cikk (1) bekezdésének a), b), e), h) és o) pontjában említett, szerződéskötést megelőző információkat. A 6. cikk (1) bekezdésében említett további információkat a kereskedő megfelelő módon, e cikk (1) bekezdésével összhangban bocsátja a fogyasztó rendelkezésére.

feltételeit, határidejét és módját. Amennyiben a szerződést olyan távközlő eszköz útján kötik meg, amely csak korlátozott teret és időt biztosít az információk közlésére, a kereskedő nem köteles ugyanezen távközlési eszköz alkalmazásával egyidejűleg rendelkezésre bocsátani a fogyasztónak az ezen irányelv I. melléklete B. részében szereplő elállásnyilatkozat-mintát. Ugyanis egyrészt az a körülmény, hogy ezen eszköz révén a fogyasztó még a szerződés megkötése előtt megkapja a mintát, úgysem hat ki azon döntésére, hogy megköti-e a szerződést, másrészt az a kötelezettség, hogy e mintát minden körülmények között át kell adni a fogyasztónak, aránytalan, sőt bizonyos esetekben, mint például a telefonon kötött szerződések esetében, teljesíthetetlen terhet róna a kereskedőkre. E tekintetben az is elegendő, ha az említett mintát egyértelműen és érthetően fogalmazva, valamely más forrás segítségével, jelen esetben a kereskedő honlapjára történő utalással bocsátják rendelkezésre.

A C-430/17. számú ügy jelentősége abban rejlik, hogy egyértelmű útmutatást adott arról, hogy az elállási jogról szóló tájékoztatás milyen formában és milyen részletességgel kötelező a kereskedők számára, ezáltal elősegítette a fogyasztói jogok magas szintű védelmét,⁴³ valamint egységes és hatékony érvényesítését, egyúttal támogatva a digitális kereskedelem fejlődését.

A C-681/17. számú ügy

Az EUB 2019. március 27-én meghozott ítélete szintén fontos szerepet játszott a fogyasztóvédelmi szabályok egységes és következetes alkalmazásának kialakulásában az online kereskedelem területén, egyensúlyt teremtve a fogyasztói jogok érvényesítése és a kereskedők gazdasági érdekeinek védelme között.

Az ügy releváns tényállása szerint Sascha Ledowski 2014. november 25-én a slewo (online kereskedő) honlapján keresztül rendelt magáncélra egy matracot. A slewo által kiállított számlán feltüntetett általános szerződési

⁴³ Lásd részletesebben OP HEIJ 2019: 247–250.

feltételek tartalmaztak egyebek mellett egy „elállási jogról szóló tájékoztatót”, amelyben a következő szerepel: „Az áruk visszaküldésének költségeit mi viseljük. [...] Elállási joga megszűnik az alábbi esetekben: olyan lezárt csomagolású áruk értékesítése esetében, amelyek egészségvédelmi vagy higiéniai okokból a csomagolás szállítást követő felbontása után nem küldhetők vissza.” A matracot a szállítás során védőfóliával látták el, amelyet a megrendelő később eltávolított. Sascha Ledowski a 2014. december 9-i levelében arról tájékoztatta a slewót, hogy vissza kívánja küldeni a szóban forgó matracot, és kérte, hogy gondoskodjanak annak elszállításáról. Mivel a slewo nem szervezte meg a szállítást, a vevő saját maga vállalta a visszaszállítás költségeit. Ezt követően keresetet nyújtott be a német bírósághoz a vételár és a szállítási költség megtérítése iránt.

Az ügyben eljáró német legfelsőbb bíróság a következő kérdéseket terjesztette az EUB elé: úgy kell-e értelmezni a 2011/83 irányelv 16. cikkének e) pontját,⁴⁴ hogy az „olyan lezárt csomagolású áruk [...], amelyek egészségvédelmi vagy higiéniai okokból a csomagolás szállítást követő felbontása után nem küldhetők vissza” fogalma alá tartozik e rendelkezés értelmében az olyan áru, mint a matrac, amelynek a védőfóliáját a fogyasztó a szállítást követően eltávolította? Az első kérdésre adott igenlő válasz esetén pedig milyen követelményeknek kell megfelelnie egy áru csomagolásának ahhoz, hogy a 2011/83 irányelv 16. cikkének e) pontja szerinti lezárt csomagolásról lehessen beszélni, illetve oly módon kell-e megtörténnie a szerződés kötőerejének létrejötte előtt a 2011/83 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének k) pontja⁴⁵ szerinti tájékoztatásnak, hogy a fogyasztóval az adásvétel tárgyára (jelen

⁴⁴ A távollevők között és az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetében a tagállamok nem írják elő a 9–15. cikkben megállapított elállási jogot az alábbiakra vonatkozóan: e) olyan lezárt csomagolású áruk értékesítése esetében, amelyek egészségvédelmi vagy higiéniai okokból a csomagolás szállítást követő felbontása után nem küldhetők vissza.

⁴⁵ A fogyasztót a távollevők között vagy az üzlethelyiségen kívül kötött szerződés, illetve annak megfelelő ajánlat mindaddig nem köti, amíg a kereskedő egyértelműen és érthető módon tájékoztatást nem nyújt a fogyasztónak a következőkről: k) arról, hogy a fogyasztót nem illeti meg az elállási jog, amennyiben elállási jog a 16. cikk értelmében nem gyakorolható, illetve adott esetben azokról a körülményekről, amelyek teljesülése esetén a fogyasztó elveszti elállási jogát.

esetben matracra) és az alkalmazott csomagolásra való konkrét hivatkozással közlik, hogy a lezárt csomagolás felbontásával az elállás jogát elveszíti?

Az EUB ítéletében kifejtette, hogy a 2011/83 irányelvben biztosított elállási jogot csak akkor lehet kizárni, ha az érintett áru jellege lehetetlenné vagy rendkívül nehezévé tenné a kereskedő számára az áru újbóli értékesíthetővé tételére irányuló intézkedések hozatalát, tehát ha az áru értékesíthetősége egészségvédelmi vagy higiéniai okokból a csomagolásának felbontását követően véglegesen megszűnik. Megállapította, hogy az elállás jogát illetően a matrac egy ruházati termékhez hasonlítható, ugyanis számos ruházati termék éppúgy, mint egy matrac a rendeltetésszerű használat során általában közvetlenül érintkezik az emberi testtel. Az EUB álláspontja szerint elállás esetén egy esetleges fel- vagy kipróbálást követően is feltételezhető, hogy mind a ruha, mind a matrac – valamiféle kezelés, például tisztítás vagy fertőtlenítés után – alkalmas egy harmadik fél általi újbóli használatra, és ebből következő újbóli értékesítésre alkalmassá képes tenni, az egészség vagy a higiénia követelményeinek megsértése nélkül.

Hangsúlyozta, hogy a távértékesítés esetén egy ruházati termék vásárlójának „az áru jellegének, tulajdonságainak és működésének meghatározásához” lehetőséget kell biztosítani arra, hogy kipróbálhassa azt, és adott esetben e kipróbálást követően gyakorolhassa az elállási jogát az áru kereskedőnek történő visszaküldésével.

Erre figyelemmel az alapügyben szóban forgóhoz hasonló matrac, amelynek védőfóliáját a fogyasztó a szállítást követően eltávolította, nem tartozhat a 2011/83 irányelv 16. cikkének e) pontjában megállapított, elállási jog alóli kivételek közé. A fenti megfontolásokra tekintettel a 2011/83 irányelv 16. cikkének e) pontját úgy kell értelmezni, hogy nem tartozik az „olyan lezárt csomagolású áruk [...], amelyek egészségvédelmi vagy higiéniai okokból a csomagolás szállítást követő felbontása után nem küldhetők vissza” fogalma alá e rendelkezés értelmében az olyan áru, mint a matrac, amelynek a védőfóliáját a fogyasztó a szállítást követően eltávolította.

A C-681/17. számú ügy jelentősége, hogy az EUB egyértelmű határvonalat húzott a fogyasztóvédelem és a kereskedők jogos érdekei között

online vásárlások esetén.⁴⁶ Az ítélet megerősítette a fogyasztók elállási jogának védelmét, ugyanakkor elfogadta azokat a korlátozásokat, amelyek a termékek további értékesítésének egészségügyi vagy higiéniai okokra visszavezethető kizártságán alapulnak.

ÖSSZEGZÉS

A digitális gazdaság és az online tér folyamatos fejlődése a jogalkotót és a jogalkalmazót komplex, folyamatosan változó kihívások elé állítja. A megfelelő egyensúly megtalálása a fogyasztói jogok hatékony védelme, a szerződő felek biztonsága, valamint a technológiai innovációk ösztönzése között a jövőben is elengedhetetlen marad.⁴⁷ Az Európai Unió példája jól mutatja, hogy a korszerű jogalkotás és a dinamizmust követő esetjogi értelmezés képes adaptív, időtálló keretrendszert biztosítani az online kereskedelem és a digitális szerződések terén, egyúttal hozzájárulva az egységes belső piac működéséhez és a polgárok bizalmának megerősítéséhez.

Az ismertetett EUB-ítéletek együttesen átfogó keretet teremtenek az online kereskedelem területén a digitális fogyasztóvédelem előállításra és tájékoztatási jogra vonatkozó elemei számára és jogbiztonságot teremtenek azzal, hogy egyértelmű iránymutatást nyújtanak a digitális környezetben működő vállalkozások és fogyasztók számára egyaránt. Az ítéletek hatására az uniós fogyasztóvédelmi jog alkalmazkodni tudott a digitális korszak kihívásaihoz, megteremtve az egyensúlyt a fogyasztói jogok védelme és az online piaci működés támogatása között.

Ugyanakkor a jövő kihívásai új megközelítéseket igényelnek. Felmerül a kérdés: hogyan képes a jogalkotás lépést tartani az információs technológia gyors fejlődésével, illetve milyen új jogalkalmazási eszközökre és mechanizmusokra lehet szükség a folyamatosan változó világunk szabályozásához?

⁴⁶ Lásd ORJI 2019: 53–55.

⁴⁷ JOÓ–STRIHÓ 2012.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALOGH Zsolt György (2000): Jogügyletek a hálózaton: Az elektronikus kereskedelem. *Jura*, 6(1–2), 59–69. Online: <https://szakikkadatbazis.hu/doc/8668345>
- BARTA Judit (2020): Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. *Miskolci Jogi Szemle*, 15(3. ksz.), 14–26. Online: <https://szakikkadatbazis.hu/doc/2759861>
- GELLÉN Klára (2020): Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok az online térben – fókuszban a közösségi média. In *Medias Res*, 9(1), 127–140. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.9.1.5>
- GOMBOS Katalin (2020): A jog érvényesülésének térsége. Az Európai Unió nemzetközi magánjogi szabályainak XXI. századi kihívásai. Budapest: Wolters Kluwer Hungary.
- JOÓ Imre – STRIHÓ Krisztina (2012): Fogyasztóvédelem és elektronikus kereskedelem az alkotmánybíróság gyakorlatának tükrében. In TRÓCSÁNYI László (szerk.): *Dikaiosz logosz*. Szeged: Pólay Elemér Alapítvány, 217–230.
- OP HEIJ, Daniëlle (2019): Pre-Contractual Information Duties: Case Note on Walbusch Walter Busch C-430/17. *Journal of European Consumer and Market Law*, 8(6), 247–250.
- ORJI, Uchenna Jerome (2019): EU: Right of Withdrawal After Mattress Purchase Online and Removal of Its Protective Seal. *Computer Law Review International*, 20(2), 53–55. Online: <https://doi.org/10.9785/cr-2019-200205.53-55>
- PÁZMÁNDI Kinga (2018): Digitalizáció, technikai fejlődés, jogi paradigmák. *Gazdaság és Jog*, 26(12), 10–14. Online: <https://szakikkadatbazis.hu/doc/3175974>
- POILLOT, Elise (2021): XIX. Droit de la consommation – Cour de justice, 6e ch., 8 octobre 2020, EU c/ PE Digital GmbH, aff. C-641/19, ECLI:EU:C:2020:808, Jurisprudence de la CJUE 2020. Décisions et commentaires. Brüsszel: Bruylant, 979–983.
- STRIHÓ Krisztina (2008): Elektronikus kereskedelem. *Debreceni Jogi Műhely*, 2(1. ksz.). Online: <https://szakikkadatbazis.hu/doc/8679856>
- STRIHÓ Krisztina (2020): *Elektronikus kereskedelem. A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary.

Egyéb források

2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2001-108-00-00.26>

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32022R2065>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32000L0031>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0083>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32019L0770>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/771 irányelve (2019. május 20.) az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32019L0771>
- C-489/07. Pia Messner kontra Firma Stefan Krüger ügyben 2009. szeptember 3-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2009:502.
- C-641/19. EU kontra PE Digital GmbH ügyben 2020. október 8-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2020:808.
- C-649/17. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband eV kontra Amazon EU Sàrl ügyben 2019. július 10-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:576.
- C-430/17. Walbusch Walter Busch GmbH & Co. KG kontra Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs Frankfurt am Main eV ügyben 2019. január 23-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:47.
- C-681/17. slewo – schlafen leben wohnen GmbH kontra Sascha Ledowski ügyben 2019. március 27-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2019:255.
- Európai Bizottság [é. n.]: *A digitális szolgáltatásokról szóló jogszabálycsomag*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/digital-services-act-package>

A KÖTET SZERZŐI

- GOMBOS KATALIN egyetemi tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Európai Köz- és Magánjogi Tanszék, e-mail: simonne.gombos.katalin@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1014-0547>
- GELLÉRNÉ LUKÁCS ÉVA habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, igazgató, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, e-mail: gellernelukacs.eva@ajk.elte.hu
- HORVÁTH DÓRA PhD-hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, e-mail: dori.horvath14@gmail.com
- KARSAI KRISZTINA egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, e-mail: karsai.krisztina@juris.u-szeged.hu
- KOZÁK KORNÉLIA egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: kozak.kornelia@uni-nke.hu
- STRIHÓ KRISZTINA tudományos munkatárs, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: striho.krisztina@uni-nke.hu
- SELNICEAN LÁSZLÓ egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar; PhD-doktorjelölt, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, e-mail: selnicean.laszlo@uni-nke.hu
- SZÜCS ANIKÓ EDIT egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: szucs.aniko.edit@uni-nke.hu
- SZIRBIK MIKLÓS egyetemi adjunktus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: szirbik.miklos@uni-nke.hu
- VÁRADI ÁGNES PhD, közzolgálati egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: varadi.agnes@uni-nke
- WITZL PETRA bírósági titkár, Kúria, e-mail: petra.witzl@gmail.com

A kötet szerzői az Európai Unió közelmúltban elfogadott nagy digitális „törvéncsomagjának” egyes elméleti és gyakorlati kérdéseit vizsgálják, érintve a digitális és zöld átállás megjelenéseit a különböző jogterületeken, illetve ágazatokban. A tanulmányok bemutatják a digitális belső piac, az elektronikus kereskedelem területeit, a környezettudatos termékekre vonatkozó előírásokat, fókuszba állítva az online fogyasztói jogokat és a vitarendezési mechanizmusokat. Képet kaphatunk arról, hogyan mutatkoznak meg Európa digitális évtizedének hatásai a versenyfeltételekben, különösen az állami támogatások új szemléletű, kiberbiztonsági és versenyképességi kérdésekkel is összefüggő szabályozásában. A joggyakorlat területét is bemutatva bepillantunk az elektronikus egészségügyi adattér, továbbá generálisan a digitalizáció alapjogokra való kihatásaiba, a polgári és a büntető e-igazságügyi együttműködés egyes aspektusaiba, a mesterséges intelligencia polgári jogszolgáltatásban, illetve büntetéskiszabási gyakorlatban való felhasználóságának problémáiba. Az írások a legújabb jogforrások hatásait, az online világ (platformok, közösségi média, digitális szolgáltatások) elemeit és kihívásait, különösen az adatvédelemmel való összefüggéseket is áttekintik.